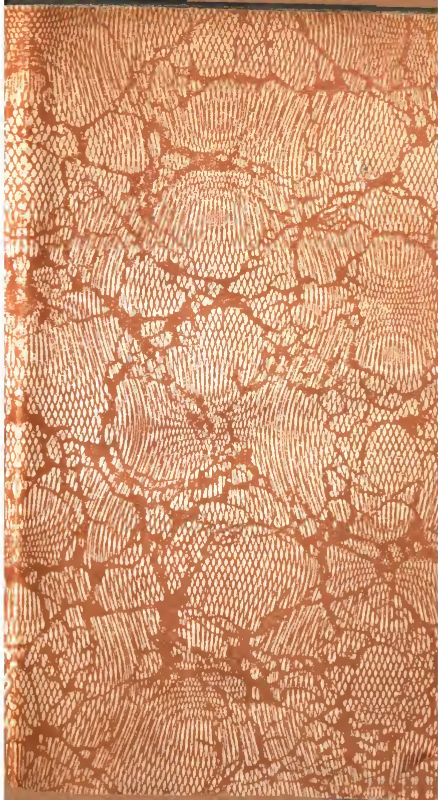

6
1-H
4

IVLII CAESARIS BVLENGERI IVLIODVNENSIS, DE THEATRO, *LVDISQVE SCENICIS* LIBRI DVO.

EDITIO PRIMA.

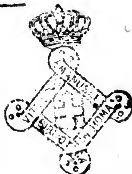

TRICASSIBVS,

Ex Typis Petri CHEVILLOT.

M. DC. III.

Cum priuilegio Regis.

NOBILISSIMO, GENEROSISSIMOQVE VIro D. Domino Ioachimo à Dinteuille vtriusque Regii ordinis equiti torquato, Campaniæ, & Briæ Vicario, eidemque sacri consistorij consiliario, I. C. Bulengerus S. D.

MVLTA sunt, eaque ampla & illustria, Nobilissime vir, quibus hæc ætas superiori æuo prælucet, Fidei Christianæ integritas, regum ac populorum in veri Dei cultu consensio, æqui bonique disciplina, quæ merito omnibus imperiis ac opibus potiora esse duco, Plurima tamen superioribus sæculis fuisse quibus hæc ætas multis partibus inferior sit, ne-

mini dubium esse potest. Vt enim omittam hoc æuo vrbem in orbe nullam esse, quæ ius cęteris gentibus dicat, in quam omnium nationum opes veluti in orbis ærarium confluant, vnde magistratus per omnes vniuersi huius partes cum instructissimis copiis mittantur, easque cursibus suis ac victoriis incredibili celeritate lustrent, vbi hodie repperias insanas illas thermarum substructiones, Nymphæa Xystos, aliáque quamplurima, quorum semiruta vestigia miraculo sui spectantium animos in stuporem rapiunt, vbi circi cum aurigis, amphitheatra cum gladiatoribus & feris, arenæ, caueæ, cryptæ, naumachiæ, quibus olim vna prę cęteris omnium gentiũ domina Roma nobilitata est. Inter hæc facile principem locum Theatra tenuerunt, non operum mo-

do magnitudine & apparatu, ſed eo-
rum quę in ſcena ederentur magnifi-
centia & varietate. Quis ſibi vnquam
in animum inducere poſſit, homi-
num ingenio & arte, Theatra duo in-
ter ſe apta, & vincta immenſæ molis
è ligno fieri potuiſſe, cardinum ſingu-
lorum verſatili ſuſpenſa libramento,
in quibus vtriſque antemeridiano lu-
dorum ſpectaculo edito, inter ſeſe a-
uerſis, ne inuicem obſtreperent ſce-
næ, & repente circumactis vt contra
ſtarent, poſtremo iam die deſcenden-
tibus tabulis, & cornibus inter ſe
coëuntibus, Amphitheatrum repen-
te extiterit, vbi gladiatores veris armis
inter ſe commiſſi ſint, Populus Ro-
manus vniuerſus veluti duobus na-
uigiis ita binis cardinibus circum ferri
ſe penſiti machina viderit, qua luxata
totius imperij fortunam concidere ac

perire necesse fuerit. Sed omnium opus maximum quę vnquam fuere hominum manu & opere facta, non temporaria mora, sed immortalitatis animo & cura M. Scaurus Syllæ gener ædilitate sua exhibuit. Theatrum hoc fuit, cui scena triplex altitudine 360. columnarum. Ima pars scenæ è marmore, media è vitro, summæ tabulis inauratis columnæ, imæ duodequadragenum pedum. Signa ærea inter columnas tria millia numero. Cauea ipsa cœpit hominum octoginta millia. Sed & reliquus apparatus tantus Attalica veste, tabulis pictis, cæteróque choragio fuit, vt in Tusculanum villam reportatis quę superfuerant quotidiani vsus deliciis, incensa villa ab iratis seruis, concremaretur ad HS. M. Hæc omnia bellorum iniuria, temporisque longinquitate

proſtrata ſic iacent, vt niſi tenuis quę-
dam memoria veterum ſcriptis con
ſignata eſſet, ſempiterna obliuione
ſepelirentur. Extant tamen hodiéque
leuia veſtigia, ſed vrbium cladibus ac
æui diuturnitate vix comparent: Nos
è ſitu & puluere nonnulla eruere co-
nati ſumus, magis quidem vt iis qui
in veterum lectione vigilant, facem
præferamus, quam vt profuſas illas
delitias, inſanaſque molitiones aut
approbare, aut hominum oculis ex-
ponere cupiamus. Quæ qualiacunque
ſunt tibi, vir nobiliſſime, & generoſi-
ſſime, dono, dico, cui Tricaſſinus a-
ger plurimum debet, Trecæ paren-
tem habent, vniuerſa Campania ſer-
uatorem Dei virtute agnoſcit. Adde
quod honeſtarum artium diſciplinæ,
quibus à puero non leuiter tinctus,
ſed penitus imbutus es, atque adeo

antiquitatis cognitio quam inſpectis
in Italia, Galliáque veterum monu-
mentis, operumque ruinis ac veſtigiis
conſequutus es, plane digna eſt, cuius
nominis, quicquid hoc eſt operæ, in-
ſcribatur. Omitto nobilitatem gene-
ris, iuſtitiam in cognitionibus, Pru-
dentiam in conſiliis, clementiam in
adminiſtranda Prouincia, quam Tri-
caſſes tui maximam experiuntur, &
laudibus in cælum ferunt, quæque
mihi ſpem oſtentat fore, vt quicquid
hoc eſt munuſculi benigne à te exci-
piatur, & à maleuolorum iniuria no-
minis tui ſplendore ſartum tectum in
lucem hominum differatur.

AD LECTOREM.

Has meas de Theatro lucubrationes, eodem tempore quo libros de Circo, & Amphitheatri venatione, in lucem edere constitueram. Sed libere dicam, ingeniorum nostri sæculi peruersitate deterritus, omnino ab eo instituto abstinere, aliis que lampadem in eodem puluere currentibus tradere, vel certe in tempus opportunius rem differre satius esse duxi. Doleo vicem eorum qui nostra ætate in literis vigilant, quorum laboribus tantum abest vt aliquid gratię aut pretii rependatur, vt etiam imperiti homines & maleuoli, quo alienę famæ iactura sibi famam concilient, eorum scripta priusquam legerint, admordeant, & lacerent: Qui paulo humaniores haberi volunt, legunt, discunt, & quæ lectissima videntur in suam penum transcribunt, atque adeo pro suis venditant, excerpunt tamen quędam in quibus dentem figant, vt aliquid plenius, absolutiusque scribere se potuisse ostendant. Abeant illi morboniam quiqui sunt, irato Deo Musisque aduersis nati, neque nostrum consilium remorentur. Hoc ego quantulumcumque est, studiosae iuuentuti voueo & dico, cuius studiis ex hac tenui opella si fructus aliquis accesserit bene mecum agi putabo. Dum hæc scribo quęsitum est à me à viris piis, & eruditis, quanam esset myrrha Trochletes in eo hymno qui festo Regum celeberrimo accini solet in hęc verba,

Thus Deo, myrrham trochleten humando,
Bracteas regi chryseas decenti.

Parisienses legunt,

Thus Deô, myrrham tribuunt humando,

Senones veterem lectionem retinent, & guttas myrrhæ rotundas intelligunt, auctore Clictoueo viro pio & docto, à cochlea, vel à voce τροχαλός, *id est rotundus. putem ego carmen illud ita legendum,*

Thus Deo, myrrham Trogloditem humando,

Bracteas regi Chryseas decenti.

Quam lectionem veram & genuinam esse indicat Plinius lib. 12. cap. 16. His verbis, probatur Troglodytica (myrrha) pinguitudine, & quod aspectu aridior est, sordidaque, atque barbara, sed acrior ceteris. Lege in eam rem Dioscoridem, & Theophrastum. Nec mouere nos debet, quod Græci Trogloditas per ω *scribunt. Latini enim cum à Græcis voces mutuantur sæpe mutant* ω *in o breue, vt apud Sidonium & Prudentium videre est. Hęc addidi, vt duę paginæ explerentur, quas alioqui fore inanes Typographus admonuerat.*

IN THEATRVM IVL. CAESARIS BVLENGERI Doctoris Theologi vndecumque doctiss.

Postquam perpetuo decorata est Roma theatro,
Atque nouus prisca vicit in arte labor;
Reddita tota sibi est: & post tua munera, Iuli,
Non metuit famæ damna priora suæ:
Aurea iam verè est: & magnæ nobile nomen
Vrbis habet, orbis Roma superba caput:
Hæc noua non Cypridi, aut Baccho de more sacrata est
Machina, sed Phœbo, Pierioque gregi.
Non optet maius Romana Camœna trophæum,
Summus in exigua mole superbit honos:
Tanti Martis erat Romanæ gloria laudis,
Ni regat Ausonium Gallica Musa decus;
Ni sis, Bulengere, tuo tam clarus in æuo,
Quàm vetus Ausonia Cæsar in vrbe fuit.

I. Dacier B. Doctor Medicus Parisiensis.

IN EVNDEM.
Mnemosyne, & Apollo.

M. Τίς μοι θαῦμα θεαῖς κεχαρισμένον ἐννέα πάσαις,
Τίς τόδε μουσοπόλων θῆκε θέαμα νέον;
A. Καῖσαρ Ὀλυμπιάδων μουσέων παρὰ δῶρα διδαχθείς,
Κυκλοτεροῦς σοφίης μέτρον ἐπιστάμενος:
Καῖσαρ Ἰουλοδουνεὺς πινυτῶν χαριέστατος ἀνδρῶν,
περὶ πάντων ἀγαθῶν δόξαν ἔχων ἀγαθήν;
Βουλέγγηρος ἔχων ἀρετὴν, βουλήν τε γεραιὸν,
Κ' ἄφρονας ὧδ' ἐσθλὸν εἰς νόον ἄνδρας ἄγων.
M. Ἔγνων καὶ μὴν ἔγωγε πάλαι, σοφίῃ δ' ἐπὶ τῇδε
Αἶνον ἔχων, μουσῶν οὐκ ἐπιλανθάνεται.

IVLIO CÆSARI BVLENGERO VIRO EXIMIO D. Theologo in eius Theatrum.

EPIGRAMMA.

QVid longo corrupta situ effodisse ruinis,
Et veterũ credis structa theatra dare?
Falleris: hæc dudum rediere in viscera terræ,
Atque sub æterna nocte sepulta iacent.
Fallor ego: solido vincetque perennius ære
Aeternum durans quod tibi Musa struit.

I. Caussinus Doctor Medicus.

ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΕΩ ΚΑΥΣΣΙΝΟΥ εἰς τὸ τοῦ πατρός.

Τίς σε θεῶν Καῖσαρ πολυδαίδαλον ὦρσεν ἀνοίξειν
Τόσσα σοφῶν χειρῶν ἔργα παλαιγενέων;
Ψεύδεαι· ἀτρυγέτου δνοφερὰν τὰ μὲν ἤρυσε λάθαν
Πᾶγμα χρόνου· λύσει σεῖο θέατρα χρόνος.
Ψεύδομ' ἐγὼ χαλκοῦ μονιμώτερος ἤδε σιδήρου
Πάνσοφος ὃν Μούσῃ χερσὶν ἔτευξε πόνος.

IANVS PIMONTIVS SVESSIONENSIS IVLIO CÆSARI Bulengero insigni Theologo & concionatori regio.

S. P. D.

PHœbus vt obscuro detergens nubila cœlo
Clarior, aurifluo prouocat ore diem:
Sic tuus iste liber scenæ spectacula promit,
Longuo quæ fuerant ante sepulta situ.
Ergo tuis, Iuli, resonant dum pulpita scriptis,
Ima nos plausum mitimus e cauea.

EIVSDEM PIMONTII IN LIBRI COMMENDATIONEM Epigramma.

DEsine mirari stratæ vestigia scenæ,
Quæ veluti numen Roma superba colit.
Nam quæ longo æuo collapsa theatra iacebant
Iulius erexit, Cæsare digna suo.

IN THEATRVM IVLII CÆSARIS BVLENCERI SACRÆ Theologiæ Doctoris.

Extruxit primo subitaria Roma Theatra,
Diuersis ferri quæ potuere locis:
Vt ludos agerent nondum satis arte politi
Histrio, miraclus, ludio, planipedes:
Attellanus vbi faceret per ludicra risum,
Vrbicus & populo scommata salsa daret.
At Pompeianum, Marcellinumque theatrum,
Defixum post hæc perpetuumque fuit.
Efficis en rursus nobis portatile Iuli,
Ne longe à primis vltima dissideant:
Et multis seclis quæ prisca theatra dederunt,
Vna orbi præbes conspicienda die.

A. Drouotius Trecensis sacræ Theologiæ bachalaureus Parisiensis.

DESCRIPTIO THEATRI Romani, & Græci.

DVÆ præcipuæ ſunt Theatri partes, ſcena & cunei. ſcena triplex eſt, Tragica, Comica, Satyrica. In ſcena tres portę, media vbi regię aulę, ſiniſtra, & dextera, vbi humiliora ædificia. Vtrimque ad mediam portam aliæ duæ portæ fuere, quarum valuis affixæ machinæ περίακτοι. In ima ſcena aditus & Scalaria, quibus in ſuperiorem ſcenam aſcenderetur. Poſt ſcenam porticus, vbi choragia laxamentum haberent ad chorum parandum. In ſcena item Epiſcenia, Paraſcenia, Hypoſcenia, Proſcenium, Pulpitum, Machinæ, Aræ, ἠχεῖα, Columnæ, & alia plæráque. Epiſcenium Heſychio fuit τὸ ἐπὶ σκηνῆς καταγώγιον, id eſt domicilium ſuper ſcena. Paraſcenia αἱ εἰς τὴν σκηνὴν ἄγουσαι εἴσοδοι, id eſt aditus ad ſcenam. Didymus aditus eſſe vult vtrinque in orcheſtram, τὰς ἑκατέρωθεν τῆς ὀρχήστρας εἰσόδους. vel vt Harpacratio ὁ περὶ τὴν σκηνὴν ἀποδεδειγμένος τόπος ταῖς εἰς τὸν ἀγῶνα παρασκευαῖς, id eſt,

locus circa ſcenam vbi ludi præparantur. Hypoſcenium in Græco theatro ſub thymele ſeu pulpito orcheſtrę fuit, de quo Athen. lib. 14. Aſopodorus Phliaſius Tibicine magno plauſu laudato, moratus adhuc in hypoſcenio, quid hoc rei inquit, διατρίβων αὐτὸς ἔτι ἐν τῷ ὑποσκηνίῳ. Scenam Iſidorus eſſe vult infra theatrum, meo animo minus bene, cum Victruuius lib. 5. cap. 7. Scribat, *Tectum porticus quod eſt in ſumma gradatione*, *cum ſcenæ altitudine libratū perfici oportere*, id eſt, ſcenæ alntudini exæquandum eſſe. Ita autem interdum ſcena exaggerata fuit, vt tres ſcenę aliæ aliis impoſitæ eſſent, quam tertiam ἐπίσκηνον Victruuius vocat, parietibus ſuffultæ & in imo, medio, ſummo, variis ornatę columnis, nonnūquam vſque ad trecentas. *Longitudo ſcenæ eſt, vt ab vno cuneorum cornu ad alterum cum coopertura ducatur, & dimidia* parte longitudinem orcheſtræ ſuperet. *Proſcenium locus patens & liber fuit in fronte ſcenæ*, ait Iſid. in quo actores hiſtrioniā agebant, quorum etiam imagines in proſcenio poſitæ C. Theod. lib. 15. t. 7

Diomedes lib. 3. *Mimi latine Planipedes dicti quod actores planis pedibus, id est nudis proſcenium introirent, non vt Tragici actores cum cothurnis, neque vt Comici cum ſoccis. Olim non in ſuggeſtu ſcenæ, ſed in plano orcheſtræ poſitis inſtrumentis muſicis agitabant.* Suggeſtus ille ſcenæ vocatur à Victruuio *pulpitum proſcenii*, quia infra ſcenam proſcenium fuit, pulpitum autẽ quinque pedes altum ſupra proſcenium. Itaque ſcena pulpito eſt altior, pulpitũ proſcenio, proſcenium orcheſtra. Seruius lib. 2. Georgic. ait *Proſcenia fuiſſe pulpita ante ſcenam vbi ludicra exercentur.* Per proſcenium in ſcenam aſcenſum fuiſſe docet Syneſ. lib. 2. de Prouident. εἰ δέ τις εἰς τὴν σκηνὴν εἰσβιάζοιτο διὰ προσκηνίου, &c. Certe in Græcia ſcena proſcenio altior fuit, proſcenium pulpito, quod in orcheſtra decem pedes altum: pulpitum ipſum orcheſtra altius, quæ cum imis gradibus exęquabatur, & ſcena breuior fuit longitudinis dimidia parte. In proſcenio fuerunt aræ, vt Plaut. indicat in Amphitr. Prol.

Etiam hiſtriones anno cum in proſcenio hic

Iouem inuocarunt, venit.
item ędificia eodem teste in Trucul. Prolog.

Athenæ istæ sunt ita vt hoc est proscenium
Tantisperdum transigimus hanc comœdiam.

E' proscenii fastigio actores qui in pulpito erant spectari poterant, vt Sueton. in Neron. cap. 12. Tragœdi igitur & comici in pulpito proscenii Romæ agebāt, Thymelici in proscenio aut pulpito ipso, vt scribit Seneca ep. 84. & ex pulpito, inquit, *omne tibiarum genus organorúmque consonuit. Pulpitum ideo Romæ latius quam in Græcia fuit, quod omnes Romæ artifices in scenam dant operam*, vt Victruu. lib. 5. cap. 6. Athen. lib. 14. Ludis, inquit, quos Luc. Anicius Rom. exercitus imperator edidit in circo amplissima scena exstructa, tibicines omnes in proscenio constituit, vt vna cum choro canerent. Apud Græcos vero, vt Victruu. lib 5. cap. 8. *Tragici & comici in scena peragunt, reliqui autem artifices suas per orchestram præstant actiones.* Orchestra autem in qua *senatorum sunt sedibus designata loca*, Romæ inter cuneos & Scenam interiecta erat, prędućta

muro pedem vnum alto, quod podium dicitur, qui columnis tres pedes altis ornabatur, quibus ſpectatores inniti poſſent. Ea erat graduum quatuor, aut quinque, alta pedes duodecim, longua dimidiam ſcenę partem. Gradus orcheſtræ digniſſimus imus fuit, podio proximus & ſcenæ. Inter podium & gradus orcheſtræ fuit ſpatium aliquod latius, in quo ſellæ curules Magiſtratuum, tribunalia Editorum, ſedes Veſtalium, ſuggeſtus & cubilia Imperatorum, ſellę abſentibus repoſitæ, lictoribuſque magiſtratuum, & viatoribus locus. Hi orcheſtræ gradus Suetonio primi ſubſelliorum gradus dicuntur, quos proxime ſequuntur equeſtria

Græcis amplior orcheſtra fuit, ſcena receßior, minoreque latitudine pulpitum, quod logæum appellant in quo Thymelici canebant, chorus ſtabat, hiſtriones ſaltabant. Logæi altitudo pedum decem apud Græcos, cum Romæ pulpitum proſcenii altum ſit pedes quinque. Orcheſtra ipſa primis gradibus altitudine exequabatur. Ab ea erant gradationes,

quibus in ſcenam aſcenderetur, aut deſcenderetur. Quare & Suetonius. *Decimum laberium ſeſſum in quatuordecim Scena per orcheſtrā tranſiiſſe ſcribit in Iulio.* In Gręcia orcheſtra licet extra ſcenam procurrerit, cum ſcena tamen coniuncta fuit, nec podio incluſa vt Romæ, ſed obuerſa imis gradibus vnde ſpectabant, cum orcheſtra Romæ initium gradūum & cuneorum fuerit, ſcenæ obuerſa, vt à Senatoribus omnium agentium geſtus ſpectari poſsent. Gradus autem alii fuere humiliores ad aſcenſum & deſcenſum, quas gradationes, & ſcalaria, ſeu ſcalas, & ſcalarum gradus Victruuius vocat, alii altiores in quibus ſpectatoribus locus & in amfractu quaſi cathedræ, ait Tertul. lib. de ſpectaculis.

Gradus illi alti palmo pede & digitis ſex lati duos pedes & ſemis, ita collocati, vt in imo acuti, ſurſum latiores cunei formam redderent, vnde & cunei vocantur. Doctiſſimus Lipſius vult ſcalas ipſas cuneos vocari, *quia inquit, Scalarum directio talis, vt ab imo ordiens magis*

diffunderetur in altum, redderentque cunei formam Male meo animo, cum Victruuius lib. 5. cap. 7. dicat, *gradationes scalarum inter cuneos & sedes dirigantur ad primã præcinctionem.* Et spectatores, in cuneis sedisse certũ sit. Sueton. Augusto c. 44. *Adsignauit prætextatis cuneum suum, proximum pædagogis.*

Graduum initium Romæ à podio & orchestra, in qua tres primi sub selliorum ordines senatoribus attributi. Gradus autem distincti erant tribus præcinctionibus, quæ graduum interualla & diuisiones quædam in orbem fuerunt, vnde & tres caueæ dictæ, quia fornicata graduũ structura erat in ima, media, sũma cauea. In singulis gradationibus, & scalaribus erant aditus, seu portæ & vomitoria, per quæ ab exterioribus porticibus venientes in sedilia se funderent. *Ascensus, scalæque*, ait Victru. *inter cuneos ad primam præcinctionem.* item, *aditus in cornibus orchestræ ad inferiores sedes, vbi itinerum supercilia. Gradus scalarium ad ascensum, erant alti semi pedem, & vnciam, lati duos pedes,*

Quas vias fuiſſe arbitror, directas ab Orcheſtra ad equeſtria vbi deſinebant. Nam ab equeſtribus ad popularia erant alię viæ quæ ibi deſinerent. Inde etiam aliæ viæ, à popularibus ad ſuperiorem porticum, & tectum quæ ſumma cauea fuit. Calpurnius,

Nam quæcunque patent ſub aperto libera cælo,
Aut eques aut niuei loca denſauere Tribuni.

In ſingulis præcinctionibus cunei ſecabantur lateralibus viis, & diuidebantur præcinctionum itineribus. E porticibus ſuperioribus tenuiores ſpectabãt, quam τὴν ἀνωτάτω θεάτρου ἀψῖδα Dio vocat. Eæ porticus fuere cum tecto, vt ſolis ardorem defenderent, ideóque dicuntur Tertul. lib. de Spectaculis, Apŭliæ, ἀπὸ τοῦ ἡλίου, quaſi à Sole auerſas dicas, vt Solaria & Heliocamini ſoli exponuntur. Hæc mea mens de tota theatri conformatione. Si quid ſecus ſcriptum à nobis, dictum ve eſt, inſcriptum, indictumque eſto.

IVLII CÆSARIS BVLENGERI IVLIODVNENSIS de Theatro, Liber primus.

De Ludorum Theatralium & Scenicorum origine. Cap. I.

VDI Scenici humilia initia, ſicuti plæræque aliæ res, habuere. A Ruſticis enim profecti ſunt, qui per dies feſtos in honorem Deorum cum ad aras ſine arte ſaltarent, & ab ortu in occaſum, ab occaſu in ortum vltro citróque in chori formam mouerentur, incondita carmina canebant, aut in pratis bene poti, & fæcibus inuncti in vtres inſiliebant, ludóſque cernui ſibi faciebant. Sic enim Varro, lib. 1. de vita Pop. Rom. *Etiam pelles bubulas oleo perfuſas percurrebant, ibique cernuabant.* A quo ille verſus vetus eſt in carmine.

Sibi paſtores ludos faciunt cernui Conſualia.

Virgil. 2. Georg.

Præmiaque ingentes pagos, & compita circum
Theseidæ posuere, atque inter pocula læti
Mollibus in pratis vnctos saliere per vtres.

Iidem minio vultus obliti choros ducere instituerunt. Tibul. lib. 2. e. 2.

Agricola & minio suffusus Bacche rubenti
Primus inexperta duxit ab arte choros.

Imo & certis pedibus omnium primi cãtilenas suas astrinxerunt, alternísque canentes per eam ludorum licentiam fescẽnina dicta iacere cœperũt. Tibul. l. 2. el. 1.

Agricola aßiduo primum laßatus aratro
Cantauit certo rustica verba pede.

Horatius lib. 2. ep. 1.

Fescennina per hunc inuenta licentia morem
Versibus incomptis opprobria rustica fudit.

Hæc verba præmiserat.

Agricolæ prisci fortes, paruóque beati
Condita post frumenta, leuantes tempore festo
Corpus, & ipsum animum.

Qui locus quia elegans adeundus. Siue in compito ludi fierent, siue in pratis. Calpurn. Buc. 3.

Vt quoque turba suo plaudat saginata magistro,
Qui facit egregios ad peruia compita ludos.

In Attica res primũ vsurpata auctore Vir-

gilio, & ab agris in vrbem traducta, vt Cassiodorus lib. 4. variar. ep. 51. *Cum, inquit, agricultores feriatis diebus sacra diuersis numinibus per lucos, Vicosque celebrarent, Athenienses primum agreste principium in Vrbanum spectaculum collegerunt; Theatrum Græco vocabulo visorium nominantes, quod è minus à stantibus turba conueniens sine aliquo impedimento videatur.* Regio Atticæ vbi primum hi ludi acti, Icarium dicta est, cui nomen ab Icario Erigones patre, qui primus vini vsum docuit. Athen. lib. 2. ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς τραγωδίας εὕρεσις ἐν ἰκαρίῳ τῆς ἀττικῆς εὑρέθη, καὶ κατ' αὐτὸν τῆς τρυγῆς καιρόν, ἀφ' οὗ καὶ τρυγωδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη κωμωδία. Id est, à crapula & ebrietate, comœdia & tragœdia repertæ sunt, eo ipso tempore quo vindemia fiebat. Vnde & comœdia primum dicta est Trygodia. Vinũ enim olim τρύξ dictum est, à quo τρύγητος vindemia. Aristoph. Scoliast. in nub. scribit olim fabularum actores τρυγῳδαίμονας dictos, quia τὴν τρύγα χριόμενοι ἵνα μὴ γνώριμοι γένωνται, οὕτω τὰ αὐτῶν ᾖδον ποιήματα κατὰ τὰς ὁδοὺς ἁμάξαις ἐπικαθήμενοι. id est, quia fæcibus obliti ne agnoscantur per vias in plaustris sedentes canunt. *Icario autem propter iustitiam*

& pietatem exiſtimatur Liber pater vinum, & vitem, & vuam tradidiſſe, vt oſtenderet hominibus quomodo ſereretur, & quod ex eo naſceretur, & cum eſſet natum id, quomodo vti oporteret. Qui cum ſeuiſſet vitem, & diligentiſſime adminiſtrando floridam falce feciſſet, dicitur hircus in vineam ſe conieciſſe, & quæ ibi tenerrima folia videret, decerpſiſſe. Quod factum Icarium animo irato tuliſſe, eúmque interfeciſſe, & ex pelle eius vtrem feciſſe, ac vento plenum præligaſſe, & in medium proieciſſe, ſuóſque ſodales circa eum ſaltare coegiſſe. Quæ de re Eratoſthenes,

Ἰκαρίου ποσί πρῶτα περὶ τράγον ὠρχήσαντο.

Legendus Hyginus lib.2. Aſtron. in Arctophyl. Alij Dionyſo, qui liber pater eſt, ludos Scenicos attribuunt, eúmque volūt theatra primum inueniſſe, & muſicum certamen inſtituiſſe. Idem immunes eos eſſe voluit in exercitu, qui muſicam attigiſſent. Vnde & poſteri muſicos conuentus artificum Dionyſi fecerunt, eosque immunes eſſe voluerunt. Diodorus Siculus. lib. 4. τὸν διόνυσον θυμελικῶν ἀγώνων φασὶν εὑρέτην γενέσθαι, καὶ θέατρα καταδεῖξαι, καὶ μουσικῶν ἀκροαμάτων σύστημα ποιῆσαι. πρὸς δὲ τούτοις ἀλειτουργήτους ποιῆσαι τοὺς

ἐν ταῖς στρατείαις μεταχειριζομένους τι τῆς μουσικῆς ἐπιστήμης, ὅθεν μεταγενέστεροι μουσικοὺς συνόδους συστήσαντο τὴν περὶ τὸν Διονύσου τεχνιτῶν. καὶ ἀτελεῖς ἐποίησαν τοὺς ταῦτα ἐπιτηδεύοντας. Tertul. l. de Spectacul. *cum promiscue ludi Liberalia vocarentur, honorem Liberi patris manifeste sonabant. Libero enim à rusticis primo fiebant ob beneficium quod ei ascribunt pro demonstrata gratia vini.* Dionysia quidem Athenis bis quoque anno fiebant in honorem liberi patris. Prima in astu vere cum vectigalia in vrbem inferrentur. Altera in agris, quæ in Lenæo dicta, quando peregrini jam Athenis non aderant, quod hyems aduentaret. ὁ τῶν Διονυσίων ἀγὼν ἐτελεῖτο δὶς τοῦ ἔτους. τὸ μὲν πρῶτον ἔαρος ἐν ἄστει, ὅτε οἱ φόροι Ἀθήνησι ἐφέροντο, τὸ δεύτερον ἐν ἀγροῖς, ὁ ἐπὶ Ληναίῳ λεγόμενος, ὅτε ξένοι οὐ παρῆσαν, χειμὼν γὰρ λοιπὸν ἦν. Aristoph. interp. in Acharn. in id, ὁ ἐπὶ Ληναίῳ ἀγὼν, κοὔπω ξένοι πάρεισι. οὔτε γὰρ φόροι ἥκουσι, οὔτε ἐκ τῶν πολέμων οἱ σύμμαχοι. id est, certamen est super Lenæo, & nondum hospites adsunt: neque enim adhuc vegtigalia veniunt, neque ex bellis socij. Per eos dies in pratis saliebant mystæ, clamabantque, Bacche veni per pratum saltaturus, coronam myr-

team copia fructuum refertā capite quatiens. Ariſtophan. Ranis.

ἴακχ᾽ ὦ ἴακχε ἐλθὲ τόνδ᾽ ἀλειμῶνα χορεύσων, πολύκαρπον μὲν τινάσσων ἀμφὶ κρατὶ σῷ βρύοντα στέφανον μύρτων. Excita flammeas lampades, venis enim manibus Bacche quatiens.

ἔγειρε φλογέας λαμπάδας. ἐν χερσὶ γὰρ ἥκεις τινάσσων ἴακχε. Vbi Scoliaſtes, ἐν τῷ λειμῶνι τὰς χορείας ἐποιοῦντο διὰ τὰ ἄνθη. μυρσίνης στεφάνῳ ἐστεφανοῦντο οἱ μεμυημένοι, οὐχ ὥς τινες νομίζονται κισσίνῳ. τῆς τελετῆς δὲ οὐ μόνον χορευτὴς, ἀλλὰ καὶ ἔξαρχος ἦν ὁ διόνυσος. καὶ μὲν δὴ διονύσου ἐν ἐλευσῖνι ἱερόν ἐς, καὶ ἐν διονυσίοις ἐτελεῖτο τὰ μυστήρια. id eſt in prato florido choreas ducebant myſteriis, & myrthea corona coronabantur myſtæ non autem hederacea, vt quidam male autumant. Myſteriorum autem non modo choreuta liber pater erat, ſed etiam dux ac princeps. Eleuſine Dionyſi templum fuit, & per Dionyſia celebrari myſteria moris fuit. Athenis id temporis comici Poetæ, & tragici, tibicines & hiſtriones certabant, qui & Dionyſiaci τεχνῖται, ſeu artifices dicti ſunt. Plutarchus in Alexandro ſcribit Athenodorum hiſtrionem ab Athenienſibus

multatum, quod dionysiaco certamine non interfuerat, Ζημιωθεὶς ὑπ' ἀθηναίων, ὅτι πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν διονυσίων οὐκ ἀπήντησε. Ea celebritas olim fiebat populariter & hilariter. Amphora vini,& flagellum vitis in medio ponebatur. Deindevnus aliquis trahebat hircum, alius sequebatur ficuum arculam ferens. Super omnia fallus,quæ cuncta exoleuerunt, & in eorum locum successerunt auro distinctę vestes magnificæ,iugis agitatis,&personis. Plutarch. de Auaritia. ἡ πάτριος τῶν διονυσίων ἑορτὴ τὸ παλαιὸν ἐπέμπετο δημοτικῶς, καὶ ἱλαρῶς· ἀμφορεὺς οἴνου. καὶ κληματίς. εἶτα τράγον τις εἷλκεν, ἄλλος ἰσχάδων ἄρριχον ἠκολούθει κομίζων. Lenæum autem Bacchi festum in agris celebratum, κατ' ἀγροὺς διονύσια,dicuntur Aristoph. quia eo primum loco torcularis,seu præli lacus positus sit,auctore scholiaste Aristophan. διὰ τὸ πρῶτον ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ λῆνον τεθῆναι.Eo certamine qui Dionysi laucus, seu daduchus erat,manu lampadem tenens, dicebat, vocate Deum. Quoaudito clamant, Semeleie Bacche,opūdator. scholiastes Aristophan. ἐν τοῖς ληναϊκοῖς ἀγῶσι τοῦ διονύσου ὁ δᾳδοῦχος κατέχων λαμπάδα λέγει, καλεῖτε θεόν. Addidi è Plutarcho Dionysiis

fallum geri ſolitum pone virgines canephoras, & fallicum cani. Erat autem fallus lignum oblongum, in cuius vertice faſcinum ſcorteum fuit. Suidas φαλλικὰ τὰ ἐπὶ τῷ φάλλῳ ᾀδόμενα μέλη. φάλλος δὲ μόρια δερμάτινα, ἢ ξύλον ἐπιμηκὲς ἔχον ἐν τῷ ἄκρῳ σκύτινον αἰδοῖον. id eſt, phallica ſunt, carmina quæ ad phalum canuntur. Caneforæ, virgines erant ingenuæ, quæ caniſtra capite gererent, in quibus omnes primitiæ repoſitę eſsēt. Ariſtoph. Acharn. πρόϊθι ὡς τὸ πρόσθεν ὀλίγον ἡ κανηφόρος. ὁ ξανθίας τὸν φάλλον ὀρθὸν στησάτω, ἐγὼ δ' ἀκολουθῶν ᾄσομαι τὸ φαλλικόν. vbi ſcholiaſtes, ἐν ἀθήναις αἱ εὐγενεῖς παρθένοι ἐκανηφόρουν τοῖς διονυσίοις. ἦν δὲ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα τὰ κανᾶ. ἐφ' ὧν τὰς ἀπαρχὰς ἁπάντων ἐτίθεσαν. A Phallicis ortæ comœdiæ, vt Ariſtoteles agnoſcit l. de Poët. c. 2. & 3. ſicut à Dithyrambis Tragœdiæ profluxerunt. Athenis certe maximus magiſtratus fuit, cui cura Dionyſiaci certaminis, vſque adeò, vt Adrianus, qui poſtea Imperator, hoc munus adminiſtrare non detrectauerit. Xiphilin. in Adriano, τά τε διονύσια, τὴν μεγίστην παρ' αὐτοῖς ἀρχὴν, ἄρξας ἐν τῇ ἐσθῆτι ἐπιχωρίῳ λαμπρῶς ἐπετέλεσε. Ea non Athenis modo, verum & in Ægypto celebrabātur magna

hominum frequentia, qui musica certamina obirent. Theocr. Idill.17.

οὐδὲ Διονύσου τις ἀνὴρ ἱεροὺς κατ' ἀγῶνας
ἵκετ' ἐπιστάμενος λιγυρὰν ἀναμέλψαι ἀοιδάν,
ᾧ οὐ δωτίναν ἀντάξιον ὤπασε τέχνης.

De auctore Tragœdiæ, & Comœdiæ.

Cap. II.

LVdi Scenici à paruis initiis ad eam magnificentiam, quæ hodiéque est, ascenderunt. Primus omnium Thespis è situ & puluere tragœdiam in lucem hominum eduxit, & Scenicos fæcibus oblitos in plaustra inuexit, vnde dicta iacerent in obuios, & cantilenas suas decantarent. Alij volunt Theomin quendam qui ætate Orestis floruerit, tragœdiā reperisse, quem Minos, & Auleas secuti sint vetus scoliastes. ἐν τοῖς χρόνοις ὀρέστου ἐθαυμάζετο παρ' ἕλλησι θέομις, ὃς πρῶτος ἐξεῦρε τραγῳδικὰς μελῳδίας, καὶ ἐξέθετο πρῶτος δράματα, καὶ μετ' αὐτὸν μίνως, καὶ μετὰ μίνωα αὐλέας χοροὺς τραγικοὺς συνεστήσατο, Auleas Choros tragicos instituit, thespis expoliuit. Suidas tamē primū tragœdię auctorē facit Epigenem

Sicyonium, à quo Thespis decimus sextus tragicus poëta fuerit. ὁ θέσπις ἑκκαιδέκατος ἀπὸ πρώτου γενομένου τραγῳδοποιοῦ Ἐπιγένους σικυωνίου. De thespi Horat. arte.

Ignotum tragicæ genus inuenisse camenæ
Dicitur, & plaustris vexisse poëmata Thespis,
Quæ canerent, agerentue peruncti fæcibus ora.

Suidas scribit eum ante alios omnes cerussa & minio vultum obduxisse, deinde portulacæ foliis texisse in agendo, postea sola tunica vsu personas repperisse. Πρῶτος χρίσας τὸ πρόσωπον ψιμμυθίῳ, εἶτα ἀνδράχνῃ ἐσκέπασεν ἐν τῷ ἐπιδείκνυσθαι, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσήνεγκε καὶ τὴν τῶν προσωπείων χρῆσιν, ἐν μόνῃ ὀθόνῃ, κατασκευάσας. Plaustris autem vtebātur Dionysiis quæ lenæa dicuntur, ait Aristophanis scholiastes, quib⁹ poëtæ ridiculi caussa, poemata sedentes è plaustro canebāt. ποιήματα ἐπ' ἁμαξῶν ᾄδοντες καθήμενοι. Demosthenes ἐξ ἁμάξης ᾄδοντας vocat. Sidonius Paneg. 4.

Pictum fæcibus Aeschilon sequutus,
Aut plaustris solitum sonare thespin,
Qui post pulpita trina sub cothurno:
Ducebat olidæ marem capellæ.

Dicebantur μορμογένειν, qui fabulas plaustro ferrent. Pollux l. 7. μορμογένειν, δρά-

μαλα ἐστιν ἐπ' αὐτῷ μόρμῳ φέρειν. ὁ δὲ μόρμος καλεῖται περίφραγμα ὑπὲρ τὴν ἅμαξαν, ὃ περιλαμβάνεται διὰ δικτύων, id est, mormogebein, est fabulas in mormo gerere. est autem mormus ſeptum quoddam ſuper plauſtro, quod retibus includitur. Inde μορμολυκεῖα terricula, & apud Theocritū mater, vt filiolo terrorem iniiciat, dicit ei, μορμὼ δάκνει ἵππος. Igitur è plauſtro dicta iaciebant, quo reſpexit Lucian. in Eunucho, καὶ ὅλας ἁμάξας βλασφημιῶν κατεσκέδασαν ἀλλήλων. In Ioue tragœdo, δαιμόνων οὐδενὸς φείδεται, ἀλλ' ἐξ ἁμάξης παρρησιάζεται, καὶ μάρτυς ἐξείης ὅστ' αἴτιος, ὅς τε καὶ οὐχί. Qui veteris mos comœdię fuit, quem attingit Hieronymus ad Ruſticum. *Ego, inquit, neminem nominabo, nec veteris Comœdiæ licentia certas perſonas eligam, atque perſtringuam.* Palam enim & libere veteris comœdiæ poëtæ quemque lacerabant è plauſtris, maxime per Dionyſia quibus inter ſe certabant, vt Scholiaſtes Ariſtoph. ἐν τῇ Διονυσίων ἑορτῇ ἠγωνίζοντο οἱ τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας ποιηταί. Tragœdiam igitur Theomis, Minos, Auleas, & Theſpis in cunis aluerunt, Aeſchylus eduxit in aſpectum hominum, cultu decoro ac ſplendido, & nume-

& mortuum ad Dionysia vocarunt. Philostratus, lib. 6. Apollon. συνέστειλε τοὺς χοροὺς ἀπολάδην ὄντας, καὶ τὰς τοῦ ὑποκριτοῦ ἀντιλέξεις εὗρε, παραιτησάμενος τὸ τῶν μονῳδιῶν μῆκος, καὶ τὸ ὑπὸ σκήνης ἀποθνήσκειν ἐπενόησεν, ὡς μὴ ἐν φανερῷ σφάττοιεν. Ὀκρίβαντας δὲ τοὺς ὑποκριτὰς ἐνεβίβασεν, ὡς ἴσα ἥρωσι βαίνοιεν, ἐσθήμασί τε πρῶτος ἐκόσμησεν, ὃ πρόσφορον ἥρωσι. ὅθεν Ἀθηναῖοι πατέρα μὲν τραγῳδίας αὐτὸν ἡγοῦντο, ἐκάλουν δὲ καὶ τεθνεῶτα ἐς Διονύσια. Ea autem fuit Atheniensis Tragœdiæ gloria, vt nemo nisi qui Athenis probatus esset, poëtæ nomine dignus censeretur. Plato Lachete. εἰς ἂν οἴηται τραγῳδίαν καλῶς ποιεῖν οὐκ ἔξωθεν κύκλῳ περιϊτὼν ἀττικὴν κατὰ τὰς ἄλλας ἐπιδεικνύμενος περιέρχεται, ἀλλ' εὐθὺς ἀθήναζε φέρεται. Iam vero comœdiam aliiá Sicilia profectam, vbi primum inuenta sit, autumant, ait Solin. cap. 11. Forte, quia Siracusis Epicharmus eam excoluerit, qui & ipse sportam reppererit. Ἐπίχαρμος εὗρε κωμῳδίαν ἐν συρακούσαις ἅμα φόρμῳ, vt loquitur Suidas. Nonnulli scribunt eundem Epicharmum in insula Co exsulantem primum comœdiam docuisse, & à Co comœdiã vocasse, auctor Diomed. l. 3. *Romæ primus Liuius Andronicus Lati-*

no sermone Comœdiam scripsit: vetus scholiastes Aristophanis existimat Sannyriona primum in Attica comoediam dedisse, & personas induxisse, ita vt præter risum nihil quæreretur, καὶ τὰ πρόσωπα εἰσῆγεν ἀτάκτως, καὶ μόνος ἦν γέλως τὸ κατασκευαζόμενον. Sunt qui Susarionem quendum auctorem esse velint, τὴν κωμῳδίαν εὑρῆσθαι ὑπὸ σουσαρίωνος, ait vetus Scholiastes. Diomedes l. 3. primos comicos fuisse Susarionem, Rullum, Magnetem, vnde ista olim canebantur. ἀκούετε λέξιν, σουσαρίων λέγει τάδε. κακὸν γυναῖκες. Id est audite sermonem, hæc dicit Susarion malum mulieres.

Varrò scribit Iuuentutem Atticam circum vicos ire solitan, quęstus sui causa hoc genus carminis pronuntiasse.

Vt sit, haud dubium est, è rusticorum lasciuia ludos Theatrales esse natos, siue illi per ignes se traiicerent, quod Romæ solenne fuit Palilibus. Tibull. l. 2. Eleg. 5.

Ille leuis stipulæ solemnes potus aceruos
Accendet, flammas transilietque sacras.

Siue in vtres insilirent cernui, canerentque incondita carmina, & agrestia leneis aut chois in Attica, tuba canente. Aristophan. Acharnan. κατὰ τὰ πάτρια τὰς

χοαῖς πίνειν ὑπὸ σάλπιγγος. ὃς δὲ ἂν ἐκπίῃ πρῶτος, ἀσκὸν κλησιφῶντος λήψεται. Hesychius, λύσεια τελεταὶ λυσείου διονύσου. ἀσκὸς νικητήριον ἐτίθετο, καὶ μετὰ σάλπιγγος ἔπινον νικητήριον στέφανον. Lysia inquit, mysteria erant liberi Dionysi, victori brauium vter , bibebant autem ad tubam poculum, cui victrix corona addita erat. Qui primus poculum obduxerat, vtrem in quem insilierat accipiebat, ait Scholiastes Aristoph. βασιλεὺς ἐπιμελητὴς τῶν χοῶν τὸν ἀσκὸν δίδωσι τῷ νικήσαντι, τήνελλα καλλίνικε ἄδοντες σε, καὶ τὸν ἀσκόν. τήνελλα, μίμημά ἐστι ἐπιφθέγματος αὐλοῦ. Rex Chytris curator congii dabat vtrem victori, canebant autem, Tenella victor canimus te, & vtrem. Tenella est imitamentum modi tibiæ. Chois ponebatur vter inflatus, ait idem, in quo stabant ad certamen qui biberant. Qui prior ebiberat, vtrem victor accipiebat. ἔπινον δὲ μέτρον οἷον χοᾶ bibebant congium. Dies Baccho sacer, vt Chytri, quæ vtraque celebritas eodem die fuit. Scoliast. Aristoph. ἑορτὴ χύτρων ἤγετο αἰθεστηριῶνι τρίτῃ ἐπὶ δέκα ἑρμῇ χθονίῳ, καὶ διονύσῳ. τὸ δὲ χύτρας οὐδ' ἕνα γεύσασθαι ἔδει. Eo die semina omne genus in olla coquebant, & Baccho, Mercurio-

que sacrificabant. Vetitum autem ne quis degustaret ea quæ in olla, auctore Suida.

De Tragœdia, & Comœdia.

CAP. III.

POëmatos dramatici quatuor apud Græcos genera sunt, Tragicum, Comicum, Satyricum, Mimicum. Apud Romanos Prætextatæ fabulæ, Tabernariæ, Togatæ, Atellanæ, Planipediȩ. Olim versus Homericos in theatralibus circulis cum baculo, id est, virga pronuntiabant, qui ab eo dicuntur Homeristæ. Initium autem Tragœdiæ & Comœdiæ à rebus diuinis ductum est, quibus pro fructibus vota soluentes operabantur antiqui. Nam incensis altaribus, & admoto hirco id genus carminis, quod sacer chorus reddebat Libero patri, Tragœdia dicebatur, vel ἀπὸ τοῦ τράγου, hoc est, ab hirco hoste vinearum, & à Cantilena, cuius rei meminit Virgilius, vel quod hirco donaretur poëta, vel quod vter musti plenus solemne præmium cantoribus fuerat, vel quod ora sua fæcibus perlinc-

pertinerent Scenici, ante vſum perſonarum ab Æſchylo repertum. Fæces enim dicuntur τρύγες, vel quod chori tragici τετραγώνου formam obtinerent. vel quod Satyri qui tragi vocantur, ob libidinem choris adiungerentur, vel quaſi τραχεῖα ᾠδὴ ob vocis aſperitatem.

Eam autem iam olim in pretio fuiſſe vel ex eo conſtat, quod ad Theſei Sepulcrum iam olim tragici certabant. Legendus Plato in Minoe ἡδὲ τραγῳδία ἐστὶ παλαιὸν ἐνθάδε &c. Atvero nondum coactis in vrbem Athenienſibus, cum Apollini Nomio, id eſt paſtorum, vicinorumque præſidi Deo, conſtructis aris in honorē diuinæ rei circum Atticæ vicos, villas, pagos, & compita feſtum carmen ſolemniter canerent, orta eſt Comœdia, ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, καὶ ᾄδειν, Quod eſt comeſſatum ire cantantes. Tragœdia igitur prior Comœdia, quia paulatim ab incultis & feris moribus ad manſuetudinem qua vrbes conditæ ſunt peruentum eſt. Comœdia autem vetus, vt ipſa quoque olim Tragœdia, ſimplex carmen fuit, quod chorus circa aras fumantes, nunc

timque in quinque actus processit. In noua Comoedia choro nullus locus est, quod canente choro spectatores fastidiosi abirent. Fabularum autem, sicuti supra dictũ est, aliæ dicuntur togatæ, à Scenicis, atque argumentis latinis (hæc verba sic interpretor, vt scenici fuerint togati, & argumẽta Romana vulgaria) Alię prętextatæ à dignitate Personarum, & Latina historia, Aliæ Atellanæ à ciuitate Cãpaniæ, vbi actitatæ sunt plurimæ, aliæ Rhintonicæ ab actoris nomine, cuius meminit Stephanus li. de vrbibus, ἀνεγράφη καὶ ῥίνθων ταραντῖνος φλύαξ, τὰ τραγικὰ μεταῤῥυθμίζων εἰς τὸ γελοῖον. Alię Tabernariæ ab humilitate argumenti, & Styli.

Mimi à diuturna imitatione vilium rerum, & leuium Personarũ. Paulo aliter Diomedes lib. 3. *Togatarum, inquit, prima species Prætextatæ, in quibus imperatorum negotia agebantur, & publica. Altera species tabernariæ, humilitate personarum, argumentorum similitudine Comœdiis pares, ex eo quod olim tabulis tegerentur tabernariæ dictæ. Tertia species fabularum latinarum quæ à ciuitate Oscorum Atella* Atellanæ, *argumentis dictis*-

que iocularibus, similes Satyricis fabulis græcis. Quarta species planipedis, cuius Actius togatarum scriptor in Aedilitia fabula meminit. Datum est aurũ, ex sultat planipes. Aut, vt alij legunt, daturin' estis aurum, ex sultat planipes. Si quas tamen ex soccis fecerant, palliati pronuntiabant. Togata prætextata à Tragoedia differt, in qua Heroes, cum in illa Brutus, Decius, Marcellus. Tabernarias togatas in scenam duxerunt præcipuè duo, Affranius, & Q. Ennius. In comoedia ritus græci inducũtur, personæ que græcæ. Latina Attellana a græca Satyrica differt, quod in Satyrica satyricæ personæ, similesque inducuntur, Autolycus Burris. In Attellana obscænæ personæ, vt Macuas. Mimus est sermonis cuiuslibet motus sine reuerentia, vel factorum cum lasciuia imitatio. Horat.

Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.

Cornut⁹ & Festus paulo aliter. *Comœdia, inquit ille, aut palliata est, aut togata, aut tabernaria, aut Attellana, aut mimus, aut Rhintonica, aut planipedia.*

Comœdiæ togatæ priuatum argumentũ habent, prætextatæ publicum, quod to-

gis prætextis Remp. administrant, ait Festus, Tabernarium mixtum è tenuibus, & excellentibus, Vet. glossæ στιχολόγον interpretantur palliatum. Planipedes dicti, quia non cothurno, socco, aut pulpito, sed plano pede agerent. (Hoc postremum an verè dici possit infra videbimus.) Palliatæ Græcum habitum ferentes, quas nonnulli tabernarias vocant. Initio togatæ Comœdiæ dicebantur, quod omnia in publico honore confusa cernebantur, ait ille, id est vt interpretor, quod plebis, Senatus, & omnium pene magistratuum togæ essent indistinctæ. Togatæ postea in prætextatas, & tabernarias diuidebantur. Horatius tamen togatas prætextatis opponit.

Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.

Comœdiam, & Tragœdiam togatam primus Liuius Andronicus repperit, aitque Comœdiam esse quotidianæ vitę speculum, quæ à Græcis Romam traducta sit. Athenienses namque in vicos & compita læti conuenientes, eorum qui grauius offendissent nomina publicé notabant, idque primum in pra-

tis mollibus in honorẽ Liberi. Nec deerant victori præmia. Caper namque pro dono bis dabatur, quia vitibus noxium animal habebatur, à quo Tragoediæ nomen exortum eſt, aut ab amurca olei fęce, quæ eſt humor aquatilis. Horatius in Arte, vbi egit de Theſpi,

Poſt hunc perſonæ, pallæque repertor honeſtæ
Aeſchylus, & modicis inſtrauit pulpita tignis,
Et docuit magnúmque loqui, nitique cothurno.
Succeßit vetus his comœdia, non ſine multa
Laude, ſed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi, lex eſt accepta, chorusque
Turpiter obticuit ſublato iure nocendi.

Hæc nos è Donato, Cornuto, Diomede, Aſpero, & Feſto collegimus, quibus è Græcis alia ſubiungimus.

Plato libro tertio de Rep. tria maxime poematum genera, quo cætera referantur, enumerat. Dramaticũ, quod varietate perſonarum ea quæ δρῶνται id eſt geruntur, aut dicuntur, oratione imitatur. Exegematicum, in quo nulla perſonarum eſt varietas, ſed auctoris perpetuus ſermo, cuiuſmodi ſunt elegiæ, hymni, Epithalamium, quas monodias vocant.

Tertium ex vtroque Mixtum, cuiusmodi est Homeri Odissea. Mixtũ illud vocatur ab aliis, κοινόν, alia duo dicuntur mimetica. Diomedes lib. 3. *Poematũ genera sunt tria, Actiuũ, vel imitatiuum, quod graeci dramaticum vel mimeticum, Enarratiuum vel enunciatiuum, quod graeci exegeticon vel apologeticon dicunt, aut commune, siue Mixtum, quod Graeci, κοινὸν, μικτὸν appellant.* Aristot. lib. 2. poët. cap. 1. & 2. de Dramatico genere, ὅθεν καὶ δράματα καλεῖσθαι τινὲς αὐτά φασι ὅτι μιμοῦνται δρῶντας. Certè tota poesis in imitatione est. Nam & scriptio heroici carminis quam epopœam vocãt, & tragœdiae, & comoediae, & dithyramborum, & ars ipsa tibicinum, & Cythar-roedorum in imitatione versantur. cap. 1. Arist. ἐποποιία δὲ καὶ ἡ τῆς τραγωδίας ποίησις ἔτι δὲ κωμωδία, καὶ ἡ διθυραμβοποιητικὴ, καὶ τῆς αὐλητικῆς ἡ πλείστη, καὶ κιθαριστικῆς, πᾶσαι τυγχάνουσιν οὖσαι μιμήσεις τὸ σύνολον. vnde & Dores, auctore Aristotele, tragœdiam ac Comoediam apud se natas esse dicunt, & Siculi ac Megarenses, quod Reipublicae statu populari vtuntur, Comoediam sibi vindicant. Inde enim oriundus est E-

pich armus Chonnida & Magnete antiquior: & Peloponneſij tragoediam ſibi aſcribunt. Megarenſes quidem & Siculi, quod Comas vocent Pagos, & vicos (περιοικίδας) Athenienſes vero Comas populos, aut tribus (δήμους,) & Comoedos dici aiunt, non à comeſſatione per vicos, ſed quod eiecti ex vrbe per ignominiam in pagis vagarentur, & vicis. Adde quod Athenienſes facere ποιεῖν dicūt, Dores δρᾶν, ait Ariſtoteles, vnde vero ſimilius eſt à Dorib⁹ δράματα originē ſumpſiſſe. *Tragœdia autē*, ſi Caſſiodoro fides, *ex vocis vaſtitate nominatur (quaſi τραχεῖα ᾠδὴ) quæ concauis repercuſſionibus roborata talem ſonum videtur efficere, vt penè, ab homine non credatur exire. Erigitur autē in hircinos pedes, quia ſi quis inter paſtores tali voce placuiſſet, Capri munere donabatur. Comœdia à pagis dicta eſt, Comos enim pagus vocatur, vbi ruſtici geſtientes humanos actus lætiſſimis carminibus irridebant.* Hæc ille à Græcis mutuat⁹ eſt, & κῶμον pro κώμη poſuit. Græci ſic. τὸ παλαιὸν οἱ ἐν ταῖς κώμαις ἀδικούμενοι ὑπὸ τῶν πολιτῶν, νυκτὸς ἀπήρχοντο παρὰ τὸν δῆμον ἐκεῖνον ἔνθα ὁ ἀδικήσας ἦν, καὶ ἔλεγον, ὅτι

ἐςί τις ἐνταῦθα ποιῶν εἰς τοὺς γεωργοὺς τάδε. καὶ τοῦτο ποιοῦντες ὑπεχώρουν λέγοντες καὶ τοὔνομα. μεθ' ἡμέραν δὲ ὁ δράσας ἐξητάζετο, καὶ οὕτως αἰσχυνάμενος ἀνεστέλλετο τοῦ ἀδικεῖν. ὁρῶντες οἱ πολῖται τοῦτο χρήσιμον τῇ πόλει, καὶ ἀδικίας ἀποτρεπτικὸν, ἐκέλευσαν τοὺς ἀδικουμένους ἐπὶ μέσης ἀγορᾶς τοὺς ἀδικήσαντας κωμῳδεῖν. οἱ δεδιότες αὐτοὺς τότε πλουσίους, πήλῳ χρίοντες καὶ τρυγίᾳ, ἐπὶ μέσης ἀγορᾶς τοὺς ἀδικοῦντας ἐκωμῴδουν. ἐπεὶ δὲ μεγάλα ἡ πόλις ὠφελεῖτο, ἐκ τούτου ποιητὰς ἔταξαν ἐπὶ τοῦτο κωμῳδεῖν, ὃν ἂν βούλοιντο ἀκωλύτως. Olim (inquit) ij qui iniuria in vicis affecti erant à ciuibus, noctu ventitabant in eum pagum, vbi morabatur is qui læserat, dicebantque, in hoc pago quidam est, qui agricolas vexat: hoc facto discedebant eius nomine citato qui iniuriam intulerat. Vbi illuxisset, qui læserat in quæstionem vocabatur, & sic pudore affectus ab inferenda vi deterrebatur: Cum igitur ciues viderent hoc vtile oppidis, quod prohiberet iniuriam, iusserũt eos qui læsi essent traducere vexatorum nomina in foro medio. Sed tamen cum metu potentiorum terrerentur, fæcibus inuncti

ne agnoſci poſsẽt in foro eos traducebãt. Quod quia vtile & fructuoſum vrbibus viſum eſt, poëtis id dederunt, vt impunè quemlibet in publico irriderẽt. Alius ſic habet: Vocabant angiportus Comas, in quibus hi luſus, vnde Comœdia, aut quia reperta ſit eo tempore quo Libero comeſſantur, aut à Comate, quæ vox ſomnum ſignificat, quia noctu ibant obuagulatum ad ædes Tyrannorum. Canebantur autẽ Comœdiæ Dionyſiacis initio veris. κώμας ἐκάλουν στενωποὺς ἢ ἀπὸ τοῦ ἐν ταῖς κωμάσεσι τοῦ Διονύσου πρῶτον εὑρῆσθαι ταυτασί. ἢ παρὰ τὸ κῶμα ὕπνος. ᾔδοντο δὲ αἱ κωμῳδίαι ἐν τοῖς Διονυσιακοῖς ἔαρος ὥρᾳ. Comœdia quia quaſi è comis & Vicis congregati hoc genere carminis vterentur. κωμῳδία, ὅτι οἷα ἀπὸ κωμῶν συναγόμενοι ᾖδον ταῦτα. ἢ ὅτι ἐν καιρῷ κώματος ᾖδον.

Quid ſit, & Quotuplex Tragœdia.

CAP. IIII.

TRagœdia Diomedi lib. 3. eſt heroicæ fortunæ in aduerſis cõprehẽſio, vel, vt Theophraſtus loquitur, τραγῳδία ἡρωϊ-

χῆς τύχης περίστασις. Quatuor autem Tragoediæ genera ponuntur ab Aristot. vt alia sit πεπλεγμένη, ἧς τὸ ὅλον ἐστὶ περιπέτεια καὶ ἀναγνώρισις, id est, implicata quę tota est in fortuitis euentibus & agnitione. Alia παθητική, plena affectibus, vt Aiaces, Ixiones. Tertia Ethica & moralis, cuiusmodi sunt Philoctetæ & Peleus. Quarta Theologica, quales sunt Phorcides, & Prometheus. Quamquam autem Comoedia videtur antiquior tragico dramate, prius tamen hoc excultum est, quam Comoedia, quæ διὰ τὸ μὴ σπουδάζεσθαι ἐξ ἀρχῆς ἔλαθε· αἱ δὲ τῆς τραγῳδίας μεταβάσεις, καὶ διὰ ὧν ἐγένοντο οὐ λελήθασι, id est quæ per initia latuit, quia minori in prætio studioque fuit. Notum autẽ est per quos Tragoedia suos progressus habuit. Suidas. φόρμος συρακούσιος κωμικὸς σύγχρονος ἐπιχάρμῳ, οἰκεῖος γέλωνι τῷ σικελίας τυράννῳ καὶ τροφεὺς τῶν παίδων αὐτοῦ· ἐχρήσατο πρῶτος ἐνδύματι ποδήρει, καὶ σκηνῇ φοινίκων δερμάτων.

Phormus Epicharmi ætate Geloni Siciliæ Tyranno familiaris fuit, & educator filiorum eius, primus veste talari vsus est,

tio, quæ ſit magni ponderis, grata oratione, ita vt ſingulæ partes conueniẽtem habeant actionem deſinentibus vniuerſis in miſericordiam aut terrorem. Orationem gratam voco quæ habeat Rythmum, & harmoniam, & melos: ita vt ſingulæ partes congruentem ſibi habeant actionem, eoquod quædam ſolo metro fiant, quædam per melos. Ariſtot. cap. 6. poet. ἔστιν οὖν τραγῳδία μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ γελυίας, μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ, χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων, καὶ οὐ δι᾽ ἐπαγγελίας, ἀλλὰ, δι᾽ ἐλέου καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων, παθημάτων κάθαρσιν. λέγω δὲ ἡδυσμένον μὲν λόγον, ἔχοντα ῥυθμὸν καὶ αρμονίαν, καὶ μέλος. τὸ δὲ χωρὶς τῶν εἰδῶν, τὸ διὰ μέτρου ἔνια μόνον περαίνεσθαι, καὶ πάλιν ἕτερα διὰ μέλους. Plutarchus Simpoſ. 7. τραγῳδίαν σεμνότερον βοῶσαν, καὶ σκευωρουμένην πραγμάτων ἐπικηδείοις πάθος ἐχόντων καὶ οἶκτον, παρεικοπλέον ἀκροαμάτων συμποτικῶν. Tragoedian grauius ac dignius exclamantem, & in iis rebus, quæ affectibus plenæ ſunt imitandis occupatam, & omnia quæ nos ad commiſerationem commouent reſcindere oportet à con-

uiuio Vt sit, nemini obscurum esse potest Poëticam in genere imitari aut res grandes, cuiusmodi sunt ea quæ Iliade Homerica continentur, aut tenues, quas idem auctor in Margite Iambico carmine depingit, cui respondet Comoedia, vt Iliadi & Odisseæ tragoedia, quæ olim αὐτοσχεδιαστικὴ fuit, & à Dithyrambis orta est, sicuti Comoedia à Phallicis. Comoedia casus priuatorum hominum exsequitur, Tragoedia regum, illa verbis humilioribus, & ridiculis, hæc grandioribus. Horat.

Versibus ornari tragicis res comica non vult
Indignatur item priuatis ac prope socco
Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ.

Epopoea igitur cum Tragoedia conuenit in eo, vt sit rerum seriarum versu & sermone imitatio. Differt autem a Tragoedia, quod versum habeat Epopoea simplicem, & narrationem, nec tempore definita sit, Tragoedia diei vnius spatium non excedat. Aristoteles, ἡ μὲν ἐποποιΐα τῇ τραγῳδίᾳ μέχρι μόνου μέτρου μετὰ λόγου μίμησις εἶναι σπουδαίων ἠκολούθησεν. τῷ δὲ τὸ μέτρον ἔχειν

ἁπλοῦν, καὶ ἀπαγγελίαν εἶναι διαφέρουσι Horat. lib. 1. ep. 3.

An Tragica desæuit & ampullatur in arte.

Agebantur Romæ Fabulæ ludis megalensibus, qui magnis diis consecrati sunt. Funebribus item ad retinendum populum institutis, dum Pompa funeri Decreta in honorem patricij viri plene instruitur, Plebeiis & Apollinaribus. Sulpitius Galius vt Santra scribit Consularibus ludis initium fecit fabularum dandarum. Primus Æschylus actores duos in Scena exhibuit, cum prius vnus tantum esset, & chori partes imminuit, & sermonem apparauit. καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε, καὶ τὸν λόγον παρεσκεύασε ait Aristoteles lib. de Poëtica. Sophocles tres personas induxit, & σκηνογραφίαν, Scenæ descriptionem, ac cum antea poësis esset Satyræ proprior, & ad saltationenm accomodata, eam grauitate condiuit, & à tetrametro quo olim vsi ad Iambum traduxit. μάλιστα γὰρ λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖον Iambicum enim carmen omniũ accomodatissimum est ad sermonem vt Arist. ait. Suidas de Sophocle, οὗτος πρῶ-

τος τρισὶν ἐχρήσατο. ὑποκριταῖς, καὶ τῷ καλουμένῳ τριταγωνιστῇ, καὶ πρῶτος τὸν χορὸν ἐκ πέντε καὶ δέκα εἰσήγαγε νέων, πρότερον δυῶ καὶ δέκα εἰσιόντων. id eſt Sophocles primus tribus vſus eſt actoribus, & eo qui dicitur tritagoniſtes. Et primus chorum ex quindecim induxit, cum prius duodecim introducerentur. Laertius lib. 3. in Plato. ὥσπερ δὲ τὸ παλαιὸν ἐν τραγωδίᾳ πρότερον μὲν ὁ χορὸς διεδραμάτιζεν, ὕστερον δὲ θέσπις ἕνα ὑποκρίτην ἐξεῦρεν, ὑπὲρ τοῦ διαναπαύεσθαι τὸν χορὸν, καὶ δεύτερον αἴσχυλος, τὸν δὲ τρίτον σοφοκλῆς, καὶ συνεπλήρωσαν τὴν τραγωδίαν, οἷον ἐκεῖνοι τέτρασι δράμασιν ἠγωνίζοντο διονυσίοις, ληναίοις, παναθηναίοις, χύτροις, ὧν τὸ τέταρτον ἦν σατυρικόν. τὰ δὲ τέτταρα δράματα ἦν τετραλογία. id eſt, vt olim in Tragœdia, inquit, primum quidem chorus Fabulam peragebat, poſtea Theſpis vnum actorem induxit, vt conquieſceret chorus, Æſchylus alterum, Sophocles tertium, & Tragoediam expleuerũt, quemadmodum & illi quatuor fabulis certabant, Dionyſiis, Lenæis, Panathenæ, chytris, quarum quarta ſatirica fuit. Quatuor illæ fabulæ tetralogia dicebantur-

cebantur. Tres tantum personæ exiguntur ad absolutionem fabulæ. Quod ab Horatio probatum est in arte,

Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus
Inciderit, nec quarta loqui persona laboret.

Quod tamen ex Donato non semper obseruatum esse docuimus cum quarta & quinta persona introductæ sint. Vnde factum vt Tritagonistes vltimas fabulæ partes ageret in vita Æschinis, γενόμενον δὲ μειράκιόν φασιν ὑποκριθῆναι τραγῳδίαν, ὥστε τριταγωνιστεῖν. quod ei probro obiicit Demosthenes pro corona, qui τριταγωνιστὴν vocat. Quamquam Vlpianus ἐτριταγωνιστεῖς interpretatur πολλάκις ἠγώνιζες. idem in falsa legatione, ait τριταγωνισταῖς fuisse tamquam γέρας τι ἐξαίρετον περὶ τοὺς τυράννους, καὶ τοὺς τὰ σκῆπτρα ἔχοντας εἰσιέναι Tritagonistis fuisse hoc quasi singulare & proprium vt ad reges eis pateret aditus. Optime Suidas ait tritagonisten Æschinē vocari à Demosthene quasi histrionē infimum, qui tertio tantum loco diceret, ὡς ἀδοκιμώτατον τῶν ὑποκριτῶν ἐν τρίτῃ τάξει κατατεταγμένον. Demosthenes de falsa Legat. τρίτα λέγειν dixit, Pro τριταγωνι-

ϛεῖν, tertiarum eſſe partium. τοῦτο δὲ τὸ δρᾶμα ὑπεκρίναντο, οἷς οὗτος τὰ τρίτα λέγων διετέλεσεν. id eſt, hanc autem fabulam agebant, quibus iſte tertio loco dicere perſeuerauit. Erant enim actores primarum partium laudatiſſimi, tum vero ſecundarum. Euripid. in Andromach.

τὰ δεύτερα ἀεὶ τὴν γυναῖκα δεῖ λέγειν.

Mulierem ſecundo loco par eſt loqui Cic. 2. in Verrem.

Vt in græcis actoribus videmus ſæpe illum qui eſt ſecundarum aut tertiarum partium, cum poßit aliquanto clarius dicere, quam ipſe primarum, multum ſummittere, Vbi Aſconius *histrionem primarum partium interpretatur, qui ſæpius in actum inducitur.* Terentius in Phormione.

Primas partes qui aget is erit Phormio.

Secundarum partium, qui minus frequenter in ſcenam procedit. Horat. Epiſt. l. 1.

Mimum partes tractare ſecundas.

Vbi Phorphyrio, ſecundarum partium actores omnia ſubmiſſe agunt. Feſtus Iambos *eſſe ait, qui ſinguli ex proſcenio loquuntur, triambos qui terni,* Valerius Maximi.

Histriones secundarum, & tertiarum partium commemorat. Quod vero attinet, ad illas τετραλογίας de quibus Diogenes Laertius supra egit, legendus est Suidas in voce τετραλογία. Vbi admonebo plurimum laudis reportasse, qui τετραλογία vicerant, deinde qui τριλογία. Aeschyli Trialogia, Agamemnon, Eumenides Coephori. Legendus Varro lib. 6. Cæterum non vsque quaque constat, quis primus & personas, & prologos, & multitudinem actuum exhibuerit. Hoc constat Epicharmum & Phormium primos omnium fabulas μύθους fecisse, cum prius res gestæ essent, vnde & è Sicilia primũ id genus fluxisse certũ est. Athenis Crates eius rei auctor fuit, vt scribit Aristot. lib. de Poëtic. c. 5. μῦθος est σύνθεσις τῶν πραγμάτων, constructio rerum quæ aguntur. Dictio, seu lexis est versuum compositio. ἡ τῶν μέτρων σύνθεσις. Melopoea est quæ vim omnem manifestam habet, & omnium oculis expositam. ἡ τὴν δύναμιν φανερὰν ἔχει πᾶσαν· Partes Tragoediæ sunt, Prologus, Episodion, Exodus, Choricum, Commos.

πρόλογος μὲν μέρος ὅλον τραγῳδίας τὸ πρὸ χοροῦ παρόδου, ait Ariſtoteles. Prologus eſt ea pars quæ viam præit choro. Epiſodion pars eſt quæ interiicitur choricis canticis, quæ μέλη dicuntur. Exodus eſt ea pars quam nullum chori canticum conſequitur. Initus chori dicitur prima chori dictio. Chori pars immobilis, & conſiſtens eſt canticum chori ſine anapæſto & trochæo. Commus à voce κόπτω, eſt luctus communis chori & Scenæ. μέλη cantica vocamus, quomodo exaudiendus eſt Ariſtot. lib. Poet. c. I. ἡ τῶν διθυραμβικῶν ποίησις, καὶ ἡ τῶν μίμων, καὶ ἥτε τραγῳδία, καὶ ἡ κωμῳδία χρῶνται ῥυθμῷ μέλει, καὶ μέτρῳ, αἱ μὲν ἅμα πᾶσι, αἱ δὲ κατὰ μέρος. id eſt, Poëſis dithyrambica, mimica, tragica, comica, vtitur rythmo, cantico, & verſu, aut ſimul, aut per partes. ἐπεισόδιον, ait Ariſtot. μέρος ὅλον ἐστὶ τραγῳδίας τὸ μεταξὺ ὅλων χορικῶν μελῶν, & cæt. in Comoedia, prologus prima pars eſt ante quam in orcheſtram chorus prodeat. τὸ μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ χοροῦ μέρος. Altera pars canticum chori. δεύτερον χορικὸν τὸ τοῦ χοροῦ διδόμενον μέλος. τρίτον ἐπεισόδιον τὸ μεταξὺ δύο χορι-

χῶν μελῶν. Tertia Episodium quę pars inter duo cātica chori interiicitur. Quarta exitus est, ea scilicet pars quæ sub exitum chori ad finem fabulæ dicitur, vel agitur: ἔξοδος τὸ ἐπὶ τέλει λεγόμενον τοῦ χοροῦ, vt vetus scholiastes scribit. In noua comoedia choro nullus locus est, quod canente choro spectatores fastidiosi abirēt. Græci prologos non habent. Græci & Latini deos ἀπὸ μηχανῆς habent argumentis explicandis, Terentius non habet. Adhoc προτατικὰ πρόσωπα, id est, personas extra argumentum accersitas non facile cæteri habent, quibus Terentius sæpe vtitur , vt per harum inductiones facile pateat argumentum. Comœdias autem Latini per quatuor partes diuidunt, prologum, Protasin, Epitasin, Catastrophen. Prologus est velut præfatio quædam fabulæ. Protasis primus actus est, initiúmque dramatis. Epitasis incrementum turbarum, ac totius erroris motus. Catastrophe conuersio rerum est ad iucundos exitus. Seruius Protasin diuerbium esse vult. Quanquam alij diuerbia esse volunt, partes comoediarum

vbi plures personæ versantur, à personarum varietate dicta, quas ἀντιλέξεις Philostratus vocat, quæque quia sententiis illustribus refertæ sunt pro γνώμαις ponuntur. Liuius lib. 7. *inde ad manum cantari histrionibus cœptum, diuerbiáque tantum ipsorum voci relicta.* Ausonius,

Tu quoque qui latiũ lecto sermone Terenti
Comis, & astricte percurris pulpita socco,
Ad noua vix memorẽ diuerbia coge senectã.

Diomedes paulo aliter. *Membra, inquit, Comœdiarum tria sunt, diuerbium, Canticum, Chorus. In Canticis vna tantum est persona, aut altera latet. In choro iunctim omnes loqui debent, quasi voce confusa, & concentum in vnam personam reformantes. Latinæ Comœdiæ chorum non habent, olim omnia quæ in scena versabantur in Comœdia agebantur. Nam & pantomimus, & choraules in Comœdia canebant: Verum actores Comœdiarum pro facultate & arte potiores principatum sibi artificii vindicabant. Sic factum est vt nolentibus cedere mimis cum artificio suo cæteris, separatio fieret reliquorum. Indicio sunt, quod tibiis paribus, imparibus, serranis agebantur Comœdiæ. Quando enim chorus canebat, cho-*

ficis tibiis, id est, choraulicis artifex concinebat. In canticis autem choraulici responsabant, quod paribus aut imparibus tibiis dicitur. Si quando monodio agebat, vnam tibiam inflabat, si quando Synodio, duas tibias. Denique in Tragoediis & Comędiis quinque sunt actus. Horat. in arte.

Neue minor, quinto neue sit productior actu.

De vetere Comœdia.

Cap. IIII.

Comœdia definientibus Græcis, est perioche periculi expers, rerum priuatarum & publicarum, ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Dicta est á vicis in quibus agebatur rudi & incondito carmine, admisto pronuntiationis modulo, quo, dum actus commutantur, populus detinebatur.

Comoediæ autem aut motoriæ sunt, aut statariæ, aut mistæ. Motoriæ turbulentæ, statarię quietiores, Terent. in Heautontim. vt mihi statariam agere liceat per silentium. Mistæ ex vtroque constant Comoedia autem varie summutata est. Nam ætate Aristophanis,

Cratini, & Eupolidis populus Atheniensis plurimum poterat, & eorum qui vitia publice ac nominatim carperent ἐλευθεροστομίαν alebat. Populi statu imminuto, cum Eupolis Baptas docuisset, & in mare mersus esset ab iis quos perstrinxerat, vetus comœdia desiit vna cum choragiis, ἐπὶ τῷ διδάξαι τοὺς Βάπτας τὸν Εὔπολιν, καὶ ἀποπνιγῆναι εἰς τὴν θάλασσαν ὑπὸ ἐκείνων εἰς οὓς καθῆκε τοὺς Βάπτας. Nec enim Athenienses cum 30. Tyranni dominatu suo omnia tenerent, choragos creare suffragiis suis, qui choricis sumptus suppeditarent, iam sustinebant. προθυμίαν εἶχον τοὺς χορηγοὺς τοὺς τὰς δαπάνας τοῖς χορευταῖς παρέχοντας χειροτονεῖν. Quare & Aristophanes τὸν Αἰολοσίκωνα ἐδίδαξεν, ὃς οὐκ ἔχει τὰ χορικὰ μέλη, οὐδὲ τὰς παραβάσεις. Est autem Parabasis excursio quædam, & quasi digressio, qua vbi histriones è scena discesserant, chorus apostrophen habebat ad populum, vel de se, vel de Rep. vel certe de singulorum peccatis. ἡ δὲ παράβασις ἐπληροῦτο ἀπὸ μελυδρίου, καὶ κομματίου, καὶ στροφῆς, καὶ ἀντιστρόφου, καὶ ἐπιῤῥήματος, καὶ ἀντεπιῤῥήματος καὶ ἀναπαίστων. Parabasis autem

implebatur breui cocentu, & inciso, & stropha & antistrophe, & epirrhemate, & antepirrhemate, & anapæsto. Hesychius ἀνάπαιστα τὰ ἐν ταῖς παραβάσεσι τῶν χορῶν ᾄσματα. Parabasis, ait Scholiastes Arist. dicitur anapæstus, quia fit anapæstis versibus. Perfecta Parabasis quasdam habet versuum cæsuras, cuius pars dicitur commation. Parabases Comœdorum, ait ille, *multa vtilia præcepta habent*, quod scilicet sententiis grauibus condiantur, & vitia ciuium carpant. Olim Sex Parabases adhibebantur quo tempore Populus dominabatur. Vbi populus oppressus est, chorus intercidit, & à peccatis ciuium arguendis ad veteres historias irridendas deuentum est, ἐπὶ τὸ σκώπτειν ἱστορίας ῥηθείσας ποιηταῖς ἦλθον. Comœdiarum ait Plutarchus Sympos. 7. c. 8. vetus quidem, quod sit inæqualis, non est apta potantibus. Nam & Parabases grauitate conditæ, & libertas loquēdi valde effrænis, & contenta est, facilitasque ad scommata, & scurrilitates fastidiosa, & prolixa & plena verbis inhonestis, & nominibus lasciuis. τῶν κωμῳδιῶν ἡ μὲν ἀρ-

χαία διὰ τὴν ἀνωμαλίαν ἀνάρμοστος ἀνθρώποις πίνουσι. ἥ τε γὰρ ἐν τοῖς λεγομένοις παραβάσεσιν αὐτῶν σπουδὴ, καὶ παῤῥησία, λίαν ἄκρατός ἐστι, καὶ σύντονος. ἥ τε πρὸς τὰ σκώμματα καὶ βωμολοχίας εὐχέρεια δεινῶς κατάκορος, καὶ ἀνατεταμένη, καὶ γέμουσα ῥημάτων ἀκόσμων, καὶ ἀκολάστων ὀνομάτων. Comœdia autem noua conuiuijs interſeritur, quę facilius vino quam Menandri fabulis carere poſſunt. Dictio enim ipſa ſuauis, & pedeſtris rebus interſeritur, vt neque à ſobrijs repudietur, neque madidis moleſta ſit, ſententiæ pulchræ & ſimplices affluunt, & auſteritatem morum, quaſi ferrum igne, ſic vino mitigant Flectunt que ad humanitatem, ait Plutarchus ibidem. Dictionem tamen mimicam improbat Phaleræus his verbis. ἐναγώνιος ἴσως μᾶλλον, ἡ διαλελυμένη λέξις. ἡ δὲ αὐτὴ καὶ ὑποκριτικὴ καλεῖται. διὰ τοῦτο καὶ μένανδρον ὑποκρίνοντα λελυμένο ἐν τοῖς πλείστοις. φιλήμονα δὲ ἀναγινώσκουσι διὰ τοὺς συνδέσμους. ὅτι δὲ ὑποκριτῶν ἡ λύσις, παράδειγμα καὶ τόδε. ἐδεξάμην, ἔτικτον, ἐκτρέφω φίλε. εἰ δὲ συνδήσαις ἀπαθές ἐστι. id eſt, magis apta eſt certaminibus, quam diſſoluta dictio, quę & hiſtriomica dicitur.

Quare & Menander histrioniam agens in plærique dissolutus est. Philemona autē legunt ob copulas. Histrionū autē solutum esse sermonem vel hoc argumento sit. Suscepi peperi, alo amicæ. Sed hoc genus dicendi solutum conuiuiis aptum est. Noua comœdia sub Alexandro Macedone orta est, vetus Peloponnesiaco bello viguit. ἡ νέα κωμῳδία ἐπὶ ἀλεξάνδρου, ἡ δὲ παλαιὰ ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακῶν εἶχε ἀκμήν. Sannyrion primus in Attica Comœdiam dedit, Cratinus omnium primus tres personas instituit, ait vetus scholiast. Vetus Comœdia & Baijs olim vsurpata. Silius li. 14.

Littora Thermarum prisca dotata camæna.

Apud Greos maxime in pretio fuit Liuius. li. 24. *Ariston. Tragicus actor genere honesto, nec ea res, quia apud græcos, pudori est, deformabat* Victores ἐπινίκια sacrificabāt. Plato Symposio, παίδων ἡμῶν ὄντων, ὅτε τῇ πρώτῃ τραγῳδίᾳ ἐνίκησεν ἀγάθων, τῇ ὑστεραίᾳ, ᾗ ἢ τὰ ἐπινίκια ἔθυεν, αὐτός τε καὶ οἱ χορευταί. id est, cum pueri essemus, quo tempore prima Tragœdia vicit Agatho, postridie quam epinicia sacrificauit ipse, & eius actores.

Origo Satyræ ex Diomede & alijs.

CAP. V.

Satyra eſt apud Græcos fabula, in qua item Tragici poetæ, non reges, aut Heroas, ſed ſatyros induxerunt, ludendi cauſa iocandique ſimul, vt ſpectator inter res tragicas ſeriaſque, ſatyrorum quoque iocis & luſibus delectaretur. Horat. lib. de arte.

Carmine qui tragicouilem certauit ob hircũ
Mox etiã agreſtes ſatyros nudauit, & aſper
Incolumi grauitate iocum tentauit, eo quod
Ille cebris erat, & grata nouitat morandus
Spectator.

Satyra autem dicta vel à ſatyris, vel à ſatura lance, quæ referta varijs multiſque primitijs, in ſacris cereris inferebatur, & à copia & ſaturitate rei ſatura vocabatur, cuius generis lancium & Virgilius in Georgic. meminit.

Lancibus & pandis fumãtia reddimus exta.
Siue a quodam genere farciminis, quod multis rebus refertum ſaturam Varro vocat. Eſt autẽ hoc poſitum in 2. lib. Plau-

tin. quęſtionum. Satura eſt; vua paſſa & polenta, & nuclei pinei ex mulſo conſperſi. Adhæc alij addunt & de malo punico grana. Alij autem dictam putant à lege ſatura, quæ vno rogatu multa ſimul comprehendat, quod ſcilicet & ſatyra carmina multa ſimul & poëmata comprehenduntur, cuius legis Lucilius meminit in primo. *Per ſaturam AEdilem factum qui legibus ſoluat.* Et Saluſtius in Iugurtha. Deinde quaſi per ſaturam ſententijs exquiſitis in deditionem accipitur.

Satyra tamen apud Latinos carmen eſt maledicum, & ad carpenda hominum vitia, archææ Comœdiæ charactere cõpoſitum, quale ſcripſerũt Lucillius, Horatius, & Perſius. Apud Gręcos ridiculum eſt, non maledicum. Inducuntur ſatyri ſaltantes, dicta dicentes, bibiturientes, vt apud Euripidem in cyclope. Philoſtratus in Mida. σατύρων δὲ ἡδὺ μὲν τὸ σφοδρὸν ὅτε ὀρχοῦνται, ἡδὺ τὸ βωμολόχον, ὅτε μειδιῶσι, καὶ ἐρῶσι οἱ γενναῖοι, καὶ ὑπὸ ποιοῦνται τὰς λυδὰς αἰκάλλοντες. id eſt, Satyrorum iucunda eſt vehementia cum

ſaltant, cum ſcurrilia agunt, cum rident, & amant generoſi illi, & arte blandientes ſibi lydias conciliant. De habitu eorum legendus Donyſ. Halyc. lib. 7. in deſcriptione pompæ Rom. Finguntur ὀξεῖς τὰ ὦτα, φαλακροί, κεραςαὶ, φρύγες, οὐρὰς ἔχοντες, ait Lucian. in Concion. Deor. Dicti ſunt à voce σάθυ, quæ ſalacitatem ſignificat, quia λυττῶσι εἰς τὰ γυναῖκα, vt loquitur Philoſtratus in vita Apollon.

DE THEATRO.
CAP. VI.

AB agris demum, & pratis Ludicra ſpectacula in vrbes deducta ſunt, frequenti hominum conſeſſu cum theatra exſtrui coepiſſent.

Theatrum autem proprie dicitur locus tabulatis, aut lapidibus ſtructus, vnde ludi ſpectati poſſunt, à voce græca θεάομαι, vt vult Iſidorus, Caſſiodorum ſequutus lib. 4. ep. 5. qui viſorium interpretatur. Seruius li. 5. Æneid. omne ſpectaculum theatrum dici poſſe ait, ἀπὸ τῆς θεωρείας. nec enim ſpeciale nomē eſſe.

Quanquam Plutarchus li. de Musica ducit etymon à voce θεός, quia ludi agerentur in honorem deorũ. minus bene. Sed audiendus Isidorus li. 18. ca. 42. *Theatrum à spectando nuncupatum,* ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι, *quod in eo populus stans desuper, atque spectans ludos contemplaretur.*

Donatus in Prologo Hecyræ. *Ideo Theatrum, ideo spectatores, ideo actores, quia maior pars in gestu est, quàm in verbis.* Quo referri potest illud Plauti in Milite, *spectacula ibi ruunt,* nisi pro foris, & tabularis accipias. Certe ipsum theatrum pro spectatoribus sæpe ponitur. Cic. l. 13 epist. ad Famil. *Magnum theatrum habet ista prouincia, non vt hæc nostra, adolescentis nobilis, ingeniosi, abstinentis commendationem, atque gloriam.* Pro Rabirio Posthumo, *Multas quidem. C. Cæsaris virtutes magnas incredibiles cognoui, sed sunt cætera maioribus quasi theatris proposita.* Ab eadem voce dicti θεαταί, vt ἀκροατήριον ἀκροαταί, de quibus Synes. l. 2. de Prouident. θεατὴς ἐκεῖνος ὅστις ἐν τῇ χώρᾳ περιμένει τὰ δεικνύμενα, θεᾶται καθ᾽ ἕκαστον ἐν τάξει προσηκούσῃ τοῦ παραπετάσματος. εἰ δέ τις εἰς τὴν σκηνὴν

εἰσβιάζοιτο, καὶ τὸ λεγόμενον, εἰς τοῦτο κοινοφθαλμίζοιτο διὰ τοῦ προσκηνίου, τὴν παρασκευὴν ἀθρόαν ἅπασαν ἀξιῶν ἐποπτεῦσαι, ἐπὶ τοῦτον ἑλλανοδίκαι τοὺς μαστιγοφόρους ὁπλίζουσι. Spectator qui ſuo loco manet omnia quæ aguntur, prout extra ſiparium prodeunt, diſtincte perſpicit Quod ſi velit irrumpere in ſcenam per proſcenium, omnia ſimul conferta cupiens intueri, in hunc iudices maſtigophoros armant. Clemens li. 6. Stromat. καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν θεάτρων γίνεται, καὶ ἐπὶ τῆς ἑκάστου μερῶν, κατὰ τὴν εἰσόρασιν, καὶ περιόρασιν, καὶ συνόρασιν. id eſt, & quod in theatris fieri ſolet, & in ſingulis eius partibus inſpiciendo, circumſpiciendo, conſpiciendo, hoc in deo aliter euenit, qui omnia vno obtutu intuetur. ab eadem voce Ariſtides κύκλου διθυραμβικοῦ θέαμα vocat.

De Theatris Athenienſium, & Roman.

Cap. VII.

Theatra Athenis tumultuaria erant, & lignea quæ ſolui poſſent, vbi ſpe-

ctaculo-

ctaculorum dies exiſſet, dicebantúrque ἴκρια. Heſych. τὰ ξύλινα ἐφ' ὧν ἐθεον ἀθλῶνσι, περὶ τοῦ τὸ ἐν διονύσῳ (legen. ἐν διονύσου) θέατρον γενέσθαι, ἐλέγοντο ἴκρια. id eſt, tabulata lignea, in quibus ſpectabant Athenis priuſquam Dionyſi theatrum exſtructum eſſet, dicebantur ἴκρια. Qua voce vtitur Ariſtop. in Theſmophor. vbi vetus Scoliaſt. id ipſum notat iiſdem pene verbis, & Euſtat. l. 3. Odyſſ. ἴκρια παραξυτόνως ἐλέγοντο καὶ τὰ ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἀφ' ὧν ἐθεῶντο τὸ παλαιὸν τοὺς διονυσιακοὺς ἀγῶνας, πρὶν σκευασθῆναι τὸ ἐν διονύσου θέατρον. ὅτι δὲ τὰ τοιαῦτα θέατρα θάλασσα κοίλη ἐλέγοντο παυσανίας δηλοῖ. Vide an Theatrum illud ſit, quod ædificatum eſt in lenæo, vbi Dionyſi Lenæi erat templum & Ludi acti ſunt olim, vt oſtendimus cap. de Odeo. Euſtat. ἐκ ξυλίνων, inquit, ἰκρίων θέατρα, πρὶν σκευασθῆναι τὰ λίθινα. Quo loco ait Theatrum vocari & mare cauum, θάλασσαν κοίλην, ob cuneorum, & cauearum altitudinem. Athenis vero vocatur ἑκατόμπεδον, quod centum pedibus forte definiretur, auctore Heſychio. Valer. Maximus l. 2. c. 1. caſtra vrbana vo-

cat, quia in theatrum velut in castra pop. Rom. confluerct. Erant & Romæ subitaria, & lignea theatra, quæ magistratus darent. Vitruu. Exord. l. 10. *In muneribus quæ à magistratibus foro gladiatorum, scenisque ludorum dantur, quibus mora non datur, sed tempore definito perficiuntur, vt sint sedes spectaculorum, velorum inductiones, quotannis prætores & ædiles ludorum caussa machinationes præparare debent.* Imo omnia olim erant subitaria, nulla perpetua. August. l. 1. c. 6. de ciuit. *Nasica Pōtifex Maxim. caueā theatri senatum construere molientem compescuit, persuasítque, ne Græcam luxuriam virilibus patriæ moribus paterentur obrepere, & id egit,* vt Senatus subsellia quibus ad horam congestis in ludorum spectaculo jam olim vti ciuitas coeperat, deinceps prohiberet apponi. Hoc idem paulo planius narratur à Valerio Max. li. 2. c. 1. vbi & scenicorum originem exponit. *Romæ, inquit, theatra inchoata sunt à Messala, & Caßio censoribus, sed auctore P. Scipione Nasica omnem apparatum operis eorum subiectum hastæ venire placuit. Atque adeo S. C. cautum est, ne quis in vrbe, propiusue passus*

mille subsellia posuisse, sedensue ludos spectare vellet, vt scilicet remißioni animorum iunctastandi virilitas propria Romanæ gentis nota esset. Per quingentos autem, & quinquaginta annos Senatus populo mistus spectaculo ludorum interfuit. Sed hunc morem Attilius Serranus, & L. Scribonius Aediles ludos matri Deum facientes, superioris Africani sententiam secuti, discretis Senatus & populi locis, soluerũnt. Eaque res auertit vulgi animum, & fauorem Scipionis magnopere quassauit. In veteribus fastis M. Valerius Messala, & Caius Cassius censores fuerunt, anno vrbis Romæ quingentesimo & nonagesimo nono, qui theatrum in vrbe inchoauerunt. Deinde hæc subiungit Valerius. *Nunc causam ludorum ab origine sua repetam. C. Sulpicio Petico, C. Licinio Stolone Coss. intoleranda vis orta pestilentiæ, ciuitatem nostram à bellicis operibus reuocatam, domestici, atque intestini mali cura afflixerat. Iamque plus in exquisito & nouo cultu religionis, quàm in vllo humano consilio positum videbatur. Itaque placandi cælestis numinis gratia, compositis carminibus vacuas aures præbuit, vsque ad id tempus Circensi spectaculo contenta, quod pri-*

mus Romulus raptis virginibus Sabinis Consualium nomine celebrauit. Verum, vt est mos hominum, paruula initia pertinaci studio prosequendi, venerabilibus erga Deos verbis iuuentus rudi atque incomposito motu corporum iocabunda gestus adiecit, eaque res ludium ex Hetruria accersendi causam præbuit, cuius decora Pernicitas, vetusto ex more curetum, lydorumque, à quibus Hetrusci originem traxerunt, nouitate gratiæ Romanorum oculos permulsit. Et quia ludius apud eos histrio appellabatur scenico nomen histrionis inditum est. Paulatim deinde ludicra ars ad Satyrarum modos perrepsit, à quibus primus omnium poeta Liuius ad fabularum argumenta spectantium animos transtulit. Isque sui operis actor, cum sæpius à populo reuocatus vocem obtudisset, adhibito pueri, & tibicinis concentu gesticulationem tacitus peregit, Attellani autem ab Oscis acciti sunt. Quod genus delectationis Italica seueritate temperatum, ideóque vacuum nota est. Nam neque tribu mouetur, neque à militaribus stipendiis repellitur. Quod de Scipione Nasica scribit, adstipulatorem habet Appianũ l. 1. bel. ciuil. qui Scipionem Consulem sustulisse theatrum

ait, quod Caius Caſſius inchoarat, iámque abſolutum erat, quaſi ſeditionibus nouis ea res originem daret, aut verius, quia Pop. Romanum Græcis voluptatibus aſſueſcere parũ cõmodum eſſet. τῷ δ' αὐτῷ χρόνῳ σκιπίων ὕπατος καθεῖλε τὸ θέατρον, ὃ λεύκιος κάσσιος ἤρχετο, καὶ ἤδη πρὸς τέλος ἐλάμβανεν, ὡς καὶ τοῦδε στάσεων ἄρξων ἑτέρων, ἢ οὐ χρήσιμον ὅλως ἑλληνικαῖς ἡδυπαθείαις ῥωμαίους ἐθίζεσθαι. Reſtitue γάιος κάσσιος ex Plinio & Paterculo. Liuius l, 48. in Epitome. *Ante Chartaginem deletam*, *inquit*, *cum theatrum à Cenſoribus locatum exſtrueretur, Corn. Naſica auctore, tanquam inutile & nociturum publicis moribus deſtructum eſt, Populusque aliquandiu ſtans ludos ſpectauit.* Quod licet euerſum fuerit, ſæpe tamen reſtructum eſt, ac denuo deſtructum. Tertullian. l. de ſpectacu. c. 10. *Sæpe inquit, Cenſores renaſcentia cum maxime theatra deſtruebant, moribus Conſulentes, quorum ſcilicet periculum ingens de laſciuia prouidebant.* Et Apologet. *Quonam illæ leges abierunt, quæ theatra ſtuprandis moribus orientia ſtatim deſtruebant. Primi omnium M. Valerius Meſſala, & C. Caßius Longinus Cen-*

sores, quiquennio ante censuram L. Cornelii Lentuli Lupi, & L. Martij Censorini theatrum lapideum inchoauerant à lupercali palatium versus, cui moliendo (Lipsius legit, cui in emoliendo, vulgata non plane respuenda est, cui in demoliendo, quod Scipio theatrum id demolitus sit) eximia ciuitatis seueritas, & consul Scipio restitere, inquit Velleius. Consule Plinium li. 17. c. 25. L. Mummij triumpho primum id genus spectaculi datum est ait Tacit. li. 14. Intellige apparatu græcanico. Nam T. Sulpicio Pætico, & C. Licinio Stolone Cos. ludi primum Scenici instituti, vt ex Liuij l. 7. probabimus, sed Mummius diruto Theatro Corinthiorum eius ænea vasa Romam deportauit, auctore Vitruuio l. 5. c 5.

De Theatris perpetuis Romæ.

Cap. VIII.

Victruuius li. 5. c. 5. scribit ætate sua multa quotannis Romæ theatra extructa è ligno, quæ mox destruerentur. Primus omnium Q. Gallio Theatrum

Romæ perpetuum dedit, teste Tertulliano. Ausonius tamen Gallium vocat non Gallionem, & ab eo scenam tabulatam datam esse ait. Verius itaque est, primum Romæ theatrum perpetuum in Circo Flaminio nona vrbis regione à Pompeio magno anno ab vrbe Condita 699. conditum esse, vt scribit Plutarch. in Pompeio, & Plin. l. 8. c. 7. Deinde in eodem Circo Flaminio quatuor theatra posita sunt. Primum theatrum Pompeii ad Panthoon. Cn. Pompeio magno secundum, & M. Licinio Crasso Coss. Alterum Marcelli sub Augusto. P. Fabio Max. & Q. Ælio Tuberone Coss. Tertium Theatrum Balbi quod Claudius Cæsar dedicauit, à vicinitate dictum, quod crypta Balbi in propinquo esset. Quartum Trajani in Campo Martio, Quod Adrianus paulo post contra omnium vota destruxit, auctore Lampridio. deinde summa cura redintegratum est. Strabo l. 5. in Campo Flaminio tria tantum theatra ponit, πλησίον δὲ ἐστὶ τοῦ πεδίου τούτου καὶ ἄλλο πεδίον, καὶ θέατρα τρία, καὶ ἀμφιθέατρον. Prope Campum

Martium est & alius campus, (Flaminium intelligo) in quo tria theatra, & amphitheatrum. Theatrum Balbi ante Marcelli ætatem viguit, narrante Plinio l. 36. c. 7. *In eo quatuor columnæ ex ophite Lapide pro miraculo fuere. Primus omnium L. Mummius exacto Achaico triumpho theatrum temporaneum more Græco, & scenam lignea compage posuisse fertur, Cumque apud fidenas Theatrum memorabili casu cum magna hominum pernicie, & ingenti strage corruisset. S. C. Cautum fuit, ne quis in posterum theatra nisi solidæ firmitatis efficeret. Theatrum à Pompeio cœptum Caligula perfecit, Nero in aduentu Tiridatis Armeniorum regis inaurauit, iuxta quod Iouis statua visenda magnitudine. Claudius Ludos dedicationis Pompeiani Theatri quod ambustum restituerat è tribunali posito in Orchestra commisit, cum prius apud superiorem ædem supplicasset, perque mediam caueam sedentibus ac silentibus cunctis descendisset ait Sueton* in Claudio. c. 21 Dio de Claudiò, ἀπέδωκε τῷ πομπηίῳ τὴν τοῦ θεάτρου μνήμην καὶ αὐτῷ, καὶ τὸ τοῦ τιβερίου ὄνομα ἐν τῇ σκηνῇ προσθεὶς ἔγραψεν, ἐπειδὴ καυθεῖσαν αὐτὴν ἀνωκο-

δομήκει τὸ γὰρ ἑαυτοῦ ἐκείνῃ μὲν οὐχ ὅτι κατασκεύασεν, ἀλλ' ὅτι καὶ καθιέρωσεν αὐτὴν, ἄλλῳ δὲ οὐδενὶ ἐνεκόλαψεν. Claudius, inquit, Pompeio ipsi memoriã theatri restituit, & Tiberii nomen Scenæ ascripsit, quod eam cum exusta esset, restruxerit. Nomen enim suum Scenæ incidis, non quasi eam construxisset, sed quia dedicasset. Certum tamen est Claudium eandem scenam, quam Tiberius, refecisse, & dedicasse. Fuit & Iulii Cæsaris theatrum lapideum iuxta Capitolium, cuius hodieque semiruta vestigia extant. item Marcelli theatrum magnificentissimum ad infimum Argiletum iuxta templum pietatis. Fuit & theatrum lapideum iuxta ædem equestris Fortunæ. *Erant qui Pompeium incusarent quod mansuram theatri sedem posuisset. Nam antea subitariis gradibus, & scena in tempus structa ludi edebantur, vel si vetustiora repetas, stantem populum spectauisse, neque quenquam Romæ honesto loco ortum ad theatrales artes degenerasse ducentis iam annis à L. Mummii triumpho, qui primus id genus spectaculi in vrbe dedit. Sed consultum parcimoniæ quod perpetua thea-*

tro loca sint, ait Tacit. l. 14. Theatrum pompeii plinius Veneri victrici, Tiro Tullius victoriæ dedicatum esse volunt. plinii verba l. 8. c. 7. sic habent, *Pompeii quoque altero consulatu dedicatione templi veneris victricis.* Tironis verba l. 10. c. 1. apud Gellium. *Cum Pompeius ædem victoriæ dedicaturus foret, cuius gradus vicem theatri essent, nomenque eius & honores inscriberentur, quæri cœptum est, vtrum Consul tertio inscribendum esset, an tertium. In eodem nunc theatro non est ita scriptum. Nam cum multis annis postea scena quæ prociderat refecta esset. &c.* Tertullianus. cum plinio, & Plutarcho in Pōpeio, veneris ædem esse vult, sed victricis. l. de Spectacul. c. 11. *Itaque, inquit, Pompeius magnus solo theatro suo minor, cum illam arcem omnium turpitudinum exstruxisset, veritus quandoque memoriæ suæ censoriam animaduersionem, veneris ædem superposuit, & ad dedicationem, edicto populum vocans, non theatrum, sed veneris templum nuncupauit, cui subiecimus, inquit, gradus spectaculorum.* Id ædificiū Demetrii liberti eius pecuniis exstructum est, quas ille per causam bellorum corra-

ferat. Dio.p. 68. Pompeius,inquit,theatrum,qûo hodiéque nobilitamur, dedicauit, τὸ θέατρον ᾧ καὶ νῦν λαμπρυνόμεθα, καθιέρωσε. θέατρον τοῦτο οὐχ ὁ πομπήιος ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ ὁ δημήτριός τις ἀπελεύθερος αὐτοῦ, ἐκ τῶν χρημάτων, ὧν συστρατευόμενος οἱ ἐπεπόριστο. Theatrum vero quod Marcelli nomine dedicatum est ab Augusto Cæsare, Iulius Cæsar inchoauerat, Teste Dione pag. 157. ὁ ἰούλιος θέατρον προκατελάβετο μὲν, οὐκ ἐξετέλεσε δέ. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὁ αὔγουστος μετὰ ταῦτα ἐκποιήσας ἀπὸ μάρκου μαρκέλλου τοῦ ἀδελφιδοῦ ἐπωνόμασε. Id theatrum marmoreum ab Ouidio dictum est, siue quod marmore exędificatum est, siue quod eo quatuor Columnæ insigni magnitudine,quæ fuerãt in atrio domus Scauri quẽ Cicero defendit, trãslatæ sũt. Auctor Asconius Pedianus in oratione pro M. Scauro, qui ex eo regiam theatri Marcelli vocat. Ouid. l. 2. Amor. e,7.

Siue ego marmorei respexi summa theatri.

Martialis meminit Esquilini theatri, Tacitus C. Cæsaris, Ausonius Balbi, & Gallii, Spartianus Traiani, S. Aurelius Neronis. Ætate Augusti Cæsaris terna

theatra in pretio erant Ouid. l. 3. e. 12. A.

Scena viget, studiisque fauor distantibus ardet,
Cúmque tribus resonant terna theatra foris.

Seneca l. 1. de Clement. *In hac ciuitate tribus eodem tempore theatris viæ postulantur.* Sed quia in foro sunt ea de quibus agit Ouidius, forte subitaria debent accipi. Cic. 3. in Verr. *Ludis forum & Comitium signis, & tabulis ornatur.* De theatris Scauri, & Curionis hoc loco nihil pono, quod è Plinii l. 35. c. 15. res nota sit, tum vero quia solutilia fuere, & exemptilia, sicut & illud de quo Iosephus l. 19. c. 1. Origin. Quod in Palatio quotannis fiebat Ludis Augustalibus, cui fuere ostia duo, quorum alterum exeuntibus sub diuum, alterum in porticum euntibus, aut egredientibus patebat, ne turbarentur qui intus conclusi erant, & vt actores ex eodem tugurio exeuntes Liberum regressum haberent. θέατρον ἐγίγνετο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν, θύρας ἔχον δύο, φερούσας, τὴν μὲν εἰς αἴθριον, τὴν δὲ εἰς στοὰν, εἰσόδοις καὶ ἀποχωρήσεσι, ὅπως μὴ ταράσσοιντο οἱ ἔνδον ἀπειλημμένοι. ἐκ δὲ αὐτῆς τῆς καλύβης ἔνδοτέ ρω διαφράγμασιν ἑτέραν ἀπειληφυίαις ἐπαναστρο-

φὴν τοῖς ἀγωνιςαῖς, καὶ ὁπόσα ἀκροάματα.
Certe in ſeptis perpetuum fuiſſe theatrũ autumo, quod à Caligula exſtructum ſit. Dio l. 58. In ſeptis, inquit, plurima, & maxima ædificia defigens, Tauri theatrum neglectui habuit, πλεῖςα καὶ μέγιςα οἰκοδομήματα πηξάμενος ταύρου θέατρον ὑπερεφρόνησεν.

De forma Theatri.

CAP. IX.

THeatra vt plurimum fuere foro, & gymnaſiis contigua. Strabo l. 14. τῷ δὲ θεάτρῳ νύσης δύο ἄκραι, ὧν τῇ μὲν ὑπόκειται τὸ γυμνάσιον τῶν νέων, τῇ δὲ ἀγορά, καὶ τὸ γεροντικόν. Id eſt theatro Nyſſæ duo ſunt vertices, quorum vni gymnaſium ſubeſt, alteri forũ & ſenaculum. *Theatrum autem eſt, quo ſcena includitur, ſemicirculi figuram habens* ait Iſidor. l. 18. c. 42. *Cuius forma primum rotunda erat, ſicut & amphitheatri, poſtea ex medio amphitheatro theatrum factum eſt, ait ille.* Seneca in Troade

& cliuo leuis

Erecta medium vallis includens locum
crescit theatri more.

Cassiodor. l. 5. ep. 42. *Cum, inquit, theatrum, quod est hemisphærium, Græce dicatur, amphitheatrum, quasi in vnum iuncta duo visoria, recte constat esse nominatum.* Virgilius l. 5. Videtur velle mediam partem theatri circum efficere, quasi theatrum, vt supra Isidorus adnotauit, olim rotũdum fuerit, & Circus semicirculi, aut Lunæ diuiduæ formã expleuerit. Sic enim ille,

Gramineum in campum, quem vallibus vndique curuis
cingebant siluæ, mediáque in parte theatri
Circus erat.

Nisi quis putet enallagen esse casuum, quæ frequens est apud poëtam, quasi dixerit, mediáque in parte Circi theatrum erat, quia circus rotundus fuit, theatrum Semicirculum expleuit, amphitheatrum circulum. Seruius circum theatri, spatium spectaculi interpretatur. Enallage casuum fuit cum dixit, quem vallibus vndique curuis cingebant Syluæ, pro, quem valles curuæ vndique cingebant syluis, vt notat Seruius. Dio

Chrysostomus in Cynego, theatrum describit cauum, ac depressum, instar vallis sed media parte rotundum, non natura, sed arte & manu hominum. οἱ δὲ ἄρχοντες ἐς τὸ θέατρον ἐβάδιζον, ὅ ἐστιν ὥσπερ φάραγξ κοῖλον, πλὴν οὐ μακρὸν ἐκατέρωθεν, ἀλλὰ στρογγύλον ἐξ ἡμίσεος, οὐκ αὐτόματον, ἀλλ' ᾠκοδομημένον λίθοις. Calpurn. Bucol. 7.

Qualiter hæc patulum vallis contendit in orbẽ,
Et sinuata latus, resupinis vndique Syluis,
Inter continuos curuatur concaua montes,
Sic tibi planiciem curuæ sinus ambit arenæ.

Quare Cassiodorus l.4. c.51. *Caueas illas saxis pendentibus apsidatas ita iuncturis absconditis in formas ait pulcherimas conuenisse, vt cryptas magis excelsi montis crederes, quam aliquid fabricatum esse iudicares.* Theatrum tamen non constitisse solo hemicyclo figura eius quod Romæ est M. Marcelli ostendit. Cum enim flexis post semicirculum lineis vterentur, ex integro circuli ambitu quartam partem adimentes, quod reliquum erat theatro dabant. Si vero hemicycli cornua rectis & æqualibus lineis producerentur, theatrum erat semicirculi pars dimidia, & eo am-

plius diametri quarta pars.

An Theatra tecta fuerint

CAP. X.

FVere theatra vt Plurimùm nuda, & sine tecto. Quare velis & carbasis tegi necesse fuit, vt æstus defenderetur. Chrysost. Homil. 4. in id Isaiæ vidi Dominum. *Sudant, inquit, in Theatro, nudo capite solis ardorem excipiunt, vt fiant captiui mortis, & scorti mancipia.* Vnde & Maximus Tyrius serm. 38. Atlantem montem apertum esse scribit mare versus, sicuti theatra in aërem aperta sunt. ἄτλας ὄρος ἀνεωγὸς πρὸς τὸ πέλαγος, ὥσπερ τὰ θέατρα πρὸς τὸν ἀέρα. Quare sæpe factum, vt imbri maderent, gausapináſque, aut lacernas arcendæ aëris iniuriæ, aut penulas in theatra inferrent. Tertul. Apologet. *Video & theatra, nec singula satis esse, nec nuda. nam ne vel hyeme voluptas impudica frigeret, primi Lacedæmonii penulā nudis excogitarūt.* Dio de Domitiano. ὑετοῦ ἐξαίφνης γενομένου μανδύας ἀλλασσόμενος. Martial. lib. 2.

Spectabat

Spectabat
Nigris munus Horatius lacernis,
Toto nix cecidit repente cælo,
Albis spectat Horatius lacernis.
item l. 14. ep. 137. de Amphitheatro.
Amphitheatrales nos commendamur ad vsus,
Cum tegit algentes nostra lacerna togas.

Nam & è theatro columbæ, & hirundines emissæ libere patente cælo reuolabant, domúmque redibant, quia nudum, & sine tecto erat. Fuere tamen alicubi theatra cum fornice, & tecto. Philostratus in Herode. ὁ δὲ ἀνέθηκε καὶ τὸ ἐπὶ ῥηγίλλῳ θέατρον, κέδρου συνθεὶς τὸν ὄροφον. ἀλλὰ καὶ τοῖς κορινθίοις θέατρον ὑπωρόφιον ἐδείματο. id est, Herodes, Athenis dedicauit theatrum in Regillo, & è Cedro fastigium, tectúmque fecit. Ædificauit quoque Corinthiis theatrum tectum. Romæ Valerius Ostiensis architectus ludis Libonis primus theatrum texit, auctore Plinio l. 36. c. 15. Statius l. 3. Syluar.
Et geminam molem nudi, tectique theatri.
Cum tecto carerent vela intendebantur aut carbasina, & linea, aut serica, magnificentiæ caussa. Quod à Cæsare Ro-

mæ factitatum eſt, qui defendendo ardori ſolis παραπετάσματα σηρικὰ ὑπερπέτασε, ait Dio l. 43. Catulus in Ædilitate ſua vela primus ſuſpendit auctore Plinio. Quam laſciuiam à Campanis profectam ſcribit Ammianus Marcell. l. 14. Plebeij, inquit, multi velabris vmbraculorum theatralium latent, quæ campánam imitantur laſciuiam. Vela nauium ad eam rem ſæpe adhibita. Lampridius in Commodo. *A militibus claßiariis qui vela ducebãt populum in Amphitheatro interimi.* Ea vela lutea, ruſſa, ferruginea fuerunt, malis nauium, trabibuſque alligata, Lucret. l. 4.

Et vulgo faciunt id lutea, rußáque vela,
Et ferrugina, cum magnis intenta theatris
Per malos volgata, trabéſque trementia flutãt.

& lib. 6.

Carbaſus vt quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum, malos circum iactata, trabéſque.

Lentulus Spinther primus in theatro carbaſina vela dedit, narrante Plinio lib. 19. c. 1. cuius verba ſic habent. *Poſtea in theatris tantum vmbram fecere, quod primus omnium inuenit Q. Catulus, cum capitolium*

dedicaret. Carbasina deinde vela primus in theatro duxisse traditur Lentulus Spinther Apollinaribus ludis. Mox Cæsar dictator totum forum Romanum intexit, viamque sacram ab domo sua ad cliuum vsque Capitolinum, quod munere ipso gladiatorio mirabilius visum est. Plura petere potes ex eodem loco. Per initia tamen nullus velorum vsus fuit, sed nudo capite solis ardorem excipiebant. Propert. lib. 4. e. 1.

Nec sinuosa vago pendebant vela theatro,
Pulpita solemnes non oluere crocos.

Si vela ventus auerteret, causia, gausape, & lacerna tegebantur. Martial. l. 14.

In Pompeiano tectus spectabo theatro,
Nam ventus populo vela negare solet.

lib. 11. & 22.

Tam laxus
Quam Pompeiano vela negata notho.

Alia erant aulæa, & siparia de quibus Iuuenal. s. 6.

Quoties aulæa recondita cessant,
Et vacuo, clausoque sonant fora sola theatro.

Quibus Diis ſacrum theatrum.

Cap. X I.

THeatra reperta ſunt, ait Valerius Max.l.2.c.1.*Vt Diis cultus, & hominibus oblectatio quæreretur. Colitur autem Minerua in gymnaſiis, Venus in theatris auctore Saluiano* lib.6. *Quicquid eſt immundiciarum, hoc exercetur in theatris, quicquid luxuriarum, in Palæſtris,* ait idem. Tertul. li. de Spectaculis, Veneri & Libero ſacrum eſſe cenſet, quia ſedes impudicitiæ. *Theatrum, inquit, priuatum eſt conſiſtorium impudicitiæ.* Ariſtides orat. de Baccho. ὁ βάκχος ἀφροδίτῃ κοινωνήσας θέατρά τε ἀνοίγνυσι, καὶ συμποσίων, καὶ θιάσων ἔξαρχος γίγνεται. Tertullianus. *Spurcitiam Atellanus geſticulator, quam mimus etiam per mulieres repreſentat, ſexum pudoris exterminans, vt facilius domi, quam in ſcena erubeſcant, quam pantomimus à pueritia patitur in corpore, vt artifex eſſe poſſit. Ipſa etiam proſtibula, publicæ libidinis hoſtiæ, in ſcena proferuntur, locus, ſtipes, elogium, etiam quibus opus non eſt predicantur. Ipſe illæ pudoris ſui intercmptrices, de geſti-*

bus suis ad lucem, & populum expauescentes, semel anno erubescunt. Vt enim Isidorus li. 18. Origin. *Post ludos exactos meretrices prostant, ideo lupanar dicitur, quia floralibus, & cæteris ludis à lupanaribus in theatra migraretur, teste Arnob. li. 7.* Quare Iustinianus Nouel. 105. Scenam vocat πόρνους. De prostibulis nudis histrioniam agētibus ludis floralibus legendus Seneca ep. 98. Martial. li. 2. Valer. Max. li. 2. Mar. Por. Catone ludos florales, quos Messius Ædilis faciebat spectāte, populus vt mimæ nudarantur postulare erubuit. Cyprianus ep. 103. Cereri & Libero sacrum esse theatrum autumat. *Romulus, inquit, Conso quasi consilij Deo circenses, &c. Reliqui, dum vrbem fames occupasset, ad aduocationem populi adquisiti ludi Scenici, & Cereri, & Libero dicati post modum &c.* Lactantius à Tertulliano facit, qui Dionysio ludos scenicos factos esse velit, locum ipsum Veneri: *Ludi, inquit li. 6. ca. 20. Amphitheatri sacri Saturno, locus Marti, ludi scenici Dionysio, locus Veneri.* Ideo *Pompeius theatrum Veneri victrici inscripsit. Theatrum, vt loquitur Tertul. li. de spectacul.*

Propriè ſacrarium Veneris eſt. Sed & Veneri, & Libero conuenit, nam & alios ludos ſcenicos Liberalia propriè vocabant. Et eſt planè in artibus ſcenicis Veneri, & Libero patrocinium, quæ propria ſunt ſcenæ de geſtu, & corporis fluxu. Nam mollitiem Veneri & Libero immolant, illi per ſexum, iſti per fluxum diſſoluti. Quæ voce, & modis, & organis tranſiguntur, Apollines, Muſas Mineruas, & Mercurios mancipes habent. Vnde & in theatris Apollini, Dianæ, Mineruæ, & Muſis locus fuit, Ariſtide teſte, in hæc verba, ὅγε μὴν Ἀπόλλωνος, καὶ ἀρτέμιδος, καὶ μουσῶν χορὸς οὔποτε διαλείπει τοὺς ὑπηρέτας ἐν τοῖς θεάτροις καθορῶν. Idem in Mineruam. αὐλωδίαν τοίνυν καὶ λυρωδίαν, καὶ κιθαρῳδίαν ἐξευροῦσα, τὴν μὲν τῶν μουσῶν μιᾷ δωρεῖται, τὴν δὲ τῷ ἑρμῇ, τὴν δὲ τῷ Ἀπόλλωνι. διόσκουροι δὲ ὑπ' αὐτῇ πυῤῥιχίζουσι, ἴακχος δὲ, καὶ ἐλευσινίαι τῆς θεοῦ χοροὺς διάκουσι. Id eſt, Chorus Apollinis, & Dianæ, & Muſarum nunquam deficit, famulos in theatris ſpectans. Item, Minerua cum inueniſſet tibiæ, lyræ, & cytharæ cantum, hunc quidem vni ex Muſis largitur, illum Mercurio, iſtum Apollini. Dioſcuri autem ſub Minerua

Pyrrichen saltant, Bacchus & Eleusiniæ, Deæ choros sequuntur.

De Partibus Theatri.

Cap. XII.

De Theatro diximus ἐν πλάτει. Iam de eodem pressius & per partes agamus. *Deorum immortalium diebus festis, vt commodè ludi spectari poßint, eligendus est locus theatro quàm saluberrimus, ait Vitruuius. Per ludos enim cum coniugibus, & liberis persedentes delectationibus detinentur, & corpora propter voluptatem immota patentes habent venas, in quas insidunt aurarum flatus. Primum omnium super fundamenta, lapideis & marmoreis copiis gradationes ab substructione crescunt in semicirculum. Graduum superiorum ab inferioribus diuisiones dicuntur præcinctiones, totaque gradatione in tres partes diuisa, tria cuneorum genera sunt, sicuti tres præcinctiones.* Cuneos vero graduum, & subselliorum ordines vocant. In singulis diuisionibus fit gradus duplo cæteris latior quo cæteri gradus præcinguntur. Sed quam latum est iter præ-

cinctionis, tam alta est ipsa præcinctio. Quia si esset altior, repelleret vocem in superiorem partem, quæ ad eorum aures qui in summis sedibus supra præcinctiones sunt, certa significatione non accideret. Gradus igitur ita structi sunt, vti funiculus cum ad imum gradum, & ad summum extentus fuerit, omnia cacumina graduum, angulósque tangat, ne vox impediatur. Aditus complures, & spatiosi sunt ad gradus, nec coniuncti superiores inferioribus, sed ex omnibus locis perpetui, & directi, sine versu & inflexuris, ne in angulis, dum diuertendum & flectendum est, quando è spectaculis descēdit populus, confluentes se comprimāt. Aditus ad gradus Amphitheatri iidem omnino erant. Sed aditus ad Amphitheatrū erat tenebricosus. Herodianus li. 1. ἀμφιθεάτρου εἰσόδῳ. ζοφώδης δὲ αὐτά. Lege Lipsium in Amphitheatri descriptione de cuneis.

Illi aditus ad gradus vomitoria dicuntur Macrobio li. 5. Saturnal. Vomitoria, inquit, in spectaculis dicimus, vnde homines glomeratim ingredientes in se-

dilia se fundunt. Scandentes autem sunt theatrorum gradationes, vt quæcunque vox est in scena, clarior & suauior ad spectantium perueniat aures. Caueæ sunt apsidatæ saxis pendentibus, ita iun-cturis absconditis, vt cryptæ montis videantur non arte, sed natura, vt loquitur Cassiodorus li. 4. e. 1. Tectum porticus quod est in summa gradatione, respondet scenæ altitudini, vt vox crescens æqualiter ad summas gradationes, & tectum perueniat. Orchestra cum imis gradibus exæquatur, ne altior, aut inferior sit. In cornibus orchestræ, circumque aditus inferiores sedes constituuntur, quę sextam diametri partem occupant. Ibi constituuntur itinerum supercilia. Scenæ longitudo ad orchestræ diametrum duplex est: Podii altitudo, in quo sitæ sunt primæ columnæ, respondet altitudini pulpiti, cum corona, & lysi, id est, non altior quam duodecima pars diametri orchestræ. Supra podium columnæ sunt cum capitulis & spiris, altæ quarta parte orchestræ diametri: Epistylia, & ornamenta earum columnarum, alti-

tudinis quinta parte. Pluteum insuper cum vnda, & corona inferioris plutei dimidia parte, id est, exiguus murus secundi ordinis columnarum, qui supra podium est, altus dimidiam partem podii. Supra id pluteum columnæ quarta parte minore altitudine inferiores. Epistylia, & ornamenta earum quarta parte. Item, si tertia episcenos, id est, tertius columnarum ordo est, mediani plutei summũ dimidia parte inferius est eo pluteo de quo supra egimus. Columnæ summæ medianarum minus altę sunt quarta parte. Epistylia cum coronis earum columnarum, item habent altitudinis quintam partem. In pusillo, & magno theatro gradus, diazomata, plutei, itinera, ascensus, pulpita, tribunalia semper fiunt eadem magnitudine propter vsum, ob tertiam episcenon. Vide sis an tertia illa episcenos triplex altitudine scena sit in M. Scauri theatro, quam Plinius commemorat. li. 36. ca. 1.

De Scenæ significatione.
CAP. XIII.

Scena frons theatri fuit, seu locus actorum obstructus peripetasmatis, (id est, auleis, & sipariis) vnde in proscenium prodibant histriones acturi, vt scribit Caßiodorus. Vel vt Isidorus li. 18. origin. ca. 43. Scena locus erat infra theatrum, in modum domus instructa cum pulpito, qui pulpitus orcistra vocabatur, vbi cantabant comici, tragici, atque saltabant histriones. Dicta autem Scena Græca appellatione, eo quod in speciem domus erat instructa, vnde & apud Hebræos tabernaculorum dedicatio à similitudine domiciliorum σκηνοποιία appellabatur. Vbi parum commodè pulpitum idem esse vult cum orchestra, quam ille vocat aspiratione sublata orcistram, cum è Victruuio, & Polluce constet, Pulpitum orchestra fuisse altius, quemadmodum & scena pulpito. Fuit enim in orchestra pulpitum quinque pedes altum, quod Greci θυμέλην, & λογεῖον dicunt. Scena autem pro-

prie fuit tabernaculum frondibus & ramis tectum, cuiuſmodi fuere olim cubæ militares ante vſum pelliũ Virg. 1. Æn.

Tum Syluis ſcena coruſcis,
Deſuper, horrẽtique atrũ nem⁹ incubat vmbra.

Per initia enim ludiones ex eiuſmodi vmbraculis in proſcenium prodibant. Heſychius σκήνην exponit ἀπὸ ξύλων περιβολαίων οἰκίαν, id eſt, domum è lignis, aut tegetibus circumiectis. Apud Atheneum li. 2. σκήνη οὐρανοφόρος ἀνθίνη, tentorium floridum, ſeu viride cęlum ferẽs. l. 5. σκῆναι λευκῆς κίττου, καὶ ἀμπελώνων, vmbracula ex hedera alba, & vitibus. Labeo apud Vlpianum in pandect. li. 3. tit. De iis qui notant. infa. *Scena, inquit, eſt ea, quæ ludorum faciendorum cauſſa, quolibet loco, vbi quis conſiſtat, moueaturque ſpectaculum ſui præbiturus, poſita ſit, in publico, priuatóque, vel in vico, quo tandem paßim homines ſpectaculi cauſſa admittantur. Placidus Grammaticus ait, cameram hinc inde compoſitam eſſe, quæ vmbræ loco in theatro erat, in quo ludi actitabantur. Item, ſcenam vocari arborum in ſe incubantium quaſi concameratam denſationem, vt ſubter poſitos te-*

gere posſit. Igitur è ramis ac frondibus cum racemis ac chorymbis per initia ſcenæ fiebant, ſeu vmbracula, quæ parietes non haberent. Ouid.

Illic quas tulerant nemoroſa palatia frondes
Simpliciter poſitæ ſcena ſine arte fuit.

Poſtea caſę cum cellis & gradibus factæ ſunt ex tabulatis, quę ſtatim deſtruebantur. Papias in vocabular. Anabatra, pulpita vel gradus ſcenę. Ariſtides in Parapthegmate. *Scenam, inquit, admiratus appendices eius incuſaſti.* Legendus Atheneus li. 14. Scena certe olim parietem nõ habuit, ſed de frondibus vmbracula quærebant, poſtea tabulata componere cœperunt in modum parietis. Auſonius ludo ſapientum.

Ædilis olim ſcenam tabulatam dabat
Subito excitatam, nulla mole ſaxea,
Muræna ſic, & Gallius.

Is eſt quintus *Gallius Ædilis, quem reum ambitus* Cicero *defendit*, vt ait Aſconius Orat. contra Anton. & Catilin. quíque præturæ candidatus cum eſſet, quia in ædilitate ſua quam ante annum geſſerat, beſtias non dederat, gladiatorium munus edidit, cum hoc titulo, ſe patri hoc

dare. Ab hoc Gallio Iosephus Scaliger Saxeum theatrum primo omnium structum esse ex hoc loco arguit. Eodem argumento à Muræna lapideum excitatum dici posset, quem tamen tumultuarium, & ligneum cum scena argentea dedisse certum est. Imo ex hoc Ausonii loco Murænam & Gallium tabulatam scenam dedisse contendo. Verba Ausonii euincunt, sic enim ille.

Muræna sic & Gallius: nota eloquar
Postquam potentes, nec verentes sumptuum
Nomen perenne crediderunt, si semel
Constructa moles saxeo fundamine,
In omne tempus conderet ludis locum,
Cuneata creuit hæc theatri immanitas.
Pompeius hanc, & Balbus, & Cæsar dedit
Octauianus, concertantes sumptibus.

Agatarchus Æschylo docente primus tragœdiam scenam fecit, vt scribit Victruuius l.7. Quæ per initia simplex, & sine ornatu exquisito fuit, postea aucta est ad magnificentiam palatiis, turribus, & prætoriis, Comica proiectis & mœnianis. Cum enim tria Scenarum sint genera, Comicæ, Tragicæ, Satyricæ, Tragicæ defor-

mantur columnis, fastigiis, & signis, reliquísque regalibus rebus. Comicæ, ædificiorum priuatorum, & mœnianorum habent speciem, perspectusque fenestris dispósitos imitatione communium ædiũ rationibus. Satyricæ ornantur arboribus, speluncis, montibus, reliquisque agrestibus in topiarii operis speciem deformatis, vt Vitruuius scribit. Adduntur comicis aræ duæ, dextra Liberi, sinistra eius Dei cui ludi fiebant, auctore Donato. Quia autem in scena non res gesta, vt olim, sed fictæ vt plurimum aguntur, obtinuit vt scena pro figmento interdũ ponatur sic Apul. l. 8. *noui sceleris scenam vocat, Tertul. scenã erroris.* Post scenã erãt portic⁹ quo popul⁹ se reciperet è theatro cũ imbres repentini ludos interpellarẽt, & vbi choragia laxamentũ haberent ad chorum instruendum, & ornandum, cuiusmodi fuit porticus Pompeiana, & Odeum Athenis quod Pericles lapideis columnis ornauit. Lege Victruuium l. 5. cap. 8. & l. 3. c. 9. *Circa theatra sunt porticus, & ambulationes. Hypæthræ, ornatæ viridibus inter spatia porticuum.*

DE SCENAE PATRIBVS
Cap. XIIII.

Scena frons eſt theatri, id eſt, ea theatri pars quæ ab vno eius cornu ad alterũ cum coopertura ducitur. Ea eſt altior pulpito, pulpitum orcheſtra. Extenditur autem ſcena inter duo theatri cornua, cum orcheſtra interiecta ſit inter cuneos & ſcenam, in eaque pulpitum quinque pedes altum exſtruatur, in quo & citharœdi, & tragœdi, & chorus ſaltant. Eſt enim pulpitum pars orcheſtræ: vnde & ab Iſidoro cum orcheſtra confunditur, quaſi vna & eadem theatri pars ſit. Fuit idem cum proſcenio, quod Romæ latius quam in Græcia, quia omnes artifices Romæ in ſcenam dabant operam, cum in orcheſtra ſenatorum ſedibus loca deſignata eſſent. Pulpiti altitudo pedum eſt quinque non amplius, vt ij qui ſedent in orcheſtra ſpectare poſſint omnium agentium geſtus. Certe Romę pulpitum proſcenii ad eoſdem vſus fuit, ad quos orcheſtra Græcorum. Ipſum proſce-

nium

nium locus erat liber ante ſcenam aulæis tectam, in quo hiſtrioniam agebant. Liuius l. 4. Cenſor lepidus theatrum & proſcenium ad Appollinis ædem exſtruxit. Heſychio λόγιον, ſeu λογεῖον, idem eſt cum pulpito, τῆς σκήνης τόπος ἐφ' ὧ ὑποκριταὶ λέγουσι. Quanquam Romæ pulpitum videtur locus fuiſſe inferior proſcenio, altior orcheſtra, vt Vitru. l. 5, cap. 6. Oſtia ſunt in ſcena hinc inde à læua & dextra ſimili ratione facta, ait Varro l. 8. L. L. Aſcenſus & ſcalæ inter cuneos ad primam præcinctionem, alterna item itinera quibus medii cunei diriguntur. Cunei qui ſunt in imo, & dirigunt ſcalaria ſunt numero ſeptem. Scenæ compoſitio deſignatur è quinque cuneis, quorum medius contra ſe valuas regias habet, qui ſunt dextra & ſiniſtra hoſpitalium deſignant compoſitionem. Extremi duo ſpectāt itinera verſurarum & flexuum. Gradus ſpectaculorum vbi ſubſellia componuntur alti ſunt non minus palmo pede, non plus pede, & digitis ſex, lati non plus duos pedes ſemis, non minus pedes duos. Hæc nos è Vi-

&truuio maximam partem. Addam è Plutarcho in scena fuisse aditus, vnde ex alto tragœdi in pulpitum descenderent. Sic ille in Demetrio. κελεύσας εἰς τὸ θέατρον πάντας, ὅπλοις μὲν συνέφραξε τὴν σκηνὴν, καὶ δορυφόροις τὸ λογεῖον περιέλαβεν. αὐτὸς δὲ καταβὰς ὥσπερ οἱ τραγῳδοὶ διὰ τῶν ἄνω παρόδων. Id est, cum iussisset omnes congregari in theatrum, armis circumsepsit scenam, & spiculatoribus logeum seu pulpitum complexus est. Ipse autem descendens, quemadmodum tragœdi, per aditus superiores. Sed vt vnde egressa est, eo redeat oratio, Scenæ per initia è ramis & frondibus, cum racemis ac corymbis fuerunt, quasi vmbracula quædam quæ parietes non haberent, ait Seruius Ouidium sequutus,

Illic quas tulerant nemorosa palatia frondes
Simpliciter positæ scena sine arte fuit.

Postea casæ cum cellis effectæ, postremo magnificè exornatæ sunt regiis, & tentoriis. In regiis erant διστεγίαι, & δῆρες δωμάτιον, ait Pollux l. 4. c. 19 domicilium duobus tectis, & diuisæ ædes. Patentibus enim locis, scenarum frontes, exe-

dris, propter amplitudinem parietum tragico more, aut comico aut Satyrico designabant, Victruuius lib. 7. cap. 5. In Satyrica scena fontes, speluncæ, ambulacra, viridaria, syluæ, recessus, topiaria erant. In comœdia, scenæ tres erant partes, quarum media superbas potentiorum ædes complectitur. Satyricæ medius locus spelunca est. In media scena latet ὁ πρωτογωνιστής, in dextero diuersorio ὁ δευτεραγωνιστής. Sinistra humillimam quamque personam capit, aut fanum desertum, aut omnino vacua est. In tragœdia dextra porta peregrinum, aut hospitem emittebat, in sinistra carcer. Media regia auctore Polluce. Victruuius paulo aliter. Mediæ valuæ ornatus habent aulæ regiæ, dextra ac sinistra hospitalia. In Græca comœdia sæpe κλισία, seu tentorium ponebatur, vbi iumentorum statio designaretur. Idcirco aditus erant ostio latiore, quæ ostia ex eo dicuntur κλισιάδες. Per ea transmittebant carros, & iumenta. Alii eiusmodi partem ad officinæ vsum transtulere, sicut Antipho in Acestriis.

DE SCENAE ORNATV.

CAP. XV.

SCenæ varius ornatus fuit. auro enim, argento, columnis, signis, centauris, epistyliis, & cæteris eius generis rebus ornabatur: *collatitia tamen, & ad dominum reditura ornamenta erant*, vt ait Seneca ep. ad Martiam. Religionem enim ludorũ crescẽtibus opib⁹ secuta est lautitia. Murena scenam argenteam dedit, apud Cic. *Q. catulus campanam imitatus luxuriam primus spectantium consessum velorum vmbraculis texit. Cn. Pompeius ante omnes aquæ per semitas decursu æstiuum minuit feruorem. C. pulcher scenam varietate columnarum adumbrauit, vacuis ante pictura tabulis extentam, quam totam argẽto C. Antonius, auro Petreius, ebore Q. Catulus prætexuit. Versatilem fecerunt Luculli. argenteis choragiis P. Lentulus Spinther adornauit. Translatum ante pœniceis indutum tunicis M. Scaurus exquisito genere vestis cultum induxit, vt est apud Valer. l. 2 c. 1.* Picturæ magnus ornatus, auctore Vi-

ctruuio, li.7, c. 5. *Ex eo, inquit, moniti Democritus & Anaxagoras de eadem re scripserunt, quemadmodum oporteat ad aciem oculorum, radiorumque extensionem, certo loco, centro constituto, ad lineas ratione naturali respondere, vti de incerta re certæ imagines ædificiorum in scenarum picturis redderent speciem, & quæ in directis, planisque frontibus sint figurata alia abscedentia, alia prominentia esse videantur.* Sed erat in scena plærumque mira signorum varietas. Temporario theatro Ædilitate M. Scauri tria millia signorum fusilium in scena fuere, trecentæ sexaginta columnæ marmoreæ ad scenam, vix vno mense futuræ, marmoreos parietes scena habuit. Legendus Plinius li. 34. c. 7 l. 36. ca. 2. 5. 6. 15. *M. Scauri, qui Sullæ gener fuit, theatro scena triplex fuit 360. columnarum. Ima pars scenæ è marmore, media è vitro, summæ tabulis inauratis columnæ, imæ duodequadraginta pedum. Signa ærea inter columnas fuerunt tria millia numero. Cauea ipsa cæpit hominum 80. millia. Sed & reliquus apparatus tantus Attalica veste, tabulis pictis, cateróque choragio fuit, vt in Tusculanam villam reportatis quæ*

superfluebant quotidiani vsus deliciis, incensa villa ab iratis seruis, concremarentur ad Sextertium millies. Pro miraculo insigni quatuor modicas ex onyche columnas in theatro suo Cornelius Balbus posuit. Nos ampliores triginta vidimus in scena quam Callistus Cæsaris Claudii Libertorum potentissimus exædificauerat. C. Curio qui bello ciuili in Cæsarianis partibus obiit funebri patris munere, cum opibus apparatúque non posset superare Scaurum, theatra duo iuxta fecit amplissima è ligno, cardinum singulorum versatili suspensa libramento, in quibus vtrisque antemeridiano ludorum spectaculo edito inter sese auersis, ne inuicem obstreperent scenæ, & repente circum actis, vt contra starent, postremo iam die descendentibus tabulis, & cornibus inter se coeuntibus faciebat amphitheatrum. Sed ad ornatum scenæ redeamus. Scenam columnis, & imaginibus, ornatam fuisse diximus Martian. capella l. 9. *Læua harmoniæ virgines quamplures, auro assimilatæ, paruæque effigies theatralium voluptatum, religatæque pendebant.* Liuius l. 40. *Theatrum, inquit, & proscenium ad Apollinis ædẽ, Iouis in capitolio, columnas circa poliendas*

curauit. Trallibus cum Apaturius Alabandeus eleganti manu finxisset scenam in minusculo theatro, quod ἐκκλησιαστήριον apud eos vocitatur, in eóque fecisset pro columnis signa, Centaurosque sustinentes epistylia, tholorum rotunda recta, fastigiorum prominentes versuras, coronasque capitibus Leoninis arquatas, quæ omnia stilicidiorum habent rationem, præterea supra eam nihilominus episcenium, In quo tholi pronai semifastigia, omnisque tecti varius picturis fuerat ornatus, Illa scenæ conformatio minus probata est, auctore Victruuio. l. 7. c. 5.

De Machinis Theatri.

CAP. XVI

SCena tragica tres vt plurimum portas habuit, dextram, finistram, mediam. Vtrinque aliæ interdum portæ, quarum postibus affixæ machinæ περίακτοι dictæ, quia pro re ac tempore circumagebantur, vt subito nuncii, peregrini, ciues peregre reuertentes comparerent. Itaque dextra machina afferebantur ea

quæ extra vrbem acta essent, aut agenda intus forent ex præscripto, propter iura suburbiorum, oppidorum, coloniarum. A læua machina reddebantur, quæ in vrbe iussu, permissúque populi, aut principum, vel iis inuitis gesta essent. Id quod factum est ab Euripide in Oreste. Item si qua è portu afferrentur, cuiusmodi est in Amphitrione, & Mercatore Plauti. Prisci tragici Deos aquaticos per eam introduxere, Acheloum, Thetin, Protheum, Arethusam. Si quæ personæ machinis non circumagebantur, sed pedibus accedebant, per alteram introducebantur. Duo hæc machinarum genera. Tertium ἐγκύκλωμα nominabant, alii ἐξώστραι. Erat hæc sedes sublicis elata, strata longuriis, super quibus sella. Destinabatur locus is ad ea recitanda, quæ secreto patrata essent in ædibus. Qualia in Oedipode Sophoclis, Amphitruone, & Casina Plauti, & aliis. Pollux, ἐγκύκλημα ἐπὶ ξύλων ὑψηλὸν βάτρον, ᾧ ἐπίκειται θρόνος. δείκνυσι δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τὴν σκηνὴν ἐν ταῖς οἰκίαις ἀπόῤῥητα πραχθέντα, καὶ τὸ ῥῆμα τοῦ ἔργου καλεῖται ἐγκυκλεῖν. Quartum genus quod

in ſumma trepidatione remedia arceſſebat humanis maiora. Demiſſa namque machina Deos oſtendebat ex improuiſo. Id quod etiam ad prouerbium rerum deſperatarum traxere, θεὸς ἀπὸ μηχανῆς. Alterum eiuſdẽ machinę officium cum veheret per aërem Heroas, veluti, Tlepolemum, Medeam, Perſeum. Sed de his infra pluribus.

Iterum de partibus Theatri.

Cap. XVII.

THeatri partes ex Polluce lib. 4. c. 19. ſunt oſtiolum, arcus, catatome, ſeu ſectio, pectines, ſeu Kerkides, ſcena, orcheſtra, logeum, Proſcenium, Paraſcenia, Hypoſcenia. Scena quidem hiſtrionibus proprie attributa eſt. Orcheſtra choro, in quo & thymele, ſiue ſuggeſtus quidam ſit, ſiue ara. Latini certe comœdi aram in proſcenio conſtituunt in Apollinis honorem, cui ſacra faciunt, vt Libero patri tragœdi. Terent. Andria actu 4. Scena 4.

Ex ara hinc sume verbenas tibi.

V. Schol. ex ara scilicet Apollinis, quem Delium Menander vocat. Græci artifices in scena statuebant aram quæ dicta est ἀγυιεὺς, stantem pro foribus, Apollini Viali sacram, & mensam placentas & bellaria habentem, quæ θεωρὶς, aut θυωρὶς appellata. Eleos mensa erat antiqua, in quam vnus aliquis ascendens ante ætatem Thespidis respondebat iis qui chorum agebant. Hyposcenium columnis & sigillis ornatum erat obuersum ad theatrum, sub logio situm. Cum autem tres essent in scena ianuæ, media quidem erat regia, aut spælæum, aut domus magnifica vbi versarentur omnes ij qui primas fabulæ partes agerent. Dextera cella eius qui secundas ageret. Læua aut personam habet tenuissimam, aut fanũ desertum, aut sine domo est. In tragœdia autem dextera ianua hospitale est (ξενὼν, metatorium, ædes hospitibus excipiendis) læua carcer. In comœdia autem tabernaculum (τὸ δὲ κλίσιον) ædibus ad situm est quod velo cognoscitur, aut vmbraculo. Et est statio Iumentorum, &

oſtia eius maiora videntur, κλισιάδες dicta. Per ea tranſmittebant carros & iumenta. Alii eiuſmodi partem ad officinæ vſum tranſtulere. ſicut Antipho in Aceſtriis. Media duas alias habebat portas: vnam vtrinque, quibus affixæ erant machinæ verſatiles περίακτοι dictæ. Dextera quidem ea quę extra vrbem erant demonſtrabat. Læua ea quę intra vrbem maximè quæ à portu erant, & Deos æquoreos inducebat, ſed ea quę maioris oneris erant machina ferendo non eſt. Si autem conuertantur verſatiles periacti, dextera quidem mutat locū, ambæ regionem ſummutant. Machinæ verſatiles periacti, cum aut mutationes fabularum ſunt futuræ, ſeu Deorum aduentus, cum tonitruis repentinis verſentur, mutentque ſpecies ornationis in frontes, vt apud Plautum, *Sed quid hoc? Quam valde tonuit. Dii obſecro voſtram fidem.* Plutarch. lib. de gloria Athenienſ. μηχανὰς ἀπὸ σκηνῆς. περιάκτους. *Id eſt machinas verſatiles à ſcena.* Adituum autē dexter ex agro, portu, aut vrbe ducit. Qui aliunde pedites veniunt, alia via ineunt.

Ingredientes per orcheſtram in ſcenam per ſcalas aſcendunt. Scalæ gradus climateres dicuntur. Sunt etiam partes theatri encyclema, & machina,& exoſtra,& ſpecula, ſeu ſcope, & murus, & turris, & phryctorium, & diſtegia, & ceraunoſcopeon, & bronteum,& theologium, & geranos, & coræ, & catablemata, & ſemicirculus, & ſtrophium, & hemiſtropheum, & charoniæ ſcalæ, & anapeſmata. Et quidem encyclema ſedes excelſa eſt, lignis impoſita, cui thronus inſidet. Oſtendit autem ea quæ ſub ſcena occulte in ædibus fiunt. Verbũquo res ipſa ſignificatur eſt ἐγκυκλεῖν, id eſt in circulum agere, de quo ſupra egimus.

Id autem in quod agitur encyclema, dicitur εἰσκύκλημα. Quod in qualibet ianua debet intelligi, ſicuti in qualibet domo. Machina quæ dicitur, Deos oſtendit, & Heroas in aëre, Bellerophonten, aut Perſeum. Et ea machina ad læuum aditum vocatur ſcenæ faſtigium, aut ſupra ſcenam altitudo. Quod autem eſt machina in tragœdia, id eſt crade in comœdia, quia ficus imitatio eſt, & ficum Atti-

ci cradem vocant. Hesych. κράδη κλάδος καὶ ἀργυρεὺς, ἐξ ἧς ἐνήπτοιτο (l. ἐκύπτοιτο) οἱ ἐν ταῖς τραγικαῖς μηχαναῖς ἐπιφαινόμενοι, id est, crade ramale est & argyris, vnde emergebant qui subito in machinis tragicis apparebāt. Crade pegmatis species, ad ficulneæ arboris imaginem, quā Hesychius tragicis, Pollux comicis solis attribuit. Exostra eadem est cum ency clemate. Specula fit speculatoribus, aut aliis qui prospectant. Murus, & turris, ideo sunt, vt ex alto despectus sit. Phryctorium specula est, vnde, ignis sublatus hostium aduentum significat. Distegia interdum in regia domuncula est, quęduas cōtignationes habet, aut duo tecta. Qualis est illa in Phœnissis, vnde Antigone exercitum prospectat Interdum distegia est terra figularis, vnde & feriunt terra figulari. In comœdia è distegia leones quidam despectant. Ceraunoscopeon est machina versatilis excelsa, vnde fulgura, tonitrua, fulmina existunt. Bronteum sub scena, recessim & pone vtres calculis pleni feruntur agitati contra ærea vasa. Ex theolo-

geo vero quod est supra scenam, in alto apparent Dii, vt Iupiter, & assessores eius in disceptatione. Grus seu γέρανος, machina quædam est ex alto delata ad raptũ corporis, qua vtitur aurora in Memnone. Grus fuit de qua Martial. l. 1.

Raptus abit media quod ad æthera taurus arena
Non fuit hoc artis, sed pietatis opus.

Acrobatica machina est è tignis, & trãsuersariis compacta, quibus in altum ascendant qui tutius spectare volunt. Eoras dixeris rudentes qui ex alto suspensi sunt, vt sustineant eos qui in ære ferri videntur heroas aut Deos. Catablemata erant texta, aut tabulæ, habentes scripturas accommodatas vsui fabularum. Deiicitur autem in machinas versatiles mons ostendens aut mare, aut fluuium, aut aliquid eiusmodi. Hemycyclio figura nomen dedit, costituitur ad orchestram, eius vsus est, vt ostendat à longe locum aliquem vrbis, aut eos qui in mari natant, sicuti & stropheum quod heroas habet in Deos translatos, aut eos qui in mari aut bello moriuntur. Charoniæ scalær λίμακες, ad graduum aditus sitæ simu-

lacra & vmbras emittebant. Funium quæ dicuntur anapesmata, alius est in scena vt fluuius ascendat, aut aliqua eiusmodi persona, alius ad gradus imos, vnde furiæ ascendebant. Hæc nos è Polluce, quibus addemus alia è Victruuio l. 5. c. 6. *Quinque cunei in imo, scenæ compositionem designant, & vnus medius, contra se valuas regias habere debet, & qui erunt dextra ac sinistra, hospitalium designabunt compositionem. Extremi duo spectabunt itinera versurarum, id est flexionum.* Vbi aduette in media scena regiam fuisse, quia medius locus honoratior est, dextra læuáque minusculas ædes & hospitalia. c. 7. *Ipsæ, inquit, scenæ suas habeant rationes explicatas, ita vti mediæ valuæ ornatus habeant aulæ regiæ, dextra ac sinistra hospitalia. Secundum autem ea spatia ad ornatus comparata, quæ loca Græci περιάκτους dicunt, ab eo quod machinæ sunt in iis versatiles trigonos habentes, &c.* Secundum ea loca versuræ sunt procurrentes, quę efficiunt vna à foro, altera à peregre, aditus in scenam. Apud Athenæum περίακτοι δίφροι sunt versatiles. Suidas de scena paulo aliter agit. Scena, in-

quit, media eſt ianua theatri. Paraſcenia vtrinque mediam ianuam ſcenæ attingunt, & vt clarius dicam, poſt ſcenam & paraſcenia ſtatim orcheſtra exiſtit. (μετὰ τὴν σκήνην lego, non autem σκενήν) Orcheſtra autem locus eſt, è tabulatis, habens ſolum, vnde mimi agunt. poſt Orcheſtram eſt ara Dionyſi quæ dicitur à ſacrificando thymele. θύειν enim eſt ſacrificare. Poſt thymelem eſt coniſtra, id eſt infimum ſolum theatri, dicitur arena & cauea Scenetes dicitur, qui præ eſt ſcenæ. Hęc ille. Fuere machinæ quędam in ſcena, in quibus noxii tragicam pœnam ſuſtinerent, qualem poëtę fabulantur Ixiona, Tityon, Siſipſum. Diodorus Siculus p. 453. lib. 14. ἔδησε Διονύσιος Φίλωνα πρὸς τὰς ὑψηλοτάτας μηχανὰς, οἱονεὶ τραγικὴν τιμωρίαν λαμβάνων. id eſt, obligauit Dionyſius Philonē ad machinas altiſſimas, veluti tragicum ſupplicium ſumens. Fuere aliæ machinæ pręſtigioſæ, μάγγανα dictę, vnde in mediū homines deiicerētur. Euſebius l. 6. Eccl. ὥσπερ ἐκ μαγγάνου τινὸς ἐς τὸ μέσον ῥιφεὶς. id eſt, quaſi ex machina quadam præſtigioſa in medium deiectus. ἐγκύκλημα

κλημα illud de quo pollux ſupra, dicitur ab aliis ἐκκύκλημα, ἐγκύκλωμα, ἐκκύκλωμα, μηχάνημα ξυλινὸν apud Suidam, τροχοὺς ἔχον, ὅπερ περιστρεφόμενον τὰ δοκοῦντα ἔνδον ὡς ἐν οἰκίᾳ πράττεσθαι, τοῖς θεαταῖς ἐδείκνυεν. machina eſt lignea rotas habens, quibus conuerſa, quæ intus agi videntur, ea ſpectatoribus ſubito oſtendit. Heſychius ἐξώστραν, τὸ ἐπὶ τῆς σκήνης ἐκκύκλωμα eſſe vult. Euſtat. τὸ ἐγκύκλημα, ὃ καὶ ἐγκυκλήθρον λέγεται, μηχάνημα ἦν ὑπότροχον, ὑφ᾽ οὗ ἐδείκνυτο τὰ ἐν τῇ σκήνῃ pegma ſcenicū ſubiectis rotis, quo circūacto, ea quæſunt in ſcena oſtenduntur. De exoſtra Polybius, τῆς τύχης ὥσπερ ἐπίτηδες ἐπὶ τὴν ἐξώστραν ἀναβιβαζούσης τὴν ὑμετέραν ἄγνοιαν. fortuna inquit, veluti conſulto in exoſtrā producēte veſtrā inſcitiā. De machina qua Heroes per aërē vecti, Euripides apud Suidā.

ἄγε ὦ φίλον μοι πηγάσου ταχὺ πτερὸν.
μετέωρος δὲ αἴρεται ἐπὶ μηχανῆς.

τοῦτο δὲ καλεῖται ἑώρημα. ἐν αὐτῇ δὲ κατῆγον τοὺς θεοὺς, καὶ τοὺς ἐν ἀέρι πολοῦντας. Age ô penna mihi cara Pegaſi. fertur autem ſublimis in machina. Hoc vero vocatur corema. in ea machina deducebāt Deos

G

& eos qui in aëre verſantur. vt Medeam, Perſeum, Bellerophontem. ἑώραι ſunt funes quibus alligantur qui auolant. Sophocl. in Oedipo tyranno, πλέκταις ἑώραις ἐμπεπλεγμένην. reſte implicitam cum ſe ſuſpenderet. De gerano vet. etymolog. γέρανος ὁ ἐν τῇ σκηνῇ ἅρπαξ. Grus eſt machina in ſcena, qua rapitur aliquis in altum. ſed non abs re quæri poteſt an per exoſtram & encyclema ſcena verſatilis eſſet, an tota ipſa conſtitutione. Seruius enim l. 3. Georg. in id Virgilii

Vt ſcena inuerſis diſcedat frontibus, vtque
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni

docet duo fuiſſe ſcenarum genera. Verſatilem & ductilem. verſatilis fuit, cum ſubito tota machinis quibuſdam verteretur & aliam picturæ faciem oſtenderet: ductilis, quum tractis tabulatis hac atque illac ſpecies picturæ nudaretur interior. Hoc certe ad exoſtram nihil pertinere arbitror. Picturæ autem in ſcena fuere frequentes, & aulæa picturata Belluatis Babylonicis, de quibus ſuo loco. Vt ad machinas redeamus, machina proprie, dicitur, qua dij veniunt in theatrũ

quoties argumenti exitum explicare non possunt, ait Cic. l. 10. de nat. Deor. ex ea Dij effata sæpe fabantur, responsa dabãt, homines ad virtutem excitabant, à vitio deterrebant. vnde machina θεολογεῖον Polluci. Iulian. encomio Constantini. οἱ δὲ ὥσπερ ἔκ τινος μηχανῆς φασὶ χρῆναι προαγορεύειν τοῖς ἐντυγχάνουσι, σπεύδειν μὲν πρὸς ἀρετὴν, ἀποφεύγειν δὲ τὴν πονηρίαν.

Id est, illi autem quasi ex quadam machina dicunt oportere admonere obuios quosque, vt properent ad virtutem, & fugiant vitium. Plato Clitoph. ἐπιτιμῶν τοῖς ἀνθρώποις, ὥσπερ ἐπὶ μηχανῆς τραγικῆς ὁ θεὸς λέγων, ποῖ φέρεσθε ὦ ἄνθρωποι (malim ἀπὸ μηχανῆς) id est, increpans homines vt è machina Deus, & dicẽs quo ruitis homines. In rebus autẽ quæ præter opinionẽ, & rationẽ acciderent, vsurpari solitum est vetus verbum, ἀπὸ μηχανῆς, ait Suidas. Tragici enim poëtæ cum in scenam inducerent tam insignem audaciã, vt spectatores ad ea quæ dicerentur exhorrescerent ac confunderentur in eorum casu qui præter meritũ aliquid paterentur, aut odissent mali auctores, soli-

ti erant deos inducere, non ex eadem scena prodeuntes, sed ex alto è quadam machina, quam prius videbant spectatores, sed eo tempore conuersa ostendebat Dei vultum, idque dicebatur καταστολὴ fabulæ, ait Suidas. ἀπὸ μηχανῆς ἐπὶ τῶν παραδόξων καὶ παραλόγων. οἱ γὰρ τῶν τραγῳδιῶν ποιηταὶ ὅταν εἰσήγαγον εἰς τὴν σκήνην ἢ τόλμαν (deest aliquid, forte ἢ δέος ἢ τὸλ, &c. Aristoteles existimat exitum fabularum ex ipsis rei visceribus petendum esse, & non de machina, vt in Medea. Sed machina vtēdum ad ea quæ sunt extra fabulam, aut ante, quæ ab homine sciri nequeunt, aut quæ cum futura sint, egent prædictione, & nuntio. lib. de poët. cap. 15. φανερὸν οὖν ὅτι καὶ τὰς λύσεις τῶν μύθων ἐξ αὐτοῦ δεῖ τοῦ μύθου συμβαίνειν, &c. Horatius

Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus
inciderit.

Eius maximè vsus fuit cum aliter exitus fabulæ expediri non posset, vt apud Euripidem in morbo Philoctetis aduentus Herculis. Plato in Cratylo. ὥσπερ οἱ τραγῳδοποιοί, ἐπειδὰν τι ἀπορῶσι.

ἐπὶ τὰς μηχανὰς καταφεύγουσι θεοὺς αἴροντες.

DE VASIS THEATRI.
CAP. XVIII.

ROmæ Vitruuii ætate multa theatra quotannis fiebant publica, in quibus nulla vasa sonitum facientia erant, quia cum lignea essent, tabulationes habebant complures, quas necesse est sonare. Hoc vero licet animaduertere à citharœdis, qui superiore tono cum volunt canere, aduertunt se ad scenæ valuas, & ita recipiunt ab earum auxilio consonantiam vocis. Cum autem ex solidis rebus theatra constituuntur, id est, ex structura cæmētorū, lapide, marmore, quæ sonare non possunt, vasa sonitum edentia curari necesse est. authorem habemus L. Mummium, qui diruto theatro Corinthiorum eius ænea Romā deportauit, & de manubiis ad ædem Lunæ dedicauit. Multi etiam solertes archi tecti, qui in oppidis non magnis theatra constituerunt propter inopiam, fictilibus doliis ita sonantibus magna præsti-

terunt ait Victruu. l. 5. c. 6. Fiunt autem Vaſa ærea mathematicis rationibus vt cum tangũtur ſonitum facere poſſint inter ſe διὰ τεσσάρων, διὰ πέντε, ex ordine ad dis diapaſon. Poſtea inter ſedes theatri conſtitutis cellis ratione muſica ibi collocantur, ita vti nullum parietem tanguant, circáque habent locum vacuũ & à ſummo capite ſpatium, ponunturque inuerſa, & habent in parte quæ ſpectat ad ſcenam ſuppoſitos cuneos ferreos altos ſemipede, quibus ſuſtinentur, contraque eas cellas relinquuntur aperturæ inferiorum graduum cubilibus, longæ pedes duos, altæ ſemipedem. Ea vaſa dicuntur ἠχεῖα, aut potius ſonituum diſcrimina, de quibus Victruuius l. 1. c. 1. his verbis.

Item theatris vaſa ærea, quæ in cellis ſub gradibus mathematica ratione collocantur, & ſonituum diſcrimina, quæ Græci ἠχεῖα vocant, ad ſymphonias Muſicas, ſiue concentus componuntur, vti vox ſcenici ſonitus conueniens in diſpoſitionibus tactu cum offenderit aucta cum incremento, clarior & ſuauior ad ſpectatorum perueniat aures. Vox enim ab ſcena vti à cen-

tro profusa se circumagens, tactúque feriens singulorum vasorum caua, excitat auctam claritatem, & concentu conuenientem sibi consonantiam. Consule Victruuium l. 5. Græci habuere tonitrua sua in theatris, βροντὴν, & βρονταῖον vocant. Amphora statuebatur sub scena calculos littoreos habens. Erat lebes æreus in quem calculi demittebantur, & volutati sonum efficiebant tonitrua imitantem, ait Suidas, ὑπὸ τὴν σκηνὴν δὲ ἦν ἀμφορεὺς, ψηφίδας ἔχων θαλαττίας. ἦν δὲ λέβης χαλκοῦς εἰς ὃν αἱ ψῆφοι κατήγοντο, καὶ κυλιόμεναι ἦχον ἀπετέλουν ἐοικότα βροντῇ. Pollux. τὸ δὲ βρονταῖον, ὑπὸ τὴν σκηνὴν ὄπισθεν, ἄσκοι ψήφων ἔμπλεοι διωκόμενοι φέρονται κατὰ χαλκωμάτων. Ponebatur Triton in theatris cum ἠχείοις, vt & apud Virgil. in Æthna Triton ponitur inter hydraulica, qui aquarum assultu conceptas voces edit vt buccina.

Nam veluti resonante diu Tritone canoro
Pellit opes collectus aquæ, victúsque mouere
Spiritus, & longuas emugit buccina voces,
Carminéque irriguo magni cortina theatri
Imparibus numerosa modis canit arte regentis.

Doctissimus Scaliger legit

Nam veluti ſonit aura diu.

De dolijs illis fictilibus egit Ariſtoteles in Problem. S. 10. Si quis, inquit, dolium, & fictilia vacua defoderit, & operculum oppoſuerit, magis ſonant ædes, & ſi puteus, aut lacus ſit in ædibus. Quia tũc echo ſit repulſus aëris, oportet aërem conceptum eſſe denſum & confertum, & habere aliquid læue ac politum, ad quod accidens refringuatur. δεῖ περιειλημμένον ἄθροον εἶναι τὸν ἀέρα, καὶ ἔχειν πρὸς ὃ ἀνακλασθήσεται περιαπτὸν καὶ λεῖον. Ideo cellæ frequentes in theatris, vnde aër repulſus majorem ſonitum efficeret. quanquam & ad alios vſus eæ cellæ fuerunt. Marcellinus comes in Anaſtaſio. *Conſtantino, inquit, præfecto vrbis ludos theatrales meridiano tempore ſpectante, pars in eodem ſpectaculo cerealis ſub diuerſis cellulis occultas præparauit inſidias. Nam enſes & ſaxa vaſis incluſa fictilibus, eademque arma, diuerſis pomis deſuper cumulatis ſub theatrali porta ritu vendentium poſuit.* Cellæ eæ, an cryptae? Sueton. in Caligula. *Cum in crypta per quam tranſeundum erat pueri nobiles ex Aſia ad edendas in ſcena operas euocati præpa-*

rentur. Romæ fuere βροντεῖα, Claudiana tonitrua. Quia Claudius Pulcher instituit, vt ludis post scenam collectus lapidum ita fieret, vt verũ tonitru imitaretur. Nam antea leues admodum & parui sonitus fiebant, cum claui & lapides in labrum æneum coniicerentur, ait Festus. Aristophanis interpres in Nebulis. βροντεῖον ἐν σκήνῃ μηχάνημάτι. ἀμφιφορεὺς μεςὸς ψηφίδων ἀποβαλλομένων εἰς λέβητα.

De Græcorum Theatris.

Cap. IX.

GRæcis amplior est orchestra, scena recessior, minoréque latitudine pulpitum, quod logæum appellant, ideoque apud eos tragici, & comici actores in scena peragunt, reliqui autem artifices suas per orchestram præstant actiones. Itaque ex eo Scenici, & Thymelici Grecè separatim nominantur. Logei altitudo non minus est pedum decem, non plus duodecim. gradationes scalarum inter cuneos & sedes diriguntur ad primam

prçcinctionẽ. Ab ea prçcinctione inter eas ſedes iterum mediæ gradationes diriguntur, denique quot ſunt præcinctiones, tot ſunt gradationes ſcalarum quibus ad cuneos eatur. Poſt ſcenam ſunt porticus, vti cum imbres repentini ludos interpellauerint, habeat populus quo ſe recipiat è theatro, choragiáque laxamentum habeant ad chorum parãdum, vti ſunt porticus Pompeianæ, itémque Athenis porticus Eumenici, patriſque Liberi phanum. Chrogia dicuutur ij qui ludorum inſtrumentum ſuppeditant, interdum locus, vnde totum inſtrumentum promitur. Solebant indumenta à choragis ſumi, quæ Ædiles præbenda locabant. Plaut. in Perſa.

πόθεν ornamenta. abs chorago ſumito.
Dare debet, præbenda Aediles locauere.

exeuntibus è theatro ſiniſtra parte eſt Odeum quod Athenis Pericles columnis lapideis diſpoſuit, nauiúmque malis & antemnis è ſpoliis Perſicis pertexit. Idem etiam incenſum Mithridatico bello Rex Ariorbarzanes reſtituit. Circa theatra ſunt porticus, & ambulationes ita collo-

catæ, vt duos ordines columnarum habeant, quarum exteriores doricæ sunt, cum epistyliis & ornamentis. Duo illi ordines columnarum tantum à se distãt, quam altæ sunt exteriores columnae quæ quidem à muro cingente porticum eodem illo spatio distant. Media spatia quæ sub diuo, inter porticus adornantur viridibus, quod hypæthrę ambulationes habent magnam salubritatem, ait Vitruuius.

DE ODEO.

CAP. XX.

THeatrum Pausanias Athenis vocari odeum scribit. Erat enim minusculum theatrum (θεατρίδιον) gradatim structum, vnde spectabantur certamina musica. Plutarchus in Pericle auctor est in odeo musicos agonas celebratos esse. ἐθεῶντο δὲ ἐν ὠδείῳ μουσικοὺς ἀγῶνας. Fuit forma regii tabernaculi, eodem auctore, τῇ ἐντὸς διαθέσει πολύεδρον, καὶ πολύστεγον. Intus multæ sedes collocatæ, multa tecta,

multæ columnæ. Theoph. in Karacter. πόσοι εἰσὶ κίονες τοῦ ᾠδείου. Artificum Dionyſi ſenaculum vocatur ab eodem in Phylargyr. παρῆλθεν εἰς τὸ τῶν τεχνιτῶν βουλευτήριον, ὃ δὴ ᾠκοδόμηται παρὰ τὰς τοῦ κεραμεικοῦ πύλας οὐ πόῤῥω τῶν ἱππέων. In Odeo, vt & in theatro diſputationes interdum à Philoſophis habitæ, Ariſtide narrante Ægyptium in Odeum veniſſe, vt ibi diſputaret Hierico 3. Certe olim ante quam Athenis perpetuum eſſet theatrum, in Odeo rapſodos, & citharœdos certare inter ſe moris fuit. Heſych. ᾠδεῖον τόπος ἐν ᾧ πρὶν τὸ θέατρον κατασκευασθῆναι οἱ ῥαψῳδοὶ, καὶ οἱ κιθαρῳδοὶ ἠγωνίζοντο. In eo tribunal fuit prætoris. Sed & farinas ibidem admetiebantur, & per annonæ caritatem frumenta vendebant, & philoſophi diſputabant, auctore Suida, qui & odeum à Pericle exædificatum ſcribit. ᾠδεῖον ὥσπερ θέατρον, ὃ πεποίηκεν ὥς φασὶ, περικλῆς, εἰς τὸ ἐπιδείκνυσθαι τοὺς μουσικοὺς. διὰ τοῦτο καὶ ᾠδεῖον ἐκλήθη ἀπὸ τῆς ᾠδῆς. ἔστι δὲ ἐν αὐτῷ καὶ δικαστήριον τοῦ ἄρχοντος. διεμετρεῖτο δὲ καὶ ἄλφιτα ἐκεῖ. Demoſthenes δίκην σίτου εἰς ᾠδεῖον ... ἀπάγεσθαι dixit. tamen Ciceroni Odeũ

& pulpitum pro eodem ponuntur, vt ſit locus in ſcena vbi caneretur. l. 4. ad Atticum, oſtendit odeum partem ædificij eſſe laxam, quæ longe latéque explicaretur. Pro Odeo fuit Athenis ingens quædam & magnifica domus in tribu Meliteorum, vbi tragœdi exercitationes, & ſcholas habebant. Eidem vſui fuit lenæum, locus amplo ambitu, cum Dionyſi Lenæi delubro, vbi certabant Muſici antequam theatrum exſtructum eſſet. λήναιον περίβολον ἔχον μέγα, καὶ ἐν αὐτῷ διονύσου ληναίου ἱερὸν, ἐν ᾧ ἐπετελοῦντο οἱ ἀγῶνες πρὸ τοῦ τὸ θέατρον οἰκοδομηθῆναι. Ariſtid. in oratione, ὅτι μὴ μελετῇ. ἀλλὰ ἐν ἐλαττόσι, ἢ ἐπὶ ληναίῳ τὰ τῆς παῤῥησίας ἔσται. id eſt, Sed aut inter paucos, aut in Lenæo quid liber dicere integrum erit. Romæ Odæa quatuor fuere, vnum in Auentino, alterum inter Palatium & Cœlium ad metam Sudantem, tertium prope theatrum Pōpeij, quartum Domitiani de quo Sueto. c. 5. & Ammian. l. 16. Horti Cæſaris prope Tiberim fuere pro Odeo, vbi exercitationes ſuas habebant, prius quam in theatro Pompeij recitarent, vt ſcribit

multæ columnæ. Theoph. in Karacter. πόσοι εἰσὶ κίονες τοῦ ᾠδείου. Artificum Dionysi senaculum vocatur ab eodem in Phylargyr. παρῆλθεν εἰς τὸ τῶν τεχνιτῶν βουλευτήριον, ὃ δὴ ᾠκοδόμηται παρὰ τὰς τοῦ κεραμεικοῦ πύλας οὐ πόῤῥω τῶν ἱππέων. In Odeo, vt & in theatro disputationes interdum à Philosophis habitæ, Aristide narrante Ægyptium in Odeum venisse, vt ibi disputaret Hierico 3. Certe olim ante quam Athenis perpetuum esset theatrum, in Odeo rapsodos, & citharœdos certare inter se moris fuit. Hesych. ᾠδεῖον τόπος ἐν ᾧ πρὶν τὸ θέατρον κατασκευασθῆναι οἱ ῥαψῳδοὶ, καὶ οἱ κιθαρῳδοὶ ἠγωνίζοντο. In eo tribunal fuit prætoris. Sed & farinas ibidem admetiebantur, & per annonæ caritatem frumenta vendebant, & philosophi disputabant, auctore Suida, qui & odeum à Pericle exædificatum scribit. ᾠδεῖον ὥσπερ θέατρον, ὃ πεποίηκεν ὥς φασι, Περικλῆς, εἰς τὸ ἐπιδείκνυσθαι τοὺς μουσικούς. διὰ τοῦτο καὶ ᾠδεῖον ἐκλήθη ἀπὸ τῆς ᾠδῆς. ἔστι δὲ ἐν αὐτῷ καὶ δικαστήριον τοῦ ἄρχοντος. διεμετρεῖτο δὲ καὶ ἄλφιτα ἐκεῖ. Demosthenes δίκην σίτου εἰς ᾠδεῖον [illegible]άσασθαι dixit. tamen Ciceroni Odeũ

& pulpitum pro eodem ponuntur, vt sit locus in scena vbi caneretur. l. 4. ad Atticum, ostendit odeum partem ædificij esse laxam, quæ longe latéque explicaretur. Pro Odeo fuit Athenis ingens quædam & magnifica domus in tribu Meliteorum, vbi tragœdi exercitationes, & scholas habebant. Eidem vsui fuit lenęum, locus amplo ambitu, cum Dionysi Lenæi delubro, vbi certabant Musici antequam theatrum exstructum esset. λήναιον περίβολον ἔχον μέγα, καὶ ἐν αὐτῷ διονύσου ληναίου ἱερὸν, ἐν ᾧ ἐπετελοῦντο οἱ ἀγῶνες πρὶν τοῦ τὸ θέατρον οἰκοδομηθῆναι. Aristid. in oratione, ὅτι μὴ μελετή. ἀλλὰ ἐν ἐλαττόσι, ἢ ἐπὶ ληναίῳ τὰ τῆς παῤῥησίας ἔσται. id est, Sed aut inter paucos, aut in Lenæo quid liber dicere integrum erit. Romæ Odæa quatuor fuere, vnum in Auentino, alterum inter Palatium & Cœlium ad metam Sudantem, tertium prope theatrum Pōpeij, quartum Domitiani de quo Sueto. c. 5. & Ammian. l. 16. Horti Cæsaris prope Tiberim fuere pro Odeo, vbi exercitationes suas habebant, prius quam in theatro Pompeij recitarent, vt scribit

Plin.l.37.c.2. Horatius

Trãs Tiberim lõge cubat is prope Cæsaris hortos

Romæ quoque pueri in cryptis ad edendas in scena operas instituebantur, vt Athenis in Odeo, ait Sueton. in Calig.

De Proscenio & Pulpito.

CAP. XXI.

IN theatro scena inter duo theatri cornua extensa erat, aulæis & peripetasmatis hinc & inde tecta, ne ea quæ intus latebant oculis hominum exponerentur, ante quam in proscenium prodirent, ait Isidorus li. 18. Proscenium fuit locus patens & liber in fronte scenæ in quem exibant actores, & histrioniam agebant. In proscenio fuit pulpitum, quod altius orchestra, è quo tibicines & cytharœdi musica actione populum detinebãt, vel, vt Victruuius ait, *Orchestra inter cuneos & scenam fuit, in qua pulpitum quinque pedes altum*, quod Græci θυμέλην dicunt, & logeum, in quo & chorus tragœdorum saltabat. Victruu. l. 5. c. 6. *ab eo, inquit, loco per centrum parallelos linea ducatur, quæ dis-*

iungat proscenii pulpitum, & orchestræ regionem. Plutar. in Lycurg. προσκήνια θεάτρων. idem fere est cum parascenio, qui locus fuit ab vtraque parte scenæ ante ipsam scenam, in cuius medio θυμέλη erecta erat, vt Suidas. Harpocrationi παρασκήνιον ὁ περὶ τὴν σκηνὴν ἀποδεδειγμένος τόπος ταῖς εἰς τὸν ἀγῶνα παρασκευαῖς. Parascenium locus circa scenam præparando certamini destinatus. Virgil. li. 2. Georg. de Proscenio.

Et veteres ineunt proscenia ludi.

Liuius li. 10. belli Macedon. *Theatrum & proscenium ad Apollinis ædem.* de pulpito Iuuenal. S. 14.

Prætoris pulpita lauti.

θυμέλην Vitruuius li. 5. esse vult αὐλητικήν. Pollux in orchestra βῆμα ἤτε βωμὸν, suggestum aut aram. Vnde & thymelici artifices ab aris, quod ibi aræ Apolini & Baccho exstructæ erant. Apuleius Apolog. *Thymelicum chorâgium, & scenicum vocat.* in thymele chorus fuit, ceteríque personam non habentes, vt fabulæ subseruirent, histrionibusque in scenam abditis populum gesticulatione

retinerent. Suidas μετὰ τὴν ὀρχήστραν βωμός ἐστι τοῦ Διονύσου, ὃς καλεῖται θυμέλη. μετὰ δὲ τὴν θυμέλην κονίστρα. Etymologicon, θυμέλη ἡ τοῦ θεάτρου μέχρι νῦν ἀπὸ τῆς τραπέζης ὠνόμασται, παρὰ τὸ ἐπ' αὐτῇ τὰ θύη μερίζεσθαι, τουτέστι, τὰ θυόμενα ἱερεῖα. τράπεζα δὲ ἦν ἐφ' ἧς ἑστῶτες ἐν τοῖς ἀγροῖς ᾖδον μήπω τάξιν λαβούσης τραγῳδίας. id eſt, Thymele menſa eſt in qua ſtantes in agris canebant, cum in ordinem quo nunc eſt, tragœdia nondũ digeſta eſſet. Ab ea menſa, thymele theatri dicta eſt, quod in ea ſacrificia diuiderentur. Martial. l. 1. ad Domitian.

Qua thymelem ſpectas, deriſorémque Latinũ,
Illa fronte precor carmina noſtra legas.

Logium ait, Heſychius, τῆς σκηνῆς τόπος ἐφ' ᾧ ὑποκριταὶ λέγουσι. Locus in proſcenio vbi dicunt hiſtriones. Vet. gloſſæ pulpitum θυμέλην tabulatum planum, σανίδωμα ἐπίπεδον interpretãtur. Thymelica Phornuto acroamata dicuntur, quæ Baccho adhiberi conſueuerant, διὰ τὴν πρὸς τὰς θαλίας αὐτῶν οἰκειότητα. γυμνικοὺς ἀγῶνας παρασκευάζουσι Ἠλεῖοι, θυμελικοὺς Κορίνθιοι, σκηνικοὺς Ἀθηναῖοι. id eſt, quod conuiuiis & feſtiuitatibus ea conſentanea ſint. Elei au-

Elei autem gymnicos agonas præparant, Corinthij Thymelicos, Athenienses scenicos. ὀκρίβας prologio ponitur. Suidas. ὀκρίβας τὸ λογεῖον ἐφ' οὗ ἵσταντο οἱ τραγῳδοὶ, ἢ ὑποκριταὶ, καὶ ἐκ μετεώρου ἔλεγον. ocribas logeũ est, in quo stãt tragędi, aut histriones, & ex alto loquuntur Hesych. ὀκρίβας λόγιον, ἐφ' οὗ οἱ τραγῳδοὶ ἠγωνίζοντο. τινὲς δὲ, κιλλίβας τρισκελὲς, ἐφ' οὗ ἵσταντο οἱ ὑποκριταὶ, καὶ τὰ ἐκ μετεώρου λέγουσι. quibusdam, inquit, ocribas dicitur, lignum tribus tibiis suffultum, in qno stant actores, & loqunntur ex alto. Pollux l.7.c. 28. ocribanta & cillibanta vult esse lignum tribus tibiis, quo fulciuntur tabulæ cum pinguntur. ξύλον τρισκελὲς, ἐφ' οὗ αἱ πίνακες ἐρείδονται, ὅταν γράφονται. eius meminit Plato in Symposio, vbi Socrates ad Agathonem poëtam ait, videns tuam maiestatem, cum in pulpitum ascendis, vna cum actoribus, & intueris tantum theatrum. ἰδὼν τὴν σὴν μεγαλοφροσύνην, ἀναβαίνοντος ἐπὶ τὸν ὀκρίβαντα μετὰ τῶν ὑποκριτῶν, καὶ βλέψαντος ἐναντίον τοσούτου θεάτρου, μέλλοντος ἐπιδείξασθαι σαυτοῦ λόγους Martial. l.1. e.71. pulpitum vocat suggestum, vn-

de poëtæ & oratores recitarent.

Illic æra ſonant, at circum pulpita noſtra,
Et ſteriles cathedras baſia ſolo crepant.

Iuuenal. ſ. 6.

Longua per anguſtos figamus pulpita vicos.

Epictetus l, 3. c. 23. puluinum vocat. δεῖ πεθῆναι χίλια βάθρα, καὶ παρακληθῆναι τοὺς ἀκουσομένους, καὶ σε ἐν κόμψῳ στολίῳ ἀναβάντα ἐπὶ πουλβῖνον διηγεῖσθαι.

DE ORCHESTRA.

CAP. XXII.

ORcheſtra dicitur ἀπὸ τῆς ὀρχήσεως, à ſaltatione, quod in ea thymelici Athenis ſaltarent. Iſidorus l. 18. cap. 44. *Orcheſtra pulpitus erat ſcenæ, vbi ſaltator agere poſſet, aut duo inter ſe diſputare.* Ibi enim Poëtæ, comœdi, & tragœdi ad certamen conſcendebant, iíſque canẽtibus alii geſtus edebant. Suidas, Orcheſtra τόπος ἐκ σανίδων ἔχων τὸ ἔδαφος, ἀφ' οὗ θεατρίζουσιν οἱ μῖμοι. Id eſt, locus eſt ex tabulatis ſolum habens, vnde mimi agunt. malim, ἐφ' οὗ in quo. Ita προσκήνιον inter-

pretatur vetus ſcholiaſtes Ariſt. ἐν ᾧ θεατρίζουσιν οἱ μῖμοι. *Victruuio, locus eſt orcheſtra inter ſcenam, & cuneos ſenatoribus ad ſpectandum aſſignatus.* Sic ille l. 5. c. 6. *in orcheſtra autem Senatorum ſunt ſedibus loca deſignata & eius pulpiti altitudo ne ſit plus pedum quinque, vt qui in orcheſtra ſederint, ſpectare poſſint omnium agentium geſtus.* Ampliorem habent orcheſtram Græci, & ſcenam receſſiorem, minoréque latitudine pulpitum, quod logeum appellant. Ideóque apud eos tragici & comici actores in ſcena peragunt, reliqui autem artifices ſuas per orcheſtram præſtant actiones. Romæ tamen ipſi etiam planipedes in orcheſtram deſcendebant, ſi Feſto fides. *Orcheſtra, inquit, locus in ſcena, quo antea qui nunc planipedes non admittebantur hiſtriones, niſi tantum interim dum fabulæ explicarentur, quæ ſine ipſis explicari non poterant.* In Græcia lineæ ducebantur in orcheſtra, vt chorus ordine ſtaret Heſych. γραμμαὶ ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ ἦσαν, ὡς τὸν χορὸν ἐν στοιχῷ ἵστασθαι. Orcheſtræ genus fuit, cum oratores & poëtæ apud amicos recitarent ſcripta ſua. Tum enim cathedræ in

tabulatis, quæ pro orcheſtra erant, reponebantur. Iuuenal. ſ. 7.

Quanti ſubſellia conſtent,
Et quæ conducto pendent anabatra tigillo,
Quæque reportandis poſita eſt orcheſtra cathedris.

Vbi vet. ſchol. *Orcheſtram ſpatium in theatro dicit eſſe, quod Pantomimo ſaltanti vacat. Eiuſmodi autem & poëtæ legitur, in quo ſtans recitet.* id eſt, eiuſmodi ſpatium poëta ſibi legit, in quo ſtans recitet. Tarentinis orcheſtra theatri Dionyſiaci dromos dicta eſt, à curſu, & ſaltatione. Heſych. δρόμος ἡ ὀρχήστρα διονυσιακοῦ θεάτρου παρὰ Ταραντίνοις. Græci tripodes Baccho ſacros in orcheſtra poſuere, vbi ſtaret chorus. Ariſtid. orat. de concord. ad Rhod. ἀποβλέψατε δὲ καὶ πρὸς τοὺς τρίποδας τοὺς ἐν Διονύσου τουτουσί, πάντως δὲ χαίρετε αὐτοὺς προσορῶντες. ἆρ᾽ οὖν ποτε ἂν οὗτοι σταθῆναι δοκοῦσιν ὑμῖν τῶν χορῶν ἐν αὐτοῖς μαχομένων, id eſt, aſpicite hos tripodas Libero ſacros, omnino gaudetis eos aſpicientes. An vobis illi conſtitui poſſe videntur, ſi chori inter ſe pugnent? Cauebant ne orcheſtris ſcobs, aut arena ſuperiiceretur,

quod ea ſuperiecta vox deuoraretur, & in rudi parietum circumiectu doliis etiam inanibus. Currit autem, auctore Plinio, vox concauo, vel recto parietum ſpatio. l. 11. c. 51. Ad monui Romæ Senatores ſediſſe in Orcheſtra. Cic. de Prouinc. *Conſul Piſo nunc in Orcheſtra helluatur, antea poſt ſiparium.* Auſon. Ludo. Sapient.

Tu qui orcheſtræ proximus
Gradibus propinquus in quatuordecim ſedes.

Sueton. in Iulio, c. 39. *Decimus laberius ſeſſum in quatuordecim ſcena per orcheſtram tranſiit.* Caligula etiam equites, & equitũ vxores in orcheſtrã induxit, quod deinde Claudius fecit, vt factum Caligulæ argueret. Dion. l. 58. p. 459. de Claudio. εἰσήγαγε δὲ ἐς τὴν ὀρχήστραν ἄλλους τε ἱππέας, καὶ γυναῖκας τῶν ὁμοίων, οἵπερ που καὶ ἐπὶ τοῦ γαίου τοῦτο ποιεῖν εἰώθεσαν. Nero in orcheſtra poëmata ſua legere ſolitus erat: Xiphilin. in Nerone. ἐπὶ τὴν τοῦ θεάτρου ὀρχήστραν ἐν πανδήμῳ τινι θέᾳ κατέβη, καὶ ἀνέγνω τρωϊκά τινα ἑαυτοῦ ποιήματα. Hoc addo ex Suida de ſcena quod exciderat, Scenam dici Suidæ medianam theatri portam, paraſcenia ab vtroque la-

tere ſpatia, proſcenium locum ante ſcenam expoſitum, velis & peripetaſmatis ornatum, vnde & res exterius ornatæ, interius fœdæ vocantur proſcenia. Sic enim apud Athenæum, Nannium meretrix appellata eſt. σκήνη ἐστὶν ἡ μέση θύρα τοῦ θεάτρου. παρασκήνια δὲ τὰ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς μέσης θύρας, ait Suidas. μετὰ τὴν σκήνην εὐθὺς καὶ τὰ παρασκήνια. Poſt ſcenam, inquit, ſtatim erant paraſcenia.

DE AVLAEIS.

CAP. XXIII.

AVlæum proprie tragicum eſt, ſiparium ſcenicum ac comicum, vt Apuleius l. 1. Metamorph. acceptio tamen ſæpe confunditur. Aulæum eſt περιπέτασμα quo regiæ ſternũtur, ἀπὸ τῆς αὐλῆς. Siparium quaſi ſeparium dicitur, velum quod in theatro obducebatur, deducebaturque, pro cõmodo actuum, ne ſpectatoribus omnia paterent. Iuuenal. ſ. 8.

Conſumptis opibus vocem Dama ſippe locaſti
Sipario, clamoſum ageres vt plaſma Catulli.

Mimicum enim & comicum erat. Seneca l. de Tranquillit. cap. vndecimo. de Publij mimo. Inter multa alia cothurno, non tantum ſipario fortiora. *Donatus, Siparium eſſe vult velum ſub quo latent paradoxi cùm exeunt. Aulæa, inquit, in ſcena intexta ſternuntur, quod pictus ornatus erat ex attalica regia Romam vſque perlatus, pro quibus ætas poſterior ſiparia accepit. Eſt autem mimicum velum quod populo obſiſtit dum fabularum actus commutantur. Feſtus, ſipario mimi in ſcenis vtuntur, id eſt, aulæo. Donati verba ex manu ſcrip. exempl. ita reſtituenda ſunt vt poſui, quia in vulgatis ſunt corrupta.*

Singula è ſcenæ vmbraculis in proſcenium ordine prodibant, vt ſpectarentur, nec fuit integrum in ſcenam irrumpere trans aulæa, vt retegerentur qui laterent. Syneſius ſecundo de Pronoea. θεατὴς ἐκεῖνος, ὅτις ἐν τῇ χώρᾳ περιμένει, τὰ δεικνύμενα καθ' ἕκαστον ἐν τάξει προκύπτοντα τοῦ παραπετάσματος. εἰ δέ τις εἰς τὴν σκηνὴν εἰσβιάζοιτο, καὶ τὸ λεγόμενον, εἰς τοῦτο κοινοφθαλμίζοιτο διὰ τοῦ προσκηνίου, τὴν παρασκευὴν ἀθρόαν ἅπασαν ἀξιῶν ἐποπτεῦσαι, ἐπὶ τοῦτον οἱ

ἑλλανοδίκαι τοὺς μαστιγοφόρους ὁπλίζουσι. Spectator, inquit ille; qui ſuo loco expectat ea quæ oſtenduntur ſingulatim ordine prodeuntia ex vmbraculis, modeſtus eſt. quod ſi per vim irrnmpat in ſcenam, & quod dicitur, in id quod latet oculos emiſſitios inferat, poſtulans confertim apparatum omnem per proſcenium intueri, in hunc ellanodicæ maſtigophoros armant. Forte legendum, καθ' ἕκαστον ὁρᾷ, id eſt, ſpectator qui ſuo loco manet, ſingillatim ea cernit. Putem tamen quod hodièque fit, omnes actores antequam ſinguli agerent confertim, & in turba in proſcenium prodiiſſe, vt ſui expectationem commouerent. Quod voluiſſe, videtur Clemens Alexand. l. 6. Strom. καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν θεάτρων γίνεται, καὶ ἐπὶ τῶν ἑκάστου μέρων, κατὰ τὴν ἐνόρασιν, καὶ περιόρασιν, καὶ συνόρασιν, τοῦτο ἐπὶ τοῦ θεοῦ γίνεται. ἀθρόως γὰρ πάντα καὶ ἕκαστα ἐν μέρει μιᾷ προσβολῇ προσβλέπει, id eſt, Et quod in theatris fieri ſolet, & in ſingulis cuiuſque partibus intuendo, contuendo, circunſpiciendo, vt omnia in oculos incurrant, idem & in Deo fit. Confertim enim omnia, & ſin-

gula vno obtutu cernit. Quæ verba possunt de theatri structura accipi. Sipario igitur mimi in scenis vtuntur, id est aulæo, vt interpretatur festus, quod ideo tragicum & comicũ esse dicitur. Iuuen. s. 6.

Quoties aulæa recondita cessant
Et vacuo, clausóque sonant fora sola theatro.

Idem s. 14.

Omnia Floræ
Et Cereris licet, & Cybeles aulæa relinquas.

Horat. l. 2. ep. 1.

Quatuor aut plures aulæa premuntur in horas,
Dũ fugiunt equitũ turmæ, peditũque cateruæ.

l. de Arte.

Si plausoris eges aulæa manentis, & vsque
Sessuri, donec cantor, vos plaudite dicat.

Cæterum aulæa ducebantur, reducebãtur, deponebantur, vt scenæ interioris picturæ apparerent. Ammianus Marc. Aulæo, inquit, deposito scenæ. Ouid. l. 3. Metam.

Sic vbi tolluntur festis aulæa theatris,
Surgere signa solẽt, primósque ostẽdere vultus,
Cætera paulatim, placidóque educta tenore
Tota patent, imósque pedes in margine ponũt.

Erant enim picturæ & imagunculæ in scena frequentes ad ornatum, & aulæa ipsa acu picta. Virgil.

Purpurea intexti tollunt aulæa Britanni.

Imaguncularum meminit Martian. Capella l. 9. de Nuptiis. *Læua, inquit, harmoniæ virgines quamplures, auro assimilatæ, paruæque effigies theatralium voluptatum religatæ pendebant.*

DE FORIS ET SPECTACVLIS.

CAP. XXIIII.

LOca in quibus sedent spectatores in cauea theatri dicuntur θᾶκοι, fori, spectacula, sedes, tabulata, subsellia, ἴκρια, θεωρεῖα. cunei, κερκίδες vet. glos. Calpurnius Bucol. 7.

Vidimus in cælum trabibus spectacula textis
Surgere, Tarpeiũ propæ despectantia culmen,
Immensósque gradus, & cliuos lene iacentes.
Venimus ad sedes vbi pulla sordida veste
Inter fœmineas spectabat turba cathedras.
Nam quæcunque patet sub aperto libera cælo
Aut eques, aut niuei loca densauere tribuni.

Ariſtoph. ſchol. in nebulis. θᾶκος καλεῖται ὁ τόπος ἀϑλικῶς, ἔνθα πολλοὶ συνέρχονται σκεψόμενοι. Id eſt, θᾶκος locus dicitur in quem multi conueniunt ſpectaturi. Ponitur pro theatro, quemadmodum & ἔλαιον, pro loco vbi vænale oleum. In ſũma cauea mulieres, & capite cenſi. Dio. Chryſoſt. orat. 32. δήμου γὰρ ἐστιν ἄκρον τὸ θέατρον. Olim promiſcue ſpectabant, Plebeij cum Senatoribus, viri cum mulieribus, vt eſt apud Valer. Maxim. l. 4. ca. 5. & quidem ſtantes. Auguſtin. l. 1. Ciuit. c. 31. *Senatus etiam ſubſellia, quibus ad horam congeſtis in ludorum ſpectacula iam olim vti ciuitas cœperat, deinceps prohiberet apponi.* Oroſ. l. 4. c. 20. *Senatus auctore Naſica ſubſellia ludis poni vetuit.* Cum vulgo per cuneos in ſedilia ſe cogerent, arbitror funem album duci ſolitum, vt in circo, quæ λευχαία V. glos. dicitur. Vide quę in eam rem diximus libello de circo.

Athenis mulieres & hoſpites ſpectabant ex loco qui dicitur κερκίδες, id eſt radij, ſeu arbores ſtipite oblonguo inſtar radij. Etymologicon κερκίδα, εἶδος φυτοῦ eſſe vult, id eſt, ſpeciem plantæ. Heſy-

chius κερκίδα τὴν τῆς πίτυος κορυφὴν, ἢ αἰγείρου, id eſt, cacumen pinus, aut populi, ſeu alni. Polluci l. 4. c. 19. κερκὶς ἡ παρ' αἰγείρου θέα. id eſt, cercis eſt ſpectaculum ad alnum vbi hoſpites ſedebant. Sphyromachus enim legem tulerat, vt mulieres, & hoſpites ad cercidas ſederent. Quo reſpexit Alexis in Gynæcocratia his verbis, δεῖ ἐν ταῦθα περὶ τὴν κερκίδα ὑμᾶς καθιζούσας θεωρεῖν ὡς ξένας, id eſt, oportet hic vos circa alnum ſedentes ſpectare, vt hoſpites ac peregrinas: legendus Ariſtoph. ſcoliaſtes in Concionant. Alnus autem erat ſupra theatrum in ſumma cauea, vnde qui excuneati erant ſpectabāt. Spectaculúmque ab alno remotiſſimum erat à Scena. Suidas, ἀπ' αἰγείρου θέα, ἡ ἀπὸ τῶν ἐσχάτων. αἴγειρος γὰρ ἐπάνω ἦν τοῦ θεάτρου, ἀφ' ἧς οἱ μὴ ἔχοντες τόπον ἐθεώρουν. Erat & Athenis alnus prope delubrum, vbi foros & tabulata ludis figebant, priuſquam theatra eſſent, ait Heſych. αἴγειρος ἦν ἀθήνησι πλησίον τοῦ ἱεροῦ, ἔνθα πρὶν γενέσθαι θέατρον τὰ ἴκρια ἐπήγνυον.

DE IVRE SEDENDI AC præſidendi.

CAP. XXV.

REpublica Romæ conſtituta, ne turbæ eſſent in theatro, ſuus cuique locus attributus eſt, orcheſtra Senatoribus, quatuordecim ordines equitibus, media cauea viris, ſumma fæminis, viatoribus quoque tribunitiis ſuus locus, auctore Tacito l. 16. *Liberto inquit, accuſatori premium operæ locus in theatro inter viatores tribunitios datur.* Diſſignator viros illuſtres ſeſſum ducebat, priuſquam hiſtriones in ſcena ſtarent. Plaut. Pœnol.

Ne deſignator præter os obambulet,
Ne ſeſſum ducat, dum hiſtrio in ſcena ſtet,

Athenis quidem erant νεμέσεις, καὶ προεδρίαι, id eſt priuilegia, & præſidendi iura. Heſychius, νεμέσεις τὰς ἐν τῷ θεάτρῳ καθέδρας, ψηφίσματι νενεμισμένας προεδρίας ἱερεῦσι. Id eſt, Nemeſes vocant ſeſſiones in theatro, iuſque præſidendi plebiſcito ſacerdotibus datum, & ijs qui de Rep.

bene meriti essent Aristoph. in Equitib.

νῦν δ' ἐὰν μὴ προεδρίαν φέρωσι,
ϗ τὰ σιτία, οὐ μαχεῖσθαί φασι.

Id est, nunc autem nisi ius præsidenti ferant, & cibum, dicunt se non pugnaturos. Licuit autem iis qui hunc honorem adepti essent, in Senatu, Concionibus, Theatro, & alio quolibet conuentu eos qui anticipassent excitare, & eorum loco sedere. Martial. l. 6.

In Pompeiano dormis Leuine theatro,
Et quereris si te suscitat Oceanus.

Scholiastes Aristoph in Equitib. τιμῆς ϗ οὗτος τρόπος. ἐξῆν δὲ τῆς τιμῆς ταύτης τυχοῦσι ϗ ἐν βουλευτηρίῳ, ϗ ἐν ἐκκλησίαις, ϗ ἐν θεάτρῳ, ϗ ἐν ἄλλῳ παντὶ συλλόγῳ τοὺς προλαμβάνοντας οἵτινες ἦσαν ἐξεγείραντας αὐτοὺς εἰς τὸν ἐκείνων τόπον καθίσαι. Suidas paulo aliter hæc verba habet. τοὺς προλαμβάνοντας μετατιθέναι, ϗ ἐξεγείραντας αὐτοὺς εἰς τὸν ἐκείνων καθέζεσθαι τόπον, id est, eos qui ante occupassent alio traducere licuit, & excitare eos, ac eorũ loco sedere. Aristides in Miltiade, μιλτιάδην δὲ τοῦ χοροῦ τάξομεν, ἢ τάξιν τινα δώσομεν ἢ δηλονότι τὴν περὶ τοῦ θεάτρου, ϗ οὐ πᾶσιν ἐν καλῷ τῆς θέας ἔσται.

πλήνγε ὅσον οὐκ ἀεισεροτάκτης ἀνὴρ μᾶλλον, ἢ τοῦ δεξιοῦ τοῖς ἄλλοισι κέρως. Theophraſt. de Areſcia. καθῆϛαι πλησίον τῶν ςρατηγῶν.

Ius προεδρίας Athenis hæreditarium fuit, tranſibátque ad maximum natu. Plutarchus in Demoſthene Pſephiſma Democharis laudat, quo actum eſt, vt id ius Demoſtheni daretur. Fuit & Athenis ſuus cuique locus attributus, buleuticus Senatoribus, ephebicus ephebis. Ariſtophanes in Auibus.

ὅρα ἄνδρα τῆς γυναικὸς ἐν βουλευτικῷ id eſt, vide virum mulieris in buleutico: vbi Scholiaſtes, οὗτος τόπος τοῦ θεάτρου ὁ ἀνειμένος τοῖς βουλευταῖς, ὡς καὶ τοῖς ἐφήβοις ἐφηβικός, id eſt, hic locus in theatro ſenatoribus conceſſus, vt ephebis ephebicus. Pollux l. 1. c. 19. id ipſum notat. Mulierum & virorum ſedes diuiſę erant, cuius rei auctor Sphyromacchus. Impudicæ ſeorſum ſpectabant à pudicis, vt ſcribit vet. Scholiaſt. Ariſt. Prima ſeſſio dicitur primum lignum, vbi Iudices ſedebant. Epicrates comœdodida ſcalus eum qui primus ſedet inter iudices vocat πρωτόβαθρον.

Pollux, πρῶτον δὲ ξύλον ἡ προεδρία, μάλιστα μὲν δικαστῶν, ἐφ᾽ ᾧ καὶ τὸν πρῶτον καθίζοντα πρωτόβαθρον Επικράτης λέγει. Quia ſcilicet prima illa ſeſſio πρῶτον βάθρον in concione, & foro dicta eſt.

Heſychius, ξύλον πρῶτον. πρῶτον βάθρον, ἡ προεδρία ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τῷ δικαστηρίῳ. Haud ſcio an proedriam quinque iudices qui ius Comicis reddebant habuerint. Heſych. πέντε κριταί. τοσοῦτοι τοῖς κωμικοῖς ἔκρινον οὐ μόνον ἀθήνῃσι, ἀλλὰ καὶ ἐν σικελίᾳ. ἐν πέντε κριτῶν, τουτέστι ἐν ἀλλοτρίᾳ ἐξουσίᾳ. Romæ Imperatoris προεδρίαν deſcribit Sueton. in Nerone c. 12.

Icarius primo ſtatim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipſumque cruore reſperſit. Nam perraro præſidere, Cæterum accubans primum paruis forminibus, deinde toto podio adaperto ſpectare conſueuerat. Cubiculum illud fuit οὐρανισκὸς, vnde ſpectabant viri principes. Spectabant olim Romæ in foro è Mænianis. *Mænius* enim, auctore Iſidoro, *Collega Craßi in foro proiecit materias, vt eſſent loca in quibus ſpectantes inſiſterent, quæ ex eo nomine mæniana appellata.* In Græcia diuites pene omnes in theatro cum ſederent

derent sibi puluillos substernebant. Theophrastus Karact. de adulat. κόλαξ τοῦ παιδὸς ἐν τῷ θεάτρῳ ἀφελόμενος τὰ προσκεφάλαια, αὐτὸς ὑποστρῶσαι. Dio scribit Caligulam puluillos Senatoribus indulsisse, qua de re & nos libello de circo egimus. Honori fuit apud Græcos in theatro prædicari, dedecori in foro, in quo qui prædicantur dicuntur ἀποκηρύττεσθαι, qui in theatro κηρύττεσθαι. Dio Chrysost. de gloria. τοὺς μὲν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς κηρυττομένους ἀθλίους ἅπαντας νομίζουσι, τοὺς δὲ ἐν θεάτρῳ μακαρίους. καὶ τούτους μὲν κηρύττεσθαι φασι, ἐκείνους δὲ ἀποκηρύττεσθαι. Romæ mortuis sella in theatrum inferebatur. Dio in Augusto, μαρκέλλῳ δίφρον ἀρχικὸν εἰς τὸ θέατρον ἐν τῇ ῥωμαίων πανηγύρει εἰσφέρεσθαι. Id est, Senatus censuit, vt Marcello celebritate ludorum sella curulis in theatrum inferretur. Iulius Cæsar sibi suggestum in orchestra posuit, apud Sueton. in Iulio cap. 76. Seiano & Tiberio sellas inauratas (non vt vir doctus, aureas) in theatra inferebant. Dio, δίφρους τε ἐπιχρύσους εἰς τὰ θέατρα ἄμφοιν εἰσέφερον. Item l. 44. Cæsari mortuo ἐψηφίσαντο τόν τε δίφρον αὐτοῦ τὸν

ἐπίχρυσον εἰς τὰ θέατρα, καὶ τὸν στέφανον τὸν διαλίθον, καὶ διάχρυσον εἰσάγεσθαι. Xiphilin. Pertinace καὶ χρυσῆν εἰκόνα αὐτοῦ ἐφ' ἅρματος ἐλεφάντων εἰς τὸν ἱππόδρομον εἰσάγεσθαι, καὶ ἐς τὰ λοιπὰ ἐκέλευσε θέατρα. Id eſt, decreuerunt vt I. Cæſaris ſella inaurata in theatra, & corona lapillis diſtincta & inaurata inferretur. Item, Et auream imaginem Pertinacis in curru elephantino in circum inuehi, & in reliqua theatra iuſſit.

De Concionibus in Theatro.

Cap. XXVI.

THeatrum in Græcia non modo ludis vſui fuit, ſed & concionibus & ſuppliciis, atque adeo factionibus, quod nullus eſſet locus frequentioris populi. Quare theatra Valer. Maxim. vocat vrbana caſtra. Auſon. ludo ſapientum.

Et Atticis quoque.
Quibus theatrum curiæ præbet vicem,
Vna eſt Athenis atque in omni græcia
Ad conſulendum publici ſedes loci.

Apuleis florido 1. *Bono enim ſtudio in thea-*

trum conueniſtis, vt qui ſciatis non locum au- ctoritatem derogare orationi, ſed cum primis hoc ſpectandum eſſe, quid in theatro deprehendas. Nam ſi mimus eſt riſeris, ſi funerepus timueris, ſi comœdia eſt faueris, ſi philoſophus didiceris. Cicero pro Flacco. *Cum in theatro græci conſederant, tum bella ciuilia ſuſcipiebant.* Tacit. l. 18. *Antiochenſes in theatro de rebus maximis conſultare ſolent.* Liu. l. 24. *Omnes Græcorũ cõciones in theatro* Iuue. ſ. 10. *Et pleni moderantem fræna theatri.*

Dio de legation. Tarentini legatos in theatro audiunt. Actus Apoſtolor. c. 19. τινὲς δὲ καὶ τῶν ἀσιαρχῶν παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον. Quidam ex Aſiarchis conſulebant Paulo ne ſe daret in theatrum. Philoſtratus in Phylargo, Athenis in theatro dicebant αὐτοσχεδιάζοντες concione conuocata. Varro apud Nonium, *Vos ex theatro qui voluptatem auribus huc occupatum concurriſtis domo, adeſte, & à me quæ feram cognoſcite, domum vt feratis è theatro literas.* Dio Chryſoſt. orat. 32. δῆμου ἀκούω τὸ θέατρον. Denique paſſim apud optimæ notæ auctores eius rei lucutenta teſtimonia proſtant. Supplicia in

theatro habita indicat Philo in Flaccum p. 671. ἐν μέσῳ θεάτρῳ πληγαῖς αἰκίσαι, καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ βασανίσαι. In medio, inquit, theatro plagis deturpare, & igne, ferróque torquere. Hoc addo, quo die ſpectacula in theatro Pompeii edūtur, Senatū in Curia Pōpeii habitum. Appian. θέαι δὲ ἦσαν ἐν τῷ πομπηΐου θεάτρῳ, καὶ βουλευτήριον ἔμελλε τῶν τινος περὶ αὐτὸ οἴκων ἔσεσθαι, εἰωθὸς ἐπὶ ταῖς θέαις ὧ δὲ γίνεσθαι. Suet. Iulio c. 8. *Poſquam Senatus idibus Martijs in Pompeij curiam indictus eſt, facile locum & tempus prætulerunt. Is dies propter Annæ Perannæ feſtum ſolitus.*

De factionibus Theatri.

Cap. XXVII.

DE factionibus quæ in Amphitheatro copioſè & doctè Iuſtus Lipſius, de iis quæ in circo & nos plenè diximus libello de circo. De factionibus quæ in theatro ne ſæpius eandem incudem verſem hoc tantum dico, fuiſſe & in theatro factiones, partiumque duces qui cœtus

hiſtrionali ſtudio miſcerent. Tacitus l. 5. *Perennius quidam dux olim theatralium operarum, miſcere cœtus hiſtrionali ſtudio doctus.* Sueton. Nerone c. 26. legendus, & Tacit. l. 13. *Nero fantores hiſtrionum velut in prœlium conuertit impunitate & præmijs.* Ioſephus l. 19. cap. 1. χαρᾷ φέροντος τοῦ Γαΐου τὴν ἐπὶ θεωρείαις τῶν πολλῶν σπουδὴν, παρὸ καὶ διακείκριτο οὐδὲν οὔτε τῇ συγκλήτῳ χωρῶν, οὔτε τοῖς ἱππεῦσι, φύρδην ἕζοντο καὶ τοῖς ἀνδράσιν ὁμοῦ αἱ γυναῖκες, καὶ τῷ δούλῳ ἀναμεμιγμένον ἦν τὸ ἐλεύθερον. Studium, inquit, plebeculæ in ſpectacula voluptati erat Caio. quare neque ſenatui, neque equitibus ſedes diuiſæ erant: omnes vero promiſcue ſedebant viri cum fæminis, ſerui cum liberis.

De Miſsilibus Theatri.
CAP. XXVIII.

DE largitione quę in publico fiebat ab Imperatoribus, & alii dixerũt, & nos nonnihil libello de circo attigimus. Miſſilia enim è loco edito dabantur, teſſeræ ſpargebantur in populum, pecu-

niæ aues, cariotides, & cætera id genus, de quibus Statius l. 1. Syluar. ſ. vltima. Martial. l. 11. c. 32. l. 8. c. 57. ep. 77. Xiphilin. in Caligula Sueton. in Nerone c. 11. 41. 43. 78. in Caligula c. 17. 18. 36. Perſ. ſ. 6.

Oleum, artocreasque popello largitur. Sueton. Domit. c. 4. *Septimontiali ſacrorum die ſenatui equitique panaria.* E theatri ſuperiori parte miſſilia iactata. Dio de Tito. σφαιρία ξύλινα μικρὰ ἄνωθεν ἐς τὸ θέατρον ἐρρίπτει. Item è baſilica ſiue regia quæ foro imminebat. Ioſephus l. 19. cap. 1. καὶ ὑπὲρ τῆς βασιλικῆς ἱστάμενον, καὶ δήμῳ χρυσίου καὶ ἀργυρείου χρήματα διαρριπτοῦντα ὥσαι κατὰ κεφαλῆς παρῆν. ὑψηλὸν δὲ ἐπὶ τὸ τέγος εἰς τὴν ἀγορὰν φέρον. Corippus l. 4. Iuſtini

Medióque fori quo diuite dextra
Egrediens princeps ſacra trabeatus ab aula
Diuitias vulgo ſolemni munere donans
More niuis ſparſurus erat, noua fabrica ſurgit
Turbatur tota lignorum venditor vrbe.

Quod iam olim factitatum eſſe apparet ex Liuio, qui ſcribit Attilium Glabrionem qui Antiochum vicerat, multa congiaria habuiſſe, idcóque gratum popu-

lo fuisse. In spargendis missilibus verbera & cædes populi frequentes erant, ideóque prudentissimus quisque, ait Seneca, cum induci videt munera, fugit à theatro, & scit magno parua constare. Nemo ferit exeuntem. E Nouella ρε Iustiniani discas populum Constātinopolitanum πληγὰς διὰ ῥοπάλων, καὶ ξύλων, καὶ λίθων, in sparsionibus vulnera clauis, lignis, lapidibus sibi inflixisse.

QVI PRÆTER SCENICOS, *& histriones in scena, aut orchestra agerent.*

CAP. XXIX.

SCenam proprie histrionibus & Ludiis, orchestram choro, & thymelicis addictam fuisse vulgo notum est. Paulo ignotius, quinam aliivel in scenam ascenderint, vel in orchestram descenderint, vt voluptati populo essent per interludia, si fabula daretur, vel in ipso fabulæ decursu, si eorum opera vsui esset actoribus. Ingens vtique huiusmodi ho-

minum ſylua fuit, quorum alij miracula patrarent, Græci vocant θαυματοποιοὺς, Latini præſtigiatores, Acetabularios, alij per catadromum decurrerent, cernuarent, petauriſtæ eſſent, petaminarij, grallatores, phonaſci, pantomimi, crotochoraulæ, cytharœdi, Satyri, Lentuli, Tibicines, Tubicines, Paraſiti, Atellani, dictioſi, ridiculi, rapſodi, vrbicarij, pſaltriæ, ſabulones, planipedes, mimi, Maſtigophori, Apinarij, Moriones, Miriones, Sanniones, choreutæ, Iambi, ſalij, muſici, poëtæ, curiones, Præcones, Agonarchæ, de quibus ſingulatim agendum, vt res appareat.

DE VOCE MIRACVLI, ET miraculorum patratoribus.

CAP. XXX.

MIracula Romæ olim in rebus turpibus fuere. Miraculæ meretrices, Plauto in Neruolaria dicuntur, *Diobolares, Schœnicolæ, miraculæ*. Varro Marcipore, *eodem conijcit miracula neſcio quæ.*

Arnobius l. 5. *Statuis exhilarare miraculis.* *Græci* θαύματα, vocant quasi θεάματα, à voce, θεάωμα, spectacula stupenda. Aristoteles l. 2. de generat. τὰ αὐτόματα τῶν θαυμάτων, id est, αὐτόματα θαύματα, Et spontanea miracula vnde & θαύμακτρον merces quæ datur quasi lucar præstigiatori. Sophion φέρε τὸ θαύμακτρον. Thaumatopoei, seu mirifici dicti homines proiectæ audaciæ, qui summo vitæ periculo stupenda in vulgus patrarent, per rotas & ignes se traiicerent, *tenuissimis & aduersis funibus currerent, ingentia onera supra hominis vires portarent, in immensam altitudinem mergerentur, & sine vlla respirandi vice Maria perpeterentur*, vt scribit Seneca l. 2. de ira. Dio Chrysost. in Diogene, Chorinthi Istiniis πολλῶν θαυματοποιῶν θαύματα ἐπιδεικνύντων, πολλῶν δὲ τερατοσκόπων τέρατα κρινόντων. Cum multi miraculorum editores miracula patrarent, multi miraculorum spectatores de miraculis iudicarent, multi prodigiorum interpretes portenta interpretarentur. Erant qui è loco superiori machina lignea descenderent, vnde flam-

mam ſpargerent in ſcenam, quæ varios orbes efficeret, ac tabulata comprehenderet. Alii rotabantur in chori ſpeciem flammas ore vel manu iactantes, ſibi, & aliis innoxii. Claudian. Panegyric. 8.

Mobile ponderibus deſcendat pegma reductis,
Inque chori ſpeciem ſpargentes ardua flammas,
Scena rotet, variosque effingat Mulciber orbes.
Per tabulas impune vagus.

Erant qui contum in fronte, quaſi arborem radicibus humi defixam, immotam gererent, aut puerulos in ſumma pertica luctantes inter ſe exhiberent. Chryſoſtom. de iureiuran. τί ἄν τις εἴποι περὶ ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν, οἳ κόντον μετώπου βαστάζοντες, καθάπερ δένδρον ἐρριζωμένον ἐπὶ τῆς γῆς, οὕτως ἀκίνητον διατηροῦσιν, παιδία μικρὰ ἐπ' ἄκρου τοῦ ξύλου παλαίειν ἀλλήλοις παρασκευάζουσι. τὸ μέτωπον μόνον δεσμοῦ παντὸς ἀσφαλέστερον. Frons, inquit, ſola quolibet vinculo tutior eſt. Athenæus l. 1. p. 10. Meminit Cratiſtenis cuiuſdam Phliaſii mira patrantis, qui ignem ſponte ſua exoriri, ac exiſtere faciebat, & multa alia oculis omnium ſubiiciebat,

quibus homines obstupescerent, & quodam modo externarentur. ὃς πῦρ τ' αὐτόματον ἐποίει ἀναφύεσθαι, καὶ ἄλλα πολλὰ φάσματα ἐτεχνᾶτο, ἀφ' ὧν ἐξίστα τῶν ἀνθρώπων τὴν διάνοιαν. Legendus Ælian. l. 9. c. 62. variæ histor. & Athen. l. 1. qui & Nymphodori cuiusdam thaumatopoëi meminit. Nicephorus Gregoras l. 8. τερατοποιοὺς vocat. Alius, inquit, equo insidens ad cursum illum incitabat, eóque currente nunc erectus in sella stabat, nunc in equi iuba, in fronte, clunibus, pedibus semper apte, & concinne commutatis. εὐφυῶς ἀεὶ παραλλάττων τοὺς πόδας, καὶ ὥσπερ ἱππάζομενος δίκην πτηνοῦ. Erant qui per flammas illæsi se traiicerent, Delphinum imitarentur natando in arido, & sine alis in aëre volarent. Manil. l. 5.

Membráque per flammas, orbésque emissa flagrantes,
Delphinúmque suo per inane imitantia motu,
Et viduata volant pennis, & in aëre ludunt.

Æschylus in ipso ingressu fabularum suarum eiusmodi miracula patrabat, vt scribit Suidas σεμνότητος ἕνεκα ἐπὶ πολὺ ἐσιώπα ὁ αἰσχύλος ἐν τοῖς θεάτροις εἰσιών, καὶ ἐν ταῖς

ἀρχαῖς τῶν δραμάτων ἐπεχρῶντο.
Fuere qui pede tela vibrarent, ſcriberēt, cibos caperent, nares emungerent, manus abſtergerent, pilam pede quaſi manu exciperent, quod hodieque à plæriſque fieri ſcimus. Manil. l. 5.

Ille potens curuo pede fundere concita tela,
Ille pilam celeri fugientem prendere planta,
Et pedibus prenſare manus, & ludere ſaltu,
Per totúmque vagas corpus diſponere plantas,
Vt teneat tentos orbes, ſibique ipſe recludat,
Et velut edoctos iubeat volitare per ipſum.

Lego, *vt teneat tectos orbes.*
Ludit ſaltu, qui ſalientibus pedibus in luſu pilæ vice manuum vtitur. Iubet volitare per ipſum, quia pedes per omnes corporis partes verſat. Ariſtides in Mineruâ ſcribit in aula thaumatopœon Deos induci ſolitos, qui armis decernāt, Iouem & Mineruam iiſdem vti. οἷα δὴ ἐν αὐλῇ θαυματοποιῶν ἅμα τοῖς αὐτοῖς ὅπλοις ὅτε ζεὺς, καὶ ἡ θεὸς χρῆται. Id eſt meo animo, Iouem & Mineruam eadem Aegide, & Gorgone vti. Erant & cleropæctæ, Ityphalli, thaumaturgæ mulieres, quæ in enſes inſilirent, & ignem ex ore eiice-

rent etiam in conuiuiis. Athen. l. 4. In conuiuium, inquit, postea ingressi ἰθύφαλλοι, κληροπαῖκται, θαυματουργοὶ γυναῖκες εἰς ξίφη κυβιστῶσαι, καὶ πῦρ ἐκ τοῦ στόματος ἐκριπτοῦσαι. κληροπαίκτας, ψηφοπαίκτας, acetabularios. Alii è machina tonittua excitabant Plut. Symp. 4. c. 2. ἐμοῦ δὲ παρακελευομένου, καὶ λέγοντος καιρὸν εἶναι, καθάπερ ἡ κωμῳδία, μηχανὰς αἴροντας, καὶ βροντὰς ἐμβάλλοντας, παρὰ πότον διαλέγεσθαι περὶ κεραυνῶν. me autem, inquit, exhortante, & dicente, tempus esse, quod solet comœdia, vt machinas sumentes, & tonitrua iniicientes, in vino & ioco de fulminibus ageremus. Alij, quod hodiéque fit, in enses insiliebant, & in rota versabantur illæsi. Plato in Eutydemo εἰς μαχαίρας κυβιστᾶν, καὶ ἐπὶ τρόχου δινεῖσθαι, id est, saltu supra enses in caput præcipitem ferri, & in rota versari. Clemens Alex. l. 7. Stromat. τοὺς θαυματοποιοὺς ἀνδρείους εἰς τὰς μαχαίρας κυβιστῶντας ἐξ ἐμπειρίας τινός. id est, miraculorum patratores, qui capite prono, ac præcipiti supra enses transiliunt, vsu & exercitatione docti. κυβιστᾶν enim est præcipitem se in caput

deuoluere, ſicuti hodiéque cernuatores corpore ſinuato, & in ſpiram contracto in caput ſe prouoluunt. Hanc vocem Etymologicũ ἀπὸ τῆς κύβης, id eſt, à capite deriuari ait, vt ſit ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πηδᾶν, in caput inſilire, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν κύπτοντα κυλίεσθαι, id eſt pronum in caput deuolui. Xenophon in Sympoſ. κύκλος εἰσενέχθη περιέμεστος ξιφῶν ὀρθῶν. εἰς μὲν οὖν ταῦτα ἡ ὀρχηστὶς ἐκυβίστατε, καὶ ἐξεκυβίστα ὑπὲρ αὐτῶν. id eſt, circulus illatus eſt plenus enſibus directis, ſupra quos ſaltatrix præcipiti capite tranſiliebat, & reſiliebat. Pilarij, & Ventilatores vſu docti miracula in ſcena patrabant, vt ea que emitterent, vltro venire in manus credas, & qua iubentur decurrere. Conſule Quintilianum l. 10. Inſtit. c. 7. Rota certe vſitata fuit in miraculis, ſiue per eam ſe traiicerent, ſiue in ea ſe verſarent. Xenophon in Sympos. εἰσεφέρετο τῇ ὀρχηστρίδι τροχὸς τῶν κεραμεικῶν, ἐφ᾽ οὗ ἔμελλε θαυματουργήσειν. id eſt, illata eſt ſaltatrici figularis rota per quam ſe traiiceret, & miracula patraret. Cum autem in rota verſarentur thaumatopœi, legebant, ſcribebant, ludebant cum ad-

miratioue spectantium, interdúmque ita corpus contorquebant, vt rotam imitarentur. Ibidem Xenophon. τότε ἐπὶ τοῦ τρόχου ἅμα περιδινουμένου γράφειντε, καὶ ἀναγινώσκειν, θαῦμά ἐστι. τό γε διαστρέφοντας τὰ σώματα, καὶ τρόχους μιμουμένους. id est, scribere, & legere in rota quæ simul versatur, monstri loco est. Contorquentes autem corpora, & rotas imitantes. Ibidem hæc habet, ὅτι δ' ἡ παῖς εἰς τοὔπισθεν καμπτομένη τρόχους ἐμιμεῖτο, ἐκεῖνος ταῦτα εἰς τὸ ἔμπροσθεν ἐπικύπτων μιμεῖσθαι τρόχους ἐπειρᾶτο. id est, Quia puella in dorsum curuata rotas imitabatur, ille prono capite se flectens rotas imitari conabatur. Athenæus l. 1. meminit cuiusdam Xenophontis, qui emicantem sponte ignem eliciebat, & aliis id genus multis spectris, quę ingeniosè machinabatur hominum obstupentium animos externabat: ξενοφῶν θαυματοποιὸς, ὃς πῦρ τ' αὐτόματον ἐποίει ἀναφύεσθαι, &c. Idẽ pene de Cratisthene Phliasio commemorat Eustathius l. 4. Odyss. in hæc verba

πάντα δὲ γινόμενος, πειρήσεται ὅσσ' ἐπὶ γαῖαν,
Ἑρπετὰ γίνονται, καὶ ὕδωρ, καὶ θεσπιδαὲς πῦρ.

id eſt, omnia exiſtens tentabit ſe conuertere in omnia reptilia, vel aquam, vel ignem. Nonnulli, ait Euſtathius, Protheũ præſtigiatorem fuiſſe autumant, & artem factitaſſe quam factitauit Cratiſthenes Phliaſius, ὅς πῦρ τέ φασιν αὐτόματον ἀνέφαινε, καὶ ἄλλα ἐτεχνᾶτο φάσμασα, δι' ὧν ἀνθρώπων ἐξίςα διάνοιαν. ἦν δὲ τοιοῦτος καί τις ξενοφῶν, καὶ σκύμνος ὁ Ταραντῖνος, καὶ Φιλιππίδης ὁ συρακούσιος, καὶ νυμφόδωρος, id eſt, qui ſpõtaneum ignem exiſtere faciebat, aliáque monſtra per artem procudebat, quibus hominum animi extra ſe raperentur. Erat & talis Xenophon quidam, & Scyminus Tarentinus, & Philippides Syracuſius, & Nymphodorus. Erant & nobiles apud Alexandrum thaumatopœi, ait Athenęus l. 1. qui Philiſtidem Syracuſium, non Philippidem vocat, & Heraclitum Mityleneum apud Alexandrũ miracula patraſſe ait. Idem Philippidem ridiculum ſcurram fuiſſe ſcribit.

Apud Xenophontem vero ſaltatrix mulier miracula patrat. Ei ſubminiſtrantur duodecim orbes, quos illa ſumens ſimul ſaltabat, & iactabat furſum volutabundos,

dos, facile coniectans in quantam altitudinem iacere oporteret, vt decenter eos exciperet. ὁρῶ γὰρ ἔγωγε τὴν δὲ τὴν ὀρχηστρίδα ἐφεστηκυῖαν, &c. Hunc orbem esse putem de quo Cyprianus epist. 103. *Ecce tibi alter nudus salit, alter orbem æneum contentis in aërem viribus iactat.* Quidam reperti sunt qui enses deglutirent. Plutarchus in Apoptheg. τὰ ξίφη καταπίνουσι οἱ θαυματοποιοί, id est, præstigiatores enses deglutiunt. Quid si tibi canes ipsos, & Elephantas miracula patrasse commemorem? Apud Diaconum certe l. 16. Andreas habuit canem rufum, & cæcum, qui cum staret in turba, suos cuique annulos reddebat, & adulteros prægnantesque indicabat. Legēdus ea de re Zonaras in Iustinian. & Cedrinus in eodem. ἀνεφάνη τις χαλκεὺς, ἀνδρέας ὄνομα, ἔχων μετ' ἑαυτοῦ κύνα ξανθὸν καὶ τυφλὸν, ὅς ἐποίει τέρατα. id est, visus est faber quidam nomine Andreas, habens secum canem rufum & cœcum, qui miracula patrabat. Cum autem ea fierent, moris fuit, vt in theathro & foro præstigiatores includerent se septis quibusdam, ne

à turba obruerentur Plato. l. 7. de Rep. ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς πρὸ τῶν ἀνθρώπων πρόκειται τὰ παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ θαύματα δεικνῦσι, id eſt, Quemadmodum thaumatopoei ſeptis ſe includunt, ſupra quæ miracula oſtentant.

Ex eo igitur loco à longe miracula ſua populo exhibebant, ne ars deprehenderetur, miniſtríſque ad eam rem vtebantur vafris, & exercitatis, qui rem in maius tollerent. Ariſtides in puteo Æſculapij, ὥσπερ γὰρ οἱ παῖδες οἱ τῶν ἰατρῶν, καὶ τῶν θαυματοποιῶν γεγυμνασμένοι πρὸς τὰς διακονίας εἰσὶ, καὶ συμπράττοντες ἐκπλήττουσι τοὺς θεωμένους. id eſt, Quemadmodum famuli medicorum, & præſtigiatorum exercitati ſunr vt dominis ſuis ſubſeruiant, & adiuuantes in ſtuporem rapiunt ſpectatores.

DE PETAVRISTIS.

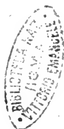
CAP. XXXI.

PEtauriſtæ in eorum numero fuerunt, qui miracula patrarent, dicun-

túrque περὶ τὰς αὔρας πετόμενοι, quasi qui per aërem volant. Aristophanes μηχανοποιοὺς vocat, Lucillius mechanicos.

Sicut mechanici cum alto exsiluere petauro.

Lucianus πετόμενον volantem hominem vocat in Toxari, πετόμενον, ἢ λιθούμενον ἄνθρωπον τῶν μαγευόντων, id est, Hominem magum volantem, aut in lapidem versum. Suidas πέταυρον οἷον πέτευδον dici vult, διὰ τὸ πετεινὰ ἐν αὐτῷ εὕδειν, petaurum quasi peteudon, quod volatilia in eo dormiunt. A quo facit Varro l. 3. de Re Rust. *Petaurum, inquit, mutuli, id est, pali affixi quibus incubent aues.* Nicander.

ὄρνιθα ἐξ ὕπνοιο καθαρπάζουσα πετταύρων.

Id est, Gallinam somno consopitam è petauro abripiens. Gallinæ autem quia in petaurum, seu palum parieti affixum vespere ad quietem inuolant, & ex eo deuolant, inde est vt Petauristæ dicantur, qui ligno oblongno quod stipiti transuerso impositum esset inequitantes, velvt gallinæ incubantes, se iam in altum efferrent alternis, iam deorsum demitterent. Fuerunt qui per aërem rotarum

pulsu jactarentur. Alii per rotas & circulos se transmittebant, vt scribit Iulius Firm. in Astronomicis. Turnebus l. 8. Aduers. c. 4. ait Petauristas *tignum altius aliquando suspendisse, & inde saltus ad stuporem saltantium dedisse.* Nonius optime Petauristas esse ait, *qui saltibus & schemis leuioribus mouerentur.* Ælius Stilo eos dici vult, ὅτι περὶ ἀέρα πέτονται, apud Festum, id est quod in aëre volant. Varro, *Nec minus in alio genere sunt ludi velitis, Galli, Germani, Petauristæ.* Iuuenalis Petauristas cum funambulis coniunxit s. 14.

An magis oblectant animum iactata petauro
Corpora, quique solet rectum descendere funē?
Hic tamen ancipiti figens vestigia planta.

Martial. l. 2. e. 88.

Quid si per graciles vias petauri
Inuitum iubeas subire Ladan.

Vias petauri graciles vocat spatium angustum rotæ, per quod petaurum traijciebatur, id est, tignum. Existimen enim petauristas è loco superiore tignum, seque ipsos per rotam traiecisse. Martial. l. 11. ep. 22.

Quam rota transmisso toties impacta petauro.
vel certe, exsiluisse è machina sublime suspensa, ita vt fere ex ipso aëre deuolare viderentur. Manil.l.5.

Ad numeros etiam ille ciet cognata per artem
Corpora, quæ valido saliunt excussa petauro,
Alternósque cient motus, elatus & ille
Nunc iacet, atque huius casu suspenditur ille.

Videtur rota in sublimi posita fuisse, quæ à duobus versaretur, altérque superne, alter inferné niteretur. Ita fiebat, vt alternis deiecti nunc penderent, nunc erecti sederent. Aliud genus est de quo Claudian. Paneg. 8.

Vel qui more auium sese eiaculantur in auras,
Corporáque ædificant celeri crescentia nexu,
Quorũ compositam puer augmẽtatus in artem
Emicet, & vinctus plãtæ, vel cruri bus hærẽs,
Pendula librato figat vestigia saltu.

Videntur alij aliorum humeris recti institisse, donec ex multis hominibus quasi arx fieret, puérque in humeros insiliret. Sæpe autem factum vt petauristæ in rota se traiicerent desperata audacia, vnde Aristophanes in Dædalo,

ὁ μηχανοποιὸς, ὁπότε βούλη τὸν τροχὸν

ἐὰν ἀνεχᾷς, λέγε, χαῖρε φέγγος ἡλίου.

Id est, ô petaurista (ὦ μηχανοποιὸς, lego vocandi sensu) quoties voles vertere rotam, dic, vale lumen solis. Varro epist. ad Cæsarem vocat Ptolemæum cinædum petauristam, id est saltatorem. Verba Varr. apud Non. sic habent. *Conuocat Ptolemæum Cinædologum Nicona petauristen, Diona* αὐλοποιόν. *Eodem pertinent petaminarii, cephalmatores*, & alii id genus de quib⁹ Firmicus l. 8. c. 15. *Petaminarius, cephalmator* (non ephelmator, ab ἅλλομαι) *orciscopalarius* (doctissimus Scaliger legit, orciscopulari⁹, ab orci scopulis qui sunt in mari, id est occulis) *petauristarius*. Saluianus l. 6. de prouid. *Longum est nunc dicere de omnibus, amphitheatris scilicet, odeis, lusoriis, Pompis, Athletis, petaminariis*. ἀεροβάτας, & petaminarios eosdem esse puto. Salomon in prouerb. ἐπὶ πέταυρον ᾄδου συναντᾷ, ἀλλ' ἀποπήδησον.

De Cernuatoribus & Ascoliastis.

CAP. XXXII.

CErnuare & κυβιςᾶν dicuntur, qui prono ac cernuo capite saltant. Apuleius Milesf. 1. *In flumen, inquit, pene cernuat.* Prudent. l. 1. in Symmach.

Cernuat ora senex barbatus, & oscula figit.

Sidonius Panegyr. Auiti

Curuato cernua collo

Ora gerens.

Vnde Cernuatores, & Ascolastæ, qui vno pede in vtrem inflatum, & inunctum, vt lubricus esset insilirent, quibus sæpe accidebat vt laberentur, & caderent, nõ sine risu spectantium. Eius rei vsum ab Icario Erigones patre arcessit Hyginus l. 2. Astrom. in Arctophylace, *Cui propter iustitiam & pietatem existimatur Liber pater vinum, & vitem, & vuam tradidisse, vt ostenderet hominibus quomodo sereretur, & quid ex eo nasceretur, & cum natum esset id, quomodo vti oporteret, qui cum seuisset vitem, & diligentissime administrando floridam fe-*

ciſſet, dicitur hircus in vineam ſe conieciſſe, & quæ ibi tenerrima folia videret decerpſiſſe. Quod factum Icarium animo irato tuliſſe, & ex pelle eius vtrem feciſſe, ac vento plenum præligaſſe, & in medium proieciſſe, ſuóſque ſodales circa eum ſaltare coegiſſe. Ex eo fluxiſſe Aſcoliaſtæ videntur, de quibus Tzetzes in Heſiodum his verbis. ἀσκοὺς πεφυσημένους, καὶ πνεύματος πεπληρωμένους τιθέντες κατὰ γῆς, ἑνὶ ποδὶ ἐφαλλόμενοι ἄνωθεν τούτων ἐφέροντο, καὶ πολλάκις κατολισθαίνοντες εἰς γῆν ἔπιπτον. τοῦτο δὲ ἐποίουν τιμῶντες Διόνυσον. ὁ δὲ ἀσκὸς δέρμα τράγου ἐστί. ὁ δὲ τράγος τοὺς τράγους τοῦ ἀμπέλου τρώγων λυμαίνεται. id eſt, vtres inflatos, & ſpiritu plenos humi deponentes, & vno pede inſilientes ſuper ijs feruntur, & ſæpe labentes in terram cadunt. Hoc autem faciunt in honorem Dionyſi. Vter autem eſt pellis hirci, quia hircus vitis germina comedens eam lædit. Ariſtophanis interpres paulo aliter. ἐν μέσῳ θεάτρῳ ἀσκοὺς πεφυσημένους καὶ ἠλιμμένους τιθέντες, &c. id eſt, in medio theatro vtres inflatos, & oleo inunctos ponentes, & cętera vt in Tzetze. Euſtathius l. 15. Odyſſ. in id

οἶνος γὰρ ἀνώγει

ἠλεὸς, ὅςτε ἐφέηκε πολύφρονα περ μάλα ἀεῖσαι. id est. vinum lene iubebat, quo impelluntur etiam viri prudentes canere, hæc habet. Veteres vitis repertorem honorantes morem canendi, & per vicos dicta dicendi induxerunt, vnde comœdia dicta. Capram præmium victori posuere, quod ea vitibus, noceret, vnde tragœdi appellati Victores in vtrem insiliebant, quod dicitur ἀσκωλιάζειν. Qui victi erant, alium hircum in hunc vsum excoriabant, Choragus mercedem iis numerabat, qui in vtrem insiliissent. Sed victores hoc onere leuabantur. καὶ οἱ νικήσαντες ἐνήλλοντο τῷ ἀσκῷ, καὶ ἦν τοῦτο ἀσκωλιάζειν. Hęc ille à Pausania mutuatus est. Idem in l. 11. Odyss. ἀσκωλιάζειν κατὰ κυβιολεξίαν ἐν ἀσκῷ λιάζειν, ᾧ πεφυσημένῳ ἐμπηδῶντες οἱ βουλόμενοι ἔν τινι ἑορτῇ, οὐκ ἀμφοῖν ποδοῖν, ἀλλ' ἑνὶ, καὶ ὡς εἰκὸς οὐκ εὐστοχοῦντες, ἀλλά που καταπίπτοντες ὑπεκίνουν γέλωτα τοῖς θεωμένοις. Ascoliazein, inquit, est in vtre se curuare, ac flectere, in quem inflatum insilientes, quibus id cordi fuit, die Festo, non vtroque pede, sed altero,

& parum ſibi cauentes, cadentéſque riſum ſpectatoribus concitabant. Aliud fuit κυβιςᾶν, vt ſupra monuimus. Athen. l. 4. θαυματουργοὶ γυναῖκες εἰς ξίφη κυβιςῶσαι, id eſt, mulieres mirificæ prono capite ſupra enſes tranſilientes. Hom. Iliad. π.

ἦ ῥα, καὶ ἐν Τρώεσσι κυβιςητῆρες ἔασι.

Certe, inquit, & apud Troianos* ſunt cernuatores, qui ſe in caput præcipites conuoluere ſciant vrinatorum more. Iliad. ρ.

δύω δὲ κυβιςητῆρε κατ' αὐτοὺς
μολπῆς ἐξάρχοντες ἐδίνευον κατὰ μέσσους.

Duo, inquit, cernuatores inter ipſos cantum incipientes per medios ſe verſabāt. Artemidor. l. 1. c. 68. τροχοπαικτεῖν, ἢ μαχαίρας περιδινεῖσθαι, ἢ ἐκκυβιςᾶν. Id eſt in rota ludere, circum enſes volui, aut ſupra enſes capite præcipiti tranſilire. Apud Heſychium lege κυβιςίνδα παίζειν, ἐπὶ κεφαλὴν κυβιςᾶν. Id eſt, Cubiſtinda ludere, eſt in caput ſe præcipitem deuoluere. Sic & apud Pollucem Cubiſtinda intelligitur. Plato in Sympoſio, ὥσπερ οἱ κυβιςῶντες, καὶ εἰς ὀρθὸν τὰ σκέλη περιφερόμενοι κυβιςῶσι κύκλῳ. item. ἐφ' ἑνὸς πορεύ-

σονται σκέλως ἀσκωλιάζοντες. Id eſt, vt qui in caput ſalrant, & in altum crura, & tibias circum ferunt, in circulum ſaltant. Hoc pueri noſtrates factitant, capite prono tibiis erectis, manibus aut ipſi capiti inſiſtentes. Item, vno crure ingrediuntur cernuantes.

Aliud item eſſe amburuare, vel vt alii legunt, amtruare certum eſt. Lucillius.

Præſul vt amburuat, ſic volgu redãtruat olli.

Doctiſſimus Scaliger ita legit.

Præſul vt amptruat, inde & vulgu redamptruat olli.

Feſtus, *Redamtruare dicitur in ſaliorum exultationibus, cum præſul amptruauit, quod eſt motus edidit, & referuntur inuicem iidem motus.* Pacuuius, *promerendæ gratiæ*

Simul cum videam Graios nihil mediocriter

Redamptruare, opibuſque ſummis perſequi.

Qui *amburuare* legunt, ab vruo deducunt, quæ pars aratri ſurſum verſus reflexa, vruum τὸ ἀνάσιμον. *Amptruare* à trua deriuant, qua confutatur olla feruens, apud Feſtum. Lucillius,

Modo ſurſum, modo deorſum, tanquam collus cernui.

vel vt Plautus in Astraba,

Quasi tolleno, vel pilum Græcum reciproces.

Certe amptruare, cernuare, coruitare, κυβιστᾶν, pene eandē vim habēt. In vet. gloss. κυβιστηταὶ cernui ludij, κυβιστᾶ cernulat. Senec. ep. 8.

Non vertit fortuna, sed cernulat, & allidit. cernui, & cernuli, petauristæ in v. g. Varro, *Etiā pelles bubulas oleo perfusas percurrebāt,* ibique cernuabāt. idē l. 1. de vita P. R. *Sibi pastores ludos faciunt coriis cernualia, vel vt vulgo legitur, cernui Cōsualia.* Virg. l. 2. Ge.

Atque inter pocula læti

Mollibus in pratis vnctos saliere per vtres.

Vbi Seruius, *Libero vtiq; Caper immolatur, quia vites quæ in honore ipsius fuerant, ab eo Comestæ sunt, Iratus Liber pater eum occidi fecit, & ei tolli vtrem, in quo mitti vinum fecit pro eius vindicta. Primi ludi theatrales ex liberalibus nati sunt apud Athenienses, qui primi ludos instituere liberales. Vtres vero fiebant ad insultationē etiam mortuorum caprorum, ne quid ex his esset, quod non sentiret iniuriam.* Virgil. l. 2. Georg.

Non aliā ob culpā Baccho caper omnibus aris

Cæditur, & veteres ineunt proscenia ludi.

Aristophanis scholiast. ludum hunc ἀσκώλια vocat. Hesychius, ἀγκωλιάζων, ἀλλόμενος τῷ ἑτέρῳ ποδί. lege ἀσκωλιάζων, qui vno pede saltat Pollux l. 9. ἀσκωλιασμὸν ἑορτὴν οἱ ἀθηναῖοι ἦγον τὰ ἀσκώλια. Athenienses, inquit, Ascoliasmum festum agitabant, ea dicta Ascolia. Eubulus, καὶ πρὸς γε τοῦτο ἀσκὸν εἰς μέσον καταθέντες εἰσάλλεσθαι, καὶ καγχάζεσθαι ἐπὶ τοῖς καταρρέουσι. id est, Insuper vtrem in medio ponentes insiliebant, & cachinnabantur si caderēt in armos. Eum vtrem alii spiritu inflarunt, alij vino replerunt. Aristoph. scol. ἀσκὸν οἴνου πληροῦντες ἑνὶ ποδὶ τοῦτον εἰσεπήδων. ὁ πηδήσας ἆθλον εἶχε τὸν οἶνον. Aristoph. Pluto, ἀσκωλίαζε ἐνθαῦθα πρὸς τὴν αἴθειαν. id est, vtrem vino replentes in eum altero pede insiliebant. qui insilierat vinum pro præmio habuit. Addo ex Festo cernuum esse calceamenti genus, de quo Lucil.

Cernuus extemplo plantas conuestit honestas.

Quid si de cernuatore accipias, & legas?

Cernuus extemplo plantas conuertit honestas.

Quia capiti prono insistentes plantas pedum in altum conuertebant. De Coruitoribus habes apud Festum. *Simplitudea-*

ria, inquit, funera sunt, quibus adhibentur duntaxat ludii, cornitoresque. Quidam ea dixerunt esse, quibus neutrum genus interesset ludorum, cum indictiua sunt, quibus adhibentur non ludi modo, sed etiam desultores, quæ sunt amplissima. Simplilu diaria igitur, cum simpli ludi adhibentur, id est saltatores, vel cornitores, quia vt corui, & cornices, modo sursum, modo deorsum saliunt. Inde Plauti iocus in *Casina, Ego noui illas estrices*, coruitant vbi comisse possunt.

DE OSCILLIS.

CAP. XXXIII.

FEstus *Oscilla* esse ait *festa in honorem Bacchi, in quibus homines se per funes iacerent.* Alij putant Erigones & Icari festa esse, de quorum origine Hyginus l. 2. Astron. in Arctophyl. *Cum in finibus,* inquit, *Atheniensium multæ virgines sine causa suspendio sibi mortem consciscerent, quod Erigone moriens erat precata, vt eodem letho filiæ Atheniensium afficerentur, quo ipsa fo-*

ret obitura, nisi Icarii mortem persecuti, & eum forent Vlti. Itaque cum id euenisset, petentibus eis Apollo responsum dedit, si Vellent euentu liberari Erigonæ satisfacerent. Qui quod ea se suspenderat instituerunt, Vti tabula interposita pendentes funibus se iactarent Vt qui penderent, Vento mouerentur. Oscilla facta Liberalibus. Oscilla Santra dici vult, *quod os cillent, id est, inclinent, præcipitésque in os ferantur.* Cillere mouere significat, & ciere. *Oscillantes*, ait Cornificius, *ab eo quod os cillere sint soliti personis propter Verecundiam qui eo genere lusus Vtebantur. Causa autem eius iactationis proditur Rex Latinus, quod prælio quod ei fuit aduersus Mezentium Cæritum regem nusquam apparuerit, indicatusque sit Iupiter factus latiaris. Itaque per sex eos dies feriatos liberos, seruósque requirere eum, non solum in terris,* sed *etiam quia Videretur cælum posse adiri per oscillationem, Velut imaginem quandam Vitæ humanæ, in qua altissima ad infimum, interdum infima ad summum efferuntur, atque ideo memoriam quoque redintegrari initio acceptæ Vitæ per motus cunarum, lactisque alimentum, quia per eos dies feriarum & oscillis moueantur, & lacta-*

ta potione vtentur. Oſcilla igitur interdum dicuntur αἰώραι, & penſiles geſtationes de arboribus per ſex feriarum Latinarum dies, quibus lac in ſacrificiis adhibetur. Virgil. l. 2. Georg.

Nec non Auſonij Troia gens miſſa coloni
Verſibus incompis ludunt, riſuq́ue ſoluto,
Oráque corticibus ſumunt horrenda cauatis,
Et te Bacche vocant per carmina læta, tibíque
Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia quercu.

Vbi Seruius cum Hygino pene eadem habet, ſed paulo immutata. Sic enim ille, *reſponditque oraculum ſedari poſſe illam peſtilentiam, Si Erigiones, & Icari cadauera requirerentur. Quæ cum diu quæſita nuſquam, inuenirentur, ad oſtendendam deuotionem ſuam Athenienſes, vt etiam in alieno ea viderentur quærere elemento, ſuſpenderunt de arboribus funem, ad quem ſe tenentes homines hac atque illac agitabantur, vt etiam quaſi in aëre illorum cadauera quærere viderentur. Sed cum inde plærique caderent, inuentum'eſt, vt formas, vel perſonas ad oris ſui ſimilitudinem facerent, & eas pro ſe ſuſpenderent, & mouerent, vnde & oſcilla dicta ſunt, ab eo quod in illis cillerentur, id eſt, mouerentur ora.*

ora. Nam cillere, est mouere, vnde furcillæ dictæ sunt, quibus frumenta cillentur, alij dicunt oscilla esse membra virilia de floribus facta quæ suspendebantur, per inter columnia. itaut in ea homimes acceptis clausis personis impigerentur, & ea ore cillerent, id est mouerent, ad risum populo commouendum. Et hoc in orpheo lectũ est. Probus scribit oscillorum ritum in Italia ab Atticis quoque sumptum esse, qui ritus celebrabatur feriis sementitis. Proprie oscilla dicuntur parua ora. Nam Columella oscilla lupinorum dixit. In veter.glos.oscillum στομάδιον. sunt enim laruæ & personæ, ait Macrobius, quas in æoris & cernuationibus ludicris rustici ori apponebant, vt essent magis ridiculi.

Erant & oscilla sigillariola sic apta, & coagmentata, vt articuli, vertibulæque quibus commissa erant, in omnem partẽ flecterentur, & figuras omne genus exprimerent. Eæ in conuiuia inferebantur, quibus breuitatis vitæ monerentur. Petron.in Satyr. *Potantibus ergo, & accuratissimè lautitias nobis mirantibus, laruam argenteam attulit nobis seruus sic aptam, vt*

articuli eius, vertebræque locatæ, in omnem partem flecterentur. Hanc cum super mensam simul iterúmque abiecisset, & catenatio mobilis aliquot figuras exprimeret, Trimalcio adiecit Heu heu, nos miseros, quã totus homũcio nil est. Sic erimus cuncti postquam nos auferet Orcus, Ergo viuamus dum licet esse bene.

Oscillorum meminit Ausonius Idil. 13. *Simile vt dicas ludicro, quod Græci* στομάχιον *vocauere: Oscilla ea sunt. Ad summam quatuordecim figuras Geometricas habent. Sunt enim æquilatera, vel triquetra, extentis lineis, aut rectis angulis, vel obliquis, isoscele, vel isopleura. Orthogona quoque, vel Scalena. Harum vertibularum variis coagmentis simulantur species mille formarum, elephantus, belua, aut aper bestia, anser volans, & mirmillo in armis subsidens, venator, & latrans canis. Quin & turris, & cantharus, & alia huiusmodi innumerabilium figurarum, quæ alius alio scientius variegant. Sed peritorum concinnatio miraculum est, imperitorum iunctura ridiculum,* Tertulianus l. de pallio, *Oscillum penduli impetus vocat.* l. de anima. *vniuersitatis oscillum de animi axe suspendens.* Aeoræ cum oscillis sunt eædem,

ſi rem ipſam intueris. Heſychius, αἰώρα ἑορτὴ ἀθήνησι, ἣν οἱ μὲν ἐπὶ τιμῇ λέου τυράννου θύειν φασὶ, οἱ δὲ ἐπὶ κλυταιμνήστρας, καὶ αἰγίσθου, οἱ δὲ ἐπὶ ἠριγόνῃ ἀλήτιδι τοῦ ἰκάρου. Id eſt, Æora feſtum Athenis, quod in honorem Lei Tyranni, aut Clytæmneſtræ, & Ægiſthi, aut Erigones ancillæ Icari piſtrici ſacrificio celebrari ajunt. Germanicus hæc addit. *Quod factum ab Athenienſibus, qui diebus feſtis inſtitutis Æoras conſtituerunt, ideo quia illam pendentem aſpexerunt: Ex quo factum, ut ſoli oſcillo iactarentur homines*. Mica Martialis oſcilli aliquid habuiſſe videtur. Fuit cænatio Domitiani quam micam auream vocat, quia mortui cranium è tholo ſuſpenſum eſſet. Martial. l. 2. e. 59.

Mica vocor, quid ſim cernis, cænatio parua.
Et me Cæſaribus proſpicis eſſe tholum.
Frange toros, pete vina, roſas cape, tingere nardo.
Ipſe iubet mortis te meminiſſe Deus.

l. 2, Græcor. Epigram.

καὶ τοῦτο φθιμένοιο περάστιον ἱερὸν ὀστοῦν,
ἐγκεφάλου ψυχῆς φρούριον ἀκρόλατον.
πῖνε λέγει τὸ γλύμμα, καὶ ἔσθιε, καὶ περίκεισο

αὔξεα, τοιοῦτοι γινόμεθα ἐξαπίνης.
Qui mos profectus ab Ægyptiis apud Herod. l. 2. In conuiuiis, inquit, περιφέρει ἀνὴρ νεκρὸν ἐν σορῷ ξύλινον πεποιημένον, μεμιμημένον ἐς τὰ μάλιστα καὶ γραφῇ, καὶ ἔργῳ, μέγα δὲ ὅσον πηχυαῖον. πίνε καὶ τέρπεο. ἔσεαι γὰρ ἀποθανὼν τοιοῦτος. id eſt, vnus aliquis inter epulas circum fert cadauer ligneum in arca, pictura, & arte graphice expreſſum, cubiti magnitudine, dicitque, Bibe & oblectare, vbi enim mortuus fueris, eiuſmodi eris, Meminit Plutarc. in Smpoſ. σκέλετον ἐπιεικῶς εἰσφέροντες αἰγύπτιοι.

DE GRALLATORIBVS.

Cap. XXXII.

Grallatores καλοβάται Græcis dicuntur, & Calobathrarii, qui ligneis pedibus ingrediuntur, vt grandiores appareant. Pollux οἱ δὲ γύπωνες ξυλίνων κώλων ἐπιβαίνοντες ὠρχοῦντο διαφανεῖ ταραντινίδι ἀμπεχόμενοι. id eſt, Gypones, ſeu Grallatores, qui ligneis pedibus ingrediebantur ſaltabant pellucida veſte Ta-

rentina amicti Nonius, Grallas interpretatur, *fustes quibus innituntur.* Varro *Grallatores qui gradiuntur. Grallæ perticæ sunt ligneæ. Ab hominis quoque vi istæ agitātur. Romæ grallatores dicti Pantomimi, qui vt in saltatione imitarentur Aegipanas adiectis perticis furculas habentibus, atque in his superstantes ad similitudinem crurum eius generis gradiebantur, vtique propter difficultatem consistendi.* Plaut.

Vinceretis cursu ceruas, & grallatorē gradu. Festum adi. vet. glos. grallatores πανικὰ φυρȣ̃ντες. Imo vt Heroas exprimerent, aut ligneis pedibus, aut cothurnis altis incedebant. Iustinus Mart. ep. ad Zenam. σκηνοβαδȣ̃ντας ἄνω καὶ κάτω καθάπερ ὁ λίαν μεγαλοφώνως τὸν ὀρέστην ὑποκρινόμενος φοβερὸς εἶναι, καὶ μέγας παρὰ τοῖς ἀνοήτοις διὰ τῶν ξυλίνων πόδων, καὶ κόιλης ἐπιπλάσου, καὶ στολῆς ἀλλοκότȣ, καὶ προσώπȣ τερατώδους ὑπειλῆφθαι. id est, Vt qui clamore ingenti Orestis personam agens terribilis, & maximus ab insipientibus esse putatur, ob pedes ligneos, & ventrem factitium, & vestem peregrinam, & faciem mōstrosam.

DE ACETABVLARIIS, *Præſtigiatoribus, Circulatoribus.*

CAP. XXXIIII.

ACetabularios Græci ψηφοπαίκτας vocant, qui celeritate, ac dexteritate manuum è pluribus acetabulis quæ in menſa exponunt, efficiunt, vt quos calculos ſub vno acetabulo cõditos putes, ſubaltero repperias. Seneca ep. 45. *Præſtigiatorum acetabula, & calculi, in quibus fallacia ipſa delectat.* Sicuti in argutis logicorum cauillationibus, quas ob eam cauſam Arceſilaus τοῖς ψηφοπαίκταις comparat, vt eſt apud Stobæum ſermone 70. Sextus Empiric. καθάπερ οἱ ψηφοπαίκται τὰς τῶν θεωμένων ὄψεις διὰ ὀξυχειρίαν κλέπτουσι, οὕτως οἱ ῥήτορες διὰ πανουργίαν τὰς τῶν δικαστῶν διανοίας ἀμαυρώσαντες τῷ νόμῳ συγκλέπτουσι. Sicuti, inquit, acetabularii ſpectantium oculos agilitate manuum ſuffurantur ac illudunt, ita & rhetores ſuis cauillationib⁹ iudicum animis tenebras effundẽtes ſuffurãtur legi calculos ſuos.

In v.gl. Præstigiator ψηφοπαίκτης dicitur, qui Suidę ψηφολόγος, ψηφοκλέπτης, κληροπαίκτης, id est ludẽs calculis, legẽs calculos, calcularius, circulator, suffurãs calculos, forte ludens. Athenæus l.1.c.15. Θεοδώρου, inquit, ψηφοκλέπτου ἐν τῷ θεάτρῳ χαλκῆν εἰκόνα ἀνέθηκαν ψῆφον κρατοῦσαν. id est, Theodori acetabularii in theatro æreum simulacrũ populi decreto dedicarunt. Suidas, ψηφολόγοι εἰσὶν οἱ ψηφοπαίκται, ψηφολογικοὶ γοῦν οἱ πλανοῦντες, καὶ ἀπατοῦντες, ὥσπερ οἱ ψηφολόγοι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῷ τάχει τῆς μεταθέσεως τῶν ψήφων ἀπατῶντες συναρπάζουσι. id est, Psephologi sunt acetabulari, Psephologici qui decipiunt plani, quemadmodũ acetabularii oculos celeritate transpositionis calculorum decipientes suffurantur. v.gl. ψηφοπαιξία præstigiæ. Pollux de Lysia. ψηφοπαικτεῖν τὸ δίκαιον. id est, quasi calculis, ita cauillationibus ius frustrari. Artemidorus l.1. θαυματοποιοὺς pro Psephologis & calculariis posuisse videtur, his verbis. ναύταις, ὀρχησταῖς, καὶ θαυματοποιοῖς μὴ ἔχειν τὰς χεῖρας οὐκ ἀγαθὸν, ἐπεὶ μὴ ἄνευ τούτων οὐκ οἷοί τε εἰσὶ ἐργάζεσθαι. id est, Nautis, saltatorib⁹ pãtomimis, & miracu-

lorũ patratorib⁹ carere manibus in quiete ſibi forte ſi viſi fuerint, inauſpicatũ eſt, quia ſine manibus operari non poſſunt. Manibus enim acetabula verſant pſephologi, & calcularii, cum cæteri thaumatopoei ore, pede, reliquóque corpore frequentius vtantur. Artemidor. l. 3. c. 6. ψηφοπαικτεῖν παραλογιζόμενον, καὶ ψευδόμενον διὰ τὸ πολλὰς ψήφους κλέπτειν, καὶ ταύτας ἄλλοτε ἄλλας δεικνύειν, οὐ κατά τινα ἁπλοῦν λόγον, ἀλλὰ πανούργως, id eſt, Acetabulariũ agere paralogiſmis vtentem, & mentientem, eo quod multos calculos ſuffuretur, & iam hunc, iam illum oſtendat, non ſecundum vnum aliquem ſimplicem ſermonem, ſed ſubdolè. Atheneus l. 12. κυβιστητὰς, νευροσπαστὰς, ψηφοπαικτὰς pene eodem loco ponit, acetabularios, machinatores, qui præſtigias, & offucias faciunt. iidem forte & circulatores qui proprie ἀγύρται, & μηναγύρται v. gl. Circulator ὀχλαγωγὸς, ἀγύρτης. Tertullian. de præſcr. *circulatores, & aſtrologuos*. Greg. Nazian. in Athanaſ. ἀλλὰ ταυτὸν ἦν ψήφοις τε παίζειν τὴν ὄψιν κλεπτούσαις τῷ τάχει τῆς μεταθέσεως, ἢ κατορχεῖσθαι τῶν θεατῶν παντοίοις

ἢ ἀνδρογύνοις λογίσμασι, καὶ περὶ θεοῦ λέγειν τι, ἢ ἀκούειν καινότερον. Id eſt, ſed idem erat calculis ludere decipientibus oculos celeritate tranſpoſitionis, aut omni genere effæminatarum rationum inſultare auditoribus, & de Deo aliquid nouum dicere, & audire.

DE FVNAMBVLIS.

CAP. XXXV.

INter eos qui miraculara patrarent non poſtremum locum tenuerunt funambuli, qui longua exercitatione docti, & agilitate corporis ſubnixi ſuſpenſo veſtigio in funibus currerent. Tertullianus l. de Pudicitia *ſcribit eos, filum tenuiſſimum ſuſpenſo veſtigio aggredi.* c. 10. Iuſtinus ad Zenam, ἐπὶ τῶν σχοινίων βαδίζειν. item, σχηνοβατεῖν ἄνω καὶ κάτω. Niſi quis legere malit σχοινοβατεῖν. Surſum, deorſúmque per funem ire. Nicephor. Greg. ἔπειτα μύων τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ λαμβάνων ἐπὶ τῶν ὤμων παιδίον, ἐναέριόν τινα παιδείαν ἐβάδιζεν ἐπὶ τῆς σχοίνου ἐξ ἑνὸς ἱστοῦ

πατρὸς τὸν ἕτερον. Id eſt, deinde clauſis oculis, aſſumpto in humeros puero, per aërem quaſi ingrediebatur, in fune ex altero ad alterum malum. Manil. l. 5.

Aut tenues auſus ſine limite greſſus
Certa per extentos ponit veſtigia funes,
Et cæli meditatus iter veſtigia perdet,
Et pene vt pendens populum ſuſpendit ab ipſo.

Arnob. l. 2. *Quid Pantomimos? Quid mimulos hiſtriones? Cantores, tuba, tibia, calamóque flatantes, curſores? Quid pugiles, quadrigarios, grallatores, funambulos, præſtigiatores.* Apul. l. 4. Floridor. *Funerepus periclitatatur.* Meſſala Coruinus orator primus duxit funambulos, vt Acro in Horat. ſ. 10. l. 1. v. gloſ. καλοβάται, σχοινοβάται. Firmicus l. 8. c. 15. 17. *Ephalmatores, oſiſcopatarii, oribatæ, neurobatæ, Schœnobatæ,* de quib⁹ egiſſe videtur Chryſ. his verbis in oratione de iureiurando, τοὺς δὲ ἐπὶ ὀρχῆς ῥαστάλιν καὶ ἐπισυρομένους, καὶ καθάπερ πτεροῖς τοῖς κώλοις κεχρημένους τοῦ σώματος, τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη. id eſt, eos autem qui in orcheſtra trahuntur, & membris quaſi alis vtuntur quis non admiretur. Sed paulo poſt diſertius de iiſdem agit. ἕτε-

βον πάλιν ἐπὶ σχοίνου στενοτάτης μετὰ τοσαύτης ἀδείας βαδίζειν μετ᾽ ὅσης οἱ τὰ ὕπτια παιδία καταστρέχοντες. alium rursum in angustissimo fune ingredi eadem securitate, qua ij qui per supinos pueros currunt. Forte legendum πεδία. A schœnis illis Cœlius rep. ad Cic. *schœnobaticam facere ait. Petr.*

Stuppea suppositis tenduntur vincula lignis,
Quæ super aërius prætendit crura viator,
Brachia distēdens gressum per inane gubernat.
Ne lapsa è gracili planta rudente cadat.
Ecce hominis cursus funis & aura regunt.

Artis enim fuit suspendere, ac librare vestigia ne alteram in partem flecterent. Quod vt facilius, tutiusque fieret pondera manibus apprehensa exæquabant, vt pari libramento ingrederentur. Nazianzen. in Apologet καθάπερ τοῖς ἐπὶ ξύλου μετεώρου, καὶ ὑψηλοῦ βαίνουσι, τῇ δὲ ἢ τῇ δὲ ἀποκλίναι οὐκ ἀποσφαλές, οὐδὲ εἰς μικρὸν φέρουσα ἡ ῥοπὴ, κἂν μικρὰ φαίνηται ἀσφάλεια δὲ αὐτοῖς ἡ ἰσοῤῥοπία καθίσταται. Id est, vt iis qui in ligno alto, & suspenso ambulant, non tutum est in hanc, vel illam partem propendere vel leuiter, securitatem autem affert iis æquale libramentum. In

hoc periculo tarde ingredi funambulos necesse fuit. Quintil. l. 2. c. 3. *patiantur necesse est illam per funes ingredientium tarditatem.* Cyprianus de ieiunio Christi funambulum in excel so pendulum vocat. verba sic habent. Quasi nouus funambulus in excelso pendulus se deorsum ad spectaculum vulgi iactet intrepidus. Epictetus apud Arrian. l. 3. c. 12. ἐπὶ σχοινίου περιπατεῖν. Symphosius in ænigmatis.

Inter luciferum cælum, terrásque iacentes
Aëra per medium docta meat arte viator.
Semita sed breuis est, pedibus nec sufficit ipsis.

Hæc ad ἀεροβάτας pertinent. vet. glos. καλοβάτην funambulum, Hesychius κρημνοβάτην Interpretatur νευροβάτην, qui funibus arreptis in alta & prærupta nititur. Interdum populus studio stupidus in funambulo, vt loquitur Terent. in Hecyra, ita occupabat animum, vt fabula neque spectari posset, neque cognosci. Illos cremnobatas, & neurobatas eosdē esse putem, cum iis quos Lucianus in Dea Syria φοινικοβατέοντας indigetat, qui palmas pedibus manibúsque tenen-

tes, quasi ἡνιοχοῦντες inscenderent. Auienus Erembos omnes κρημνοβάτας facit his verbis,

Barbara montiuagos tellus extendit Erembos,
Hi vitam duris agitant in montibus omnes,
Intectique artus erepunt ardua semper
Culmina saxorum.

Cremnobatæ igitur sunt qui in prærupta nituntur, & per præcipitia ingrediuntur. Nazianzen.

τερπόμενός τε, καὶ ἐν θεάτροισι χορεύων,
κρημνοβάτης ἐπέων ἀντιχωρησσομένων.

Id est, voluptati deditus, & saltans in theatris, inscensor arduus verborum pugnantium. Aristoph. in pace, ἀναῤῥιχᾶσθαι vocat, vbi Scholiastes ἀναῤῥιχᾶσθαι τὸ πρὸς τοίχους ἀναβαίνειν χερσὶ, καὶ ποσί. id est, anarrhichastai, est muros inscendere pedibus & manibus. Suidas, ἀναῤῥιχᾶσθαι τὸ πρὸς ἄναντες ἀναβαίνειν, ἅμα ταῖς χερσὶ ἀντιλαμβανόμενον, καὶ στηριζόμενον. id est, anarrhichasthai, est in prærupta, & ardua ascendere manibus apprehendentem, & subnixum. Quod factitatum ætate sua scribit Nicephorus Gregonas l. 8. p. 198. funambuli enim ex Aegypto venere Con-

ria, inquit, funera sunt, quibus adhibentur duntaxat ludii, cornitoresque. Quidam ea dixerunt esse, quibus neutrum genus interesset ludorum, cum indictiua sunt, quibus adhibentur non ludi modo, sed etiam desultores, quæ sunt amplissima. Simplilu diaria igitur, cum simpli ludi adhibentur, id est saltatores, vel cornitores, quia vt corui, & cornices, modo sursum, modo deorsum saliunt. Inde Plauti iocus in *Casina, Ego noui illas estrices*, coruitant vbi comisse possunt.

DE OSCILLIS.

CAP. XXXIII.

FEstus *Oscilla* esse ait *festa in honorem Bacchi, in quibus homines se per funes iacerent.* Alijputant Erigones & Icari festa esse, de quorum origine Hyginus l. 2. Astron. in Arctophyl. *Cum in finibus*, inquit, *Atheniensium multæ virgines sine causa suspendio sibi mortem consciscerent, quod Erigone moriens erat precata, vt eodem letho filiæ Atheniensium afficerentur, quo ipsa fo-*

ret obitura, nisi Icarii mortem persecuti, & eum forent vlti. Itaque cum id euenisset, petentibus eis Apollo *responsum dedit, si vellent euentu liberari Erigonæ satisfacerent. Qui quod ea se suspenderat instituerunt, vti tabula interposita pendentes funibus se iactarent vt qui penderent, vento mouerentur.* Oscilla facta Liberalibus. Oscilla Santra dici vult, *quod os cillent; id est, inclinent, præcipitésque in os ferantur.* Cillere mouere significat, & ciere. *Oscillantes*, ait Cornificius, *ab eo quod os cillere sint soliti personis propter verecundiam qui eo genere lusus vtebantur. Causa autem eius iactationis proditur Rex Latinus, quod prælio quod ei fuit aduersus Mezentium Cæritum regem nusquam apparuerit, indicatusque sit Iupiter factus latiaris. Itaque per sex eos dies feriatos liberos, seruósque requirere eum, non solum in terris, sed etiam quia videretur cælum posse adiri per oscillationem, velut imaginem quandam vitæ humanæ, in qua altissima ad infimum, interdum infima ad summum efferuntur, atque ideo memoriam quoque redintegrari initio acceptæ vitæ per motus cunarum, lactísque alimentum, quia per eos dies feriarum & oscillis moueantur, & lacta-*

ta potione vtentur. Oscilla igitur interdum dicuntur αἰώραι, & pensiles gestationes de arboribus per sex feriarum Latinarum dies, quibus lac in sacrificiis adhibetur. Virgil. l. 2. Georg.

Nec non Ausonij Troia gens missa coloni
Versibus incompis ludunt, risúque soluto,
Oráque corticibus sumunt horrenda cauatis,
Et te Bacche vocant per carmina læta, tibíque
Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu.

Vbi Seruius cum Hygino pene eadem habet, sed paulo immutata. Sic enim ille, *respondit que oraculum sedari posse illam pestilentiam, Si Erigiones, & Icari cadauera requirerentur. Quæ cum diu quæsita nusquam, inuenirentur, ad ostendendam deuotionem suam Athenienses, vt etiam in alieno ea viderentur quærere elemento, suspenderunt de arboribus funem, ad quem se tenentes homines hac atque illac agitabantur, vt etiam quasi in aëre illorum cadauera quærere viderentur. Sed cum inde plærique caderent, inuentum est, vt formas, vel personas ad oris sui similitudinem facerent, & eas pro se suspenderent, & mouerent, vnde & oscilla dicta sunt, ab eo quod in illis cillerentur, id est, mouerentur ora.*

ora. Nam cillere, est mouere, vnde furcillæ dictæ sunt, quibus frumenta cillentur, alij dicunt oscilla esse membra virilia de floribus facta quæ suspendebantur, per intercolumnia. itaut in ea homimes acceptis clausis personis impigerentur, & ea ore cillerent, id est mouerent, ad risum populo commouendum. Et hoc in orpheo lectū est. Probus scribit oscillorum ritum in Italia ab Atticis quoque sumptum esse, qui ritus celebrabatur feriis sementitis. Proprie oscilla dicuntur parua ora. Nam Columella oscilla lupinorum dixit. In veter. glos. oscillum προμάσο. sunt enim laruæ & personæ, ait Macrobius, quas in æoris & cernuationibus ludicris rustici ori apponebant, vt essent magis ridiculi.

Erant & oscilla sigillariola sic apta, & coagmentata, vt articuli, vertibulæque quibus commissa erant, in omnem partē flecterentur, & figuras omne genus exprimerent. Eæ in conuiuia inferebantur, quibus breuitatis vitæ monerentur. Petron. in Satyr. *Potantibus ergo, & accuratissimè lautitias nobis mirantibus, laruam argenteam attulit nobis seruus sic aptam, vt*

articuli eius, vertebræque locatæ, in omnem partem flecterentur. Hanc cum super mensam simul iterúmque abiecisset, & catenatio mobilis aliquot figuras exprimeret, Trimalcio adiecit Heu heu, nos miseros, quã totus homũcio nil est.

Sic erimus cuncti postquam nos auferet Orcus,
Ergo viuamus dum licet esse bene.

Oscillorum meminit Ausonius Idil. 13. *Simile vt dicas ludicro, quod Græci στομάχιον vocauere: Oscilla ea sunt. Ad summam quatuordecim figuras Geometricas habent. Sunt enim æquilatera, vel triquetra, extentis lineis, aut rectis angulis, vel obliquis, isoscele, vel isopleura. Orthogona quoque, vel Scalena. Harum vertibularum variis coagmentis simulantur species mille formarum, elephantus, belua, aut aper bestia, anser volans, & mirmillo in armis subsidens, venator, & latrans canis. Quin & turris, & cantharus, & alia huiusmodi innumerabilium figurarum, quæ alius alio scientius variegant. Sed peritorum concinnatio miraculum est, imperitorum iunctura ridiculum,* Tertulianus l. de pallio, *Oscillum penduli impetus vocat.* l. de anima. *vniuersitatis oscillum de animi axe suspendens.* Aeoræ cum oscillis sunt eædem,

ſi rem ipſam intueris. Heſychius, αἰώρα. ἑορτὴ ἀθήνησι, ἣν οἱ μὲν ἐπὶ τιμῇ λέου τυράννου θύειν φασι, οἱ δὲ ἐπὶ κλυταιμνήστρας, καὶ αἰγίσθου, οἱ δὲ ἐπὶ ἠριγόνῃ ἀλήτιδι τοῦ ἰκάρου. Id eſt, Æora feſtum Athenis, quod in honorem Lei Tyranni, aut Clytæmneſtræ, & Ægiſthi, aut Erigones ancillæ Icari piſtrici ſacrificio celebrari ajunt. Germanicus hæc addit. *Quod factum ab Athenienſibus, qui diebus feſtis inſtitutis Æoras conſtituerunt, ideo quia illam pendentem aſpexerunt: Ex quo factum, vt ſoli oſcillo iactarentur homines.* Mica Martialis oſcilli aliquid habuiſſe videtur. Fuit cænatio Domitiani quam micam auream vocat, quia mortui cranium è tholo ſuſpenſum eſſet. Martial. l. 2. e. 59.

Mica vocor, quid ſim cernis, cænatio parua.
Et me Cæſaribus proſpicis eſſe tholum.
Frange toros, pete vina, roſas cape, tingere nardo.
Ipſe iubet mortis te meminiſſe Deus.

l. 2. Græcor. Epigram.

καὶ τοῦτο φθιμένοιο περιάσιον ἱερὸν ὀστοῦν,
ἐγκεφάλου ψυχῆς φρούριον ἀκρόπατον.
πῖνε λέγει τὸ γλύμμα, καὶ ἔσθιε, καὶ περίκεισο

ἄνθεα, τοιοῦτοι γινόμεθα ἐξαπίνης.
Qui mos profectus ab Ægyptiis apud Herod. l. 2. In conuiuiis, inquit, περιφέρει ἀνὴρ νεκρὸν ἐν σορῷ ξύλινον πεποιημένον, μεμιμημένον ἐς τὰ μάλιστα καὶ γραφῇ καὶ ἔργῳ, μέγα δὲ ὅσον πηχυαῖον. πῖνε καὶ τέρπεο. ἔσεαι γὰρ ἀποθανὼν τοιοῦτος. id eſt, vnus aliquis inter epulas circum fert cadauer ligneum in arca, pictura, & arte graphice expreſſum, cubiti magnitudine, dicitque, Bibe & oblectare, vbi enim mortuus fueris, eiuſmodi eris, Meminit Plutarc. in Smpoſ. σκέλετον ἐπιεικῶς εἰσφέροντες αἰγύπτιοι.

DE GRALLATORIBVS.

CAP. XXXII.

GRallatores καλοβάται Græcis dicuntur, & Calobathrarii, qui ligneis pedibus ingrediuntur, vt grandiores appareant. Pollux οἱ δὲ γύπωνες ξυλίνων κώλων ἐπιβαίνοντες ὠρχοῦντο διαφανῆ ταραντίδια ἀμπεχόμενοι. id eſt, Gypones, ſeu Grallatores, qui ligneis pedibus ingrediebantur ſaltabant pellucida veſte Ta-

rentina amicti Nonius, Grallas interpretatur, *fustes quibus innituntur.* Varro *Grallatores qui gradiuntur. Grallæ perticæ sunt ligneæ. Ab hominis quoque vi istæ agitãtur. Romæ grallatores dicti Pantomimi, qui vt in saltatione imitarentur Aegipanas adiectis perticis furculas habentibus, atque in his superstantes ad similitudinem crurum eius generis gradiebantur, vtique propter difficultatem consistendi.* Plaut.

Vinceretis cursu ceruas, & grallatorẽ gradu. Festum adi. vet. glos. grallatores πανικὰ φυρῦντες. Imo vt Heroas exprimerent, aut ligneis pedibus, aut cothurnis altis incedebant. Iustinus Mart. ep. ad Zenam. σκηνοβατοῦντας ἄνω καὶ κάτω καθάπερ ὁ λίαν μεγαλοφώνως τὸν ὀρέστην ὑποκρινόμενος φοβερὸς εἶναι, καὶ μέγας παρὰ τοῖς ἀνοήτοις διὰ τῶν ξυλίνων ποδῶν, καὶ κοίλης ἐπιπλάσου, καὶ στολῆς ἀλλοκότου, καὶ προσώπου τερατώδους ὑπείληπται. id est, Vt qui clamore ingenti Orestis personam agens terribilis, & maximus ab insipientibus esse putatur, ob pedes ligneos, & ventrem factitium, & vestem peregrinam, & faciem mõstrosam.

In v.gl. Præstigiator ψηφοπαίκτης dicitur, qui Suidæ ψηφολόγος, ψηφοκλέπτης, κληροπαίκτης, id est ludēs calculis, legēs calculos, calcularius, circulator, suffurās calculos, forte ludens. Athenæus l.1.c.15. Θεοδώρου, inquit, ψηφοκλέπτου ἐν τῷ θεάτρῳ χαλκῆν εἰκόνα ἀνέθηκαν ψῆφον κρατοῦσαν. id est, Theodori acetabularii in theatro æreum simulacrū populi decreto dedicarunt. Suidas, ψηφολόγοι εἰσὶν οἱ ψηφοπαίκται, ψηφολογικοὶ γοῦν οἱ πλανοῦντες, καὶ ἀπατοῦντες, ὥσπερ οἱ ψηφολόγοι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῷ τάχει τῆς μεταθέσεως τῶν ψήφων ἀπατῶντες συναρπάζουσι. id est, Psephologi sunt acetabulari, Psephologici qui decipiunt plani, quemadmodū acetabularii oculos celeritate transpositionis calculorum decipientes suffurantur. v.gl. ψηφοπαιξία præstigiæ. Pollux de Lysia. ψηφοπαίκτειν τὸ δίκαιον. id est, quasi calculis, ita cauillationibus ius frustrari. Artemidorus l.1. θαυματοποιοὺς pro Psephologis & calculariis posuisse videtur, his verbis. ναύταις, ὀρχησταῖς, καὶ θαυματοποιοῖς μὴ ἔχειν τὰς χεῖρας οὐκ ἀγαθὸν, ἐπεὶ μὴ ἄνευ τούτων οὐκ οἷοί τε εἰσὶ ἐργάζεσθαι. id est, Nautis, saltatorib⁹ pātomimis, & miracu-

lorũ patratorib⁹ carere manibus in quiete ſibi forte ſi viſi fuerint, inauſpicatũ eſt, quia ſine manibus operari non poſſunt. Manibus enim acetabula verſant pſephologi, & calcularii, cum cæteri thaumatopoei ore, pede, reliquóque corpore frequentius vtantur. Artemidor. l. 3. c. 6. ψηφοπαικτεῖν παραλογιζόμενον, καὶ ψευδόμενον διὰ τὸ πολλὰς ψήφους κλέπτειν, καὶ ταύτας ἄλλοτε ἄλλας δεικνύειν, οὐ κατά τινα ἁπλοῦν λόγον, ἀλλὰ πανούργως, id eſt, Acetabulariũ agere paralogiſmis vtentem, & mentientem, eo quod multos calculos ſuffuretur, & iam hunc, iam illum oſtendat, non ſecundum vnum aliquem ſimplicem ſermonem, ſed ſubdolè. Atheneus l. 12. κυβιστητάς, νευροσπαστάς, ψηφοπαίκτας pene eodem loco ponit, acetabularios, machinatores, qui præſtigias, & offucias faciunt. iidem forte & circulatores qui proprie ἀγύρται, & μητραγύρται v. gl. Circulator ὀχλαγωγὸς, ἀγύρτης. Tertullian. de præſcr. *circulatores, & aſtrologuos.* Greg. Nazian. in Athanaſ. ἀλλὰ ταυτὸν ἦν ψήφοις τι παίζειν τὴν ὄψιν κλεπτούσαις τῷ τάχει τῆς μεταθέσεως, ἢ κατορχεῖσθαι τῶν θεατῶν παντοίοις

ϰ̀ ἀνδρογήνοις λογίσμασι, ϰαὶ περὶ θεοῦ λέγειν τι, ϰ̀ ἀϰȣ́ειν ϰαινότερον. Id eſt, ſed idem erat calculis ludere decipientibus oculos celeritate tranſpoſitionis, aut omni genere effæminatarum rationum inſultare auditoribus, & de Deo aliquid nouum dicere, & audire.

DE FVNAMBVLIS.

CAP. XXXV.

INter eos qui miraculara patrarent non poſtremum locum tenuerunt funambuli, qui longua exercitatione docti, & agilitate corporis ſubnixi ſuſpenſo veſtigio in funibus currerent. Tertullianus l. de Pudicitia *ſcribit eos, filum tenuiſsimum ſuſpenſo veſtigio aggredi.* c. 10. Iuſtinus ad Zenam, ἐπὶ τῶν σχοινίων βαδίζειν. item, σϰηνοβατεῖν ἄνω ϰ̀ ϰάτω. Niſi quis legere malit σχοινοβατεῖν. Surſum, deorſúmque per funem ire. Nicephor. Greg. ἔπειτα μύων τȣ̀ς ὀφθαλμȣ̀ς, ϰ̀ λαμβάνων ἐπὶ τῶν ὤμων παιδίον, ἐναέριόν τινα παιδείαν ἐβάδιζεν ἐπὶ τῆς σχοίνȣ ἐξ ἑνὸς ἱςȣ̃

παρὲς τὸν ἕτερον. Id eſt, deinde clauſis oculis, aſſumpto in humeros puero, per aërem quaſi ingrediebatur, in fune ex altero ad alterum malum. Manil. l. 5.

Aut tenues auſus ſine limite greſsus
Certa per extentos ponit vestigia funes,
Et cœli meditatus iter vestigia perdet,
Et pene vt pendens populum ſuſpendit ab ipſo.

Arnob. l. 2. *Quid Pantomimos? Quid mimulos hiſtriones? Cantores, tuba, tibia, calamóque flatantes, curſores? Quid pugiles, quadrigarios, grallatores, funambulos, præſtigiatores.* Apul. l. 4. Floridor. *Funerepus periclitatatur.* Meſſala Coruinus orator primus duxit funambulos, vt Acro in Horat. ſ. 10. l. 1. v. gloſ. καλοβάται, σχοινοβάται. Firmicus l. 8. c. 15. 17. *Ephalmatores, oſiſcopatarii, oribatæ, neurobatæ, Schœnobatæ,* de quib⁹ egiſſe videtur Chryſ. his verbis in oratione de iureiurando, τοὺς δὲ ἐπὶ ὀρχῆς ῥαστάλιν καὶ ἐπισυρομένους, καὶ καθάπερ πτεροῖς τοῖς κώλοις κεχρημένους τοῦ σώματος, τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη. id eſt, eos autem qui in orcheſtra trahuntur, & membris quaſi alis vtuntur quis non admiretur. Sed paulo poſt diſertius de iiſdem agit. ἕτε-

ρον πάλιν ἐπὶ σχοίνου στενοτάτης μετὰ τοσαύτης ἀδείας βαδίζειν μετ' ὅσης οἱ τὰ ὕπτια παιδία καταστρέχοντες. alium rursum in angustissimo fune ingredi eadem securitate, qua ij qui per supinos pueros currunt. Forte legendum πεδία. A schœnis illis Cœlius rep. ad Cic. *schœnobaticam facere ait. Petr.*

Stuppea suppositis tenduntur vincula lignis,
Quæ super aërius prætendit crura viator,
Brachia distẽdens gressum per inane gubernat.
Ne lapsa è gracili planta rudente cadat.
Ecce hominis cursus funis & aura regunt.

Artis enim fuit suspendere, ac librare vestigia ne alteram in partem flecterent. Quod vt facilius, tutiusque fieret pondera manibus apprehensa exæquabant, vt pari libramento ingrederentur. Nazianzen. in Apologet καθάπερ τοῖς ἐπὶ ξύλου μετεώρου, καὶ ὑψηλοῦ βαίνουσι, τῇ δὲ ἢ τῇ δὲ ἀποκλίναι οὐκ ἀποσφαλὲς, οὐδὲ εἰς μικρὸν φέρουσα ἡ ῥοπὴ, κἂν μικρὰ φαίνηται ἀσφάλεια δὲ αὐτοῖς ἡ ἰσορροπία καθίσταται. Id est, vt iis qui in ligno alto, & suspenso ambulant, non tutum est in hanc, vel illam partem propendere vel leuiter, securitatem autem affert iis æquale libramentum. In

hoc periculo tarde ingredi funambulos necesse fuit. Quintil. l. 2. c. 3. *patiantur necesse est illam per funes ingredientium tarditatem.* Cyprianus de ieiunio Christi funambulum in excelso pendulum vocat. verba sic habent. Quasi nouus funambulus in excelso pendulus se deorsum ad spectaculum vulgi iactet intrepidus. Epictetus apud Arrian. l. 3. c. 12. ἐπὶ σχοινίου περιπατεῖν. Symphosius in ænigmatis.

Inter luciferum cælum, terrásque iacentes
Aëra per medium docta meat arte viator.
Semita sed breuis est, pedibus nec sufficit ipsis.

Hæc ad ἀεροβάτας pertinent. vet. glos. καλοβάτην funambulum, Hesychius κρημνοβάτην Interpretatur νευροβάτην, qui funibus arreptis in alta & prærupta nititur. Interdum populus studio stupidus in funambulo, vt loquitur Terent. in Hecyra, ita occupabat animum, vt fabula neque spectari posset, neque cognosci. Illos cremnobatas, & neurobatas eosdẽ esse putem, cum iis quos Lucianus in Dea Syria φοινικοβατέοντας indigetat, qui palmas pedibus manibúsque tenen-

tes, quasi ἡνιοχοῦντες inſcenderent. Auienus Erembos omnes κρημνοβάτας facit his verbis,

Barbara montiuagos tellus extendit Erembos,
Hi vitam duris agitant in montibus omnes,
Intectique artus erepunt ardua ſemper
Culmina ſaxorum.

Cremnobatæ igitur ſunt qui in prærupta nituntur, & per præcipitia ingrediuntur. Nazianzen.

τερπόμενός τε, καὶ ἐν θεάτροισι χορεύων,
κρημνοβάτης ἐπέων ἀντιχωρησσομένων.

Id eſt, voluptati deditus, & ſaltans in theatris, inſcenſor arduus verborum pugnantium. Ariſtoph. in pace, ἀναῤῥιχᾶσθαι vocat, vbi Scholiaſtes ἀναῤῥιχᾶσθαι τὸ πρὸς τοίχους ἀναβαίνειν χερσὶ, καὶ ποσί. id eſt, anarrhichaſtai, eſt muros inſcendere pedibus & manibus. Suidas, ἀναῤῥιχᾶσθαι τὸ πρὸς ἄναντες ἀναβαίνειν, ἁμαξαῖς χερσι ἀντιλομβανόμενον, καὶ στηριζόμενον. id eſt, anarrhichaſthai, eſt in prærupta, & ardua aſcendere manibus apprehendentem, & ſubnixum. Quod factitatum ætate ſua ſcribit Nicephorus Gregonas l. 8. p. 198. funambuli enim ex Aegypto venere Con-

ſtantinoplim, qui malos tres nauis onerariæ, ſeu corbitæ ſumentes, & rectos in ſolo ſtatuentes funibus firmabant. ὁλκάδος ἱςοὺς τρεῖς λαμβάνοντες, καὶ ὀρθοὺς ἐπὶ δαπέδου ἱςῶντες, καλωδίοις ὑπήρειδον. Deinde alterum funem ex vnius mali culmine in alterius culmen extendebant, inſuper alium funem à ſolo ad verticem mali circumplicantes gradus aliquot ad aſcenſum faciebant, per quos vnus cum in altum euaſiſſet, nudo mali vertici inſiſtebat, nunc alterum pedem, nunc vtrumque in altum erigens capite prono, deinde exſiliens de repente, & manu funem apprehendens ex eo pendebat, ſéque ſubinde rotabat turbinis inſtar ſurſum, & deorſum, mox erecto ſtatu in medio fune ſtans arcum arripiebat, & ad ſcopum longe poſitum collimabat. Haud ſcio an apud Arrian. l. 3. c. 12. Epictet. φοίνικας ἱςᾶναι, ſit, deſtituere, ac erigere palmas, vbi liceat φοινικοβατεῖν. Id eſſe arbitror, ligna præcelſa erigere, ad quorum culmen fune arrepto pedibus manibúſque eniti & euadere poſſis. Verba ſic habent, ἐπὶ σχοίνου περιπατεῖν οὐ μόνον δυσκο-

λον, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνόν ἐστι. φοίνικα ἱστάνειν, ἀνδριάντας περιλαμβάνειν. τί οὖν ὧδε ποιεῖ τὸ φοίνικα στῆσαι, ἢ στέγην δερματίνην, καὶ ὅλμον καὶ ὕπερον περιφέρειν. in fune ambulare non ſolum difficile eſt, ſed etiam periculoſum palmas erigere, ſtatuas complecti. Quid igitur ſic efficit palmam erigere, aut tectum coriaceum, & mortarium circumferre. Chryſoſt. orat. de humilitate. *Vt ſchœnobatæ, inquit, qui in funibus ſurſum deorſumque ferri ſolent, ſi tantillum deſpexerint, præcipites in orcheſtram decidunt.* Plin. l. 9. Epiſtol. *Vides qui per funem in ſumma nituntur, quantos ſoleant excitare clamores cum iam iam caſuri videantur.* Prudentius in Symmachum.

Inde per aërium pendens audacia funem
Ardua ſecuris ſcandit proſcenia plantis,
Inde feras volucri temeraria corpora ſaltu
Transiliunt, mortiſque inter diſcrimina ludunt.

Hora. l. 2. e. 1.

Ille per extentum funem mihi poſſe videtur
Ire poëta.

Id eſt, arduum quiduis audere. Elephantes quoque funambuli dati ſunt. Plin. l. 8. c. 2. *Poſtea & per funes inceſſere lecticas*

etiam ferentes. Sueton. in Galba. c. 6. in Neron. c. 11. Dio in Nerone. ἐπὶ σχοινίων κατέδραμεν ἀναβάτην φέρων. Elephas per funem decucurrit ſeſſorem ferens. Nicetas p. 145. οἱ διὰ μηρνίθου εἰς ὕψος ἀναῤῥιχώμενοι, καὶ ὑπὸ μικρῷ καὶ λεπτῷ τῷ συνέχοντι καλωδίῳ ἐπορχούμενοι διαέριοι ἔτι δὲ οἱ πτηνόποδες λαγηνοί. Qui per funem, inquit, in altum erepunt, & ſub paruo, & tenui fune continente ſaltant per aërem meãtes, alipedes aues. λαγωινὸς Heſychio ὄρνις ποιος. λαγηνὴς quid ſit neſcio, malim, λαγωινοί.

De apinariis & Ridiculis.

Cap. XXXVI.

Apinarij dicti ſunt ab Apina magnæ Græciæ vrbe prope Argyrippum, quam deleuit Diomedes, auctore Plin. l. 3. c. 11. *Diomedes*, inquit, *deleuit Apinam, & Tricam, quæ anſam prouerbio dederunt, ſcilicet vt tricæ, & apinæ dicerentur nugæ, affanniæ.* Apud Manil. l. 5. Vergiliarum exortu generantur vinoſi, mulieroſi, apina-

ſi, apinarij, vt loquitur Firmicus in Aſtrolog.

In lucem eduntur Bacchi, Venerìſque ſequaces,
Perque dapes, menſaſque ſuper petulātia corda.
Et ſale mordaci dulces quærentia riſus.

Volcatius in Vero, Scurras mimarios vocat, qui dicteria funditabant, qualia ſcurræ, hoc eſt, vrbicarij in mimis: fuerunt enim duo genera mimorum, γελοῖοι, ridiculi, & σπουδαῖοι, graues, & honeſti. Demoſten. 2. Olynthi. καὶ γὰρ οὓς ἐνθένδε πάντες ἀπήλαυνον, ὡς πολὺ τῶν θαυματοποιῶν ἀσελγεστέρους ὄντας, Καλλίαν ἐκεῖνον τὸν δημόσιον, καὶ τοιούτους ἀνθρώπους μίμους γελοίων, ὧν εἰς τοὺς συνόντας ποιοῦσιν ἕνεκα τοῦ γελασθῆναι, τούτους ἀγαπᾷ, id eſt, etenim eos amat, quos hinc omnes abegerunt, quaſi præſtigiatoribus multo procaciores, Calliam illum vulgo notum, & eiuſmodi homines mimos ridicula ſcribentes in eos, cum quibus verſantur, vt riſui ſint. Vbi Vlpianus, μίμους γελοίων. ἀναγκαῖον τὸ τῆς προσθήκης. οὐχ ἅπασα γὰρ μίμησις γελοῖα τυγχάνει, ἀλλ' ἔστι καὶ σπουδαία. ἡ γὰρ τραγῳδία μίμησίς ἐστιν ἠθῶν, καὶ παθῶν, καὶ ἡ κωμῳδία μίμησις, καὶ οἱ μίμοι σώφρονος. Id

M

est, necessario dixit mimos ridiculorum, quia non omnis imitatio ridicula est, sed & studiosa. Tragœdia enim imitatio est morum, & affectuum, & comœdia imitatio est, & mimi Sophronis. Sophron mimus, vt Publius Mimus apud Rom. sententiis grauibus plenus. Arist. l. Poët. c. 5. ait comœdiam in ridiculo versari. γελοῖον δέ ἐστιν ἁμάρτημά τι, καὶ αἶσχος ἀνώδυνον, καὶ οὐ φθαρτικὸν, οἷον εὐθὺς τὸ γελοῖον πρόσωπον, αἰσχρόν τι, καὶ διεστραμμένον ἄνευ ὀδύνης. ridiculum, inquit, est peccatum quoddam, & turpitudo doloris expers, & innoxia, veluti ridicula persona turpe aliquid, & distortum habens sine dolore. Ridiculi Græcis dicuntur γελοιάζειν, παρῳδεῖν, σκώπτειν. Iulianus in Cæsarib. πέφυκα γὰρ οὐδαμῶς ἐπιτήδειος σκώπτειν, οὔτε παρῳδεῖν, οὐδὲ γελοιάζειν. non enim ita natura comparatus sum, vt commode dicta iaciam, ridicula fundam, parodiis vtar. Demetr. Phaler. πλατέα μυλλαλοῦσι πάντα οἱ δωριεῖς, διόπερ οὐδ' ἐκωμῴδουν δωρίζοντες, ἀλλὰ πικρῶς ἠττίκιζον. ἡ γὰρ ἀττικὴ γλῶσσα συνεστραμμένον τι ἔχει, καὶ δημοτικόν. id est,

Dores omnia pingui & lata pronuntiatione efferunt, quare & ij qui carpebant alios in comœdia non Doricè loquebantur, sed Attice, & acerbè. Latini dictiosos vocant, mordaces, vrbicos, vrbicarios, vrbanos, Apollinis parasitos, ridiculos, scurras, ioculatores, coprias, qui dente Theonino quemque roderent. Pers. s. 1.

Et genuinum fregit in illis.

Dens genuinus, ait festus, *qui à genis pendet*, ὀδοὺς σωφρονιστήρ. Sidon. Appollinar. *Si genuinum & molarem inuidia non fixerit*. Horat. epod. O. 6.

Aut si quis atro dente me petiuerit
Inultus vt flebo puer.

Hieronym. l. 2. c. 19. *Tabido ore sæuire, & tincta facie viperinis orbibus, dentibus pumicatis carpere.* Horat. l. 1. e. 2.

Dente Theonino cum circum roditur.

Theon enim poëta fuit maledicentissimus. Sat. 4. l. 1. *Absentem qui rodit amicum.* Cic. pro Balbo. *Dente maledico carpere*, quod faciunt φιλόμωμοι & διασύρται. Sed alia sunt dicta iocularia, & mimica, quæ risum excitant, & ab iis dicuntur, quos

Græci εὐτραπέλους, facetos vocant, & salsos aut si effusè & impudenter ridiculi sint, βομολόχους, Scurras Aristot. Nicom. l. 2. οἱ μὲν οὖν ἐν τῷ γελοίῳ ὑπερβάλλοντες βωμολόχοι, δοκοῦσιν εἶναι, καὶ Φορτικοί, γλιχόμενοι παντὸς τοῦ γελοίου, καὶ μᾶλλον στοχαζόμενοι τοῦ γέλωτα ποιῆσαι, ἢ τοῦ λέγειν εὐσχήμονα. οἱ δὲ ἐμμελῶς παίζοντες εὐτράπελοι προσαγορεύονται, οἷον εὔτροποι. ἴδοι δὲ ἄν τις καὶ ἐκ τῶν κωμῳδιῶν τῶν παλαιῶν, καὶ τῶν καινῶν. τοῖς μὲν γὰρ ἦν γελοῖον ἡ αἰσχρολογία, τοῖς δὲ μᾶλλον ἡ ὑπόνοια. id est, qui nimii sunt in ridiculis, Parasiti videntur esse, & molesti, appetentes cuiusuis ridiculi, & magis studentes risum efficere, quam apta & honesta dicere. Qui autem concinne iocantur, dicuntur faceti, & elegantes. Hoc videre est ex antiquis comœdiis, in quibus turpia dictu risũ mouebant, in nouis autem suspicio turpium risum excitat. Fulgentius l. 2. mytholog. *Vrbicarium mimologum* vocat. *Vrbium honores similiter peraguntur Vrbicario mimologo.* Firmicus l. 2. Astrolog. *Ioculatores viros.* Alij *parasitos Apollinis.* Martial. l. 9. c. 30. de Latino histrione.

Vos me laurigeri parasitum dicite phœbi.
Volcatius ſcurras mimarios, *qui dicta dicunt ſcurrilis dicacitatis* vt loquitur Cic. 2. de Orat. Plaut. *dico vnum dictum de dictis melioribus quæ ſolebant menſtruales epulas ante adipiſcier.* depinguntur à Claudiano.
Qui lætis riſum ſalibus mouiſſe facetus.
Artemidor. l. 3. ridiculos ad læuam amictos ait. ἐπ' ἀριστερὰ περιβεβλῆσθαι, ὡς οἱ γελοτοποιοί. Heſychius Itymbos vocat γελοιαστὰς ἴτυμβος, inquit, γελοιαστὴς, ἀπὸ τῶν ἰθύμβων, ἅ τινα ποιήματα ἦν ἐπὶ χλεύῃ καὶ γέλωτι συγκείμενα, καὶ ᾠδὴ μακρὰ καὶ ὑποκένη. id eſt, Itymbus ridiculus, ab itymbis quæ poëmata erant ad ſubſannãdum, & irridendum, & cantilena longua, & vacua. Eoſdem putem vocari διονυσιοκόλακας, μουσοκόλακας à veteri ſcoliaſte. Vrbanos & vrbicos Horat. l. 1. e. 5.
Vrbanus cœpit haberi
Scurra vagus. & l. 1. c. 9.
Frontis ad vrbanæ deſcendit præmia.
Martialis, quod non optimus vrbicus poëta.
Iuuenal.
Mimum agit ille
Vrbani qualem fugitiuus ſcurra Catulli.

Vrbicus exodio riſum mouet Atellanæ.
Catullus hic Mimographus fuit, apud quem ſeruus fugitiuus. Xiphilin.p. 347. κωμάζων. τοῦτο γὰρ τοὔνομα ἐκ τοῦ μίμου, καὶ γελωτοποιίας ἔσχε. id eſt, Dictus eſt comazon, quod mimus eſſet & ridiculus. Dicuntur & vrbicarii. Alij ſunt Græci εὐτράπελοι. Damaſſius de Iſidoro. ὁ δὲ ἐπίχαρις. ἦν, εὐτραπελίας μὲν καὶ βωμολοχίας ὅτι πορρωτάτω, vbi animaduertis lepidos & ſalſos quos vocat ἐπιχάρεις in laude eſſe, eutrrapelos, ſcurras, paraſitos in vitio. Heſychius γελοιαστὰς interpretatur τοὺς παίζοντας. Legendus Demetrius Phaler. de γελοίῳ καὶ εὐχάρει. Et Cicero l. 2. de Oratore. Euſtathius ſcribit ex Laërtio, cum ridiculi in conuiuium inducti eſſent Anacharſim riſu abſtinuiſſe, ſimia introducto riſiſſe, cum his verbis, hoc quidem natura ridiculum, homo ſtudio non natura. ἐν συμποσίῳ γελωτοποιῶν εἰσαχθέντων, ἀγέλαστος Ἀνάχαρσις διέμεινε, πιθήκου δὲ εἰσαχθέντος ἐγέλασε, εἰπὼν τοῦτο μὲν φύσει γελοῖον εἶναι ζῶον, ἄνθρωπον δὲ ἐξεπιτηδεύεσθαι. Plaut. Captiuis,

Ita iuuentus ridiculos plagipatidas abs ſe abſ-

gregrat.

In sticho,

Vides ridiculos nihili fieri.

Pollux l. 6. c. 28. εἴρων χλευαστικὸς, θὼψ, ὑποκριτής. id est, Iron subsannator, adulator, simulator. Ridiculi & mimi propriè dicteria funditare dicebantur, & capta dicta dicere apud Varron. l. 6. L. L. & l. 5. Dictum in mimo, & dictiosus. Cicero. Delectant me dicta mimorum. Dicterium verbum scenæ est. Varro, ὄνος λύρας.

Et orthopallica attullit psalteria,
Quibus sonant in Græcia dicteria
Qui fabularum collocant exordia,
Vt comici, cinædici, Scenatici.

Cum enim scurra vrbicarius prodiret in scenam, citharam aut psalterium afferebat, aliquid proludij loco præcenturus ad colligendum studia spectatorum. Volcatius, scurra vrbicarius cum cithara exiliuit. Vnde & psalteriũ pro dicterio, & probro accipitur. Paulus l. 5. Sentent. de iniuriis. *Psalterium quod vulgo dicitur Canticum in alterius infamiam compositum, & publicè cantatum.* Hinc & cantor pro

M iiij

mimo Horat.

Donec cantor vos plaudite dicat.

Illa cantica si ante fabulam erant, dicebantur Exordia, εἰσόδια, εἰσθέσεις, ἀναβολαὶ, ἐνδόσιμα. Dicteria quasi δείγματα, vt in arte fidicina προκιθαρίσματα probationes. Ammian. Marcell. *exodiarium* Suid. ἐπεισόδιον τὸ εἰς τὰ δράματα εἰσαγόμενον, κατὰ προσθήκην καὶ αὔξησίν τινα τοῦ δράματος. vel τὸ εἰσφερόμενον τῷ δράματι γέλωτος χάριν ἔξω τὴν ὑπὸ θέσεως ὄν. Hesychio προαύλιον præcentio tibicinis, προοίμιον, εἰσόδιον. at ἐξόδιον post fabulam totam ἐπικιθάρισμα, Tertullianus in Valentinian. c. 33. *Producam itaque velut ἐπικιθάρισμα post fabulam totam.* Si in media fabula, dicebantur ἔμβολα. vnde .l.48. mulier embolaria Plinio, ἡ θυμελική, vt vult doctissimus Scaliger. Melius tamen embolaria Copa est, quæ transuehendis annonis operam dat. Embola enim transuectionẽ publicarum specierum, copiarum, annonarum significat lege 10. de sacrosanctis eccles. l. vlt. C. de Nauib. non excus. Iustinian. in Edicto 13. ἐμβολὴν σιτοπομπείαν vocat. Si dicteria in fine adbiberentur,

Exodia. Iuuenal.

Vrbicus exodio risum mouet Atellanæ.

Firmicus l.6. *Exitus fabularum vocat. Cum effæminatis*, inquit, *Corporis mollitie, cinædos efficient, & qui veterum fabularum exitus in scenis sæpe saltantes imitentur.* Iuuenalis Personā manduci pro exodio ponit ſ.3.

magno manducus hiatu.

Varro exodium pro exitu, *quæ seruitutis, inquit, ab origine ad exodium ductæ.*

DE PARASITIS.
CAP. XXXVI.

AD ridiculos proxime accedunt parasiti, quos & βωμολόχȣς, & γελοίȣς Græci appellant. Hesychius βώμακας vnde & βωμάκευμα, & βωμολόχευμα. & parasiti Apollinis, vt è Martiali ostendimus, à quo facit vetus poëta.

Laudatus populo, solitus mandata referre,
Adlectus scenæ, parasitus Apollinis idem,
Multarum in mimis saltantibus vtilis actor.

Vet. inscriptio, *Agilio pantomimo sacerdoti Synodi, Apollinus parasito.* Parasiti Apollinis in scena dicebant, *Salua res est*

dum cãtat ſenex, ait Feſtus. Verrius exiſtimat Apollinis paraſitos appellari, quod C. volũnius qui ad tibicinẽ ſaltarit (cum redeuntes è victoria dixere, *ſalua res eſt, ſenex cantat.*) ſecundarum partium fuerit, quia fere omnibus mimis paraſitus inducatur. Cum autem inducerentur in ſcenam habebant στλεγγίδα, καὶ λήκυθον, καὶ λαγώβολον, ſtrigilem, lecythum & pedum. Dicuntur ἐγερσιγέλωτες, κέρκωπες. Nicetas l. 3. Iſaaci. Plutarchus de audiendo vocat eos αὐτοληκύθους, καὶ τραπεζέας, καὶ μετὰ τὸ καταχεῖρας ὕδωρ ἀκουομένους. autolecythos qui guttum olearium ſemper gererent, menſarios qui audiuntur vbi manus lotæ ſunt vt accumbatur. Adulatrices, Cypriæ climacides dictæ ſunt, quod ſe ſubiicerent fæminis principibus, vt dorſo ſuo inſidentes in plauſtra inferrent τὰς ἐν κύπρῳ κολακίδας, κλιμακίδας προσαγορευθείσας, ὅτι ταῖς γυναιξὶ τῶν βασιλέων ἀναβαίνειν εἰς τὰς ἁμαξὰς δι᾽αὐτῶν παρῆλθον. Paraſitum Ariſtophanes in Nebulis σωμύλλοντα κατὰ τὴν ἀγορὰν, στιβολεκτεράπελον. In Ranis βωμολόχον, δημοπίθηκον. vox Græca βώμακος & βωμο-

λόχου ab aris ducta est, βώμαξ ὁ ἀπὸ τῶν βωμῶν πρὶν καρπωθῆναι αἴρων. βωμολόχοι κυρίως ἐλέγοντο οἱ ἐπὶ τῶν θυσιῶν ἐπὶ τοὺς βωμοὺς καθίζοντες, καὶ μετὰ κολακείας προσαιτοῦντες. ἔτι δὲ καὶ οἱ παραλαμβανόμενοι ταῖς θυσίαις αὐληταὶ καὶ μάντεις v. scol. βωμολόχοι scenatici homines. Clemens l. 2. Pædag. c. 5. μιμηλοὺς ἀνθρώπους τῶν γελοίων. id est, qui ab aris sumit, priusquam sacrificatū sit. Bomolochi proprie qui in sacrificiis super aras considentes & cum adulatione petentes, item ij qui assumebantur ad sacrificia, tibicines & vates. Clemens homines vocat ridicula imitantes. Martial. l. 9. e. 30. de Latino histrione.

Vos me laurigeri parasitum dicite Phœbi.

Certe in mimis fere secundarum partium fuere parasiti, vnde apud Senecam. l. 3. de ira. *optimum iudicanit quicquid dixisset sequi, & secundas agere, id est assentari, supparasitari*. Horat.

Mimum partes tractare secundas.

Cicero in Bruto *secundarium*. Sueton. in Augusto *togatarium*. vet. gloss. *secundarius, subdiga* ὑποκριτής. Parasitorum erat in conuiuiis canere & assentari.

Iuuenal. s. 14.

Et cantus pernoctantis parasiti.

l. 2. Græcor. epigr.

ὦ γάστηρ κυνόμυια δι' ἣν κόλακες παράσιτοι
ζωμοῦ πωλοῦσι θεσμὸν ἐλευθερίης.

id est, ô venter impudens per quem parasiti adulatores iusculo vendunt leges libertatis. Eos Plautus in captiuis cocleis comparat. Parasiti nomen nunc sordidum & infame est, apud antiquos sanctum. perinde autem erat ac si dixissent coëpulonem. Sacerdos Athenis quoque mense cum parasitis sacris operabatur. Athen. l. 6. τὸ τοῦ παρασίτου ὄνομα νῦν μὲν ἄδοξόν ἐστι, παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις εὑρίσκομεν τὸν παράσιτον ἱερόν τι χρῆμα, καὶ τῷ συνθοίνῳ παρόμοιον. Caduceatores duo ex caduceatorum stirpe per annum deli parasiti erant Athenis missi. Parasiti Herculis duodecim, viri nobiles eligebantur cum ei epulum fieret. In pallenide τοῖς ἀναθήμασι ἐπιγέγραπται τάδε. ἄρχοντες, καὶ παράσιτοι ἀνέθεσαν στεφανωθέντες χρυσῷ στεφάνῳ. ἀρχεῖον ἦν τὸ παρασίτιον. παράσιτοι οἱ ἐπὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ σίτου ἐκλογὴν αἱρούμενοι: id est, donariis inscriptum est, Hæc præ-

tores & parasiti dedicarunt aurea corona coronati. Prætorium erat parasition parasiti, qui electi sunt, ad eligendum sacrum frumentum. Idem auctor hæc habet, Ἐν ᾧ τὰς ἀπαρχὰς ἐπιθέσαι τοῦ ἱεροῦ σίτου οἱ παράσιτοι, τοῦτο παρασίτιον προσαγορεύετο. παρασίτια τοῖς μὲν ἄρχουσι δύο καθ' ἕκαστον ἦσαν, τοῖς δὲ πολεμάρχοις εἷς. Id est, locus is in quo Parasiti primitias sacri frumenti ponebant, dicebatur parasition. Singulis prętoribus duo erant parasitia, polemarchis vnus. Postea viluit nomen, ex eo vt opinor, quia certum accipiebant ab aliis quibusdam, tum verò à piscatoribus obsonium, quod postea impudentius exegerunt. τεταγμένον ἐλάμβανον παρ' ἄλλων τε τινων, καὶ τῶν ἁλιέων ὄψον. Vnde Muscæ dicti veteri verbo. Vetus poëta.

δειπνεῖν ἄκλητός εἰμι μυῖα.

id est, vt non vocatus prandeam musca sum. Iidem dicti sunt τρεχέδειπνοι, currentes ad cnuiuia, κόλακες adulatores Homero φίλοι εἰλαπιναστὰι, amici epulones. Alexis de Parasitis,

συνδειπνεῖν τῷ λῦντι, καλέσαι δεῖ μόνον,
καὶ τῷ γαμηλιῶντι, τῷ γὰρ κ' οὐδεὶ δεῖ καλεῖν.

τηνίκα δὲ χαρίεις εἰμί, καὶ ποιέω πολλὺν γέλωτα, καὶ τὸν ἑστιῶντα ἐπαινέω.
id est, vt simul prandeam cum eo qui velit, vocet me modò oportet. & ei qui nuptiale epulum celebrat, Illi enim non est necesse vt me vocet, inuocatus adero. Tunc autem facetus sum, & multum risum excito, & eum qui conuiuium præbet laudo. legendus Athen. l.6. Muscæ igitur dicti parasiti, quia non vocati alienas cænas captant, vmbræ, copriæ. Lact. l.5. c.2. Cyprianum copriam vocatum ab hostibus Christiani nominis ait. Sueton. in Tiberio. *Adstante*, inquit, *mensæ inter coprias*. In Claudio. *Interdum ferula, flagroue, velut per ludum exitabatur à copreis*. Dio in Pertin. κοπρίας τινὰς, καὶ γελωτοποιοὺς, αἴσχιστα μὲν εἴδη, αἴσχιω δὲ τὰ ὀνόματα, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ἔχοντας. id est, Coprias quosdam, & ridiculos quod genus turpissimum, nomina ipsa etiam turpiora, & studia habentes. Isidori gl. Scurrula qui incopriat. v. gl. δρακιστὴν Scurram interpretantur, δρακίζειν, scurrari. Suidas, Coprologos vocat eos qui Suetonio sunt copriæ. Ἀστύνομοι οἷς ἔμελλε

περὶ τε τῶν αὐλητρίδων, καὶ ψαλτριῶν, καὶ κοπρολόγων, id est, Astynomi dicti sunt, quibus cura erat, de Tibicinis, psaltriis, & coprologis. Heraclius apud Strabonem, & Plutarchus, νέκυες κοπρίων ἐκβλητότεροι, id est, mortui viliores sunt, & magis reiiciendi quam sterquilinium. Varro in Menip. Omnes videmur nobis esse belli, festiui, saperdæ, cum simus copros. id est, cum simus sterquilinium. De vmbris (quo nomine dicti sunt ij qui alios in conuiuia sequerentur, quemadmodum vmbra sequitur corpus) Horat. l.1.e.5. dixit,

Locus est & pluribus vmbris.

Plutarchus l.7. Sympos. σκιὰς vocat. τὸ δὲ τῶν ἐπικλήτων ἔθος οὓς νῦν σκιὰς καλοῦσιν, οὐ κεκλημένους, αὐτοὺς, ἀλλ' ὑπὸ τῶν κεκλημένων ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἀγομένους, ἐζητεῖτο πόθεν ἔσχε τὴν ἀρχήν. ἐδόκει δὲ ἀπὸ σωκράτους. id est, Consuetudo eorum qui supra numerum vocantur, quos nunc vmbras vocant, non quod vocati sint, sed quod sint adducti ad cœnam ab iis qui vocati sunt, quærebatur vnde originem duxisset. Opinio fuit à Socrate hoc indu-

ctum, qui Aristodemum non vocatum persuasit secum in domum Agathonis ad cœnam ire, vbi dicto facetorum acceptus est. Hac mente Horat. s. 8. l. 2. dixit,

Quos Mecænas adduxerat vmbras.

Iidem vocantur scurræ, vt diximus. Isidorus l. 10. Orig. scurras dici vult, *quia currant ad escas, quasi escuras.* malim ἀπὸ τοῦ συγχωρεῖν id est, occurrere, & forte fortuna reperire. Nonnulli quasi succurras,, aut securas, quos Græci δραπέτας. Phocilides vocat eos τραπεζοκόροις κόρακας. id est coruos qui è mensa saturantur. Pollux l. 6. c. 28. λιχνοτένθης, τενθεύων, τραπέζης φίλος, μίμος, γελοίων ποιητής, αἰσχρολόγος, κορδακίζων, μώθων, πωθαστής. κύων προσαίνων ἐπισίτιος, Cupes, Catillo, amicus mensarius, Mimus, ridiculorum poëta, turpiloquus, saltator infamis, derisor, adulator, canis mensarius adulans, ἀσύμβολος. qui symbolam non confert. παναπαθών. τὸν γέλωτα πᾶνα εἰπών. id est, qui Panem patitur, risum vocans panem. vet. gloss. Assecula toluberna, εὐζάπελος. vetus auctor apud Suidam ἐφολκίδας. ὁ τοί-

γυν

νὴν βλαισὸς ἐπὶ τὴν θοίνην κληθεὶς, οἷον ἐφολκίδα ἄκλητον ἐπάγεται ἀσκώνιον τὸν παῖδα. id eſt, Blæſus igitur ad epulum vocatus Aſconium adducit non vocatum quaſi epholcida, & attractitium. Vocati ſunt & Lari. Euſtat. τοῖς λαροῖς ἐοικάζετο διὰ τὴν κατὰ λιχνείαν ὁμοιότητα πρὸς τὸ ὄρνεον. λάρος οἰκείωται ἡρακλεῖ διὰ τὸ πολύ φαγον. id eſt, laris aſſimilis erat, ob ſimilitudinem edacitatis cum aue. Larus ſacer eſt Herculi ob voracitatem. Iidem dicuntur viuere de Magdalia, id eſt à iuſculo quodam, vel fruſtulo, ad quod inter comedēdum extergentes manus ſuas, obiiciebant canibus. Aſinus piſcis in ventre cor habens vocatur ectrapelogaſter, & voraces homines ectrapelogaſtri, id eſt, facetiis ventrem alentes. ἀπὸ μαγδαλιᾶς ζῶ. μαγδαλιὰ ζόμωμά τι, ᾧ διὰ τὸ δεῖπνον ἀποματτόμενοι τὰς χεῖρας ἔρριπτον τοῖς κυσίν. Dicti ſunt & feles, & muſcæ. Clemens l. 2. c. 1. Pædagog. λιχνείαν, λαιμαργίαν, ὀψοφαγίαν, ἀπληστίαν, ἀδηφαγίαν. μυῖαι τούτοις οἰκεῖαι τοῖς ὀνόμασι, καὶ γαλαῖ. καὶ κόλακες καὶ μονομάχοι καὶ τὰ ἄγρια τῶν παρασίτων. Quia mulieres ob cibū in cōuiuiis digladiatæ. Dicti iidem ἐκτραπ-

πελόγαςροι. Ita Epicharmus vocat ὄνον, ἰχθὺν εἴδη γαςρὶ τὴν καρδίαν ἔχοντα. id est, Muscæ his nominibus conueniunt, & mustellæ, & adulatores; & gladiatores, & agrestes parasiti.

De Morionibus & Sannionibus.

CAP. XXXVII.

NOn in theatro modo Moriones, Sanniones, Miriones, & cætera eiusmodi hominum propudia in scenam inducebantur, sed etiam in diuitum ædibus alebantur, ad risum & ludibrium. Clemens Alex. l. 3. c. 4. Pædag. conqueritur mulieres fastidiosas συνανακλίνεσθαι τοῖς φόξοις, παίζούσας, σικίννοις τέρασι γανυμένας, καὶ τὸν μὲν θερσίτην ἀκούσας γελᾶν. id est, accumbere iisdem in lectulis cum morionib⁹ capite acuto, ludentes cum iis, & se oblectantes Sicinnis illis portentosis, & Thersiten audientes ridere. Easdem ait Arnobius l. 7. *delectari stupidorum capitibus rasis.* Sanniones nonnulli dictos putant à Sannis Asiæ populis

Theodoret. l. 9. de Curand. Græcor affectib. Lazi, inquit, Sanni, Abasgi, populi γελοῖοι. Eustath. Sannæ ἔθνος ἀπαίδευτον ἀσιατικόν. alibi putat Eustathius Sannam proprium nomen hominis esse fatui. odyss. l. 10. l. 16. l. 18. putem verius Sanniones à Sanna dictos. *Sanna enim os est distortum cum vultu*, auctore Probo. Iuuenal. s. 6.

Qua sorbeat aëra sanna Iulia.

Martian. capella l. 5. de Nuptiis.

Seu sanna typhinaris imum torserit.

Cic. 2. de orat. *Quid potest esse tam ridiculum quam Sannic est. Sed ore, vultu, imitandis moribus, voce denique, corpore ridetur ipso.* vet. glos. *μῶκος hæc sanna: Sanna, subsannator, μῶκος.* Dicuntur & Moriones, & Miriones. Martial. l. 6. e. 41.

Hunc vero acuto capite, & auribus longis,
Quæ sic mouentur, vt solent asellorum,
Quis morionis filium nescit Gyrtæ.

l. 8. e. 13.

Morio dictus erat vinginti millibus emptus.

l. 14.

Nō mendax stupor est, nec fingitur arte dolosa.

Miriones eosdem esse arbitror cum mo-

rionibus Varro l.5. L.L. *à miris*, id est *monstris appellatos* esse vult, vnde miraculæ meretrices. nam miracula auctore festo in rebus pudendis ponuntur. Tertullianus *Mirionem distorti oris vocat.* Sidonius in Narbone, Gelasinos vocat, qui de industria ridiculi erãt, cuiusmodi est apud Plautum Gelasinus ridiculus. Sed Moriones & fatui à Græcis dicuntur βλιτομάμαντες, ἐκ τοῦ βλίτου εὐτελοῦς λαχάνου καὶ τοῦ μάμμαν. τὸν ἄρτον δὲ οὕτω φασὶ τὰ βρέφη ait Tzetzes in chiliad. & μαμμάκυθοι. id est, blitomamantes, à blito vili olere, & mammam, id est pane, quæ vox infantium est. dicuntur & mammacythi. Fatui celebres ac vulgo noti Morychus, melitides, Corœbus, margites, mammacythus, Sannas, Amphietides, Polyorus, Butilio, vt Suidas docet, ex Scoliaste Aristoph. in Ranis, in hæc verba. κεχηνότες μαμμάκυθοι, καὶ μελιτίδαι κάθηντο. Eustathius scribit quem libet fatuum vocari Corœbum, & Sannam. ἐκεῖθεν τὸν μωρὸν οἴδαμεν σάνναν καλεῖσθαι, ὡς ἀπὸ κυρίου ὀνόματος, καὶ παράγεται κρατῖνος κωμῳδῶν τοιοῦτον τὸν θεοδότιδην σάνναν. De Corœbo

legendus ibidem Eustat. μαθόντες τινα χόροιβον εὐήθη μυγδόνα, φρύγα τὸ γένος ὕστατον τὸν ἐπικούρων ἀφικόμενον πριάμῳ δι' εὐήθειαν. id est, cum didicissent Choroebum quendam mygdonium stolidum, qui ob stoliditatem vltimus vt Troianis opem ferret venerat. Virgil. 2. Æne.

Non tulit hanc speciē furiata mente Coroebus.

item *Iuuenisque Corœbus*

Mygdonides, illis qui ad Troiam forte diebus

Venerat, insano Cassandræ incensus amore.

Morologi sunt pene iidem cum morionibus, sed latius patent vt omnes stulta dicentes significent. Plaut. Pseud. Sermones morologuos vocat. Athen. L. 6. τέτλαθι δὴ πενίη, καὶ ἀνάσχεο μωρολογοῦντων. id est, sufferto paupertas, & tolerato stulta dicentem.

DE VARIIS HISTRIONUM generibus.

CAP. XXXVIII.

QVæ origo ludis scenicis fuit, eadem & histrionibus, siue ab agricolis res

nata ſit, ſiue ab iis qui è plauſtro dicta, iacerent. Romæ certe ab Hetruſcis accerſiti artifices motus inconditos dederunt. Liu. l.7. *T. Sulpicio Pætico, & C. Licinio Stolone Coſſ. ludi ſcenici inſtituti.* Legendũ, Caio Sulpicio, ex Diodoro, Caſſiodoro, Plutarcho, Val. Maximo. *Sine carmine vllo, ſine imitandorum carminum actu ludiones ex Hetruria acciti, ad tibicinis modos ſaltantes, haud indecoros motus more Tuſco dabant. Imitari deinde eos iuuentus, ſimul inconditis inter ſe iocularia fundentes verſibus cœpere, nec abſoni à voce motus erant. Accepta itaque res, ſæpiúſque vſurpando excitata vernaculis artificibus, quia hiſter Thuſio verbo ludio vocabatur, nomen hiſtrionibus inditum, qui non ſicut ante, feſcennino ſimilem, verſum compoſitum temere ac rudem alternis iaciebant, ſed impletas modis ſatyras, deſcripto iam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant. Liuius poſt aliquot annos, qui ab ſatyris auſus eſt primus argumento fabulam ſerere, idem ſcilicet (id quod omnes tum erant) ſuorum carminum actor, dicitur, cum ſæpius reuocatus vocem obtudiſſet, venia petita puerum ad canendum ante tibicinem cum ſtatuiſſet, canti-*

cum egisse, aliquando magis vigenti motu, quia nihil vocis vsus impediebat, inde ad manum cantari histrionibus cœptum, diuerbiaque tantum ipsorum voci relicta. Postquam lege fabularum ab risu ac soluto ioco res auocabatur, & ludus in artem paulatim verterat, iuuentus histrionibus fabellarum actu relicto, ipsa inter se more antiquo ridicula intexta versibus iactitare cœpit, quæ inde exodia postea appellata, consertáque fabellis potissimum Atellanis sunt. Quod genus ludorum ab Oscis acceptum tenuit iuuentus, nec ab histrionibus pollui passa est. Eo institutum manet, vt actores Atellanarum nec tribu moueantur, & stipendia tanquam expertes artis ludicræ faciant. Admonui apud Liuium legendum Caium Sulpicium. Sic enim Plutarch. in Romaic. c. ρζ. Φησὶ γὰρ ἐν τοῖς πάνυ παλαιοῖς χρόνοις γαΐου τε συλπικίου, καὶ λικινίου στόλωνος ὑπατευόντων λοιμώδη νόσον ἐν ῥώμῃ γενομένην πάντας ὁμαλῶς διαφθεῖραι τοὺς ἐπὶ σκηνὴν προερχομένους· δεηθεῖσιν οὖν αὐτοῖς ἐκ τυρρηνίας ἐλθεῖν πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς τεχνίτας, ὧν τὸν πρωτεύοντα δόξῃ καὶ χρόνῳ πλεῖστον ἐνευημεροῦντα τοῖς θεάτροις ἴστρον ὀνομάζεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο πάντας ἰστρίωνας

ἀπ' σκηνῆς προσαγορεύεσθαι id est, dicunt enim iam olim C. Sulpicio, & Licinnio Stolone Coss. pestilentem annum Romæ omnes eos qui in scenam ascenderent corrupisse: cum autem precibus id contenderent, Ex Thyrrhenia multi artifices venere, quorum princeps qui felicissime omniũ in theatris versatus erat, ac diutissime, dicebatur Ister, a quo cæteri dicti histriones. Vult ille Istrum fuisse nomen propriũ artificis eximij à quo cæteri dicti sint histriones, cum Liuius Istrum à Thuscis dici velit quemlibet Ludionem. Deinde antiquiores ætate Sulpicij Pætici, artifices Dionysi Romæ fuisse existimat Plutarchus, cum Liuius id temporis Romam accitos putet. Festus histriones appellatos esse vult quia profecti sint ex Istria. Valerius Maxim. à Liuio facit, sed Caium Sulpicium Pætum, non peticum vocat. *Caio, inquit, Sulpicio pæto, C. Licinio Stolone Cos. orta pestilentia carmina composita. Iuuentus rudi atque incomposito motu corporum gestus adiecit. Ludius ex Hetruria accersitus, cuius decora pernicitas vetusto ex more Cureton Lydorũque*

à quibus Hetrusci orti. Dein ad satyras deuentum. Liuius autem secum ipse, & cum cæteris pugnat l. 36. in hæc verba. *Per idem fere tempus* (quo bellum cum Philippo Macedone gerebatur) *ædes matris magnæ Idææ dedicata est, &c. Ludique ob dedicationem eius facti, quos primos scenicos fuisse Valerius Antias est auctor Megalesia appellatos.* Appianus in Hannibaicis Megalesia instituta scribit, quo tempore Pessinuntius lapis Romam è Phrygia translatus est. Sic enim ille. Quo tempore Scipio in Africam missus est ad Hannibalem ex Italia retrahendum, γιγνομένων ἐκ διὸς σημείων φοβερῶν, οἱ μὲν τὰ σιβύλλεια ἐπισκεπτόμενοι δέκα ἄνδρες ἔφασαν, ἐξ οὐρανοῦ τι εἰς πεσσινοῦντα τῆς φρυγίας πεσεῖσθαι αὐτῶν δὲ τῶν ἡμερῶν, καὶ δεῖν αὐτὸ εἰς τὴν ῥώμην ἐνεχθῆναι. ἐκομίσθη δὲ τὸ βρέτας, καὶ τὴν ἡμέραν ἑορτάζουσι. cum de cælo signa tristia essent, decem uiri qui libros Sibillinos inspiciebant, è cœlo aliquid Pessinuntem Phrygiæ cecidisse illis diebus, idque in vrbem deferendum. simulacrum autem illatum est, & diem feriantur. Iterum à se ipso discedit Liuius l. 34 *Megalesia ludos scenicos*

C. Attilius Serranus, L. Scribonius Libo Ædiles curules primi fecerunt. Tertio secum pugnat l. 29. *Populus frequens dona deæ in palatium tulit, lectisterniumque & ludi fuere Megalesia appellati.* Festus, *Romani ab initio nulla vsi sunt artificum opera, sed vbi primum ludos facere cæperunt, tunc asciti artifices ab Hetruscis ciuitatibus.* Primi fuere ludi Romani auctore Liuio l.7.& l.33. *Ludi Romani ab Ædilibus circo, scenáque.* l.24. *Ludos scenicos per quatriduum eo anno primum habitos ab Ædilibus Curulibus.* Vopiscus in Philippo Imperat. *Scenicos ludos in Pompei theatro tribus diebus, & totidē noctibus populus peruigil spectauit, funalibus atque Lychnis tenebras vincentibus.* Vnde scenici artifices, & simpliciter scenici vocantur, & Scenatici, Cic. 1. officior. *Scenicorum quidem mos tantam habet verecundiam, vt in scenam sine subligaculo prodeat nemo.* Varro. *Vt comici, cinœdici, scenatici, quibus suam delectet ipse amusiam & auiditatem spebus lactet suis.* Artimedor. l. 2. fine, θεατροκόπας, & λογομπόρους scenicos vocat, Quamquam & eæ voces de circulatoribus, declamatoribus, & iis qui

tumultũ in theatro excitãt accipi poſsũt. A Græcis dicũtur Διονυσιακοὶ. Ariſtot. Problem. 30. c. 10. διὰ τί οἱ Διονυσιακοὶ τεχνῖται, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσι.. ἢ ὅτι ἥκιστα λόγου κοινωνοῦσι· id eſt, quare Dionyſiaci artifices vt plurimum mali ſunt ? an quia minimum ratione vtuntur. Plutarc. l. de vtilitate quam ex hoſtibus percipere licet. τοὺς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίτας, χορδολογοῦντας καταυλοῦντας. id eſt, artifices Dionyſi, fidicines, tibicines. ita & Athen. l. 9. τοὺς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίτας dixit. Quod genus Romæ tenue fuit, & ſine honore. Philoſtrat. in Herodiano. Herodianus, inquit Romæ ἐπιτάχθεὶς καὶ τοῖς ἀμφὶ Διόνυσον τεχνίταις· τὸ δὲ ἔθνος τοῦτο ἀγέρωχον, καὶ λεπτὸν ἀρχθῆναι. Tertul. lib. de idololat. hiſtriones non manibus ſolis, ſed totis mẽbris victum elaborare ait. Scenicorum autem alii dicuntur ludiones ſeu ludii, ſatyriſtæ, ethologi, Mimi, alii planipedes, δεικηλισταὶ, Lentuli, Atellani, ὑποκρίται, ſatyri, morologi.

De ludiis, seu ludionibus.

Cap. XXXIX.

LVdij, sicut & ludi ipsi, à lydis profecti, & appellati sunt, auctore Herodoto, l. 1. quos graphicè describit Appianus his verbis. χορὸς κιθαριστῶν, καὶ πιτυριστῶν ἐς μιμήματα τυῤῥηνικῆς πομπῆς περιεζωσμένοι τε, καὶ στεφάνην χρυσῆν ἐπικείμενοι, ἴσα τε βαίνουσι ἐν τάξει μετ' ᾠδῆς, καὶ μετ' ὀρχήσεως. λυδοὺς αὐτοὺς καλοῦσι, ὅτι οἶμαι τυῤῥηνικοὶ λυδῶν ἄποικοι. Chorus, inquit, erat citharistarum, & satyrorum ad instar pompæ thyrrenicæ. Omnes baltheo accincti, coronam auream capite gerebant, & æquo gradu gradiebantur ordine, cum cantu & saltatione, Ludios eos vocant, quia Tyrrheni lydorum coloni sunt. De rudi eorum saltatione, & tibiæ cantu Ouidius l. 1. Artis.

Dúmque rudē præbente modū tibicine Thusco
Lydius æquatam ter pede pulsat humum.

Erant igitur ludij adolescentes imberbes impuberes, glabri, tunicis amicti in-

ſignibus, galeas, parmas, gladios geſtantes, qui in pompis theatralibus ordinatim incedebant, & in numerum ſaltabant vt ſalii, vel vt ait Nonius, *Ludij, quod Ludis pueri præſules eſſent glabri, ac depiles propter ætatem, quos antiqui lydios appellabant, vt eſt in l. 1. Varronis de vita pop. Rom.* Plaut. Aulul. glabriorem reddes mihi quam volſus lydius eſt. Fuere & ludiæ. Stat. l. 1. ſyluar.

Hoc plaudunt grege ludiæ tumentes,
Illic cymbala, tinulæque Gades,
Illic agmina confremunt Syrorum.

Martial. l. 5. e. 15.

Hermes cura, laborque ludiarum.

Erant vt plærumque Gaditanæ Martial. *Ludiam quandam Gaditanam ſaltantem vidimus ſemicinctam.* Ludiorum miminit Cicero pro Sextio. *Ipſe ille maxime ludius, non ſolum ſpectator, ſed actor & acroama, qui omnia Sororis embolia nouit.* Dyonyſiius Halyc. l. 2. origin. κουρητισμὸν, id eſt morem Curetem in ludicris ſaltationibus à Romanis obſeruatum indicat his verbis. ἐν ἁπάσαις γὰρ αὐταῖς προέσηβοι κοῦροι χιτωνίσκους ἐνδεδυκότες ἐκπρεπεῖς, κράνη τε, καὶ

ξίφη, καὶ πάρμας ἔχοντες στοιχηδὸν πορεύονται, καὶ εἰσὶν οὗτοι τῆς πομπῆς ἡγεμόνες καλούμενοι περὶ αὐτῶν ἐπὶ τῆς παιδιᾶς τῆς ὑπὸ λυδῶν ἐξευρῆσθαι δοκούσης λυδίωνες. Eoſdem puto intelligi l. 7. in deſcriptione pompæ, σκευαὶ δὲ τῶν ὀρχηστῶν ἦσαν χιτῶνες φοινίκεοι, ζωστῆρσι χαλκέοις ἐσφιγμένοι καὶ ξίφη παρηρτημένα, καὶ λόγχαι βραχύτεραι τῶν μετρίων. id eſt, in omnibus pompis inueſtes pueri tunicas excellentes induti galeaſque & enſes, & parmas habentes ordine ingrediuntur, iidemque ſunt pompæ duces à lydis auctoribus ludiones appellati. l 7. ornatus ſaltatorum erant tunicæ puniceæ baltheis æreis accinctæ, & enſes ſuſpenſi è baltheis, & haſtæ modicis breuiores. *Vnde & inſulæ ludianorum*, de quibus Varro.l. 3. R. R. c. vlt. quas Saltatorias inſulas. Plin. l. 2. vocat. Martian. Capella l. 9. *In Lydia nympharũ inſulas dici, quas Varro ſe vidiſſe teſtatur, quæ in medium ſtagnum à continenti procedentes cantu tibiarum primo in circulum motæ, dehinc ad littora reuertuntur.* Ludii pro hiſtrionibus, & ludiones ſæpe ponuntur. Feſt. *Piaculum erat non tantum ſi cœpti ludi* alicuius rei

interuentu interpellarentur, sed & si ludius subito constitisset. Hesych. λυδίζων, χορεύων, διὰ τοὺς λύδους, οἱ σώζονται μὲν, διεσκευασμένοι δὲ εἰσί. lydison saltās propter lydos, qui seruantur ad huc, sed huc illius sparsi sunt.

DE PLANIPEDIBVS.

CAP. XL.

PLanipedes dicti sunt, quia non in podio, sed de plano agerent, pedibus tamen nudis, & vt pedaneus curuli opponitur, sic planipes mimo. Riciniati autem in scenam prodibant planipedes. *Festus orchestra locus in scena, quo antea, qui nunc planipedes appellantur non admittebantur histriones, nisi tantum interim dum fabulæ explicarentur, quæ sine ipsis explicari non poterant.* Ricinia portabant qui æquiori habitū prodirent, atque vt inde nomen ducerent. Ricinium autem muliebre fuit pallium breue, quo in luctu mulieres vsę. Varro l. 1. de vita pop. Rom. *Et quod mulieres in aduersis rebus ac luctibus, cum omnem vestitum delicatiorem, ac luxuriosum postea*

inſtitutum ponunt, ricinia ſumunt. Diomedes l. 3. *fabulas planipedias in genere togatarum* reponit, & ex Actio hæc refert, *Daturin eſtis aurum, exſultat planipes.* Vultque eundem eſſe mimum cum planipede. *Quarta* inquit, *eſt ſpecies planipedis, qui Græce dicitur μίμος, ideo Latinis planipes dictus, quod actores planis pedibus, id eſt nudis in proſcenium introirent* (ſine cothurnis ſcilicet aut ſoccis) *quod olim non in ſuggeſtu ſcenæ, ſed in plano orcheſtræ poſitis inſtrumentis muſicis actitabant.* Planos pedes pro nudis pedibus Latine dici poſſe non dubito, quanquam aliud viro docto videtur, quod planus interdum apertum ſignificet. Plaut Perſa.

Satin' hæc tibi ſunt plana & certa.

Cic. 3. in Verrem. *Niſi vobis planum fecero*, plani etiam dicuntur Græcis impoſtores, qua voce vtitur. Cic. pro Cluentio, Gellius l.16. c. 7. Athenæus l. 1. γεγόνασι δὲ καὶ πλάνοι ἔνδοξοι, ὧν κηφισίδωρος, καὶ παντα λέων. id eſt, fuere & plani nobiles, è quorum numero Cephiſidorus, & Pantaleo. Ex calceatos pedes planipedis intelligit Seneca. l. 1. e. 8. *Planipedia autem*

tem fabula, inquit donatus, *dicta est ob humilitatem argumenti eius, ac vilitatem actorum, qui non cothurno aut socco vtuntur in scena, aut pulpito, sed plano pede. Vel ideo quod non ea negotia continet, quæ personarum in turribus, aut cœnaculis habitantium sunt, sed in plano & humili loco. Planipedes enim ipsis etiam mimis inferiores*. Auson. ep. 11. *Nec de mimo planipedem, nec de comædis histrionem.* Quia mimi erãt digniores planipedibus, & comœdi histrionibus. Erant autem planipedes distorta facie. Fab. l. 5. c. 11. *Vt Caßius quis istam faciem planipedis senis torquens.* Saltabantque ad tibicinem. Gellius l. 1. c. 11. *Quid enim foret ista re ineptius, si vt planipedi saltanti, ita Graccho concionanti numeros, & modos, & frequentamenta quædam varia tibicen incineret.* Et verba obscœna iaciebant. Macrob. l. 2. c. 1. Saturnali. *Vicem planipedis, & sabulonis impudica, & prætexta verba iacientis.*

O

DE MIMIS.

CAP. XLI.

Mimi honestiori loco fuere quam planipedes (quamquam & ipsi plærumque obscœni,) quibus ἠθολόγων Græci appellationem attribuerunt, quia dicta & facta hominum ita imitarentur, vt actionem suam grauitate sententiarum iocis interpositis condirent. Cic. 2. de orat. *Mimorum est Ethologuorum, si nimia est imitatio, sicut obscœnitas.* Mimorum igitur alij fuere ridiculi & obscœni, alij graues ethologi. Vlpian. 2. Olynth. οἱ μῖμοι σώφρονος ποιητοῦ σπουδαῖοί εἰσι. ἄλλοι δὲ μῖμοι γελοίων. id est, mimi Sophronis poëtæ graues sunt. alii mimi ridiculi. Demosthenes, Tales homines mimos ridiculos, & poëtas turpium carminum. τοιούτους ἀνθρώπους μίμους γελοίων, καὶ ποιητὰς αἰσχρῶν ἀσμάτων. Proprie tamen mimi ridiculi. Diomedes l. 3. *Mimus est sermonis cuiuslibet motus sine reuerentia, vel factorum cum lasciuia imitatio.* Ouidius.

Scribere si fas est imitantes turpia mimos.
Quid si scripsisses mimos obscœna iocantes.
Vnde & mimus interdum pro fabula ponitur quæ res obscœnas repræsẽtet. Aristoteles enim l. 1. c. 1. poes. ait, Sophronem & Xenarchum μίμυς scripsisset. Iuuenal. s. 13.

Mimum agit ille,
Vrbani qualem fugitiuus scurra Catulli.

Alterius mimi Iosephus meminit l. 19. c. 1. καὶ γὰρ μίμος εἰσάγεται καθ' ὃν σαυροῦται λῃστὴς ἡγεμών. Inepte Iunius in c. 14. Tertul. l. in Valentinian. vult Laureolum illum iudicem fuisse, quia vocatur latro princeps à Iosepho. Legendus Martial. l. 1. de pœna Laureoli. Iuuenal. s. 8.

Laureolum velox etiam bene Lentulus egit
Iudice me dignus vera cruce.

Martial. l. 2. e. 7.

Componis belle mimos.

Mimi sæpe inter homines diobolares reponuntur. Herodot. l. 5. ἡνιόχοις τε, καὶ κωμῳδοῖς, καὶ μίμων, ὑποκριτῶν. Plutarchus pro circulatore posuit, cui canis fabulæ partem peregerit lib. de animan. solert. παρὼν γὰρ κύων μίμῳ πλοκὴν ἔχοντι δραμα-

τικὴν, καὶ πολυπρόσωπον, ἄλλας τε μιμήσεις ἀπεδίδου τοῖς ὑποκειμένοις πράγμασι προσφόρους, καὶ ὅμοιος ἦν ὑποτρέμοντι, καὶ σφαλλομένῳ καὶ καρηβαροῦντι, τέλος δὲ προτείνας ἑαυτὸν ὥσπερ νεκρὸς ἔκειτο, καὶ παρεῖχε ἕλκειν, καὶ μεταφέρειν. Cum inquit ad esset canis mimo fabulã agenti pluribus personis constãtem, & alios gestus agebat rebus idoneos, & similis erat trementi, labsanti, & ebrio pharmaco sumpto, denique seipsum extendens, quasi mortuus iacebat, præbebatque se trahendum, & circumferendum. Plutarchus Sympos. 7. c. 8. μίμοι τινές εἰσι, ὧν τοὺς μὲν ὑποθέσεις, τοὺς δὲ παίγνια καλοῦσι. ἁρμόζει δὲ οὐδέτερον οἶμαι συμποσίῳ γένος. τὰς μὲν ὑποθέσεις τὰ μήκη τῶν δραμάτων, καὶ τὸ δυσχορήγητον, τὰ δὲ παίγνια πολλῆς γέμοντα βωμολοχίας, καὶ σπερμολογίας &c. Mimi, inquit, alii sunt, qui vocantur argumenta, alii ludicra. Quorum neutrũ conuiuiis idoneum est, argumenta quidem, seu hypotheses, ob prolixitatem fabularum, quę vix expediri possunt, ludicra autem quia scurrilitate abundant, & dictis ridiculis. De hoc postremo genere Diome-

des l.3. *Mimus effictor, qui vel intra, vel extra scenam gesticulationes exercet, imitatúrque dicta, factáque, moresque hominum, & naturas cum lasciuia. Mimi etiam*, ait ille. *dicuntur poëmata sine reuerentia lasciuiam imitantia. Nam cum & alia poëmata idem faciant, solus tamen Laberius, quasi quodam priuilegio, possedit*. Erant & Archimimi. Sueton. Vespasiano c. 19. *Fauo archimimus personam eius ferens, sustinensque vt mos est, facta ac dicta viri, interrogatis palam procuratoribus, quanti funus, & pompa constaret*. Viri patricii Romæ mimos egere. Iuuenal. 8.

Consumtis opibus vocem Damasippe locasti
Sipario, clamosum ageres vt phasma Catulli.
Laureolum velox, etiam bene Lentulus egit,
Iudice me dignus vera cruce, nec tamen ipsi
Ignoscas populo, populi frons durior huius
Qui sedet, & spectat triscurria patriciorum
Planipedes audit Fabios.

Vetus Int. triscurria dici vult quia tres simul mimi exeant, aut quia tribus locis discurrant, forte in pulpito, in orchestra, in scena. malim, vt vulgati habent, transcurria. De mimicis autem actoribus

Petron.

Grex agit in scena mimum, pater ille vocatur,
Filius hic, nomen diuitis ille tenet.
Mox vbi ridendas inclusit pagina partes
Vera redit facies, dissimulata perit.

Vbi malim cum Duza, assimulata perit. Mimi autem Laconibus dicuntur δεικηλισταὶ, auctore Eustat. Suidas δείκελα interpretatur διὸς εἴκελα, μιμήματα διός. id est, quasi simulacra, & imitamenta Iouis. Suetonio c. 75. Augusto, vocantur Aretalogi, nisi quis aretalogos viles philosophos esse velit, qui viros principes inter cœnandum oblectarent philosophicis sermonibus, qui Græcis epigrami. vocantur δοξοματαιοσόφοι, ζητηματοθηράδαι ab Hegesandro vetere poëta. Calui erant vt plurimum Non. *Calui mimi capite raso. habebantque suum auctorem*, ait Isidorus, *qui ante quam agerent, fabulam pronuntiaret*. Erant multi in risu, & iocis scurrilibus, vnde mimici vocantur ludicri, proterui, obscœni. Cic. l. 2. de orat. vitandum est oratori vtrumque, ne aut scurrilis iocus sit, aut mimicus. Demetrius Phaler. μιμικώτερα τὰ τοιαῦτά ἐστι

αἰσχρά. Vnde & Eutychiano cuidā nomē fuit *κωμάζοντ*. Xiphilin. p. 347. *κωμάζων. καὶ τοῦτο γὰρ τοὔνομα ἐκ τε μίμων καὶ γελωτοποιίας ἔσχε*. id est, comessans. Hoc enim ei nomen ex mimis, & ridiculis. Minutius in octauio. *Mimus vel exponit adulteria, vel monstrat*. Mimus interdum pro figmento ponitur. Sueton. c. 3. Othon. *Et satis visum, ne pœna acrior omnem mimum diuulgaret*. Cic. pro Cœlio, *mimi ergo est iam exitus non fabulæ*. Quia mimi per interludia tantum prodibant in orchestram, dum intus actus fabulæ componerentur. Legēdus Sueton. in Vespas. c. 19. Cassiodorus ep. 20. l. 1. ep. 51. l. 4. Zozimus l. 1. Manil. l. 5. Tatian. in Apolog. Tertul. de spectacul. Erant & mimauli qui mimū agerēt ad tibiam, vnde & Hesychius *μιμαυλεῖν* interpretatur *μιμεῖσθαι, ὑποκρίνεσθαι*, id est imitari, repræsentare in scena, & agere. Athen. l. 10. *κλέων ὁ μίμαυλος ἐπικαλούμενος, ὅσπερ καὶ τῶν ἰταλικῶν μίμων ἄριστος γέγονεν αὐτοπρόσωπος ὑποκριτής*, id est, cleon mimaulus vocatus, qui Italicorum mimorum optimus fuit, histrio per se ipsum personatus.

De ſcenæ & orcheſtræ obſcœnitate.

Cap. XLII.

MImi, pantomimi, & ludii turpitudine, & flagitio ſcenam fœdarunt. *Nihil enim ferme flagitiorum eſt*, ait Saluianus lib. 6. *Quod in ſpectaculis non ſit. Illas rerum turpium imitationes, illas vocum ac verborum obſcœnitates, illas motuum turpitudines, illas geſtuum fœditates. Quo factum eſt, vt cum artem ludicram, ſcenamque totam in probro ducerent Romani, genus id hominum non modo honore ciuium reliquorum carere, ſed etiam tribu moueri notatione cenſoria voluerint*, ait Auguſtin. l. 2. ciuit. c. 17. iidem & communione ac cœtu piorum in fide catholica expulſi ſunt, auctore Cypriano ep. 37. *Hiſtrionem qui in artis ſuæ dedecore perſeueraret, & magiſter perdendorum puerorũ, id quod male didicit, cæteris inſinuat, non debere cum cæteris communicare: cum in lege prohibeantur viri induere muliebrem veſtem, docent quemadmodum maſculus frangatur in fæminam.* Hoc dicendi genus

imitatus est Hieronym. in epist. ad Marcel. & in Hilarione. *In scenis theatralibus*, inquit, *Vnus atque idem histrio nunc mollis in Venerem frangitur, nunc tremulus in Cybelem. Arena sæuiat, circus insaniat, theatra luxurient.* Quod luxuriæ genus notat Augustin. l. 2. ciuit. c. 2. *Nonnullæ pudentiores auertebant faciem ab impuris motibus scenicorum, & artem flagitii videre erubescentes furtiua intentione discebant,* Tertul. l. 1. in Marcion. *Voluptates circi furetis, caueæ insanientis, scenæ lasciuietis.* Aug. l. 6. c. 7. & l. 2. c. 6. ciuit. *Quales nec thymelica in se admittit obscœnitas. Loca vbi ludi agerētur obscœnis vocibus ac motibus histrionum perstrepebant, vbi fugalia celebrarentur effusa omni licentia turpitudinum.* Lactant. lib. 6. c. 20. *Docent adulteros cum fingunt mimi.* Arnob. lib. 7. *delectantur, vt res est, dii, stupidorum capitibus rasis, salaputarum sonitu, atque plausu, factis & dictis turpibus, fascinorum ingentium rubore. Iam vero si viderint in fœmineas mollitudines eneruantes se viros.* item. *fascinorum ingentium ruborem clunibus fluctuare crispatis.* item. *existimatur tractari se honorifice flora, si suis in ludis fla-*

gitioſas conſpexerit res agi, & migratum ab lupanaribus in theatra. Cyprian. ep. 103. *Agentium in ſcena ſtrophas, adulterorum fallacias, mulierum impudicitias, ſcurriles iocos, paraſitos ſordidos, ipſos quoque patres familias togatos, modo ſtupidos, modo obſcœnos in omnibus ſtolidos, certis nominibus inuerecundos. Superinducetur homo fractus omnibus membris, ac vir vltra muliebrem mollitiem diſſolutus, cui ars ſit verba manibus expedire, vt deſaltentur fabuloſæ antiquitatis libidines.* Quid multa. Auctores omnes cum ſacri, tum prophani ſpurcitiam ſcenæ exagitant, non modo quod fabulæ obſcænæ in ſcena agerentur, ſed etiam quod motus, geſtuſque eſſent impudici, atque adeo proſtibula ipſa in ſcenam ſæpe venirent, & ſub ſcena proſtarent. *Vnde & obſcenũ ait Varro, quod non niſi in ſcena palam dicitur.* Tacit. l. 14. *Ne adhuc publico theatro dehoneſtaretur, inſtituit ludos Iuuenalium vocabulo. Non nobilitas cuiquam, non ætas, aut acti honores impedimento, quominus Græci, Latiniq́ue hiſtriones artem exercerent, vſque ad geſtus motuſque haud viriles. Quin & fœminæ illuſtres deformia meditatæ.* Auguſt.

l. 2. ciuit. c. 8. & 9. Comœdiæ nunquam probare sua flagitia theatris potuissent. Stat. l. 1. Syl.

Huc intrant faciles emi puellæ.

Tertullian. Apologet. *Dispicite Lentulorum, & Hostiliorum venustates, vtrum mimos, an Deos vestros in iocis & strophis rideatis, mœchum Anubim, & masculam lunam, & Dianam flagellatam, & iouis mortui recitatum testamentum, & tres Hercules famelicos irrisos. Sed & histrionum litteræ omnem fœditatem eorum designant.* item *Nihil est nobis dictu, visu, auditu cum insania Circi, cum impudicitia theatri, cum atrocitate arenarum, Xisti vanitate.* Hieronym. in ep. ad Marcel. & Hilar. *Non circi furoribus, non arenæ sanguine, non theatri luxuria delectabatur.* Augustin. ep. 119. ad Ianuar. *Theatricas affectare luxurias.* Cassiodor. l. 6. e. 19. l. 7. c. 10. *Prostitutas* vocat, quæ histrioniam agunt. *Iure igitur pop. Rom. notauit turpes, fecit infames histriones,* ait Augustin. l. 2. c. 14. 13. 17. ciuit. Lact. l. 1. c. 20. *Præter verborum licentiam quibus obscœnitas omnis effunditur, exuuntur etiam vestibus populo flagitantē meretrices, quæ tunc*

minorum funguntur officio, & in conſpectu populi, vſque ad ſatietatem impudicorum luminum cum pudendis motibus detinentur. Flora illa genitrix, & ſancta, obſcœnitate ludorum bene curat, vt arua floreſcant. Non igitur de nihilo eſt, quod Iuſtinianus voluit, vt qui adigerent mulieres ſacramẽto perpetuo ſe facturas hiſtrioniã in ſcena, decem auri libris plecterentur, illæ iureiurando non obligarentur, vt eſt Nouel. 51. Certe apud Græcos *in ſcenam prodire, & populo eſſe ſpectaculo nemini fuit turpitudini, apud Romanos infame, & ab honeſtate remotum,* ait Probus in præfatione de viris excell. Et leg. prętoris verba, in pandectis, tit. de iis qui notantur infam. & Tacit. dial. de orator. Auguſtin. l. 2. c. 10. ciuit. Arnob. l. 7. aduer. gentes. Codic. lib. 3. tit. 41. l. 3. *Scenici dicuntur thymelici, vt mimi, hiſtriones, ludiones, qui famoſi, & tribu mouentur.* Thymelici tamẽ, & cantores, qui modos faciũt, & ſaltationes, non ſunt famoſi. Ariſtides ἐξορχοῦμ. τίς γὰρ ἐστιν, ὅστις οὐχ ἄξιος βελτίων ὀρχηστοῦ παντὸς εἶναι. ἤ τις ἂν τῷ μίμῳ συγχωρήσειεν ἔξω φθέγγεσθαι. id eſt, quis eſt qui non

dignus sit, vt saltatore quo libet sit melior? Aut quis mimo concedat, vt extra scenam loquatur. Legendus Philo in Caim. Demetrius Phaleræus, tibicinas, scorta, tibicines, cantores, saltatores eodem omnes numero habet, vt sint dira nomina. τὰς ἐν τῷ πειραιεῖ αὐλητρίας, καὶ τὰ πορνεῖα, καὶ τοὺς αὐλοῦντας, καὶ ἄδοντας καὶ ὀρχουμένους ταῦτα πάντα δεινὰ ὀνόματα. Cod. tit. 41. l. 11. l. 4. *Pantomimũ veste humili, & rugosa agitatorem, aut vilem offerat histrionem.* Auson. in ludo sapient.

Nobis pudendum, non & Atticis quoque,
Quibus theatrum curiæ præbet vicem.

Sed illud de prostibulis in theatro videtur fuisse antiquissimum, cum Liuius l. 2. ita loquatur. *Eo anno Romæ cum per ludos ab Sabinorum iuuentute per lasciuiam scorta raperentur.* Isidor. l. 18. *idem vero theatrum, idem & prostibulum, eo quod post ludos exactos meretrices ibi prostituerentur.* Cassinæ prologuo. *Transactá,* inquit, *fabula, argentum si quis dederit, vt ego suspicor, vltro ibit nuptum, non manebit auspices.* Poenoli prologuo.

Scortum exoletum nequis in proscenio sedeat.

Pompeius ideo theatro ſuo veneris ædē ſuperpoſuit. Tert. de ſpectac. *Quod Venus in theatris coleretur*, vt ait Saluianus l. 6. legendus in eam rem Victruuius l. 5. c. 3. Seneca ep. 7. & 84. Columella præfat. ad Syluin. Cyprian. l. 2. e. 2. ad Donatum. Minutius in Octauio ſub. finem Arnobius ſub finem l. 4. Clemens pædaguog. l. 3. c. 11. Chryſoſt. Homil. de Spectacul. Dauid. Homil. 7. & 74. in Mat. Auguſtin. ep. 119. ad Ianuar. Quæ cum ita habeant, minus mirum videri debet, ſi Apoſtolorum interdicto ludis ſcenicis Christiani arcentur. Verba ſic habent l. 8. Conſtit. c. 32. τῶν ἐπὶ σκήνης, ἐάν τις προσείη ἀνὴρ ἢ γυνὴ ἡνίοχος, ἢ μονομάχος, ἢ σταδιοδρόμος, ἢ λυδεμπιστὴς ἢ ὀλυμπικὸς, ἢ χοραυλὴς, ἢ κιθαριστὴς, ἢ λυριστὴς, ἢ ὁ τὴν ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενος, ἢ κάπηλος, ἢ παυσάσθωσαν, ἢ ἀποβαλλέσθωσαν. id eſt, Si quis ſcenicus ad eccleſiam aggregatus ſit, vir mulierue fuat, aut ſi quis agitator, aut gladiator, aut curſor, aut ludo præfectus, aut athleta, aut choraules, aut citharista, aut lyriſtes, aut ſaltare doctus, aut caupo, deſinant artem ſuam, aut cœ-

tu piorum expellantur. Legendus Augustin. l. 1. ciuit. c. 32. l. 2. c. 8. Quintilian. l. 3. institut. c. 8. Plutarch. Sympos. 5. problem. 3. Plato l. de Rep.

DE PANTOMIMIS.
CAP. XLIII.

SAltatio cum in rebus sacris ad aras Deorum vsurpata sit, vt cursum lunæ ac solis ab ortu in occasum imitaretur, extra res sacras, certè numquam probata est. Artemidorus l. 1. ἐπεὶ οὐ πρότερον ὀρχοῦνται, εἰ μὴ ὥσπερ δεσπότῃ ἀποτόμῳ τῇ ἀρχῇ (lego τῇ γαστρὶ) τὴν ἀποφορὰν ἀποδῶσι. τότε καὶ ὀρχοῦνται, καὶ ἀπολλύουσι τὰ σώματα. id est, Quoniam non prius saltant, quam ventri exactori, & domino præfracto, & indomito reditum exsoluerint. Tunc enim saltant, & corpora consternunt. Has præstigias Scipio Æmilianus vocat, oratione in Tiber. Virgines, inquit, docentur præstigias inhonestas, cum cinædis, & Sambuca, psalterioque eunt in ludum histrionum. Imprimis inhonesta

fuit saltatio Ionica Horat.

Motus doceri gaudet Ionicos.

Matura virgo.

Plaut. Pseudolo. *Qui probe Ionica perdidici sed palliolatus.* Dicitur βαύκισμος, ἰωνικὴ ὄρχησις Hesych. Legendus Pollux l. 4. τὸ δὲ ἰωνικὸν, &c. Molles habebantur ὀρχηστρίδες omnes, & αὐλητρίδες ait Ælian. Var. l. 6. quique iis frequens vsi sicut & γυναῖκες μουσουργοί. Sed vt ad theatrum propius accedamus, Variæ saltationes in theatro vsurpatæ sunt, tragica quæ dicitur ἐμμέλεια, Comica quæ cordax, Satyrica quæ Sicynnis, armatæ quoque saltationes, Pyrriche, & Telesias, à Pyrrhico & Telesia repertoribus. Sueton. l. 1. c. 39. *Pyrrhicam saltauerunt Asiæ, Bithyniæque principum liberi.* Dio de ludis Claudii. πυῤῥίχην ἀσιανοὶ παῖδες μεταπέμπτοι ὠρχήσαντο. Iosephus l. 7. exscidii. ἔνιοι δὲ κατὰ πυῤῥιχισμοὺς, οἱ ἐν τοῖς θεάτροις ἔσονται. id est, nonnulli secundum pyrrhicam saltationem, quæ fit in theatro. Pyrrhicã Asiani pueri euocati saltarunt. Solin. c. 16. Pyrrhichen Pyrrhus docuit, vel vt vult Pollux l. 4. c. 14. Pyrrhicus.

ἔνπλιοι

ἐνόπλιοι inquit, ὀρχήσεις πυῤῥίχη, καὶ τελεσιάς, &c. Plato lib. 7. de legibus, ſcribit κουρήτων ἐνόπλια παίγνια χρήσιμα εἶναι τοῖς κρησι. κατὰ λακεδαίμονα τῶν διοσκούρων. Athenis κόρη καὶ δέσποινα εὐφρανθεῖσα τῇ τῆς χορείας παιδεία, πανοπλία παντελεῖ κοσμηθεῖσα , οὕτω τὴν ὄρχησιν διαπεραίνει. Conſule Athenæum l. 14. Lucian l. de Saltatione. Hoc addo ex platone in Sympoſio , curſoribus in ſtadio crura craſſiora fieri, humeros extenuari, pugilibus contra, ſaltatoribus autem omnia ex æquo euenire , quod toto corpore laborent , ὀρχηστὴς δὲ παντὶ διαπονῶν τῷ σώματι πᾶν ἰσόῤῥοπον ποιεῖ. Verba Pollucis & Platonis quæ ſupra poſuimus ita Latine reddi poſſunt, armatæ ſaltationes Pyrthiche & Teleſas. Curetum luſus armati vtiles ſunt cretibus, Lacedæmone Dioſcurorum ſaltatio. Athenis Proſerpina & Domina Ceres oblectatæ ſaltatione omnibus armis ornatæ, ita ſaltationem perficiunt. Sed cum variæ & celebres ſaltationes fuerint , nulla illuſtrior aut gratior fuit ſaltatione pantomimica, quam licet Suidas ſub Auguſto

natam velit, multo tamen ante fuiſſe conſtat, cum Lesbonax auctor vetuſtiſſimus ὀρχηϛὰς χειροσόφους appellarit eos, qui manuum agitatione res geſtas imitantur. Et Ariſtoteles l. 1. c. 1. Poëtices, dixerit ipſo rythmo ſine vocum, ac cantus modulatione res geſtas ſaltatores imitari. Rythmum ſcilicet vocat, manuum ac totius corporis Variam conformationem. αὐτῷ δὲ τῷ ῥύθμῳ μιμοῦνται χωρὶς ἁρμονίας οἱ τῶν ὀρχηστῶν. καὶ γὰρ οὗτοι διὰ τῶν σχηματιζομένων ῥύθμων μιμοῦνται καὶ ἤθη, καὶ πάθη καὶ πράξεις. Saltatores, inquit, ipſo geſtu, ſine concentu & harmonia imitantur. Quia per geſtus, & motus, imitantur & mores, & affectus, & actiones. Plutarc. c. vlt. l. 9. Symp. ex Simonide, Pictura, inquit, eſt ſaltatio muta, & ſaltatio loquens eſt pictura tacens. Saltatio eſt poëſis tacẽs, & loquens. ζωγραφία ὄρχησις σιωπῶσα, καὶ φθεγγομένη ὄρχησις ζωγραφία σιωπῶσα. ὄρχησις ποίησις σιωπῶσα, καὶ φθεγγομένη ποίησις καὶ ὄρχησις μιμουμέναι περὶ τῶν ὑπορχημάτων, γένος ἐνεργὸν, τὴν διὰ τῶν σχημάτων καὶ τῶν ὀνομάτων μίμησιν ἀποτελοῦσι. Poëſis & ſaltatio genus, inquit, efficaciſ-

ſimum in moribus per geſtus ac cantica imitandis, perficiunt imitationem per figuras, & nomina. Lucianus de ſaltatione. auctor eſt Deli puerorum choros ac choreas fuiſſe, in quibus optimi quique, iudicum arbitratu, ſaltatione res imitabantur. Cantica autem quæ à ſaltatoribus corporis ac motuum agitatione depingebantur dicta ſunt ὑπορχήματα, id eſt, ſaltationes quæ voci ſubſeruiunt. κονίσαλος dicta eſt σκίρτησις σατυρικὴ, ἢ τῶν ἐντεταμένων τὰ αἰδοῖα, ait Heſychius. Coniſalus eſt ſaltatio Satyrica, aut eorũ qui pudenda intendunt. Emicuit ea ars ſub Auguſto, vt diximus, Bathyllo & Pylade ducibus, quos Paris, Hylas, Caramallus, ſequuti ſunt. Pyladis ſaltatio fuit tumens, incitata, & turbulenta, varios vultus ac perſonas exhibens, Bathylli Comica, aut ſatyrica, Luſus Panis, aut ſatyri comeſſantis repręſentans. Plutarchus ſympoſ. 7. c. 8. ἀποπέμπων δὲ τῆς ὀρχήσεως τὴν πυλάδειον, ὀγκώδη, καὶ παθητικὴν, καὶ πολυπρόσωπον οὖσαν, δέχωμαι τὴν βαθύλλειον αὐτόθεν πέζαν τοῦ κόρδακος, ἁπλομένην ἤχους, ἢ τινος πανὸς, ἢ σατύρου, σὺν ἔρωτι κωμά-

ζοντος, ὑπορχήματος αὐτιθεμένην. id eſt, Exſulans conuiuiis ſaltationem Pyladis, tumentem, & vehementem, & multas facies habẽtem, amplector ſaltationem Bathylli, quæ fundamen eſt cordacis, attingẽtem Echo, aut panem, aut ſatyrum cum amore comeſſantem, & ſibi vendicantem canticum quod geſtu ſaltantis repræſentetur. Pylades ait Seneca l. 3. cõtrouerſ. in comœdia, & Bathyllus in tragœdia multum à ſe aberant, quia ſcilicet Bathylli proprium fuit, vt comicam ſaltationem venuſtè peragerет, Pylades tragicam, ſic enim locum illum ex Plutarcho interpretor. Dio l. 54. ſcribit Pyladem διὰ στάσιν ἐξεληλαμένον ob ſeditionem in exſilium pulſum ab Auguſto reuocatum, & Bathyllum ὁμότεχνον id eſt, eiuſdem artis in delitiis Mæcenatis & Pyladæ fuiſſe, quod paulo ſecus à Suetonio narratur in Auguſto. c. 42. *Qui* inquit, *Vrbe & Italia pyladem ſummouerit, quod ſpectatorem, à quo exſibilabatur, digito demonſtraſſet, Hylam quoque pamtomimum flagellis verberarit.* Sed audiendus Macrobius l. 2. Saturnal. c. 7. *Pylades*,

inquit, clarus in opere fuit temporibus Augusti, & Hylam discipulum vsque ad æqualitatis contentionem eruditione prouexit, &c. Et cum canticum quoddam saltaret Hylas, cuius clausula erat, τὸν μέγαν ἀγαμέμνονα magnum Agamemnonem sublimem, ingentémque Hylas velut metiebatur. Non tulit pylades, & exclamauit è cauea, σὺ μακρὸν, οὐ μέγαν ποιεῖς. id est, tu procerum, non magnum facis. Pylades quia ferebatur mutasse rudis illius saltationis ritum, quæ apud maiores viguit, & venustam induxisse nouitatem interrogatus ab Augusto, quæ saltationi contulisset, respondit.
αὐλῶν, συρίγγων τ' ἐνοπὴν, ὅμαδόν τ' ἀνθρώπων.
id est, tibiarum, & fistularum strepitum, & hominum fragorem. in vet. inscript. hæc habentur. *P. Aelius Augusti Libertus Pylades, Pantomimus hieronica instituit.* item, *Vlpius Augusti Libertus, maximus pantomimorum, coronatus aduersus histriones, & omnes scenicos artifices hieronica*. Thebis Ægyptiis profectus est. Epigram. Græc. p. 363. l. 4. βάκχας
Ἐκ Θηβῶν ἰταλὴν ἤγαγε πρὸς θυμέλην

ἀνθρώποις πυλάδης. Id est quando Bacchas ex Thebis ad pulpitū Italicum hominibus Pylades adduxit. Bathyllus autem Alexandrinus fuit, Mœcenatis libertus, vt notat scholiastes ad Pers. s. 5.

Tres tātū ad numeros satyri moueare Bathilli.

Iuuenal. s. 7.

Chironomon ledam molli saltante Bathyllo.

Zozimus genus hoc saltationis à Pylade & Bathyllo profectum putat, quia scilicet numeris omnibus absolutum est iisdem ducibus, & expolitum. ἥ τε γὰρ παντόμιμος ὄρχησις ἐν ἐκείνοις εἰσήχθη τοῖς χρόνοις οὔπω πρότερον οὖσα, πυλάδου καὶ βαθύλλου πρώτων αὐτὴν μετελθόντων. id est, saltatio pantomimica illis temporibus inducta est cum nondum antea fuisset, Pylade & Bathyllo auctoribus. Suidas τὴν παντόμιμον ὄρχησιν ὁ αὔγουστος ἐξεῦρε, πυλάδου καὶ βαθύλλου πρώτων αὐτὴν μετελθόντων id est, saltationem pantomimicam, Augustus inuenit, cum eam artem Pylades & Bathyllus primi factitassent. Ea saltatio fuit tumens, affectibus, & planctu plena, vt Athenæus l. 1. c. 17. qui eam vocat ὀγκώδη, παθητικήν τε, καὶ πολύκοπον, ob κοπ-

τὺς & planctus plangentium. Meminit Tacit. l. 1. Phædrus l. 5. Seneca l. 1. quæst. natural. *Stat per successores Pyladis & Bathyilli domus. Harum artium multi discipuli sunt, multique doctores, priuatim Vrbe tota sonat pulpitum. in hoc Viri, in hoc fœminæ tripudiant. Mares inter se, (forte, mariti) Vxoresque contendunt, Vter det illis latus.* Bathylli saltationem satyricam expressit Horat. l. 2. ep. 2.

Ludentis speciem dabit, & torquebitur, vt qui
Nunc satyrum, nunc agrestē cyclopa mouetur.

Pyladis saltationem significat Artemidorus l. 1. c. 78. βασιλικὰ μὲν πρόσωπα μιμεῖται, καὶ πολλοὺς ὑπηρέτας ἔχει ὁ ὀρχηστής. id est regias personas imitatur; & multos habet qui subseruiant saltator. Fuerunt & alij pluresiique celebres Pantomimi, Caramallus Phabaton, Mnester, Orestes, Helladius, Theodorus, & alij. Sidonius. Narbone.

Coram te caramallus, aut Phabaton,
Clausis faucibus, eloquente gestu,
Nutu, crure, genu, manu, rotatu,
Toto in schemate vel semel latebit.

Ariſtænetus l. 1. Epiſtola 25. ἕνα δὲ μόνον προστφυῶς μιμουμένη τὸν καράμαλλον τὸν πάνυ ἁπάντων τὴν μίμησιν ἀκριβῆ. id eſt, vnum autem obnixè caramallum qui maxime omnium in imitando exactus fuit, imitata. Eius mentio fit in veterib. inſcript. videtur vixiſſe ſub Iuliano deſertore aut paulo infra, quam nonnulli puellam non virum, ſaltatricem, non ſaltatorem fuiſſe volunt. Ita enim ſentit Leontius ſcholiaſticus lib. 4. Græc. epigr.

Μουσάων δεκάτη, χαρίτων καράμαλλε τετάρτη
τερπωλὴ μερόπων, ἄστεος ἀγλαΐη,
ὄμματα σοὶ, καὶ ταρσὰ ποδηνέμα, καὶ σοφὰ χειρῶν
δάκτυλα, καὶ μουσῶν κρείσσονα, καὶ χαρίτων.

Id eſt, Caramalle muſarum decima, Charitum quarta, oblectatio hominum, vrbis lætitia oculi tibi & plantæ ſunt vento agiliores, & digiti manuum arguti, doctiores Muſarum & charitum digitis. Lemma epigrammati eſt, εἰς εἰκόνα ὀρχηστρίδος, in ſimulacrũ ſaltatricis. Puellæ enim plures in hoc ſaltationis genere nobiles fuerunt, cuiuſmodi & Helladia Byzantina, de qua l. 4. Anthol.

εἰμὶ μὲν ἑλλαδίη βυζαντίας, ἐνθάδε δ᾽ ἔστην
ᾗ χι χοροστασίην εἴαρι δῆμος ἄγει.

id eſt, Sum Helladia Byzantina, hic autem ſteti, vbi populus vere choreas agitat. Eidem & ſtatua poſita, ſicut & inaurata Anthuſæ ſaltatrici Byzantii, ad quã auri ſpecie aduenisse Iuppiter dicitur l. 4. Anthologiæ, abſtinuiſſe tamen eius congreſſu, ἐπεὶ νόον ἔλλαβεν αἰδὼς
μήπινι μουσάων μίσγεται οὐκ ἐθέλων.
Quãdo quidẽ veritus eſt, ne cum vna aliqua ex muſis imprudens, inuitúſque miſceretur. Ipſæque puellæ ſaltationem armatam deſaltabant, vt de Helladia proditur Hectorem ſaltante,

ἦν δὲ πόθος, καὶ δεῖμα παρ᾽ ὀρχηθμοῖσι ἐνυοῦς.
ἄρσενι γὰρ ῥώμῃ θῆλυν ἔμιξε χάριν.

id eſt, erat autem amor, & terror in ſaltatione Enyus. Miſcuerat enim Helladia fæmineam gratiam robori virili. In eo item genere nobilis fuit Xenophon Smyrnæus, de quo l. 4. Anthologiæ,

αὐτὸν ὁρᾶν ἰόβακχον ἐδόξαμεν, ἡνίκα ληνοῖς
ὁ πρέσβυς νεαρῆς ἦρχε χοροιμανίης.

Id eſt, ipſum Iobacchum videre nobis viſi ſumus, cum lenæis ſenex Xenophon

iuueniles choreas instituit. Cassiodorus Helladii & Theodori saltatorum meminit l. 1. c. 20. *Conuocatis ergo spectatoribus de Helladio & Theodoro qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æstimatus, constituatur à vobis* (prasinos alloquitur) *pantomimus*. Vnum tantum in orchestra saltasse indicat hoc loco Cassiodorus, cum olim paria pantomimorum prodirēt, vt Seneca docet l. 3. controuers. Macrob. tamen l. 2. Satur. c. 7. vnum Hylam in pulpito saltasse scribit, deinde solum Pyladem, de quo hoc adiuuo ex Eusebii Chronico, Pylades Cylix pantomimus, cum veteres ipsi canerent atque saltarent, primus Romæ chorum & fistulam sibi præcinere fecit. Itaque Cylix fuit Pylades. Quanquam Ægyptiis Thebis profectus esse dicitur l. 4. Anthologiæ. Et si autem ex Plutarcho docuimus Pyladis saltationē fuisse tragicam, Bathylli Satyricam & Comicam, existimo tamen vtrumque hanc & illam sæpe saltationem peregisse, sed alterum in altera excelluisse, Pyladem tragica, Bathyllum Satyrica. De Pyladis saltatione satyrica simul & tragi-

ca lib. 1. Anthologiæ,

εἰ τοῖος διόνυσος ἐς ἱερὸν ἦλθεν ὄλυμπον
κωμάζων λήναις σύν ποτε καὶ σατύροις,
οἷον ὁ τεχνήεις πυλάδης ὀρχήσατο κεῖνον
ὀρθὰ κατὰ τραγικῶν τέθμια μουσοπόλων.

id est, Si talis Bacchus scendit in sacrum Olympum, comessans, cum Bacchis & satyris, qualem Pylades artificiosus eum saltauit, secundum leges rectas poëtarum tragicorum. Inter veteres pantomimos non postremum locum tenuerunt Paris, & Mnester, de quo Dio l. 58. Is cum Messalina consueuisse putatus est, populo propter artificium gratus. Vsque adeo autem peritus saltandi artifex fuit, vt quadam fabula cum populus magno studio eum deposceret, vt saltaret, ex scena se ostẽderit, dixeritque, iã saltare cõmode nõ possũ, quod cũ Oreste concubuerim. τῷ δήμῳ διὰ τὴν τέχνην ἤρεσκεν. οὕτω γὰρ που δεινὸς σοφιστὴς ἐν τῇ ὀρχήσει ἦν, ὥστε τοῦ ὁμίλου μεγάλῃ ποτε σπουδῇ δράματι αὐτὸν ἐπιβοῶντος ὀρχήσασθαι δεομένου, παρακύψαι τε ἐκ τῆς σκηνῆς, καὶ εἰπεῖν ὅτι οὐ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι, τῷ γὰρ ὀρέστῃ συγκέκοιμαι. Hunc Caligula etiam *inter spectacula oscu-*

labatur, ac ſi quis ſaltante eo vel leuiter obſtreperet, detrahi iuſſum manu ſua flagellabat, ait Sueton. in Caligula c. 55. Sequuti ſunt duo Parides, quorum alterum *vt æmulum ſuæ artis Nero ſuſtulit,* ait Sueton. alterius amore captam Domitiam Domitianus repudiauit, apud Sueton. Iuu. ſ. 6.

Paridem, ludoſque relinquit.

Sat. 7.

Intactam paridi niſi vendat Agauen.

Martial. l. 11. e. 14.

Vrbis delitiæ, Saleſque Nili,
Ars, & gratia, luſus & voluptas,
Romani decus, & dolor theatri,
Hoc ſunt condita quo Paris ſepulcro.

Vetus eſt inſcriptio in Quirinali, L. Thenodorus Xyſticus Paridi Thymelico bene merenti fecit. Huic hominum generi tantum per iniuriam temporum honoris habitum eſt, vt equites, & ſenatores, atque adeo fæminæ primæ nobilitatis latus iis darent. Quod ne in poſterum fieret edicto cautum eſt, *ne domum pantomimorum ſenator introiret, ne egredientes in publicum equites Romani cingerent,* ait Tacit. l. 13. Saltabant cum palla, & tunica tala-

ri, non cum toga. Martial. epist, l. 2. *noli togam saltanti inducere personæ* Sueto. Calig. c. 54. *Cum palla, tunicáque talari prosiluit, & desaltato cantico abiit.* Aut certe cum eo genere vestis quod fabulæ opportunum esset. l. 4. Anthol.

Ἕκτορα μὲν τις ἄεισε νέον μέλος, ἑλλαδίη δὲ
ἑσσαμένη χλαῖναν πρὸς μέλος ὠρχήσατο.

Id est, Hectorem aliquis canebat, nouũ canticum, Helladia autẽ induta læname seu chlamydem ad canticum occurrit, illudque gestibus expressit. Alio enim canente, alius gesticulabatur, oculis, pedibus, manibusque fabulas exprimẽs, ac repræsentans, vt est in Epigram. Leontii de caramallo, quod supra posuimus. Vnde & Antipater in Antho. de Pylade ait.

οὗτος ὁ παμφώνοις χερσὶ λοχευόμενος.

Id est, hic pylades manibus omnia loquentibus veluti à quadam obstetrice in lucem eductus est. Duo enim in ea saltatione palmaria fuere, motus, & gestus. Prout enim res posceret, oculos rotabant, nictabant, nutum capite dabant, tibias, crura, genua, totum denique corpus varie flectebant, manibus loqueban-

tur. Oportuit autem alium voce canere, aut recitare poëma tragicum, aut epicum, & alterum geſticulari. Ouid. l. 3. Triſtium e. 8.

Carmina quod pleno ſaltari noſtra theatro,
Verſibus & plaudi ſcribis amice meis.

Certe ſaltatio omnis è geſtu, & motu conſtat. φορὰς τὰς κινήσεις ὀνομάζουσι, σχήματα δὲ σχέσεις καὶ διαθέσεις, εἰς ἃς φερόμεναι τελευτῶσιαί κινήσεις, ὅταν ἀπόλλωνος ἢ πανὸς, ἤ τινος βάκχης σχῆμα διαθέντες ἐπὶ τοῦ σώματος γραφικῶς τοῖς εἴδεσι ἐπιμένωσι. Moueri, ait plutarchus, vocant ferri. Schemata ſeu geſtus vocant habitus & ſtatus, in quos deſinunt motus, quoties Apollinis, aut panis, aut mænadis alicuius habitum & ſchema diſponentes, in corporis formis graphice permanſerint. Schema quidem imitatur formam & ideam, & rurſum motus ac impetus affectum aliquem indicat, aut actionem, aut virtutem. Demonſtrationibus autem proprie ipſas res demonſtrant, terram, cælum, vicinos, quod ordine quidem & numero cum fit, ſimile eſt propriis nominibus quæ ſunt in poëtica, ait plutarc.

Sympos. vlti c. vlt. τὸ μὲν σχῆμα μιμητικόν ἐστι μορφῆς, καὶ ἰδέας, καὶ πάλιν ἡ φορὰ πάθους τινὸς ἐμφαντικὸν, ἢ πράξεως, ἢ δυνάμεως ταῖς δὲ δείξεσι κυρίως αὐτὰ δηλοῦσι πράγματα, τὴν γῆν, τὸν οὐρανὸν, αὐτοὺς τοὺς πλησίον ὃ δὴ τάξει μὲν καὶ ἀριθμῷ γινόμενον, ἔοικε τοῖς ἐν ποιητικῇ κυρίοις ὀνόμασι. Ita & Athenæus l. 14. καὶ ἐχρῶντο τοῖς σχήμασι σημείοις μόνον τῶν ᾀδομένων. & vtebantur, inquit, schematis quæ signa sunt eorum quæ canuntur. Canebant enim alii, & alii gesticulabantur, vt diximus. διατίθεσθαι τὴν σχηματοποιίαν apud eundem id est, disponere gesticulationem. Sidon. Apollin.

Toto in schemate vel semel latebit,
Clausis faucibus, & loquente gestu.

Athenæus, λέγειν κατὰ τὴν ὄρχησιν. id est, loqui per saltationem. Describitur hoc schema eleganter à Nonno Heliopolit. p. 231. Dionysiac.

ὀφθαλμοὺς δ' ἐλέλιξεν ἀλήμονας, εἰκόνα μύθων,
νεύματι τεχνήεντι νοήμονα ῥύθμον ὑφαίνων,
καὶ κεφαλὴν ἐτίναξε.

rotabat oculos vagos, texens gestum intelligentem, verborum imaginem, nutu

artificioſo, & caput mouit. item. ἔγραφε φωνήεντι τύπῳ τιτανίδα φύτλην,
γανυμήδεος ἔγραφε μορφήν,
χερσὶν ἀφωνήτοισι πολύτροπα δάκτυλα πάλλων
Depingebat gentem Titanum geſtu loquaci. Ganymedis pingebat formam, mouens digitos verſatiles manu muta. Alii vocant manum loquacem. Petron.

Tinctus colore noctis,
Manu puer loquaci,
Anus recocta vino
Trementibus labellis.

Totam hanc corporis conformationem delineat Claudian. in Eutropium l. 2.

Quis melius vibrata puer vertigine molli
Membra rotet, verrat quis marmora crine ſupino?
Quis magis enodes laterum detorqueat artus,
Quis voci digitos, oculos quis moribus aptet?

Hanc partem muſicæ diſciplinæ mutam nominauere maiores, ſcilicet quæ ore clauſo manibus loquitur, & quibuſdam geſticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingua, aut ſcripturæ textu poßit agnoſci, ait Caſiodo-
Iuuenal.

Geſtibus Autonoes.

Theodo-

Theodoret. l. 4. c. 22. Eunuchum saltantem ἐν κύκλῳ τῇ στροφῇ, ὧδε κἀκεῖσε τὼ χεῖρε σχηματιζόμενον, id est, in circulo, conuertendo se, huc & illuc manus conformantem. Schema igitur, & Rhythmus pro gestu saltantis accipitur. Suidas, καθενόπλιον εἶδος ῥυθμοῦ, πρὸς ὃν ὠρχοῦντο σείοντες τὰ ὅπλα. Hesychius. πανὸς σκῶλον, ὄνομα σχήματος, ὅταν ὁ ἀπὸ σκώλου ἢ πεπληγώς, id est, Cathenoplion genus est rythmi, ad quem saltabant commouentes arma. Panis scolon est nomen schematis, & gestus, cum ab offendiculo, aut ligno præacuto fuerit læsus. Aristænetus l. 1. c. 25. & res depingis, & omne genus sermones indicas, & vniuersæ naturæ euidens imago existis, manu multi formi, & variis gestibus pro coloribus & lingua vtens, & quasi quidam Protheus Pharius alias ad alia mutatus esse videris, ad canticum elegans, ac consonum hyporchematum. καὶ πράγματα γράφεις, καὶ λόγους παντοδαποὺς ἀποφαίνεις, καὶ φύσεως ἁπάσης ἐναργὴς ὑπάρχεις εἰκὼν, ἀντὶ χρωμάτων, καὶ γλώττης χειρὶ πολυσχήμῳ καὶ ποικίλοις ἤθεσι κεχρημένη, καὶ οἷά τις Φάριος Πρωτεὺς, ἄλλοτε πρὸς ἄλλα

μετὰ βεβλῆσθαι δοκεῖσ, πρὸσ τὴν εὔμουσον τῶν ὑπορχημάτων ᾠδήν. ὑπορχήματα cantica erant quæ geſtibus & motibus ſaltantis repræſentabantur. Athenæus l. 4. κρητικὰ καλοῦσι τὰ ὑπορχήματα. Id eſt, Cretica vocant hyporchemata. vetus Epigram.

O quoties imitata meo ſe fæmina geſtu
Vidit, & erubuit, totáque mota fuit.
Motibus ac dictis, tragica quoque voce placebam.
Fingebam vultus, habitus, ac verba loquentum,
Vt plures vno crederet ore loqui.

Geſtum vocat σχῆμα, & ῥυθμόν. Arnob. l. 7. Si Adonis in habitu geſtum agere viderit. Erant eo habitu, & geſtu quem repræſentarent, vt Apud Velleium Plancus, *cum cæruleatus & nudus, capútque redimitus arundine, & caudam trahens, genibus innixus Glaucum ſaltaret in conuiuio.* Iulius Firmicus lib. Aſtrolog. Saturum geſtum pantomimi vocat, vt & Manil. l. 5. id eſt πολύσχημον, Varium.

Nunc ſaturo geſtu, referetque affatibus ora,
Et ſua dicendo faciet, ſolúſque per omnes
Ibit perſonas, & turbam reddet in vno,
Iam magnos heroas aget, ſceniſque togatas,

Omnes fortunæ vultus per membra reducet.

Ea dicitur chironomia, id est, manuum ac corporis agitatio ad veteres fabulas exprimendas, vel vt Fabius loquitur, l. 1. c. 11. Chironomia lex gestus ab Heroicis profecta temporibus, à Socrate probata. Hesychius χειρονομίαν esse vult ὄρχησιν κωμικὴν, κόρδακα, κορδακισμόν. Chironomian saltationem comicam quæ dicitur cordax & cordacismus. Eustathius χειρονομίαν πυῤῥίχην interpretatur, quæ pene eadem fuit cum saltatione pantomimorum, vt indicat Sueton. in Nerone cap. 12. *Inter Pyrricharum argumenta, taurus Pasiphaen ligneo iuuencæ simulacro abditam iniit, vt multi spectantium crediderunt. Icarus primo statim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipsumque cruore respersit.* Eustathius dixit ὀρχεῖσθαι χερσὶ, χειρονομεῖν σκέλεσι. id est, saltare manibus, gestum agere cruribus. plutarch. in Herod. ἱπποκλείδης ὁ τοῖς σκέλεσι χειρονομῶν. & l. 9. Sympos. c. 15. ὀρχήσατο γὰρ πιθανῶς τὴν πυῤῥίχην καὶ χειρονομῶν. ἐν ταῖς παλαίστραις ἐδόκει διαφέρειν τῶν παίδων. id est, Hippoclides cruribus saltans. item, saltauit industriè

Pyrrichen, & arte pantomimum agens in palæstris, pueris superior videbatur. Paulo aliter vocem chironomias vsurpat Aristænetus l. 1. αἱ δὲ τῆς παιδὸς ἡλικιώτιδες ἔνεργον ὑμέναιον ᾖδον, οὐκ ἀναβαλλόμενον ἔτι, οὐδὲ διακοπτόμενον νόσῳ, καὶ ἡ διδάσκαλος ἐπέβλεπε τὴν ἐπᾴδουσαν, (lego ἀπᾴδουσαν) καὶ εἰς τὸ μέλος ἱκανῶς ἐνεβίβαζε χειρονομοῦσα τὸν τρόπον. id est. puellæ æquales hymenæum efficacem canebant, qui non amplius differretur, aut morbo discinderetur, & magistra oculos ad discordantem subinde adiiciebat, & in melos deducebat manu tonum assignans. Mercerus ita vertit. Spectabatque chori magistra incinentem, & saltatricis in modum ad versus cãtici gressum accommodabat. Male meo animo, quia non hic agit de saltatione pantomimi, sed de hymenæi cantico. Verum ad pantomimos. Achilles Statius respexit l. 3. ἱκετεύειν με χρὴ τοῖς νεύμασι, καὶ τὴν δέησιν δηλοῦν ταῖς χειρονομίαις. id est, Supplicare nutu me oportet, & gesticulatione postulata mea indicare. Quas partes sibi vendicare dicitur inter Musas Polyhymnia. Cassiod. l. 4.

c. 5. Polyhymnia orciſtarũ artẽ reſpexit.

Signãs cũcta manu loquitur Polyhymnia geſtu

Epigram. Græc. pag. 363. l. 4.

θῆλυς ἐν ὀρχηθμοῖς κρατέει φύσις, εἴξατε κοῦροι,
μοῦσα καὶ ἑλλαδίη τοῦτον ἔθεντο νόμον.
μοῦσα ὅτι πρώτη κινήσιος εὕρατο ῥυθμούς.

Fæminea natura in ſaltationibus potior eſt, cedite pueri. Muſa & Helladie hanc legem poſuerunt. Muſa quidem quia geſtus motionum repperit. Hos geſtus graphicè depinxit vet. poëta.

Maſcula fœmineo deriuans pectora geſtu,
Atque aptans lentum ſexũ ad vtrũque latus
Ingreſſus ſcenam populum ſaltator adorat.
Solerti pendet (tendit f.) prodere geſta manu.
Nan cum grata cohors diffũdere cãtica dulcis,
Quæ reſonat cantor motibus ipſe probat.
Pugnat, ludit, amat, bacchatur, vertitur, aſtat,
Illuſtrat verum, cuncta decore replet.
Tot linguæ quot membra viro, mirabilis eſt ars
Quæ facit articulos ore ſilente loqui.

Claudianus in Mallio.

Qui lætis riſum ſalibus mouiſſe facetus,
Qui nutu manibúſque loquax, cui tibia flatu
Cui plectro pulſanda chelys, qui pulpita ſocco
Perſonat, aut alte graditur maiore cothurno.

Interius alius est, exterius alium se præbet, ac quod non est simulat; omnino mollis, delicatus, ac fractus, & hoc quidem oculis, illud manibus indicans, gesticulans, inflectens se, & plumbeo aspectu cerritum ac fanaticum agens. & modo venerem, modo Apollinem imitatus, cædium actor, stuprorum commentator, cinædorum doctor, ait Tatianus ad Græcos. Tibia & naribus sonant turpia, mouentur autem motibus, quibus moueri non oportuit. ἔσωθεν μὲν ἐστιν ἄλλος, ἔξωθεν δ' ὅπερ οὐκ ἐστι ψεύδεται, ἀβρυνόμενος σφόδρα, καὶ παντοίως διακλώμενος, καὶ τοῦτο μὲν τοῖς ὀφθαλμοῖς μαρμαρίσσων, τοῦτο δὲ ταῖν χεῖρε λιγύζων, καὶ διὰ πηλινῆς ὄψεως δαιμονιῶν. καὶ ποτὲ μὲν ὡς Ἀφροδίτη, ποτὲ δὲ ὡς Ἀπόλλων γινόμενος, φόνων ὑποκριτὴς, μοιχειῶν ὑπομνηματιστὴς, κιναίδων παιδευτής. item εἰναυλοῦσι τὰ αἰσχρὰ, κινοῦνται δὲ κινήσεις ἃς οὐκ ἔχρῆν. Arnobius l. 7. *Saltatoriis in motibus Adonim.* voce λιγυζομένου vtitur & Nazianzenus in Arrianos; ὑμῶν ποῖον κατορχήσατο μειράκιον ἀσελγὲς, αἰσχρὰ λιγυζόμενον, καὶ καμπτόμενον. id est, quis adolescens intemperans vos desaltauit

turpiter ſe mouens, ac inflectens, id eſt, ridicula ſaltatione expreſſit. Hoc enim proprium ſaltationis Rythmicæ fuit. Plato l. 2. de Legib. ἐπειδὴ μιμήματα τρόπων ἐστὶ τὰ περὶ τὰς χορείας ἐν πράξεσί τε παντοδαπαῖς γιγνόμενα, καὶ τύχαις, καὶ ἤθεσι, καὶ μιμήμασι διεξιόντων ἑκάστων. Quia ſaltationes, inquit, imitamenta ſunt, quæ in actionibus omnis generis occupantur, & fortunis, & moribus, ſingulis percurrentibus. Tale illud eſt Auſonii, ep. 83.

Hiſtrio ſaltabat qui Capanea ruit.

Iuuenal. ſat. 8. de Nerone.

Gaudentis fœdo peregrina ad pulpita ſaltu
Proſtitui, Graiæque apium meruiſſe coronæ.

Saltantium geſtus diximus à Græcis appellari ῥυθμούς. Plato l. 2. de Legib. μέλος δὲ καὶ ῥυθμούς, ἄνευ ῥημάτων, ψιλῇ κιθαρίσει, καὶ αὐλήσει προσχρώμενοι. Aſſa cithara, inquit, & tibia canentes ſine verbis, melos & geſtus edũt. Ita & Plutarch. in Theſeo, γέρανος dicitur Deliis χορεία, μίμημα τῶν ἐν τῷ λαβυρίνθῳ περιόδων, καὶ ἐξόδων ἔν τινι ῥυθμῷ παραλλάξεις, καὶ ἀνελίξεις ἔχοντι. id eſt, Geranus ſiue malis, grus, dicitur Deliis ſaltatio, imitamentum exi-

tuum & ambagum Labyrinthi, quodam gestu mutationes & inuolucra habenti: Hi rythmi & gestus erant vt plurimum obscœni. Saluianus l. 6. *Longum est dicere de amphitheatris* &c. *Pantomimis, illas rerum turpium imitationes, illas vocum ac verborum obscænitates*, illas motuum turpitudines, illas gestuum fœditates, Cyprianus ep. 103. *Superinducitur homo fractus omnibus membris, & vir vltra muliebrem mollitiem dissolutus, cui ars sit verba manibus expedire, vt desaltentur fabulosæ antiquitatis libidines.* Clemens l. 2. Pædag. c. 10. τῶν κατεαγότων τούτων δὴ τῶν τὴν κιναιδίαν τὴν ἄφωνον ἐπὶ τὰς σκηνὰς μετιόντων ὀρχηστῶν ἀποῤῥεῦσαν εἰς τοσοῦτον ὕβρεως τὴν ἐσθῆτα, οἷς οἱ ἐπιμελεῖς στολισμοί, καὶ τῶν κρασπέδων ἀναπαιωρήσεις, καὶ τῶν σχημάτων οἱ περίεργοι ῥυθμοί, βλακείας μικρολόγου ἐπίσυρμον ἐμφαίνουσι. id est, saltatorum illorum mollium & fractorum, qui cinædicam mutam artem in pulpita inducunt, vestem tam contumeliose defluentem, quibus studiosi vestitus, & fimbriæ sublatæ, & gestus curiosi schematum, desidiæ pusillanimæ prolationem ostendunt. idem l. 3. Pædag.

vocat τὰς καλλεαγίας τῆ ὀρχηστῶν κινήσεις, id est fructos motus saltatorum. Fuere qui nudi saltarent. Cyprianus ep. 103.

Ecce tibi alter nudus saltat, alter orbem æneum
Contentis in aërem viribus iactat.

Hanc de qua dixi verborum ac motuum turpitudinem designauit Iuuenal. s. 11.

Ille fruatur
Vocibus obscœnis, omnique libidinis arte
Qui lacedæmonium pitysmate lubricat orbem.

id est, vir diues & luxu perditus, qui mensas marmoreas, aut tessellas ac emblemata lacedæmonii marmoris in pauimento musiui operis pitysmate & sputo inficit Prudentius eadem de re,

Cygnus stuprator peccat inter pulpita,
Saltat tonantem tauricomem Ludius.

Cousulendi Athenæus l. 1. Plutarchus l. 6. Sympos. Apuleius Apologet. & l. 10 Metamorphos. vbi Paridis iudicium in scena belle expressum est. plato l. 2. de legib. Lucian. de saltat. ἀκούω ἄνθρωπε ἃ ποιεῖς, οὐχ ὁρῶ μόνον, ἀλλά μοι δοκεῖς ταῖς χερσὶν αὐταῖς λαλεῖν. Id est, audio, ô homo quæ facis, non cerno tantum, sed mihi videris manibus ipsis loqui Elegans est

epigramma Palladæ l. 2. Anthol. in pantomimum ineptum, & artis ſuæ ignarū.

δάφνην καὶ νιόβην ὀρχήσατο. μέμφις ὁ σιμός,
ὡς ξύλινος δάφνην, ὡς λίθινος νιόβην.

Id eſt, Memphis ſimus ſaltauit Nioben & Daphnen, vt ligneus Daphnen, vt Saxeus Nioben. *Cinædi dicti ſunt apud veteres ſaltatores vel pantomimi*, ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὸ σῶμα vt vult Nonius, vel vt ego malim ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὴν αἰδῶ, vel τὰ αἰδοῖα, id eſt, quod pudenda commouerent. Plaut. Milite.

Tum ad ſaltandum non cinædus magis vſque
ſaltat quam ego.

Vel vt ex veteri manus. reſtituit Doctiſſimus P. Pithœus, *Tum ad Saltandum non cinædus malacus æque eſt.* in Aulular.

Ita fuſtibus ſum mollior magis quam vllus
cinædus.

Idem Sticho.

Lepidam & Suauem cantionem aliquam occipito cinædicam.

Id eſt quæ ad ſaltandum mouere poßit.

Lucillius l. 2.

Stulte ſaltatum te interueniſſe cinædos.

Varro ὄνος λύρας. *Merito vt quietus, ac*

demissior probandus, ἄξια ὡς ἡρωικὸς, ἰωνικὸς κίναιδος. Sed & Staticuli saltatores è genere pantomimorum fuisse videntur, quieti tamen gestu & saltu. Vetus poeta,

Cinædus contra staticulos stare nobis
Non magis potis est, quam fungus imbri.

Proprie tamen staticuli saltatores sunt, qui iam consistunt, iam prosiliunt. Cato apud Macrob. l. 3. Saturnali. *Descendit de cantherio, inde staticulos dare, ridicularia fundere.* item, *Iocos dicit, voces demutat, staticulos dat.* Plaut. Persa.

Nequeo leno quin tibi saltem staticulum dem
Quem Hegea faciebat.

Plinius Panegyrico scribit Domitianum pantomimos sustulisse, quos deinde Nerua restituerit, Traianus iterum sustulerit.

DE PRÆSIDE LVDORVM Theatralium.

CAP. XLIV.

LVdi theatrales primum ab Aedilibus dati, mox & à consulibus, Im-

peratoribus, aliisque, qui Ludos darent. Ædiles autem noui prætextati Ludis theatralibus præsederunt, vt est apud Cicer. 7. in Verr. curabantque ludos suis impensis, eodem auctore pro Muræna & l. 2. de offic. eorum arbitratu mimi ac histriones vapulabant, vt Plaut. in trinum. Scen. 13. & Apul. flor. 1. Olim Ædilibus corcitio in histriones fuit omni tempore, & loco, Augustus hanc eis potestatem ademit, præterquam in Ludis & scena. Sueton. in August. c. 45. Iidem palmam dabant mimis qui excelluissent. Tertul. l. 4. in Marcion. pœna histrionum duplex, ornamenta enim conciduntur, virgis cæduntur. Plaut. in prolog. Amphit. Tacitus tamen l. 1. scribit D. Augustum *immunes verberum histriones quondam respondisse.* Erant apud Græcos ἀγωνάρχαι, ἀγωνοθέται, ἀθλοθέται. Xiphilinus scribit Neronem Agonothetas timuisse, & Lucianus in Necricis monet histriones qui aliquid peccarint ab agonothetis flagellis cædi Sophocl. Aiace Mastigoph.

κἀτ' ἅμα τεύχη μήτ' ἀγωνάρχαι τινες

γήσουσ' ἀχαιοῖς.
Id est, mea armea neque vlli certaminis præsides Achiuis proponent. Ἀγωνοδίκης Hesychio βραβευτὴς dicitur, quasi iudex certaminis, qui videtur idem Romæ fuisse cum munerario, seu editore. Græci ἑλλανοδίκας. Xiphil. in Nerone qui ἑλλανοδίκαις πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας ἔδωκεν. id est, decem & quinque myridas nummorum sextertium. Lucian. Nigrino. ληφθέντα γάρ τινα τῶν πολιτῶν ἄγεσθαι παρὰ τὸν ἀγωνοθέτην, ὅτι βαπτὸν ἔχων ἱμάτιον ἐθεώρει. id est, ciuem quendam captum duci ad Agonothetã quia tincta veste spectaret. Sed de his infra pluribus agetur.

DE PERSONIS.

CAP. XLV.

PErsonæ dictæ sunt à personando. Nam caput, & os cooperimento personæ tectum vndique, vnáque tantum vocis emittendæ via peruium, quoniam non vaga neque diffusa est, in vnum tantum modo exitum collectum, coactámque vocem, & magis claros, canorósque

sonitus facit, ait Gellius l. 5. c. 7. in quibus verbis, postremum illud, &, delendum puto. Columella l. 7. c. 18. & Plin. l. 21. c. 15. scribunt *personam herbam esse pastinacæ similem* (hodie lappa maior dicitur) *quæ foliis latis faciem tegat*. Zonaras herbæ nomen mutat, scribitque θεῖα ficus folia fuisse, quibus triumphum secuti vultum tegerent, vnde etiam triumphus nomen inuenerit. Græci προσωπεῖα vocant quia πρόσωπον tegunt. Vnde & Athenis προσωπεῖα, ἀγγεῖον, χαλκοῦν, ἐχίνῳ παραπλήσιον, περὶ τὸ στόμα πρόσωπα ἔχον λεόντων, καὶ βοῶν, id est, prosoputta vas æneum est, echino assimile, cui ad os affecti vultus leonum, & boum, vt scribit Pollux l. 2. Personas autem repertas volunt ab Aeschylo. Horat. in arte.

Post hunc personæ, pallæque repertor honestæ Æschylus.

Quas autem personas reppererit, Suidas indicat, αἰσχύλος πρῶτος εὗρε προσωπεῖα δεινὰ κεχρισμένα ἔχειν τοὺς τραγικοὺς, καὶ ταῖς ἀρβύλαις ταῖς καλουμέναις ἐμβάταις κεχρῆσθαι. Id est, Æschylus primus reppcrit personas horrificas oblitas, quibus

tragici, ſicut & calceis embatis ſeu cothurnis, vterentur. Nam ante eum perſonis abſtinuere, contenti mimo vultus, aut fæcibus oblinere auctore Theſpi. Horat.

Et plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis
Quæ canerent, agerntéue peruncti fæcibus ora.

Suidas, θέσπις πρῶτος χρίσας τὸ πρόσωπον ψιμυθίῳ, ἐτραγώδησεν εἶτα ἀνδράχνῃ ἐσκέπασεν ἐν τῷ ἐπιδείκνυσθαι, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσήνεγκε καὶ τὴν τῶν προσωπείων χρῆσιν ἐν μόνῃ ὀθόνῃ κατασκευάσας. Theſpis, inquit, primus minio vultum inunxit, deinde portulaca texit in ſcena cum ageret, poſtea & perſonis vti inſtituit, tunica ſola vtens. Certe Ariſtoteles eius rei auctorem ignorare ſe fatetur, L. poet. c. 5. τὶς δὲ πρόσωπα ἀπέδωκε, ἢ προλόγους, ἢ πλήθη ὑποκριτῶν, ἠγνόηται. id eſt, ignoratur quis perſonas reppererit aut prologuos, aut plures hiſtriones. *Romæ ante Liuium Andronicum galeris non perſonis vtebantur, vt qualitas corporis indicium faceret ætatis, Cum eſſent aut albi, aut nigri, aut ruffi. Perſonis primus vti cœpit Roſcius Gallus, oculis peruerſis, nec ſatis decorus in per-*

ſonis, *niſi paraſitos pronuntiaret*, *vt ſcribit* Diomed. l. 3. *Perſonati primi egere comœdiã Cincius & faliſcus*, *tragœdiam Minutius*, & *Prothonius auctore Donato*. *Vliſſes ſemper palliatus inducebatur*, *quia Itacenſes & locri palliati*. *Priamus raſus*. *Heſychius*, πριαμώθησομαι ξυρήσομαι, ἐπειδὴ τὸ τραγικὸν τοῦ πριάμου πρόσωπον ξυρίας ἐστι. *Priamotcſomai*, *id eſt radar*, *quia tragica perſona Priami raſa eſt*. *Achilles & Neoptolemus diademata habent*, *quanuis regalia ſceptra nunquam tenuerint*. *Comicis ſenibus candidus veſtitus inducitur*, *adoleſcentibus diſcolor*, *ſerui comici amictu exiguo teguntur*, *Paraſiti cum intortis Pallijs veniunt*. *Læto veſtitus candidus*, *ærumnoſo obſoletus purpureus diuiti*, *pauperi phœniceus*, *militi chlamys purpurea*, *puellæ habitus peregrinus*. *Leno pallio Varii coloris tegitur*, *meretrix lutea veſte*, *ait Donatus*. Dabantur & ſcortis ſyrmata, veſtes oblongæ more græcanico, quæ terram verrerent, nam vulgo Romæ proſtibula togata, non ſtolata, aut cum veſte breuiori, quæ infra genua non demitteretur.

Terentii ætate hiſtriones perſonati agebant. Donatus in Adelphis, *hæc ſane acta eſt*

cta est ludis scenicis funebribus L. Æmilii Pauli, agentibus L. Ambiuio, & L. Turpione, qui cum suis gregibus etiam tunc personati agebant. In veteri quidem comœdia personæ similes erant iis quos in scena traducebant, vt agnosci possent primo aspectu, prius quam actores aliquid dicerent. In media autem, & noua comœdia de industria personas ludicras, & ad risum accommodatas finxerunt, metu Macedonum, ne vni alicui è principibus personæ assimiles essent, vnde poëta in discrimen capitis veniret. Videmus igitur apud Menandrum qualia supercilia, quantáque personæ habeant, quam absono, peruerso, ac distorto sint corpore, & à natura hominum alieno. Crates Atheniensis primus ebrios in comœdiam induxit. Aristophanis scholiastes in hæc verba, μή δείδιθι, οὐ γάρ ἐστιν ἐξεικασμένος. εἴκαζον γὰρ τὰ πρoσωπεῖα τοῖς κωμῳδουμένοις, ἵνα πρὶν τι καὶ τοὺς ὑποκριτὰς λέγειν ὁ κωμῳδούμενος ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς ὄψεως κατάδηλος ῇ. ἐν δὲ τῇ μέσῃ καὶ νέᾳ κωμῳδίᾳ ἐπίτηδες τὰ πρoσωπεῖα πρὸς τὸ γελοιότερον ἐδημιούργησαν, δεδοικότες τοὺς μακε-

δόνας, καὶ τοῖς ἐπιρτημένοις, ἐξ αὐτῶν φόβοις, ἵνα μὴ ἐκ τύχης τινὸς ὁμοιότης προσώπου συμπέσῃ τινὶ μακεδόνων ἄρχοντι, καὶ δόξας ὁ ποιητὴς ἐκ προαιρέσεως κωμῳδεῖν, δίκας ὑπόσχῃ. ὁρῶ μὲν οὖν τὰς ὀφρῦς ἐν τοῖς προσώποις τοῖς μενάνδρου κωμῳδίας ὁποίας ἔχει (malim, τὰ προσωπεῖα, aut πρόσωπα τῆς μεν. κωμ.) καὶ ὅπως ἐξεστραμμένον τὸ σῶμα, καὶ οὐδὲ καθ' ἀνθρώπων φύσιν. κράτης ἀθηναῖος πρῶτος μεθύοντας ἐν τῇ κωμῳδίᾳ κατήγαγε. Eiusmodi personæ terrificæ dicuntur à Græcis μορμολυκεῖα, γοργεῖα, ὀξυόδοντες, à Latinis manduci, gumiæ. Pollux l. 10. μορμολυκεῖον, γοργεῖον προσωπὶς, ὠθόνιον πρόσωπον. Illud postremum quid sit non satis capio, nisi quis ὀθνεῖον Legendum putet, id est peregrinum, aut fuerit otho aliquis vultu distorto. Scholiastes Aristophan. in Pace, μορμὼ, μορμολυκεῖον κωμῳδικόν. Theocrit.

μορμὼ, δάκνει ἵππος.

id est mormo, equus mordet, ait mater puellulo. Dio Chrysost. de Gloria. καθάπερ τῶν παιδαρίων ἕκαστον ἰδιότροπόν τινα μορμὼ δέδοικε, id est qnemadmodum, singuli pueri timent singulare aliquod ter-

riculum. Docet autem Festus *manias quas nutrices minitantur paruulis esse laruas, id est, manes, quos Deos, Deásque putabant.* Idem *manias interpretatur turpes, deforméśque personas, vt sint ficta quædam ex farina in hominum figuras, quia turpes fiant, quas alii maniolas vocant.* Erant ore hianti μορμολυκεῖα. Aristophanes in nebulis, ἄπολλον ἀποτρόπαιε τοῦ χάσματος. id est Apollo auerrunce, quantus est oris hiatus. Iuuenal. s. 3.

ipsa dierum
Festorum herboso colitur si quando theatro
Maiestas, tandémque redit ad pulpita notum
Exodium, cum personæ pallentis hiatum
In gremio matris formidat rusticus infans.

item, *magno manducus hiatu.* Prudent. in Symmachum.

Vt tragicus cantor ligno tegit ora cauato,
Grande aliquid cuius per hiatum crimen anhelet.

Ita describitur à Luciano de saltat. εἰς μῆκος ἄρρυθμον ἠσκημένος ἄνθρωπος, ἐμβάταις ὑψηλοῖς ἐποχούμενος, πρόσωπον ὑπὲρ κεφαλῆς ἀνατεινόμενον ἐπικείμενος, καὶ στόμα κεχηνὸς παμμέγα, προσερνίδια, καὶ προ

γαςείλα παντελῆ παχύτητα πεϱιαποιῦν τα. Id eſt, homo quidã exſtructus in proceritatem abſonam, & abſurdam, qui calceis altis quaſi quodam equo inueheretur, perſonam faciem vehabens ſupra caput ſublatam, & os hians maximum, faſciæ ante pectus, & ventrem, pinguitudinem exuberantem aſſimulant. De iiſdem Feſtus, *manducus inter cæteras ridiculus, formi doloſuſque ire ſolebat, magnis malis latè dehiſcens, & ingẽtem ſonitũ dentibus faciẽs.* Pollux l. 4. c. 20. in perſonis ὄγκος ἐςὶ, τὸ ὑπὲρ πϱόσωπον, id eſt, tumor dicitur, ſupra vultum. Suidas, ἀναπολήκουν τὸ εἴδωλον κροτοῦν τοῖς δακτύλοις. ἀνακροταλοῦν, ὥσαν ἀπολήκουν τοῖς δακτύλοις. & in voce Sardanapalos, τὸ γὰρ ἐφεςὸς τῷ μνήματι ἄγαλμα, ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς ἔχον τὰς χεῖρας πεποίηται, ὥσαν ἀπολήκουν τοῖς δακτύλοις id eſt, apolecon aut anapolecon, eſt ſimulacrum ſtrepitum edens digitis, pollice nimirum & medio. item, ſimulacrum quod in monumento ſitum eſt, ita factum, vt ſupra caput manus habeat, quaſi digitis crepans. In perſonis ſæpe Batavi, Æthiopes, Germani, quaſi abſurdæ & horrifi-

eæ personæ repræsentabantur. Martial.

Sum figuli lusus, rufi persona Bataui,
Quæ tu derides, hæc timet ora pater.

Dixi vocari manducos, gumias, oxyodontas, Lamias. Manduci dicuntur mattici, μάλτυας enim, σιαγόνας vocant. Plautus, rudente.

Quid si aliquando me pro manduco locem.
Quia pol clarè crepit dentibus.

Pomponius.

Magnus manducus camelus, cantherius.

Lucillius.

Illo quid fiat lamia & pytho.
Oxyodontes qui veniunt illæ gumiæ.

Festus, *degumiare, deuorare.* Accius *manducos illos, & gumias* vocat, personas distortas oribus deformes. Eiusmodi autem personarum multa sunt nomina apud Græcos, κιύθιον, μομβρὼ, σιλλὸς, σιμηχὲιρ, κύειθρα, βρυδαλίχες, βρυλλοχισταί. κιύθιον Hesychio persona est lignea. προσωπεῖον ξύλινον. μομβρὼ terriculum est, φόβητρον. σιλλὸς ἀναφάλαντος, μωμός. id est sillus, caluus, irrisor Hesychio, licet hanc vocem in singulari numero repperiri quidam negent. Proprie ἴλλος oculum signi-

Interius alius eſt, exterius alium ſe præbet, ac quod non eſt ſimulat, omnino mollis, delicatus, ac fractus, & hoc quidem oculis, illud manibus indicans, geſticulans, inflectens ſe, & plumbeo aſpectu cerritum ac fanaticum agens. & modo venerem, modo Apollinem imitatus, cædium actor, ſtuprorum commentator, cinædorum doctor, ait Tatianus ad Græcos. Tibia & naribus ſonant turpia, mouentur autem motibus, quibus moueri non oportuit. ἔσωθεν μὲν ἐστιν ἄλλος, ἔξωθεν δ' ὅπερ οὐκ ἐστι ψεύδεται, ἁβρυνόμενος σφόδρα, καὶ παντοίως διακλώμενος, καὶ τοῦτο μὲν τοῖς ὀφθαλμοῖς μαρμαίρων, τοῦτο δὲ τὼ χεῖρε λυγίζων, καὶ διὰ πηλίνης ὄψεως δαιμονιῶν. καὶ ποτὲ μὲν ὡς Ἀφροδίτη, ποτὲ δὲ ὡς Ἀπόλλων γινόμενος, φόνων ὑποκριτὴς, μοιχειῶν ὑπομνηματιστὴς, κιναίδων παιδευτής. item εἰναυλοῦσι τὰ αἰσχρὰ, κινοῦνται δὲ κινήσεις ἃς οὐκ ἐχρῆν. Arnobius l. 7. *Saltatoriis in motibus Adonim.* voce λυγιζομένου vtitur & Nazianzenus in Arrianos, ὑμῶν ποῖον κατορχήσατο μειράκιον ἀσελγὲς, αἰσχρὰ λυγιζόμενον, καὶ καμπτόμενον. id eſt, quis adoleſcens intemperans vos deſaltauit

turpiter ſe mouens, ac inflectens, id eſt, ridiculа ſaltatione expreſſit. Hoc enim proprium ſaltationis Rythmicæ fuit. Plato l. 2. de Legib. ἐπειδὴ μιμήματα τρόπων ἐςὶ τὰ περὶ τὰς χορείας ἐν πράξεσί τε παντοδαπαῖς γινόμενα, καὶ τύχαις, καὶ ἤθεσι, καὶ μιμήμασι διεξιόντων ἑκάστων. Quia ſaltationes, inquit, imitamenta ſunt, quæ in actionibus omnis generis occupantur, & fortunis, & moribus, ſingulis percurrentibus. Tale illud eſt Auſonii, ep. 83.

Hiſtrio ſaltabat qui Capanea ruit.

Iuuenal. ſat. 8. de Nerone.

Gaudentis fœdo peregrina ad pulpita ſaltu
Proſtitui, Graiæque apium meruiſſe coronæ.

Saltantium geſtus diximus à Græcis appellari ῥυθμοὺς. Plato l. 2. de Legib. μέλος δὲ καὶ ῥυθμοὺς, ἄνευ ῥημάτων, ψιλῇ κιθαρίσει, καὶ αὐλήσει προσχρώμενοι. Aſſa cithara, inquit, & tibia canentes ſine verbis, melos & geſtus edũt. Ita & Plutarch. in Theſeo, γερανὸς dicitur Deliis χορεία, μίμημα τῶν ἐν τῷ λαβυρίνθῳ περιόδων, καὶ ἐξόδων ἔν τινι ῥυθμῷ παραλλάξεις, καὶ ἀνελίξεις ἔχοντι. id eſt, Geranus ſiue malis, grus, dicitur Deliis ſaltatio, imitamentum exi-

tuum & ambagum Labyrinthi, quodam geſtu mutationes & inuolucra habenti: Hi rythmi & geſtus erant vt plurimum obſcœni. Saluianus l. 6. *Longum eſt dicere de amphitheatris &c. Pantomimis, illas rerum turpium imitationes, illas vocum ac verborum obſcænitates*, illas motuum turpitudines, illas geſtuum fœditates, Cyprianus ep. 103. *Superinducitur homo fractus omnibus membris, & vir vltra muliebrem mollitiem diſſolutus, cui ars ſit verba manibus expedire, vt deſaltentur fabuloſæ antiquitatis libidines.* Clemens l. 2. Pædag. c. 10. τῶν κατεαγότων τούτων δὴ τῶν τὴν κιναιδίαν τὴν ἄφωνον ἐπὶ τὰς σκηνὰς μετιόντων ὀρχηστῶν ἀποῤῥεῦσαι εἰς τοιοῦτον ὕβρεως τὴν ἐσθῆτα, οἷς οἱ ἐπιμελεῖς στολισμοί, καὶ τῶν κρασπέδων ἀναπαιωρήσεις, καὶ τῶν σχημάτων οἱ περίεργοι ῥυθμοί, βλακείας μικρολόγου ἐπίσυρμον ἐμφαίνουσι. id eſt, ſaltatorum illorum mollium & fractorum, qui cinædicam mutam artem in pulpita inducunt, veſtem tam contumelioſe defluentem, quibus ſtudioſi veſtitus, & fimbriæ ſublatæ, & geſtus curioſi ſchematum, deſidiæ puſillanimæ prolationem oſtendunt. idem l. 3. Pædag.

vocat τὰς χαλεαγίας τῆ ὀρχῆ τῶν κινήσεις, id est fructos motus saltatorum. Fuere qui nudi saltarent. Cyprianus ep. 103.

Ecce tibi alter nudus saltat, alter orbem æneum
Contentis in aërem viribus iactat.

Hanc de qua dixi verborum ac motuum turpitudinem designauit Iuuenal. s. 11.

Ille fruatur
Vocibus obscœnis, omnique libidinis arte
Qui lacedæmonium pitysmate lubricat orbem.

id est, vir diues & luxu perditus, qui mensas marmoreas, aut tessellas ac emblemata lacedæmonii marmoris in pauimento musiui operis pitysmate & sputo inficit Prudentius eadem de re,

Cygnus stuprator peccat inter pulpita,
Saltat tonantem tauricomem Ludius.

Consulendi Athenæus l. 1. Plutarchus l. 6. Sympos. Apuleius Apologet. & l. 10 Metamorphos. vbi Paridis iudicium in scena belle expressum est. Plato l. 2. de legib. Lucian. de saltat. ἀκούω ἄνθρωπε ἃ ποιεῖς, οὐχ ὁρῶ μόνον, ἀλλά μοι δοκεῖς ταῖς χερσὶν αὐταῖς λαλεῖν. Id est, audio, ô homo quæ facis, non cerno tantum, sed mihi videris manibus ipsis loqui Elegans est

epigramma Palladæ l. 2. Anthol. in pantomimum ineptum, & artis ſuæ ignarũ.
δάφνην ϗ νιόβην ὀρχήσατο. μέμφισ ὁ σιμόσ,
ὡς ξύλινοσ δάφνην, ὡς λίθινος νιόβην.
Id eſt, Memphis ſimus ſaltauit Nioben & Daphnen, vt ligneus Daphnen, vt Saxeus Nioben. *Cinædi dicti ſunt apud veteres ſaltatores vel pantomimi*, ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὸ σῶμα vt vult Nonius, vel vt ego malim ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὴν αἰδῶ, vel τὰ αἰδοῖα, id eſt, quod pudenda commouerent. Plaut. Milite.

Tum ad ſaltandum non cinædus magis vſque
ſaltat quam ego.

Vel vt ex veteri manus. reſtituit Doctiſſimus P. Pithœus, *Tum ad Saltandum non cinædus malacus æque eſt.* in Aulular.

Ita fuſtibus ſum mollior magis quam vllus
cinædus.

Idem Sticho.

Lepidam & Suauem cantionem aliquam occipito cinædicam.

Id eſt quæ ad ſaltandum mouere poßit.

Lucillius l. 2.

Stulte ſaltatum te interueniſſe cinædos.

Varro ὄνος λύρας. *Merito vt quietus, ac*

demißior probandus, ἄξια ὡς ἡρωικὸς, ἰωνικὸς κίναιδος. Sed & Staticuli ſaltatores è genere pantomimorum fuiſſe videntur, quieti tamen geſtu & ſaltu. Vetus poeta,

Cinædus contra ſtaticulos ſtare nobis
Non magis potis eſt, quam fungus imbri.

proprie tamen ſtaticuli ſaltatores ſunt, qui iam conſiſtunt, iam proſiliunt. Cato apud Macrob. l. 3. Saturnall. *Deſcendit de cantherio, inde ſtaticulos dare, ridicularia fundere.* item, *Iocos dicit, voces demutat, ſtaticulos dat.* Plaut. Perſa.

Nequeo leno quin tibi ſaltem ſtaticulum dem
Quem Hegea faciebat.

Plinius Panegyrico ſcribit Domitianum pantomimos ſuſtuliſſe, quos deinde Nerua reſtituerit, Traianus iterum ſuſtulerit.

DE PRÆSIDE LVDORVM Theatralium.

CAP. XLIV.

LVdi theatrales primum ab Aedilibus dati, mox & à conſulibus, Im-

peratoribus, aliisque, qui Ludos darent. Ædiles autem noui prætextati Ludis theatralibus præsederunt, vt est apud Cicer. 7. in Verr. curabantque ludos suis impensis, eodem auctore pro Muræna & l. 2. de offic. eorum arbitratu mimi ac histriones vapulabant, vt Plaut. in trinum. Scen. 13. & Apul. flor. 1. Olim Ædilibus coercitio in histriones fuit omni tempore, & loco, Augustus hanc eis potestatem ademit, præterquam in Ludis & scena. Sueton. in August. c. 45. Iidem palmam dabant mimis qui excelluissent. Tertul. l. 4. in Marcion. pœna histrionum duplex, ornamenta enim conciduntur, virgis cæduntur. Plaut. in prolog. Amphit. Tacitus tamen l. 1. scribit D. Augustum *immunes verberum histriones quondam respondisse.* Erant apud Græcos ἀγωνάρχαι, ἀγωνοθέται, ἀθλοθέται. Xiphilinus scribit Neronem Agonothetas timuisse, & Lucianus in Necricis monet histriones qui aliquid peccarint ab agonothetis flagellis cædi Sophocl. Aiace Mastigoph.

ἐς τ' ἀμὰ τεύχη μήτ' ἀγωνάρχαι τινὲς

γήσουσ' ἀχαιοῖς.

Id est, mea armea neque vlli certaminis præsides Achiuis proponent. Ἀγωνοδίκης Hesychio βραβευτὴς dicitur, quasi iudex certaminis, qui videtur idem Romæ fuisse cum munerario, seu editore. Græci ἑλλανοδίκας. Xiphil. in Nerone qui ἑλλανοδίκαις πεντεκαίδεκα καὶ εἴκοσι μυριάδας ἔδωκεν. id est, decem & quinque myridas nummorum sextertium. Lucian. Nigrino, ληφθέντα γάρ τινα τῶν πολιτῶν ἀγεσθαι παρὰ τὸν ἀγωνοθέτην, ὅτι βαπτὸν ἔχων ἱμάτιον ἐθεώρει. id est, ciuem quendam captum duci ad Agonothetā quia tincta veste spectaret. Sed de his infra pluribus agetur.

DE PERSONIS.

Cap. XLV.

Personæ dictæ sunt à personando. Nam caput, & os cooperimento personæ tectum vndique, vnáque tantum vocis emittendæ via peruium, quoniam non vaga neque diffusa est, in vnum tantum modo exitum collectum, coactámque vocem, & magis claros, canorósque

tragici, ſicut & calceis embatis ſeu cothurnis, vterentur. Nam ante eum perſonis abſtinuere, contenti mimo vultus, aut fæcibus oblinere auctore Theſpi. Horat.

Et plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis
Quæ canerent, agerntéue peruncti fæcibus ora.

Suidas, θέσπις πρῶτος χρίσας τὸ πρόσωπον ψιμμυθίῳ, ἐτραγῴδησεν εἶτα ἀνδράχνῃ ἐσκέπασεν ἐν τῷ ἐπιδείκνυσθαι, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσήνεγκε καὶ τὴν τῶν προσωπείων χρῆσιν ἐν μόνῃ ὀθόνῃ κατασκευάσας. Theſpis, inquit, primus minio vultum inunxit, deinde portulaca texit in ſcena cum ageret, poſtea & perſonis vti inſtituit, tunica ſola vtens. Certe Ariſtoteles eius rei auctorem ignorare ſe fatetur, L. poet. c. 5. τὶς δὲ πρόσωπα ἀπέδωκε, ἢ προλόγους, ἢ πλήθη ὑποκριτῶν, ἠγνόηται. id eſt, ignoratur quis perſonas repperereit aut prologuos, aut plures hiſtriones. *Romæ ante Liuium Andronicum galeris non perſonis vtebantur, vt qualitas corporis indicium faceret ætatis, Cum eſſent aut albi, aut nigri, aut ruffi. Perſonis primus vti cœpit Roſcius Gallus, oculis peruerſis, nec ſatis decorus in per-*

ſonis , niſi paraſitos pronuntiaret, ut ſcribit Diomed. l. 3. *Perſonati primi egere comœdiã Cincius & faliſcus, tragœdiam Minutius, & Prothonius auctore Donato. Vliſſes ſemper palliatus inducebatur, quia Itacenſes & locri palliati. Priamus raſus. Heſychius, πριαμώθησομαι ξυρήσομαι, ἐπειδὴ τὸ τραγικὸν τοῦ πριάμου πρόσωπον ξυρελαῖς ἐστι. Priamotesomai, id eſt radar, quia tragica perſona Priami raſa eſt. Achilles & Neoptolemus diademata habent, quamuis regalia ſceptra nunquam tenuerint. Comicis ſenibus candidus veſtitus inducitur, adoleſcentibus diſcolor, ſerui comici amictu exiguo teguntur, Paraſiti cum intortis Pallijs veniunt. Læto veſtitus candidus, ærumnoſo obſoletus purpureus diuiti, pauperi phœniceus, militi chlamys purpurea, puellæ habitus peregrinus. Leno pallio Varii coloris tegitur, meretrix lutea veſte, ait Donatus.* Dabantur & ſcortis ſyrmata, veſtes oblongæ more græcanico, quæ terram verrerent, nam vulgo Romæ proſtibula togata, non ſtolata, aut cum veſte breuiori, quæ infra genua non demitteretur.

Terentii ætate hiſtriones perſonati agebant. Donatus in Adelphis, *hæc ſane acta eſt*

cta est ludis scenicis funebribus l. Æmilii Pauli, agentibus L. Ambiuio, & L. Turpione, qui cum suis gregibus etiam tunc personati agebant. In veteri quidem comœdia personæ similes erant iis quos in scena traducebant, vt agnosci possent primo aspectu, prius quam actores aliquid dicerent. In media autem, & noua comœdia de industria personas ludicras, & ad risum accommodatas finxerunt, metu Macedonum, ne vni alicui è principibus personæ assimiles essent, vnde poëta in discrimen capitis veniret. Videmus igitur apud Menandrum qualia supercilia, quantáque personæ habeant, quam absono, peruerso, ac distorto sint corpore, & à natura hominum alieno. Crates Atheniensis primus ebrios in comœdiam induxit. Aristophanis scholiastes in hæc verba, μὴ δείδιθι, οὐ γάρ ἐστιν ἐξεικασμένος. εἴκαζον γὰρ τὰ προσωπεῖα τοῖς κωμῳδουμένοις, ἵνα πρὶν τι καὶ τοὺς ὑποκριτὰς λέγειν ὁ κωμῳδούμενος ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς ὄψεως καταδηλος ᾖ. ἐν δὲ τῇ μέσῃ καὶ νέᾳ κωμῳδίᾳ ἐπίτηδες τὰ προσωπεῖα πρὸς τὸ γελοιότερον ἐδημιούργησαν, δεδοικότες τοὺς Μακε-

δόναι, καὶ τοῖς ἐπιρτημένοις, ἐξ αὐτῶν φόβοις, ἵνα μὴ ἐκ τύχης τινὸς ὁμοιότης προσώπου συμπέσῃ τινι μακεδόνων ἄρχοντι, καὶ δόξας ὁ ποιητὴς ἐκ προαιρέσεως κωμῳδεῖν, δίκας ὑπόσχῃ. ὁρῶμεν οὖν τὰς ὀφρῦς ἐν τοῖς προσώποις τοῖς μενάνδρου κωμῳδίας ὁποίας ἔχει (malim, τὰ προσωπεῖα, aut πρόσωπα τῆς μεν. κωμ.) καὶ ὅπως ἐξεστραμμένον τὸ σῶμα, καὶ οὐδὲ καθ᾽ ἀνθρώπων φύσιν. κράτης ἀθηναῖος πρῶτος μεθύοντας ἐν τῇ κωμῳδίᾳ κατήγαγε. Eiusmodi personæ terrificæ dicuntur à Græcis μορμολυκεῖα, γοργεῖα, ὀξυόδοντες, à Latinis manduci, gumiæ. Pollux l. 10. μορμολυκεῖον, γοργεῖον πρόσωπις, ὠθόνιον πρόσωπον. Illud postremum quid sit non satis capio, nisi quis ὀθνεῖον Legendum putet, id est peregrinum, aut fuerit otho aliquis vultu distorto. Scholiastes Aristophan. in Pace, μορμὼ, μορμολυκεῖον κωμῳδικόν. Theocrit.

μορμὼ, δάκνει ἵππος.

id est mormo, equus mordet, ait mater puellulo. Dio Chrysost. de Gloria. καθάπερ τῶν παιδαρίων ἕκαστον ἰδιότροπόν τινα μορμὼ δέδοικε, id est quemadmodum, singuli pueri timent singulare aliquod ter-

riculum. Docet autem Festus *manias quas nutrices minitantur paruulis esse laruas, id est, manes, quos Deos, Deásque putabant.* Idem *manias interpretatur turpes, deforméſque perſonas, vt ſint ficta quædam ex farina in hominum figuras, quia turpes fiant, quas alii maniolas vocant.* Erant ore hianti μορμολυκεῖα. Ariſtophanes in nebulis, ἄπολλον ἀποτρόπαιε τοῦ χάσματος. id eſt Apollo auerruncce, quantus eſt oris hiatus. Iuuenal. ſ. 3.

ipſa dierum
Feſtorum herboſo colitur ſi quando theatro
Maieſtas, tandémque redit ad pulpita notum
Exodium, cum perſonæ pallentis hiatum
In gremio matris formidat ruſticus infans.

item, *magno manducus hiatu.* Prudent. in Symmachum.

Vt tragicus cantor ligno tegit ora cauato,
Grande aliquid cuius per hiatum crimen anhelet.

Ita deſcribitur à Luciano de ſaltat. εἰς μῆκος ἄρρυθμον ἠσκημένος ἄνθρωπος, ἐμβάταις ὑψηλοῖς ἐποχούμενος, πρόσωπον ὑπὲρ κεφαλῆς ἀνατεινόμενον ἐπικείμενος, καὶ στόμα κεχηνὸς παμμέγα, προστερνίδια, καὶ προ

γαςέρα, παντελῆ παχύτητα περαπίοντα. Id est, homo quidã exstructus in proceritatem absonam, & absurdam, qui calceis altis quasi quodam equo inueheretur, personam faciem vehabens supra caput sublatam, & os hians maximum, fasciæ ante pectus, & ventrem, pinguitudinem exuberantem assimulant. De iisdem Festus, *manducus inter cæteras ridiculus, formi dolosusque ire solebat, magnis malis latè dehiscens, & ingẽtem sonitũ dentibus faciẽs*. Pollux l.4. c.20. in personis ὄγκος ἐςὶ, τὸ ὑπὲρ πρόσωπον, id est, tumor dicitur, supra vultum. Suidas, ἀναπολήκουν τὸ εἴδωλον κροτοῦν τοῖς δακτύλοις. ἀνακροταλοῦν, ὥσαν ἀπολήκουν τοῖς δακτύλοις. & in voce Sardanapalos, τὸ γὰρ ἐφεςὸς τῷ μνήματι ἄγαλμα, ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς ἔχον τὰς χεῖρας πεποίηται, ὥσαν ἀπολήκουν τοῖς δακτύλοις id est, apolecon aut anapolecon, est simulacrum strepitum edens digitis, pollice nimirum & medio. item, simulacrum quod in monumento situm est, ita factum, vt supra caput manus habeat, quasi digitis crepans. In personis sæpe Batavi, Æthiopes, Germani, quasi absurdæ & horrifi-

eæ personæ repræsentabantur. Martial.

Sum figuli lusus, rufi persona Bataui,
Quæ tu derides, hæc timet ora pater.

Dixi vocari manducos, gumias, oxyodontas, Lamias. Manduci dicuntur mattici, μάλτυας enim, σιαγόνας vocant. Plautus, rudente.

Quid si aliquando me pro manduco locem.
Quia pol clarè crepit dentibus.

Pomponius.

Magnus manducus camelus, cantherius.

Lucillius.

Illo quid fiat lamia & pytho.
Oxyodontes qui veniunt illæ gumiæ.

Festus, *degumiare, deuorare.* Accius *manducos illos, & gumias* vocat, personas distortas oribus deformes. Eiusmodi autem personarum multa sunt nomina apud Græcos, χυύθιον, μομβρὼ, σιλλὸς, σιμηχὶρ, χύελτρα, βρυδαλίχες, βρυλλοχισταί. χυύθιον Hesychio persona est lignea. προσωπεῖον ξύλινον. μομβρὼ terriculum est, φόβητρον. σιλλὸς ἀναφάλαντος, μωμός. id est sillus, caluus, irrisor Hesychio, licet hanc vocem in singulari numero repperiri quidam negent. Propriè ἴλλος oculum signi-

ficat, vnde & Pollux, οἱ δὲ καὶ ἴλλους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἰωνικῶς ὠνόμασαν, σιλλαίνειν δὲ τὸ ἐπὶ χλευασμῷ σείειν τοὺς ὀφθαλμούς. id est sillainein est sugillare, siue per risum oculos mouere, σιλλὸς, τὸ χλευαστικὸν ποίημα, est poëma ludicrum quo aliqui risui habentur. vt ad reliqua pergamus, σιμὴ χείρ, σχῆμα τραγικὸν, gestus est tragicus. Pollux σίμην refert inter gestus tragicæ saltationis. σίμη σχῆμά ἐστι τραγικῆς ὀρχήσεως. κύριθρα dicuntur πρόσωπεῖα ξύλινα. κυριτθοὶ οἱ ἔχοντες τὰ ξύλινα πρόσωπεῖα. κατ᾽ ἰταλίαν, καὶ ἑορτάζοντες τῇ κορυθαλλίᾳ γελοιασταί. id est, curithra, sunt personæ ligneæ. Kuritthi sunt qui habent ligneas personas in Italia, & ridiculi qui Korythelia celebrant. βρυδαλίχα persona est muliebris ridicula & turpis, πρόσωπον γυναικεῖον, παρὰ τὸ γελοῖον καὶ αἰσχρόν. vnde & Lacones moechas vocant brudalichas. ὅθεν καὶ τὰς μοιχαλίδας βρυδαλίχας καλοῦσι λάκωνες. βρυλλοχισταὶ, οἱ αἰσχρὰ πρόσωπεῖα περιτιθέμενοι, γυναικείους ὕμνους ᾄδοντες. id est, Bryllochistæ qui personas turpes assumunt, & canunt hymnos muliebres. Nonnulli putant legendum apud Hesichium βρυ-

λίχα, βρυλλιχισαί, non βρυδαλίχα, βρυλλοχισαί, Hesychius certe βρυαλίγμον sonitum ἦχον interpretatur, βρυαλίκτας saltatores militares ex Ibyco & Stesichoro. Quid si βρυλλοχισὰς ebriosos meribibones intelligas. Nam βρύλλω, id est pitisso, bibo. βρύλλας Hesychius interpretatur μυρήματα id est, sonitus aut gemitus. μυρεῖν, nihil est aliud quam ὕδωρ ῥεῖν, aut κλαίειν. Sunt & aliæ personæ de quibus Hesychius ἔκσκευα τὰ παρεπόμενα πρόσωπα ἐπὶ σκήνης. id est, ecsceua, dicuntur personæ asseclæ, vel sequentes in scenis. Forte legendum, ἔκσκηνα. in vet. gloss. ἰαχινὸς micus, à quo & mica appellata, quas nugas glossarium Arabico Latinum interpretatur Mart.

Mica vocor, quid sim cernis, cenatio parua.
Erat, vt videtur, cœnaculum, vbi testa mortui foco incubans, aut lectulo, quam Laruam argenteam vocat Petronius, quæ vertebris, & articulis varie flecteretur, & in mensa proponeretur conuiuis, cum hoc disticho.

Sic erimus cuncti postquam nos cœperit Orcus,
Ergo viuamus dum licet esse bene.

Fuerunt perſonæ quę vultum illuſtrium virorum, aut fæminarum repræſentarent. Sueton. Nerone c. 21. *Tragœdias quoque cantauit perſonatus, heroum, deorúmque, item heroidum ac dearum perſonis effictis ad ſimilitudinem oris ſui, & fœminæ prout quamque diligeret.* Et Xiphilin. in Nerone. ὁπότε καὶ ἐπὶ τὰς ἐμβάτας ἀναβαίνων ὁ νέρων, καὶ ἐπέπεσε τοῦ κράτους, καὶ τὸ προσωπεῖον ὑποδυόμενος τὰ τῶν γυναικῶν πρόσωπα πάντα πρὸς τὴν σαβίναν ἐσκεύαστο. id eſt, quando & cothurnis ſumptis, & excidit imperio, & perſonas induens, omnes perſonæ ad vultum Sabinæ erant expreſſæ. Eiuſmodi perſonæ erant ex ligno, fæce, foliis, cortice, teſtis, & cæteris eius generis rebus. Virgilius.

Oráque corticibus ſumunt horrenda cauatis.

Prudentius.

Vt tragicus cantor ligno tegit ora cauato.

Arrianus in Epicteto l. 3. c. 22. προσωπεῖα ὀστράκινά. perſonas teſtaceas. Tzetzes chiliade 6. πηλὸς, τουτέστιν οἶνος, ὅθεν προπηλακισμὸς ἀπὸ τῆς τρυγὸς τῆς τοῦ πηλοῦ, ἣ κατ' ἀρχὴν οἱ κωμῳδοὶ τὰ πρόσωπα χρισθέντες πολλοὺς κατεκωμῴδησαν ἐν μέσαις ταῖς ἀθη-

ναις. Pelus id eſt, vinum vnde propelaciſmus, ſeu conculcatio, à fæce vini, qua comœdi ora inungebant, vt traducerent Athenis eos qui peccaſſent. Perſonas, & cætera hiſtrionum ornamenta deſcribit Lucianus l. de ſaltatione, & in Ioue tragœdo. προσωπεῖα, ἐμβάδας, ποδήρεις χιτῶνας, χλαμύδας, χειρίδας, προσγαστρίδια, διασωμάτια. perſonas, calceos, cothurnos, tunicas talares, chlamydas, manuum, ventris, & corporis integumenta, quæ ſubligaria lata ſignificatione vocauit Iuuenal. ſ. 6.

Perſonā, thyrſúmque gerēs, & ſubligar Acne.

Indigne acceptum eſt quod Nero viros nobiles perſonas deponere iuſſerit, cum tibia in ſcena canerent apud Xiphilinum. Idem vetuit ne perſonati hiſtriones in ſcenam prodirent: καὶ ἐπειδή τινες αὐτῶν προσωπεῖα ὑπ' αἰσχύνης ἵνα μὴ γνωρίζονται περιέθεντο. Legendus eſt pag. 157. 176. libri typis excuſſi Henrici Stephani. Certe apud Græcos qui in theatro aliquid vile obirent, perſonati erant. Theophraſtus Karact. ἀπόνευς προσωπεῖον ἔχων ἐν κωμικῷ χορῷ, καὶ ἐν θεάμασι δὲ τοὺς χαλκοὺς ἐκ

λέγειν καθ' ἕκαστον παριών, καὶ μάχεσθαι τοῖς τὸ σύμβολον φέρουσι, καὶ περιϊκα θεωρεῖν. id est, à spectatoribus personatus æs exigit in spectaculis vnum quemque conueniens, & cum iis concertat qui tesseram afferũt.

DE MONITORIBVS, curionibus, lictoribus in scena.

CAP. XLVI.

ERant in scena monitores, qui actoribus verba suggererent, si forte memoria laberentur, festus, *Histriones in scena suos habent monitores.* Plutarchus in Politicis. μιμεῖσθαι καὶ τοὺς ὑποκριτὰς τοῦ ὑποβολέως ἀκούοντας, καὶ μὴ παρεκβαίνοντας τοὺς ῥυθμοὺς, καὶ τὰ μέτρα τῆς δεδομένης ἐξουσίας, id est imitari oportet histriones qui monitorem audiunt, & tenorem ac modum datæ sibi potestatis non egrediuntur. Curiones dicti sunt serui publici, qui cum manumitterentur magistratus nomen & prænomen sumebant. Martialis ep. 1. l. 2. *Video quare tragœdi epistolam*

accipiant, quibus pro ſe loqui non licet, epigrammata curione non egent, & contenta ſunt ſua, id eſt mala lingua. Omnia enim quæ in amphitheatro magiſtratuum edicto pronuntiantur per curionem dicuntur. Imo & ipſi imperatores in theatro, vel Amphitheatro non niſi per curionem populo quid velint ſignificant. Pollio in Gallieno. *Ille per curionem dici iuſſit, Taurum toties non ferire difficile eſt. Curio recitat in theatro epiſtolam, qua ſe ſcenici commendant ſpectatoribus.* Iidem dicti curiales, id eſt, ſerui curiarum. Sic apud Terentium dicitur curialis vernula. Erant & præcones qui audientiam imperarent, populo, & voluntatem imperatoris ac iuſſa ſignificarent, actoreſque populo oſtentarent. Plaut. Pœnolo.

Exſurge præco, fac populo audientiam.

in Aſinaria.

Face iam tu præco nunc omnē auritum populū.
Age nunc, reſide, caue ne gratijs.

Dio l. 58. de Claudio, κήρυξι μὲν ἐλάχιστα ἐχρῆτο, τὰ δὲ δὴ πλείω ἐς σανίδας γράφων διεδήλου. preconibus raro vtebatur, ſed vt plurimum in tabellis ſcribebat quid a-

nimi haberet, ac populo indicabat. Ariſtides de non agendis comœdiis. Præcones, inquit, ἐν τοῖς πανηγύρεσι primo quoque verbo nos εὐφημεῖν iubent, id eſt, paſcere linguam, malè nominatis parcere verbis. Chryſoſtomus orat. ad Neophytos οἱ γὰρ μέλλοντες εἰς τὸ θέατρον ἕλκεσθαι ἐκεῖνο, οὐ πρότερον καθιᾶσιν εἰς τοὺς ἀγῶνας ἕως ἂν αὐτοὺς ὁ κῆρυξ λαβὼν ὑπὸ τοὺς ἁπάντων ὀφθαλμοὺς περιαγάγῃ βοῶν καὶ λέγων, μήτις τούτου κατηγορεῖ. Qui enim trahendi ſunt in theatrum eiuſmodi, (ludos Græcanicos intelligere videtur) non prius deſcendunt in certamen, quam eos præco in omnium oculis circumquaque deduxerit clamans, quis hunc hominem accuſat. Erant qui populo ſignificarent quid agendum mox eſſet in ſcena. Syneſius l. 2. de Prouid. καὶ δεῖ τινα προεξελθόντα διαλεχθῆναι τῷ δήμῳ, τί μετὰ μικρὸν ὄψεται. οὗτος οὐ πλημμελεῖ. τῷ γὰρ ἀγωνοθέτῃ διακονεῖται. ὅτε γὲ οὐδ᾽ ἀεὶ τοὺς ἀγωνιστὰς εἰδέναι τὸν καιρὸν τῆς ἀγωνίας νόμος ἀφίησι, ἀλλὰ περιμένειν δεῖ καταπεμπόμενον τῆς προόδου τὸ σύνθημα. id eſt, opportet aliquem antequàm ludi committantur

prodire, qui populo renuntiet, quid iam ſpectaturus ſit, hic non peccat cum agonothetæ miniſtret. Quando neque lex permittit agoniſtas ſcire tempus certaminis, ſed expectare oportet eum qui prodeundi ſignum mittat. Erant item conquiſitores qui conquirerent ſi cui fautores delegati eſſent Plaut. Prolog. Amphitr. *Vt conquiſitores ſinguli in ſubſellia eant per totam caueam ſpectatoribus, ſi cui fautores delegatos viderint, vt his in cauea pignus capiatur togæ.* Erant quoque deſignatores Plautus Pœnolo.

Ne deſignator præter os obambulet,
Ne ſeſſum ducat dum hiſtrio in ſcena ſiet.

Tertullianus L. de ſpectaculis. *Ab aris & templis, inter tibias, & tubas, itur ad circum, & theatrum duobus inquinatiſſimis arbitris funerum & ſacrorum, deſignatore, & haruſpice.* nonnulli volunt eos qui apud Græcos βραβευταὶ dicuntur, eoſdē fuiſſe cum deſignatoribus. Erant & maſtigophori, & agonothetæ. Xiphilinus in Nerone, quem ait τοὺς ἀγωνοθέτας, τοὺς τε μαστιγοφόρους φοβούμενον, καὶ χρήματα αὐτοῖς ἀναλίσκοντα, μὴ ἐλεγχθεὶς μαστιγωθῇ. Ago-

nothetas & maſtigophoros timuiſſe, & pecunias illis numeraſſe, ne ſi forte peccaſſet, verberibus cæderetur. Lucianus Necricis. ἀθλοθέται μαστιγοῦσι, ἢν τις ὑποκριτὴς τὸν δία ὑποδεδυκὼς μὴ κατ' ἀξίαν θεοῦ ὑποκρίνοιτο. id eſt, Athlothetæ flagellis cædunt hiſtrionē qui Iouis perſonam ſuſtinens, non ex dignitate Dei egerit. Erant & qui noctu faces ſpectatoribus in theatro accenderent, & ab euntibus è theatro prælucerent. Xiphilinus in Tiberio ſcribit Seianum per 500 pueros caluos abeuntibus è theatro faces prætuliſſe. Statius l. 1. ſ. vltima.

Vixdum cœrula nox ſubibat orbem
Deſcendis media nitens arena.

Vopiſcus in Philippo. *Scenicos Ludos in Pompeii theatro tribus diebus, totidem noctibus populus peruigil ſpectauit, funalibus atque lychnis tenebras vincentibus.*

De ornatu hiſtrionum.

Cap. XLVII.

Hiſtrionum ornatus varius fuit, pro varietate fabulæ quam agerent, &

personarum quas sustinerent. Alius enim comici senis, alius tragici regis, alius mimi, planipedis, pantomimi habitus, cultusque corporis fuit. Varro Eumenidibus. *Tragici prodeunt capite gibbero, cum antiqua lege ad frontis superficias. Gibberũ caput personatum* vocat. Epictetus c. 39. τραγικοὶ προσωπεῖα, ἐμβάδας καὶ τὸ σύρμα, ὡς καὶ γελωτοποιός. κοινὰ γὰρ ἔχουσι ἄλλα ἀμφότεροι. Tragici, inquit, personas gerunt, cothurnos, vestem talarem, vt & ridiculus scurra. Vtrique enim reliqua omnia communia habent. Calcei tragœdorum describuntur à Luciano in Anacharsi. τραγῳδοὶ ὑποδήματα ἔχουσι βαρέα, καὶ ὑψηλὰ, χρυσαῖς δὲ ταινίαις τὴν ἐσθῆτα ποικίλλονται. κράνη ἔχουσι παγγέλοια, κεχηνότα, παμμεγέθη. id est Tragœdi calceos habent graues & altos, aureis tæniis vestem distingunt. Galeas gerunt absurdas, ridiculas, hiantes, magnas. Legendus Pollux lib. 4. cap. 16. & 18. κοθόρνοι, καὶ ἐμβάδες τραγικὰ ὑποδήματα. Cothurni & embades tragici sunt calcei. Lucianus in Gallo. καὶ τῶν ἐμβάδων τὴν ὑπόδεσιν ἀμορφοτάτην, καὶ οὐχὶ κατὰ λόγον

τοῦ ποδός. id eſt, & cothurnorum deuinctionem abſurdam, & non ad rationem & modum pedis. Polluci ἐμβάται, τὰ κωμικὰ ὑποδήματα, ſunt ſocci comici. Lucianus tamen ἐμβάτας pro cothurnis poſuit L. de ſaltatione, ἐμβάταις ὑψηλοῖς ἐποχούμενον. cothurnis altis inuectum. item, καὶ προσωπεῖον ἀποθέμενος, καὶ καταβὰς ἀπὸ τῶν ἐμβατῶν. id eſt, perſona depoſita cum deſcendiſſet è cothurnis, quos & ἐμβάδας vocat. Idem in pſeud. οὐδεὶς πρὸς σοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὸ θέατρον, οὐδ᾽ ἂν ἐμήνυσεν, ὅτι τοὔνομα τῷ δράματι, ἀλλὰ σὺ κοσμίας χρυσέας ἐμβάδας ἔχων, καὶ ἐσθῆτα τυραννικήν, εὐμένειαν αἰτήσων παρὰ τοῦ θεάτρου, στεφάνους κομίζων, καὶ κρότῳ ἐπιὼν, ἤδη τιμώμενος πρὸς αὐτῶν. id eſt, nemo à te ingreſſus eſt theatrum, neque nomen fabulæ indicauit, ſed tu ipſe aureos cothurnos ornatos habens, & veſtem regiam, beneuolentiam flagitaturus à ſpectatoribus, coronas gerens, & cum plauſu ingrediens, iamque ab iis honoratus. Cothurnos etiam Latini vocant. Horatius in arte poët.

Hunc ſocci caepere pedem, grãdeſque cothurni.

Ouid.

Ouid. l. 2. Amor. e. 17.

Risit amor pallamque meam, pictosque cothurnos.

lib. 3. e. 1.

Lydius apta pedum vincla cothurnus erat.

Lydium cothurnum vocat vel quod à Lydis ludi profecti, vel quia ludii cothurnati. Cothurnus autem vtrique pedi & sexui vtilis: vnde & Theramenes vnus è 30. tyrannis dictus est cothurnus, quod vtrique parti studeret, auctore Plutarcho, διὰ τὸ περὶ τὴν πολιτείαν ἀμφοτερισμόν. Hesychius, κόθορνος ὑπόδημα ἀμφοτέροις τοῖς ποσὶ πεποιημένον. τινὲς δὲ καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ἐφαρμόττειν φασὶ τὸ ὑπόδημα τὸ κόθορνον. id est, cothurnus calceus vtrique pedi seruiens, mulieri item & viro aptus. item vocat me cothurnum, vt qui vtrique studere cupiam. Xenophon Hellenicon. l. 2. ἀποκαλεῖ δὲ κόθορνόν με, ὡς ἀμφοτέροις πειρώμενον ἁρμόττειν. Multa supra de embatis ex Suida, Dione, & Luciano diximus. Nonnulli volunt ὀκρίβαντας esse cothurnos Plato in Symposio, ἰδὼν τὴν σὴν μεγαλοφροσύνην ἀναβαίνοντος ἐπὶ τὸν ὀκρίβαντα μετὰ τῶν

ὑποκριτῶν, καὶ βλέψαντος ἐναντίον τοσούτου θεάτρου. id eſt, videns te magnificum aſcendentem in pulpitum cum hiſtrionibus, & intuentem tot ſpectatores. malo enim pulpitum vertere quam cothurnos. Heſychius ὀκρίβας, κιλλίβας τρισκελὴς ἐφ' οὗ ἵσταντο οἱ ὑποκριταὶ, καὶ τὰ ἐκ μετεώρου ἔλεγον, velut alii, τὸ λόγιον ἐφ' οὗ οἱ τραγῳδοὶ ἠγωνίζοντο. id eſt, ocribas eſt lignum tripes in quo ſtabant hiſtriones, & quæ ex alto dicenda erant, dicebant. vel vt alii, logium. Heſychius etiam ὀκρίβαντας ἐμβάτας & cothurnos interpretatur. Quomodo & Philoſtratus accepit lib 6. Apollon. ὀκρίβαντας δὲ τοὺς ὑποκριτὰς ἐνεβίβασεν, ὡς ἴσα ἥρωσι βαίνοιεν. id eſt, in ocribantas induxit hiſtriones, vt ingreſſu pares heroibus eſſent. κιλλίβας, eſt lignum tripes in quo firmãtur tabulæ cum pinguntur. Vſi ſunt in ſcena nõnulli calceis fæmineis. Libanius βάταλος, inquit, ἐφέσιος αὐλητὴς, ὃς πρῶτος ὑποδήμασι γυναικείοις ἐπὶ τῆς σκήνης ἐχρήσατο, καὶ μέλεσι κατεαγόσι. vnde βαταλίζειν. Batalus Epheſius tibicen primus vſus eſt mulicbribus calceis in ſcena, &

cantu fracto & molli. à Cothurnis Tertullianus in Valentinianos c. 13. dixit, hæc prima tragœdiæ ſcena eſt, alia autem trans ſiparium cothurnatio eſt. Habuerunt & in ſcena veſtem talarem, quæ ſyrma dicta eſt. Martial. l. 12. e. 91.

Aptaſti longum tu quoque ſyrma tibi.

Iuuenalis ſ. 15.

Quanquam omnia ſyrmata voluas,
Nullus apud tragicos populus facit.

Horat. Arte.

Traxitque vagus per pulpita veſtem.

Apul. apol. 1. tragœdos ſyrma hiſtrionis, mimos centunculum gerere ait. Ea ſyrmata purpura, & auro intertexta fuere apud Græcos, quemadmodum & purpura prætexta apud Rom. in prætextatis fabulis, dicũtúrque tragœdorum ſyrmata, ϛατοὶ ξυϛίδες, id eſt Veſtes tragicæ rectæ, quomodo Latinis recta tunica, quæ ab erectis & ſtantibus texitur, ὀρθοϛάδιος χιτὼν, cuiuſmodi deſcribitur in Euangelio, χιτὼν ἄῤῥαφος, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου. id eſt tunica in conſutilis, *deſuper contexta per totum*, vt eſt apud Ioannem cap. 19. vel, ex ſummo contexta tota.

Plutarchus in Alcibiade ςατὺς pro rectis illis palliis posuit, ςατὺς καὶ ξυςίδας καὶ τ̃ ἄλλον ἐναγώνιον ἀμπεχόμενος κόσμον. id est, rectas pallas aut tunicas, & Xystida & alium ornatum qui in certamine adhiberi solet. Athenæus l. 12. χρυσόπαςα vocat, vestes auro intertextas. Dionysius inquit, ξυςίδα, καὶ χρυσοῦν ςέφανον ἐπὶ περόνη μεταλάμβανε, τραγικόν. Id est, Xistidem, & auream coronã cum fibula sumpsit. Hesychius Chlanidas Comicas, Xystida tragicam vestem esse vult, ξυςὶς τραγικὸν ἔνδυμα. Suidas Xistide vti ait Reges tragicos, ξυςίδι χρῶνται οἱ τραγικοὶ βασιλεῖς. τραγικὸν ἔνδυμα ἐσκευοποιημένον, καὶ ἔχον ἐπιπόρπημα ξυςίς. Tragica vestis elaborata, & fibulata Xistis. Plu. l. de tarda Dei vind. παιδάρια· τοὺς κακούργους ἐν τοῖς θεάτροις θεώμενα πολλάκις ἐν χιτῶσι διαχρύσοις, καὶ χλαμυδίοις ἁλουργοῖς ἐστεφανωμένους, καὶ πυρριχίζοντας, ἤγαται καὶ τέθηπεν ὡς μακαρίους, ἄχρις οὗ κεντούμενοι, καὶ μαστιγούμενοι, καὶ πῦρ ἀνιέντες ἐκ τῆς ἀνθίνης ἐσθῆτος ὀφθῶσι. Id est, pueruli maleficos in theatris vestibus in auratis, & chlamide purpurea amictos, coronatos sæpe intuentes, Pyrrhicham saltan-

res admirantur vt beatos, & obstupescũt, donec stimulis confossi, flagellis cæsi, & ignem è veste florida eiectare videantur. Eæ tamen vestes intrinsecus pannosæ, & è centunculis conflatæ erant. Lucian. ep. saturnalit. ὀλιγόχρυσον μὲν τὰ ἔξω, κατάῤῥαφον δὲ τὰ ἔνδον, ὥσπερ αἱ τραγικαὶ ἐσθῆτες, ἐκ ῥακῶν πάνυ εὐτελῶν συγκεκομμέναι, id est, extrinsecus aureum, intrinsecus pannosum, cuiusmodi sunt vestes tragicæ, ex centonibus omnino vilibus concisse. Eæ autem vestimenta sumebantur à chorago, qui sæpe suis sumptibus ludos edebat, vt Plutarchus docet in Andocide. Plaut. persa.

Vestimenta abs chorago sumito, dare debet.

in Trinummo.

Ipse à chorago hæc vestimenta sumpsit suo periculo.

Tragicam pallam Valerius in phormione syrmam fœminino genere vocat, sicut & alii schemam pro schemate dixere.

Quid cum tragicis vestibus, & syrma facis.

Comicis alia vestis fuit, pro persona quam agerent. Certe intrabant vt plurimum præcincti, aut verenda coriacea &

scortea, ridiculi causa, supra femora obtendebant, quæ dicuntur scutina. Hesyc. διεζωσμένοι εἰσιέσαν οἱ κωμικοὶ ὑποκριταὶ, οἱ δὲ αἰδοῖα δερματινὰ τοῦ γελοίου χάριν ἀνωτέρω τῶν ἰσχίων, καὶ τῶν αἰδοίων περικείμενοι, ἃ λέγεται σκύτινα. *Soracum autem, vel sarracum vehiculum erat quo scenicorum ornamenta portabantur*, vestes, baculi, cludines. Scenici enim cum agerent, virgas, aut baculos incuruos in manu habuerunt, de quibus Plutarchus l. περὶ τῆς τῶν παίδ. ἀγωγ. τὰς τῶν ὑποκριτῶν καμπύλας βακτηρίας ἀπευθύνειν ἀμήχανον. id est, curui baculi scenicorum dirigi non possunt. Sueton. in Nerone c. 24. *Atque etiam in tragico actu cum elapsum baculum cito resumpsisset, pauidus, & metuens ne ob delictum certamine summoueretur.* & cæt. Hesychius notat comicorum baculũ dictum ἄρεσκον. ἄρεσκος, inquit, ἡ διδομένη ῥάβδος τοῖς κωμικοῖς. Vide an apud Sueton. baculus ille de sceptro exaudiendus sit, maxime cum Philostrat. l. 5. Apollon. de Nerone Oedipodem agente loquens στολῆς καὶ σκήπτρου meminerit. Cludinis meminit Apul. in apolog. *Sine cludine saltas.* cludinem alii

baculum, alii ferrum, aut pugionem esse volunt. Apul. ibidem, *quas tu cum saltas tanta mollitia animi, tanta formido ferri est.* Pantomimi enim si fabula exigeret ferro vsi. Auson. in Canace.

Visus multo felicior ipsa
Quod non hic ferro viscera dissecuit.

Quod ille mutuatus est à Lucillio l. 2. Græc. Anthol.

πάντα καθ' ἱστορίην ὀρχούμενος, ἓν τὸ μέγιστον
 τῶν ἔργων παριδὼν, ἠνίασας μεγάλως.
τὴν μὲν γὰρ νιόβην ὀρχούμενος, ὡς λίθος ἔστης,
 καὶ πάλιν ὡς καπανεὺς ἐξαπίνης ἔπεσες.
ἀλλ' ἐπὶ τῆς κανάκης ἀφυῶς, ὅτι καὶ ξίφος ἦν σοι,
 καὶ ζῶν ἐξῆλθες, τοῦτο παρ' ἱστορίην.

Id est, omnia ex historia desaltans magno dolore spectatores affecisti, cum vnum modo quod maximi momenti fuit, omiseris. Nioben enim saltans, vt lapis constitisti, & Capanea agens, rursum vt Capaneus cito excidisti. Sed in Canace supinus fuisti, quia ensis tibi in manu fuit, & viuus exiisti, hoc est præter historiam. Scenici enim omnes, & Pantomimi eo cultu fuerunt, quo vsum esse verisimile est eum, quem agerent. Alius ta-

men est baculus ille curuus, cuius meminit plutarchus, & sceptrum regis tragici, & ensis, & cluden Apuleii. philostrat. l. 5. Apollon. καὶ τὰ μὲν κρέοντος, καὶ οἰδίποδος οὕτως ἐξακριβοῦν, ὡς δεδιέναι μήπου λάθοι ἁμαρτὼν θύρας, ἢ στολῆς ἢ σκήπτρου, id est, fabulam Creontis, & Oedipodis ita exacte agebat, vt timeret, ne imprudens erraret in ianua, ornatu, aut sceptro. Lucianus in Anacharsi, Dionysio, inquit, qui Liber pater est, comœdi sunt breuiores, pedites, & minus clamant, habentque galeas ridiculas, βραχύτεροι, καὶ πεζοί, καὶ ἧττον ἐβόων, κράνη πάνυ γελοιότερα ἔχουσι.

DE CALVIS SCENICIS.

Cap. XLVIII.

M*Imi calui*, auctore Nonio, *omnibus erant frustratui.* item, *calui mimi capite raso planipedes.* Festus, & Pollux scribunt eos qui lenonem agerent recaluastros fuisse, à quibus facit Cicero pro Roscio comœdo. *Qui idcirco capillo & superciliis semper est rasis, ne vllum pilum*

viri boni habeat. Nam Gallionem illum periurißimum lenonem cum agit, agit chercam. vnde & calui cōtemptui fuere. Persius s. 1.

Cum tibi calue
Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extet.

Depugnabant calui in scena. Synesius de caluitio. σκύθῃ κομήτῃ εἴ τις ἐντείνει κόνδυλον ἀπολώλεκεν, τὸν ἐν θεάτρῳ δὲ ἄνθρωπον, ὃς πολλὴν καὶ καλὴν παρέχει τῷ δήμῳ τὴν διατριβὴν, ἔξεστι καθ᾽ ἑκάστην ἱερομηνίαν τῷ καταλαβόντι θέαν θεάσασθαι. οὗτός ἐστι μὲν τῶν τέχνῃ φαλακρῶν, οὐ τῶν φύσει, βαδίζων εἰς τὰ κουρεῖα ταῖς ἡμέραις πολλάκις. πάρεισι δὲ εἰς τὸν δῆμον ἐπ᾽ αὐτὸ τοῦτο τῆς κεφαλῆς τὴν ῥώμην ἐπιδειξόμενος, ᾗ μηδέν ἐστι δεινὸν τῶν δεινῶν, & cæt. Scytæ, inquit, comato si quis alapam incusserit occidet, videre autem est ei qui spectaculo quibusque Kalendis frui voluerit, hominem, in theatro, qui multam & gratam populo prębet exercitationem. Hic est ex eorum numero, qui non naturæ sponte, sed data opera calui sunt, qui sæpe tonstrinas adit, & in populi oculis versatur eo animo, vt capitis robur ostendat, cui nihil eorum quæ difficilia sunt difficile est, verum & cum

pice feruenti componitur, & arietat cum ariete ad id docto, à longe ſpumam ebullienti. deficiunt autem fictilia vaſa Megarenſium hoc capite confracta, ſecãtur ac conſcindũtur. Deinde addit, licere caluis qui pudorem tantillum exuerint eſſe miraculorum patratoribus. θαυματοποιοῖς εἶναι ἔξεςι τοῖς φαλακροῖς μικρὸν ἀπερυθριάσασι. dixi ſupra ex Dione Seianum φῶς τοῖς ἀπιοῦσιν ἐκ τοῦ θεάτρου διὰ πεντακισχιλίων παίδων ἀπεξυρημένων παρεσχηκέναι, vt caluitiem Tiberii rideret, lumen abeuntibus è theatro, per quinque millia puerorum qui raſo capite eſſent prætuliſſe. calui item erant qui libertate donabantur. Plaut. Amphitru.

Caluus raſo capite pileum accipiam.

Exiſtimem Caluos iſtos ridiculos in eorum ordine fuiſſe qui per riſum inter ſe alapas incutiebant & excipiebant. Iuuenal. 8.

Irridere poteſt qui
Mamercorum alapas.

Martial. l. 2.

Os tibi præciſum eſt, quantũ non ipſe Latinus
Vilia Panniculi percutit ora ſono.

l. 5. ep. 64.

O quam dignus eras alapis Mariane Latini,
Te successurum credo ego Panniculo.

Cyprianus ep. 103. *Ictibus infelix facies locatur, ut infelicior venter saginetur.* Salaputas alapas vocat Arnobius l. 7. *Salaputarii sonitu & plausu.* vetus glossarium *salapitta, ῥάπισμα.* Tertullian. l. de spectacul. *Insuper contumeliis alaparum sic os obiicit.*

AN NOMINATIM APpellare aliquem in scena licuerit.

CAP. XLIX.

IN veteri comœdia personæ similes erant iis qui publicè irrisi, quorum nomina palam recitabantur. In media & noua mos exsoleuit. Romæ tamen *C. Cælius index absoluit iniuriarum eum qui Lucillium poëtam nominatim læserat. P. Mucius eum qui L. Accium poëtam nominauerat condemnauit. Mimus quidam nominatim Acciū poëtam compellauit in scena. cum eo* Accius *agit iniuriarum. hic nihil aliud defendit, nisi licere nominare cuius nomine scripta dentur a-*

genda. Legendus Cornificius l. 2. ad Herennium.

De Mercede, quæ ſcenicis data.

Cap. L.

CVm pecunias Athenienſes de publico haberent militares, eas viritim populo diuidendas in theatra cenſuerunt, vt ſinguli duos obolos acciperent, & altero vitam tolerare, alterum præbere magiſtro & diſpenſatori theatri poſſent. nec enim id temporis theatrum è lapidibus exædificatum. Pericles autem, vt plebeculæ gratiam iniret, cum tenuiores non haberent vnde loca emerent, quæ à diuitibus numerata pecunia obſidebantur, publicas omnes pecunias theoricas eſſe voluit. Vlpianus 1. Olynth. χρήματα ἔχοντες οἱ ἀθηναῖοι ἔναγχος αὐτὰ πεποιήκασι θεωρικὰ, ὥστε λαμβάνειν ἐν τῷ θεωρείῳ ἕκαστον τῶν ἐν τῇ πόλει δύο ὀβόλους, ἵνα τὸν μὲν ἕνα κατάσχειν εἰς τὴν ἰδίαν τροφὴν, τὸν δὲ ἄλλον παρέχειν ἔχωσι τῷ ἀρχιτέκτονι τοῦ θεάτρου. οὐδὲ γὰρ εἶχον τότε θέατρον

σκλίθων κατεσκευασμένον. τὰ χρήματα ταῦτα τὰ δημόσια θεωρικὰ ἐποίησεν ἐξ ἀρχῆς ὁ περικλῆς & cæt. Apollodorus quidam iterum militares pecunias efficere conatus est, quæ ab Vlpiano petenda sunt. theoricas Kalendis, quas ieronomenias vocat, tantum accipiebant. Decreuit Demosthenes (vt habetur oratione pro corona) ne architecton locum daret legatis in theatro, quem alioqui habuissent duobus obolis solutis. Architecton dicitur ἄρχων τοῦ θεάτρου. id est, magister theatri. spectaculum emere, locare. dicuntur θέαν ἀγοράζειν. Plutarchus θεωρητήρια σημαδεῖν. Theophrastus in Karacter καὶ ξένοις δὲ αὐτοῦ θέαν ἀγοράζας, μὴ δοὺς τὸ μέρος θεωρεῖν. id est, Hospitibus suis cum emerit Spectandi locum, non dat eis partem graduum, in qua consideant. Theatronæ sunt redemptores, & mancipes theatrorum. iidem Lucar exigebant. θεατρώνης ὁ θέαν ἀπομισθῶν. Pollux ex Aristoph. ὁ διοικητὴς τοῦ θεάτρου, id est, administrator theatri. Theophrastus de Impunitate. καὶ ἐπὶ θέαν ἡνίκα ἂν δέῃ πορεύεσθαι οὐκ ἐῶν τοὺς υἱεῖς, ἡνίκα δὲ προῖκα ἀφιᾶσιν οἱ θεατρῶναι. non pa-

titur vt filii eant in spectacula cum eundum est, cum autem theatronæ lucarnō exigunt. Dicitur & Polluci θεαζοπώλης. Ἀρχιτέκτων vocatur Demosth. pro corona. Demosthenes enim decreuit θέαν μὴ κατανεῖμαι τὸν ἀρχιτέκτονα τοῖς πρέσβεσι κελεύειν, ἀλλὰ ἐν τοῖν δυοῖν ὀβολοῖν ἐθεώρουν, ne architecton & magister theatri locum daret legatis in theatro, quem alioqui habuissent duobus obolis solutis. Duos enim obolos soluebāt. Aristoph. Vespis τεθεώρηκα δύο ὀβολὼ φέρων. vbi scholiastes, ἰκρίοις θεωροῦντες δύο ὀβολοὺς παρεῖχον. id est, spectaui duos obolos ferens. qui è tabubulatis, & foris spectabant, duos obolos præbebant. Eas pecunias adnumerabant Kalendis cuiusque mensis. Vlpian. in 3. Olynth. τὰ θεωρικὰ ταῖς ἱερομηνίαις μόνον ἐλάμβανον. qui autem exigebant à populo theoricon dicti sunt χαλκολόγοι, ærruscatores. Sub Diophanto tamen drachma lucar fuit. ἐπὶ Διοφάντου τὸ θεωρητικὸν (malim θεωρικὸν) ἐγένετο δράχμη, ait Hesychius. θεωρικὸν appellat Aristides in Apologia, καὶ κατ' ἄνδρα ὥσπερ θεωρικὸν τὴν ἐπισήμην διανείμαντες. id est, viritim quasi theori-

cun ſcientiam diuidentes. Solon olim legem rulerat vt ſpectaculis ludorum tres drachmæ ſoluerentur priuato cuique, & duæ aliæ in publicum conferentur. καὶ θεωρίας δ᾽ ὅσης ἀγώνων τρεῖς δράχμας τῷ ἰδιώτῃ, δύο δὲ ἄλλας ἀποτίνειν εἰς τὸ δημόσιον ἔταξε, ait Plutarch. in Sol. *Heſychius* θεωρικὰ χρήματα, θεωρικὸν ἀργύριον. Vocat. Plutarch. Romaic. c. πϑ. Lucar τὸ τελούμενον εἰς θέας. v. gloſſ. Lucar θεατρικὸς μισθὸς ἀπὸ φίσκου. id eſt, Lucar eſt quod ſoluitur in ſpectacula. vel merces theatrica de fiſco. Id quod lucaris nomine pantomimis datũ eſt, vocatur menſtruum à Caſſiodoro l. 1. vari. *Pantomimi praſinis menſtruũ*. De lucare Tacit. l. 1. *Auguſtus immunes verberum hiſtriones quondam reſpõderat. De modo lucaris, & aduerſus laſciuiã fautorũ multa decernũtur. Ne quis domos pantomimorum ſenator introiret, ne egredientes in publicum equites Romani cingerent.* Lucar quod à Luco Latinis dictum eſt, Græcis dicitur κωλεὶρ auctore Heſychio. κωλεὶρ τὸ περιτιθέμενον ἆθλον τῶν ἀγωνιζομένων. id eſt, lucar præmium eſt propoſitum certantibus. Malim τὸ περιτιθέμενον ἆθλον. idem oſtendit merce-

dem comicorum proprie μίσθον dictam, & quinque modo fuisse qui mercedem hanc consequerentur. μίσθος τὸ ἔπαθλον τῶν κωμικῶν. ἔμμισθοι δὲ πέντε ἦσαν. Varia autem à variis Imperatoribus merces histrionibus constituta est. *Anthoninus enim Philosophus temperauit scenicas donationes, iubens, vt quinos aureos scenici acciperent, ita tamen vt nullus editor decem aureos egrederetur*, Vt ait Capitolin. in Anthoni. Philo. & Lampri in Alexand. *Alexander Imperator arcarios instituit, qui de arca fisci ederent munera*, eaque parciora, vt est in m. s. c. Petri Pithoei viri doctissimi, & optimè de literis meriti. vnde Arcæ theatralis præfecti vrbis mentio fit No. 57. Sex aurei dabantur prius, vt notat scholiastes Iuuenalis in hæc verba,

Victori populus quod postulat aurum.

Solent, inquit, petere sex aureos. Nam non licebat amplius dare. Roscius tamen *mercedem diurnam de publico mille denarios sine gregalibus solus accipiebat*, vt scribit Macrobius lib. 3. cap. 14. Saturn. & Cic. pro Roscio. Certe.

Eunuchus Terentii bis acta est, meruitque

Pretium

Pretium quãtum nulla alia cuiusquã comœdia, id est, octo millia nummum, *propterea summa quoque titulo ascribitur*, ait Donatus. Actores emebant à poëtis fabulas. Terent. in Hecyra.

Vt libeat scribere alijs, mihi vt discere,
Nouas expediã post hac pretio emptas.

olim poëtis tragicis victoribus hircus datus, Agnus Homericis rapsodis, qui ex eo ἀρνωδοὶ vocati. Eustathius initio Iliad. ἀρνωδοὶ ῥαψωδοὶ, ῥαβδωδοί, ἐπειδὴ οἱ ἀγωνιζόμενοι ἐν ᾠδῇ ὁμηρικῇ, καὶ νικῶντες ἄρνα ἐλάμβανον ἔπαθλον. id est, Arnodi, rapsodi, rabdodi, quia qui cantu Homerico certabant, victores agnum accipiebant mercedem. Nonnulli putant scenicis in diem tribus obolis lucar definitum, quod D. Chrysostomus dixerit orat. de statuis. ἐντεῦθεν τὸ ἦθος αὐτῆς πόλεως διαβάλλοντές εἰσιν οἱ τὰς αὐτῶν φωνὰς τοῖς ἀρχομένοις πωλοῦντες, καὶ τριῶν ὀβολῶν τὴν ἑαυτῶν προδιδόντες ἑαυτοῖς σωτηρίαν. id est, inde sunt ij qui mores vrbis incusant, qui voces suas magistratibus vendunt, & ob tres obolos suam ipsorum salutem produnt. lego τοῖς ἄρχουσι-

Scenicis autem honor habitus in Græcia, vt supra ostendimus, & docet Augustinus lib. 2. de ciuit. c.10. Nam interdum & ciuitate donati, & corona, & pecunia. De ciuitate, & Libertate Plutarch. in Lycurgo oratore, qui legem tulit, vt chytris agon comœdorum ederetur in theatro, & qui vicisset in ciuitatem allegeretur, cum id olim nefas esset. εἰσήνεγκε δὲ νόμους, τὸν περὶ τῶν κωμῳδῶν ἀγῶνα τοῖς χύτροις ἐπιτελεῖν ἐφάμιλλον ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ τὸν νικήσαντα εἰς τὸ ἄστυ καταλέγεσθαι, πρότερον οὐκ ἐξόν. L. Diuo C. qui manumitti non pos. L. Si priuatus. in Pandect. tit. Qui & à quibus libert. & ciuit. Coronatos fuisse Victores vulgo notum est. Synesius in Ægyptio. καὶ γὰρ ἐν τῷ τῆς γραὸς εὐδοκιμῶν στεφανοῦται, καὶ κηρύττεται, καὶ ἐν τῷ τοῦ βασιλέως ἀσχημονῶν κλώζεται, καὶ συρίττεται. id est, etenim in vetulæ persona agenda coronatur & prædicatur, in regis persona peccans explaudtiur, & sibilatur. Sueton. in Nerone c. 53. *Exiit opinio post scenicas coronas proximo lustro descensurum eum ad Olympia inter Athletas.* Varro l.4.L. L. *Corollarium quod additur, vox ficta est à*

corollis, quod hæc cum placuerint actores in scena, dari solitæ sint. Iul. Firmic. l. 8. Astron. c. 20. & 24. coronatos histriones esse ait. Scholiastes Aristoph. ἐστεφανώθη θαλλῷ τῆς ἐλαίας ἱερᾶς, ὃς νενόμισται ἰσότιμος χρυσῷ στεφάνῳ. coronatus est ramo sacræ oleæ, qui aureæ coronæ pretio exæquatur. Agones illi dicti sunt Stephanitæ, de quibus Demosthenes in Leptinem, μεγίστας δὲ δέδοτε ἐκ παντὸς τοῦ χρόνου δωρεὰς τοῖς τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας νικῶσι τοὺς στεφανίτας, id est, maxima dona in eos post hominum memoriam contulistis, qui ludis gymnicis coronariis victores essent. vbi Vlpianus. τοὺς ἐπωδικοὺς καλουμένους λέγει. οἱ μὲν γὰρ τῶν ἀγώνων εἰσὶ στεφανῖται, οἱ δὲ ἀργυρῖται. δίδονται οὖν μέγισται δωρεαὶ καὶ μετὰ στεφάνων. id est, ludos intelligit epodicos in quibus cantu certatur. Certaminum enim alia coronis, alia argento donantur. Dantur autē & maxima dona cum coronis. Gnathæna meretrix dicebat ἀγῶνα suum non esse στεφανίτην, ἀλλ' ἀργυρίτην. Tertullianus de anima, *præ gloria moritur vt Cleodemus Atheniensis, dum ab histrionibus ob præstantiam auro coronatur.* Scenicæ autem

coronæ Romæ ex ære Cyprio factæ auri ſpeciem præbente, vt Plin. l. 34. c. 8. Sueton. Claudio c. 11. *Comœdiam quoque Græcam Neapolitano certamine docuit, ac de ſententia iudicum coronauit.* Dictæ ſunt *coronæ donaticæ* auctore Feſto, *quod his victores in ludis donabantur, quæ poſtea magnificentiæ cauſſa inſtitutæ ſunt ſuper modum aptarum capitibus, quali amplitudine fiunt cum lares ornantur.* id eſt, maiores quam vt hominis capiti congruant. plutarchus lib. εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, φιλήμονα τὸν κωμικὸν, καὶ ἄλεξιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀγωνιζομένους, καὶ στεφανουμένους ὁ θάνατος κατέλαβεν. id eſt Philemona comicum, & Alexin in ſcena certantes, & coronatos mors comprehēdit. Sed poëtæ non hiſtriones fuerunt, qui & Ludis capitolinis coronati, vt eſt in veterib. Inſcript. *L. Valerio L. F. Pudenti: hic cum eſſet annorum tredecim Romæ certamine Iouis capitolini, luſtro ſexto, claritate ingenii coronatus inter poëtas Latinos, omnibus ſententiis iudicum. Huic plebs vniuerſa Hiſconienſium ſtatuam ære collato decreuit.* Aureæ corone ab vrbibus Græciæ Philippo datæ ſunt ob ludos muſicos, qui

nuptiis filiæ eius cleopatræ celebrati. Diodorus Siculus τέλος δὲ πολλῶν πανταχόθεν πρὸς τὴν πανήγυριν συῤῥεόντων, καὶ τῶν ἀγώνων, καὶ γάμων συντελουμένων ἐν αἰγαῖς τῆς μακεδονίας, οὐ μόνον κατ' ἄνδρα τῶν ἐπιφανῶν ἐστεφάνωσαν αὐτὸν χρυσοῖς στεφάνοις. id est, denique multis vndique ad panegyrim confluentibus, & ludis ac nuptiis celebratis apud Ægas Macedoniæ vrbẽ, non modo singulatim viri illustres eum coronarunt aureis coronis, sed etiam ipsæ vrbes. Strabo lib. 9. scribit Tibicines victores Pythiis, præmia cum coronis consequutos. Item Plutarchus Sympos. l. 5. q. 2. & Athen. l. 14. δίδοται δὲ ὁ στέφανος τῷ ἱλαρῳδῷ, καὶ τῷ αὐλῳδῷ, οὐ τῷ ψάλτῃ, οὐδὲ τῷ αὐλητῇ. id est datur corona ilarodo, & aulœdo non psalti aut auletæ. Quod est contra Strabonem, & Pindar. O. 12. Pyth. Qui midæ Agrigẽtino auletæ victori 24. Pythiade coronã datã ait.

νικήσαντα τέχνα τάν ποτε Πάλλας ἐφεῦρε.

id est, vincentem in arte tibiæ quam Pallas inuenit. Horatius

Arbiter pugnæ posuit Nearchus.
Sub pede nndo palmam.

Id eſt, neutrifauit, ſed palmam ſubiecit pedibus, contra morem brabeutarum, qui brabeon in manu promptum habēt, vt victori porrigant. Palmam hiſtrioni victori datam oſtendit Plaut. in Amphitr.

Siue ambiſſent qui palmam hiſtrionibus,
Siue cuiquam artifici.

Datum eſt & illis argentum cum encomio. plutarchus in Lycurgo Rhetore, ſcribit eum legem tuliſſe Athenis ad populum, vt Neptuni certamen non minus tribus anniuerſariis choris, Pompiſque in Piræo fieret, victoreſque decem minis donarētur, qui primo loco viciſſent, qui autem ſecundo octo, qui tertio non minus ſex minis. Eius præterea qui Muſico certamine viciſſet laudes publicè decantatæ, vt Lucian. lib. de Herodoto. In Græcia χορηγοὶ dicti videntur, qui Romæ ludorum editores. Plutarchus in Themiſtocle, ἐνίκησε δὲ καὶ χορηγῶν τραγῳδοῖς μεγάλην ἤδη τότε σπουδὴν, καὶ φιλοτιμίαν τοῦ ἀγῶνος ἔχοντος, καὶ πίνακα τῆς νίκης ἀνέθηκε τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχοντα, Θεμιστοκλῆς Φρεάῤῥιος ἐχορήγει, Φρύνιχος ἐδίδασκεν, Ἀδείμαντος ἦρχεν. id eſt, vicit autē cum ſumpt⁹

ſufficeret tragœdis, & hoc certamem in pretio iam eſſet, & tabulã victoriæ dedicauit. cũ hac inſcriptione, Themiſtocles Phrearius ſumptus ſuppeditauit, Phrynichus docuit, Adimãtus præfuit. Idem in Andocide, ait Andocidem choro cyclico, ſiue annuo certanti dithyrambico tribui ſuæ ſumptus ſubminiſtraſſe. Editorum Romæ ingentes fuere ſumptus, vt ſæpe in impenſam ludorum ab amicis pecuniam acciperent. Seneca l.2. de Beneficiis c.21. Cypria. de opere & Eleem. *Rebus, inquit, ſuis vel obligatis in muneris apparatione, vel venditis, ac niſi editio bona ſucceſſerit conuiciis, ac ſibilis eiiciuntur, & furore populari nonnunquam lapidantur.* Sed hoc proprie ad gladiatores pertinet. Iam vero moris Romæ fuit, vt gratis ſpectarent. Neque enim à populo quicquam theatralis pecuniæ exactum, populus tamen ſponte in ludos ſtipem ſpargere ſolitus. Quod inſtitutum eſt S. *Poſthumio, Q. Martio Coſſ. tanta abundantiæ pecuniæ erat, vt eam populus conferret*, ait Plinius l. 33. c. 10. In Græcia minutum æs dari ſolitum vt diximus, puta duo oboli, pro theori-

co. Theophraſtus Character. ἀπόνοις προσωπεῖον ἔχων ἐν κωμικῷ χορῷ, καὶ ἐν θεάμασι δὲ τὺς χαλκοῦς ἐκ λέγειν καθ' ἕκαστον παριὼν, καὶ μάχεσθαι τοῖς τὸ σύμβολον φέρουσι, id eſt, vęcors perſonatus in comico choro, & in ſpectaculis ęra legit, unumquēque adiēs, & pugnat cum iis qui ſymbolum ferunt. Gratis enim ſpectabant qui ſymbolum ſeu teſſeram ferebant. χαλκοῦς vocat æra minimi pretii, æſculum. v. gloſ. æſculator & χαλκολόγος.

DE PLAVSV ET SIBILO.

Cap. LI.

Plauſus pene ludis omnibus, ſi placuiſſent, datus eſt, & ab hiſtrionibus expetitus. Quintilianus l. 5. *Et cum ſit maxima pars epilogi, amplificatis verbis, atque ſententiis vti licet, magnificis atque ornatis; tunc eſt commouendum theatrum, cum ventum eſt ad illud ipſum quo veteres tragœdiæ, comœdiæque clauduntur, Plaudite.* Plaut. Truculento. *Spectatores bene valete, plaudite exſurgite.* itē in Epidico, Curculione, Amphi-

truone, *Clare plaudite.* Captiuis *Plausum date*,, & in omnibus fabulis. Horatius in Arte,

Donec cantor vos plaudite dicat,

Apul. l. 2. Flor. Tertul. l. 1. in Valentin. Cic. in Catone Maiore. Sueto. Augusto sub finē. Sen. l. 3. Nat. Quæst. quod vel à grege, vel à persona quæ vltimas partes agebat, dici solitum. Manasses in Politicis, de Augusto. μεθιστάμενος τῆς τύρβης τῶν πραγμάτων κροτῆσαι βούλομαι, πολλοῖς ἐπὶ τελευτῇ μου, καὶ κροταλῆσαι χεῖρας. Interdū etiam exsibilati sunt histriones si parum probarentur. Cic. Paradoxis. *Histrio si paulum se mouit extra numerum, aut si versus pronuntiatus est syllaba breuior, aut longior, exsibilatur, explauditur.* l. 3. de Oratore. *Quotus quisque est, qui teneat artem numerorum ac modorum. At in his si paulum modo offensum est, vt aut contractione breuius fuerit, aut productione longius theatra tota reclamant.* κλωσμὸς vocatur à Græcis. Harpocration, κλωσμὸν ἔλεγον τὸν γιγνόμενον ἐν τοῖς στόμασι ψόφον, ᾧ περὶ τὰς ἐκβολὰς ἐχρῶντο τῶν ἀκροαμάτων, ὡς οὐκ ἡδέως ἀκρῶντο. Aristi. ora. περὶ τῶν ἐξορχουμένων. ὥσπερ αὖ τῶν

ὑποκριτῶν οἱ ἐκπίπτοντες, καὶ μὴ δυνάμενοι τὸ δρᾶμα περαίνειν κατὰ φύσιν. id eſt, vt hiſtriones qui excidunt, nec poſſunt fabulam ad finẽ, vt natura rei expoſcit, deducere. Poſtea συρίττεσθαι eos ait, καὶ κλώζεσθαι ὑπ' αὐτῶν θεατῶν; Qua voce vſus Demoſth. in Æſch. ἐτέλεις ἐγὼ δὲ ἐτελούμην, ἐδίδασκες, ἐγὼ δὲ ἐφοίτων. ἐτριταγωνίστεις, ἐγὼ δὲ ἐθεώμην, ἐξέπιπτες ἐγὼ δὲ ἐσύριττον. id eſt, Luſtrabas, & ego circũferebar, docebas, ego ibam vt audirem, tertias in fabula partes agebas, & ego ſpectabã, excidebas, ego ſibilabã. Pollux l. 4. c. 19. ἐδώλια ταῖς πτέρναις καταχρούειν, πτερνοκοπεῖν. tabulata plantis pedum verberare, quod faciebant cum aliquem ſibilo eiicerent. Idem l. 2. πτερνοκοπεῖν, ταῖς πτέρναις κτυπεῖν πρὸς τὰ ἐδώλια ἐν τοῖς θεάτροις Euſtathius. κλώζειν, ποιὸν ἦχον ἀποτελεῖν τῷ στόματι ἐν τῷ ὑποσυρίττειν τινά. id eſt, certum ſonum ore edere, in aliquo exſibilando. Demoſthenes de falſa legatione. ὅτε μὲν ὁ αἰσχίνης τὸ θυέστου ἠγωνίζετο, ἐξεβάλλετε αὐτὸν, καὶ ἐξεσυρίττετε ἐκ τῶν θεάτρων, καὶ μονονοὺ κατελεύετε. Quando, inquit, Æſchines certabat, eieciſtis eum, & exſibilaſtis è theatro, & pene

eum lapidastis. non soli histriones qui excidissent, & poëtæ, sed etiam magistratus, & alii qui populo ingrati essent, sibilo explaudebantur. Seneca ep. 14. Cato *cum modo per populi leuatus manus, & obrutus sputis extra forum traheretur.* Cic. pro sextio, *qui rumore populi ducuntur, eis sibilus mors est.* Cœlius l. 8. ep. ad familiares. In theatro Curionis cum Hortensius ingressus est, *hic tibi strepitus, fremitus, clamor tonitruum, & rudentium sibilus. Intactus à sibilo peruenerat ad senectutem Hortensius.* Sidonius l. 4. epistol. *in theatris pastoritiæ fistulæ.* Philo in Caim. ἐν θεάτρῳ κλωσμῷ συριττόντων καταμωκώμενον. irrisum strepitu oris sibilantium. Sed vt viri illustres si populo ingrati essent sibilo excepti sunt, ita & si grati plausus eis datus. Horat. l. 1. o. 19.

Datus in theatro
Cum tibi plausus,
Care mecænas eques, vt iocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.

Claudianus imitatus est l. 2. in Stilicon.
Quantos proscenia plausus

Ad cælum, quoties vallis tibi Martia ducet
Nomen, Auentino, pallanteóque receſſu.

Panegyr. 4.

Conſenſu caueæ ſublatus in æthera clamor,
Plebis adoratæ reboat fragor.

Doctiſſimus Lipſius plebem adoratam dici vult, quod ori oraria admouerent, vt modulatus eſſet plauſus. Non equidem repugno, ſed tamen verius ea verba ſic exaudiri poſſe puto, vt plebs à viris principibus adorari dicatur. Claudianus de ſexto conſulatu Honorii.

Cum regia circi
Conuexũ gradibus veneratur purpura vulgus.

Suetonius in Claudio, *conſules ſpectacula edentes voce ac manu veneratus eſt.* κρότους Græci vocant plauſus, qui viris tantum principibus dati. Auguſtus enim ægre accepit, ὅτι γάϊον κρότοις καὶ ἐπαίνοις ἐτίμησαν in theatro ait Dio. id eſt, quod Gaium plauſu, & laudibus honoraſſent. Alij bombum vocant, & βομβήσεις. Philoſtratus in Alexandro Seleucienſi εὔσταλὴς δὲ οὕτως τοῖς ἀθηναίοις ἔδοξεν, ὡς καὶ βόμβον διελθεῖν αὐτῷ ἔτι σιωπῶντος. vſque adeo compoſitus Athenienſibus viſus eſt, vt

bombus discurreret ipso adhuc tacente. Themistius in orat. Sophist. ἐπιδεῶς ἔχοντα κρότου τε, καὶ ἐκβομβήσεων. Sueton. in Nerone, bombos, imbrices, & testas vocat. c. 20. *Qui plausuum genera condiscerent, bombos, & imbrices, & testas nominabant.* Bombi grauiore sono, quales illi de quibus Persius.

Torua mimalloneis implerunt cornua bombis.

Martianus capella l. 2. Tympani bombum vocat. Imbrices leuiore, quasi crepitantis super tegulas pluuiæ, aut collisis imbricibus: testæ acuto, vt testarum crepitus, de quibus Iuuenalis s. 11.

Audiat ille
Testarum crepitus.

Cymbala dicuntur plinio l. 2. c. 14. *plausus, inquit, tantum, ac potius cymbala.* Fiebat is plausus cum dextera digitis iunctis, & demissis in manus lęuæ cauum pulsaret, & complausiones illæ dulcisonæ manus erant instar cymbalorum. Aristænetus ep. 10. l. 1. ἡ δεξιὰ τοῖς δακτύλοις ὑπεσταλμένοις, ὑποκειμένην τὴν ἀριστερὰν ἐπλήττεν εἰς τὸ κοῖλον, ἵνα ὦσιν αἱ χεῖρες εὔφωνοι συμπληττόμεναι τρόπον κυμβάλων.

Corippus l. 2.

Emittunt dextras pariter, pariterque remittũt,
Ingeminantque cauos dulci modulamine plauſus.

Martialis. l. 6. e. 35.

Quæque ſonant pleno voceſque manuſque theatro,
Cum populus ſubiti Cæſaris ora videt.

Crepare dixit Horat. l. 2. o. 17.

Cum populus frequens
Lætum theatris ter crepuit ſonum.

Plutarchus in Sertorio. ὃν εἰσελθόντα εἰς τὸ θέατρον ὁ δῆμος ἐξεδέξατο τότε κρότῳ, καὶ κατευφήμισεν, ὧν οὐδὲ τοῖς πάνυ προήκουσι ἡλικίᾳ, καὶ δόξα τυχεῖν ἦν ῥᾴδιον. Sertorium inquit, in theatrum ingredientem populus excepit plauſu, & acclamatione, quæ raro viri illuſtres & grandæui conſequuti ſunt. Libanius legatione ad Iulianum. ἤκουσαν οἱ θεοὶ βοῆς ἡλίκης οὐ πρόσθεν, τῶν μὲν ἀνδρῶν ἐμπεπληκότων οὐ μόνον τὸ θέατρον ἀλλὰ καὶ τὰς τοῦ ὄρους λαγόνας. id eſt, audierunt dii clamorem quantus antea non auditus eſt, hominibus non ſolum theatrum implentibus. Cicero l. 1. ad Atticum, *Ludis & gladiatoribus mirandas*

ἐπισημασίας *auferebamus, sine vlla pastoritia fistula.* Tacitus l. 16. *plebs personabat certis modis, plausuque composito, ne quid temporis momentum, impari clamore, aut silentio segni praeteriretur.* Ad eam rem oraria, quæ primus donauit Aurelianus populo, *quibus vteretur ad fauorem*, ait Vopiscus. *pro ferebant enim voces organo dulciores, & sub quadam harmonia cytharæ concauum theatrum per eos resonabat, vt toni potius, quam clamores essent*, vt loquitur Cassiodorus l. 1. Variar. A Græcis mos ille plausuum petitus. Plato in Axiocho. πρὸς ὄχλον ζῶν εἰ ποππυσθείη, ϗ κροτηθείη, δήμου παίγνιον ἐκβαλλόμενος, συριττόμενος, ζημιούμενος. id est, ad plebeculæ studium viuens, si plausu accipiatur, populi ludibrium, eiectus exsibilatus, multatus. Plausus autem à stātibus datus: exsurgebant enim, & exsiliebant, vt plauderent. Cicero l. 2. ad Atticum, *Curioni stantes plauserunt.* Philostratus in Arrichione. βοῶσι γοῦν ἀναπηδήσαντες τῶν θάκων, ϗ οἱ μὲν τὼ χεῖρε ἀνασείουσι, οἱ δὲ τὴν ἐσθῆτα, οἱ δὲ αἴροντες ἀπὸ τῆς γῆς, οἱ δὲ τοῖς πλησίον ἱλαρὸν προσπαλαίουσι. id est, clamant igitur exsilientes è

ſedibus, & hi quidem mouent manus, illi veſtem, iſti tolluntur à terra, nonnulli cum vicinis hilariter luctantur. Ariſtænetus l. 1. ep. 26. ὁ δὲ δῆμος ἀνέστηκέ τε ὀρθὸς ὑπὸ θαύματος, καὶ φώνας ἀμοιβαίας ἀφίησιν ἐμμελῶς, καὶ τὼ χεῖρε κινεῖ, καὶ τὴν ἐσθῆτα σοβεῖ, ἔπειτα συγκαθήμενος διηγεῖται καθ᾽ ἕκαστον ἄλλος ἄλλῳ κινήματα πολυτρόπου σιγῆς. populus, inquit, exſurrexit erectus pre admiratione, & voces alternis modulatas mittit, & manus mouet, poſtea confidentes inter ſe narrant motus ſilentii multorum mores effingentis. Arnobius l. 4. *Conclamant & aſſurgunt theatra, cauea omnes concrepant fragoribus atque* plauſu. Propertius.

Stantiáque in plauſum tota theatra iuuent.

Apud Sueton.

Galba ſolemni ſpectaculo plaudientes milites inhibuit datis teſſeris, vt manus penulis cohiberent. Mulieres etiam plauſum dedere, apud Libanium in legatione ad Iulianum. Antiochiæ, inquit, γυναικῶν κατὰ τὸν αὐτῶν νόμον οἴκοθεν ἑκάστης συνεκπεμπούσης εὐφημίαν, ἀπὸ τῶν ἐν ταῦθα πεπραγμένων. Id eſt, cum mulieres de more ex ædibus

ſuis

ſuis acclamarent, ob ea quæ illic geſta erant. Plauſus vt plurimum empti, Martiali teſte lib. 7. e. 73.

Vendere nec linguam ſiculis, plauſumque theatris.

Viri enim ambitione perditi pecuniæ nõ parcebant, vt hos plauſus extorquerent. Cicero pro Sextio. *Emptos plauſus, & exiles & raros leuitate nonnullorum theatrales & gladiatorij conſeſſus exibent.* Videtur hic mos ætate Ciceronis in Rempublicã irrepſiſſe, ſic enim l. 4. ad Atticum. *Cum Concio more hoc inſulſo, & nouo plauſum meo nomine recitando daret.* Ouidius tamen ab antiquo morem hunc repetit, 1. Artis.

In medio plauſu, plauſus tunc arte carebat.

Poſtea fuit artificioſus & modulatus, qui non tãtum in theatro, ſed etiam in exercitu à militibus datus eſt. Plutarchus in Mario. οἱ στρατιῶται ἐνοπλίῳ τινὶ κρότῳ, καὶ πατάγῳ συναλάλαξαν ὑφ' ἡδονῆς. milites ſtrepitu quodam & ſonitu armato, præ voluptate ſimul acclamarunt.

V

DE CLAMORIBVS ET Acclamationibus theatri.

CAP. LII.

DIctum est ea de re à Lipsio eruditè, dictum & à nobis in Circo nostro, hic tamen pauca adnotamus. Quoties in scena aliquid ageretur quod omnes probarent, exclamabat cauea, lætitiæ & approbationis argumento. Cicero de Amicitia, *Qui clamores semper tota cauea in* M. *Pacuuii noua fabula, cum ignorante rege, vter esset Orestes, stantes plaudebant in re ficta.* Xiphilinus. Nerone canente τῶν ἀκούειν. πῶς αὐτῶν λεγόντων, ὁ καλὸς καῖσαρ ὁ ἀπόλλων, ὁ αὔγουστος. πολλάκις καὶ μέχρις ἑσπέρας ἐξ ἑωτινοῦ παρεκτείνοντο ἐκβοῶντες. Audire erat quodammodo ipsos dicentes, pulcher Cæsar, Apollo, Augustus. Sæpe à mane ad vesperam clamare pertendebant. Plutarchus in Galba, θέας οὔσης, καὶ τῶν χιλιαρχῶν καὶ λοχαγῶν τὸ ῥωμαίοις συνήθες εὐτυχίαν ἐπευχομένων τῷ αὐτοκράτορι. Cũ spectaculum esset, & tribuni ac centu-

riones morem solemnem retinerent, vt bona omnia precarentur Imperatori. Quod & vsurpatũ in concione populi & in Senatu. Cicero in Verrem *Factus est strepitus, & grata concionis admurmuratio. Cum autem iudiciis se consulturum dixisset, non strepitu, sed maximo clamore suam populus Romanus significauit voluntatem.* Idem & in Græcia obtinuit. Plutarchus in Flaminio. κραυγὴ μὲν ἄπιστος τὸ μέγεθος διὰ χαρὰν. κόρακες περιπετόμενοι ἔπεσον, cum à Flaminio Libertas Græciæ renuntiata est, clamor incredibilis magnitudine fuit ob voluptatem. Legendi Sueton. in Augusto cap. 99. volcatius in Auidio, Spartianus in Antonino pio, Dio p. 429. Seiano cum in Senatum ingressus esset, ἐπιβοήματα Senatorum data. Quod tanti fuit, vt eæ acclamationes in Acta publica mitterentur, & in æs inciderentur. Plinius Panegyerico Traiani. *Illas acclamationes P. C. in acta publica mittendas & incidendas in ære censuit.* Sueton in Claudio cap. 7. *præsedit spectaculis in Caij vicem acclamante populo felicitatem.* Lampridius in Diadumeno. *Acclamatum*

Macrino, Imperator Dij te seruent. Antoninum Diuum omnes rogamus. Iuppiter O. Max. Macrino & Antonio vitam. Lege Arrianum in Epictet. lib. 3. cap. 4. Dio Chrysost. in Cyneguo, ὁ ὄχλος ἐβόων ποτὲ μὲν πράως καὶ ἱλαρῶς πάντες ἐπαινοῦντές τινας, ποτὲ δὲ σφόδρα, καὶ ὀργίλως. id est, turba exclamabat interdum Leuiter & hilariter, cum omnes aliquos laudarent. Interdum vehementer & iracunde. Lege, si tanti tibi est, circum nostrum sub finem. Marcellinus lib. 28. *Pro acclamatione dicitur hodie per te ille discat, nec viris tantum, sed etiam matronis.* Zonaras in commodo, ζήσειας ἐξεβόων, καὶ κύριος εἶ. Sueton. in Calig. c. 13. *Superflua nomina, sidus, & puppum, & pullum* (vocantes.) Mos hic etiam apud Christi cultores. Augustin. ep. 110. *Presbyterum Erodium mihi successorem volo. A populo acclamatũ est, Deo gratias. Christo Laudes. dictum est vicies ter, exaudi Christe.* In vita Augustini, *Dictum est sexies decies, te patrem te episcopum. dictum est octies.* Legendus est locus.

IVLII CÆSARIS BVLENGERI DE theatro, liber II.

DE LVDIS MVSICIS, & scenicis.

CAP. I.

D huc ea quæ motu, gestúque corporis sine organis & flexione vocis in theatro actitata sunt, vt breuissime persequuti sumus. Proximum est vt ad ea deueniamus, quæ cantu ac modulatione vocis, reliquoque Musicæ rei apparatu continẽtur. Quod priusquam perficimus, hoc imprimis fixum esto, ludos omnes in Græcia aut Gymnicos fuisse, aut Musicos, aut scenicos. à Græcis vocantur ἀγῶνες, à Latinis ludi, quæ vox à lydis facta est, quos in Hetruriã delatos esse Timæus scribit,

vbi deinde ludi vsurpati. Polybius admonet Arcadas, vt feros ciuium suorum animos mitigarent, ludos repperisse. Augustinus, ludos scenicos *spectacula turpitudinum, & licentiam vanitatum non hominum vitijs, sed Deorum iussis Romæ institutos ait.* Lege Isidor. lib. 18. cap. 16. *Ab Hetruscis Romani accersitos artifices mutuati sunt*, ait Tertullianus L. de spectaculis. cap. 5. *Nam & cum promiscuè ludi liberalia vocarentur, honorem Liberi patris manifestè sonabant. Libero enim à rusticis primo fiebant, ob beneficium quod Dei ascribunt, pro demonstranda gratia vini.* Tzetzes Chiliade 3. c. 475. Ludos alios esse vult coronarios, alios donaticos. στεφανῖται ἀγῶνες, ἢ δωρεῖται. Caussam cur donatici dicerentur hanc affert. οἱ ἀθληταὶ λαμβάνειν τι χρήζοντες τοῖσ ἀγῶσι, μηλεία, καὶ ἄνθη δὲ, καὶ βοτάνων στεφάνους, νικήσαντες διέτρεχον τὴν ἀγορὰν τὸ πλῆθος, ὅθεν καὶ ἀγύρται dicti id est, Athletæ consequi aliquid muneris cupientes sacris certaminibus, non lilia, & flores, & herbarum coronas, victores per coronam populi in foro discurrebant, vnde & Agyrtæ

dicti. Certe melius eos donaticos, & munerarios vocamus, quibus victores auro, argento, bubus, & cæteris id genus muneribus afficerentur, cuiusmodi sunt agones apud Virgilium l. 5. Aeneid. Statium l. 6. Thebaidos, & ante alios omnes apud Homerum l. 23. Iliad. Plutarchus Politicis præc. ἀργυρίτην ἀγῶνα videtur alium facere à dorite. οὐκ ἀργυρίτην, οὐδὲ δωρίτην ἀγῶνα πολιτείας ἀγωνιζομένοις, ἀλλ' ἱερὸν ὡς ἀληθῶς, καὶ στεφανίτην. non certans certamen Reipublicæ argentarium, aut munerarium, sed sacrum re vera, & coronarium id est, qui non argento, & muneribus corrumpi se sinat, sed laudes tantum, & coronam expectet. Vt argẽtarii ludi sint quib⁹ pecuniæ, munerarii quibus alia munera donãtur. Pollux l. 3. docet φυλλίνας & στεφανίτας, foliaceos, & coronarios vocari agonas, si fuerint τὰ ἆθλα ἐν στεφάνῳ μόνῳ. Hesych. Φυλλίναι ἀγῶνες ἐν οἷς μὴ ἐτίθετο ἀργύρεον ἀλλὰ στέφανοι μόνοι, καὶ εἶδός τι κυκεών, id est Phullinæ, seu foliacei ludi sunt, in quibus argentum non in præmium proponebatur, sed coronæ tantum, & potio quæ-

dam Cyceon dicta. forte foliacei ludi, quibus victores foliaceis coronis donarentur, aut foliis ab astantibus spargerentur. Clemens l. 2. c. 8. ἐν δὲ τοῖς ἀγῶσι πρῶτον ἡ τῶν ἄθλων δόσις ἦν. δεύτερον δὲ ὁ ἐπαγερμὸς, τρίτον ἡ φυλλοβολία, τελευταῖον ὁ στέφανος, ἐπίδοσιν λαβούσης εἰς τρυφὴν τῆς ἑλλάδος μετὰ τὰ μηδικά, vt rectè legit doctissimus Cassaubonus. id est, in certaminibus prima fuerunt præmia, & munera, deinde stipes quę à victoribus colligerentur, tertia foliorum sparsio, vltima corona, cum rebus ad victum pertinentibus abundaret Græcia exacto bello Medico. Hoc supra voluit Tzetzes, qui ἀγυρτὰς eos dictos autumat. φυλλοβολίαν Tertullianus l. de resurrect. carnis vocat *florum asperginem*. Apuleius *iacula floris, serti & soluti*. Athenæus l. 13. οὐ γὰρ στεφανίτης ὁ ἀγών ἐστιν, ἀλλ' ἀργυρίτης. Munera, dona, præmia, brauia, dicuntur ἆθλα καὶ ἔπαθλα, non tantum in Gymnicis agonibus, sed & musicis, auctore Polluce l. 3. c. 30. Quanquam proprie ἀγωνοθέτης dicitur, qui edit musicos agonas, ἀθλοθέτης qui Gymnicos. Hesychius ἀθλο-

θέτης ὁ μόνα γυμνικὰ, ἀγωνοθέτης ὁ τὰ μουσικὰ ἀκροάματα διατιθέμενος. & Suidas, ἀγωνοθέτης ὁ ἐν τοῖς μουσικοῖς, ἀθλοθέτης ὁ ἐν τοῖς γυμνικοῖς Philo Iudæus p. 550. ἀθλοθέτης τῶν γυμνικῶν ἀγώνων τῆς θέας ἀνείρξων γυναῖκας. Athotheta, gymnicornm certaminum ſpectaculo fæminas excluſit. Promiſcue tamen Athlotheta, pro Agonarcha & agonotheta ponitur, & contra apud Pauſan. in Eliacis, vbi primum duos ἀγωνοθέτας fuiſſe, deinde nouem ellanodicas, denique decem ἀθλοθέτας ſcribit. Ita & Themiſtius orat. 2. quem prius dixerat ἀθλοθέτην in ſtadio, eundem poſtea vocat ἀγωνοθέτην. Quod & cæteri auctores plærumque faciunt, vt pluribus locis qui paſſim in his noſtris libellis ſparſi ſunt, videre eſt. Vnde & Plato τὸν περὶ τὴν μουσικὴν ἀθλητὰς vocat, quia ἆθλα etiam de muſicis dicuntur. Ludi muſici erant, quos Ptolemæus muſis & Apollini dedicauit, & quemadmodum Atletarum, ſic communium ſcriptorum victoribus præmia & honores conſtituit, ait Victruuius Procemio l. 7. Proprie muſici agones Pythiis,

Nemeis, Isthmiis celebrabantur, atque adeo olympicis, vt plinius scribit. Forte post Neronem, qui primus agona musicum olimpiæ celebrauit, vt docet Suetonius c. 23. l. 6. his verbis, *Olympiæ quoque præter consuetudinem musicum agona commisit*, & Philostrat. l. 4 Apollon. dicebanturque musici agones cum aut poëtæ inter se committerentur, aut fidicines, tibicines, cytharœdi, quorum nullus vsus Ludis olympicis. Philostratus l. 8. ἐκέλευσε τοὺς ἠλείους ὁ νέρων τραγωδίαν ἀπαγγεῖλαι, καὶ κιθαρωδίαν, οἷς μήτε θέατρόν ἐστι, μήτε σκηνὴ πρὸς τὰ τοιαῦτα, στάδιον δὲ αὐτοφυὲς, καὶ γυμνὰ ταῦτα. id est, iussit Nero Eleos, tragœdiam renuntiare, & cytharœdorum certamen, quibus neque theatrum est, neque scena, vt hi agones edantur, sed stadium spontaneum, ac natiuum, & nuda ista. In Elide tamen apud Lalichmiũ agones musici celebrati. Pausanias l. 2. Elias. ἐν τούτῳ τῷ γυμνασίῳ καὶ βουλευτήριόν ἐστιν ἠλείοις, καὶ ἐπιδείξεις ἐνταῦθα λόγων τε αὐτοσχεδίων, καὶ συγγραμμάτων ποιοῦνται παντοίων, καλεῖται δὲ λαλίχμιον τοῦ ἀναθέντος ἐπώνυμον. In hoc inquit, gymnasio

ſenaculum eſt Eleis, & declamationes ibi fiunt orationum ex tempore, & ſcriptorum omnis generis. Vocatur autem Lalichmium ab auctore. Pythiis erant nobiles Muſicæ agones, quibus victores coronati. plutarchus L. de Muſica. Terpander τὰ πύθια τετράκις ἑξῆς νενικηκὼς ἀναγέγραπλαι. Item, σακάδας τὰ πύθια νενικηκὼς ἀναγέγραπλαι· id eſt, Terpander, & Sacadas quater vno ordine pythiis vicerunt. Apud Ælianum in varia hiſtoria Pindarus poëta certamine Thebis ſuſcepto, cum in auditores indoctos incidiſſet, quinquies à Corinna victus eſt, πίνδαρος ὁ ποιητής ἀγωνιζόμενος θήβαις, ἀμαθέσι περιπεσὼν ἀκροάταις ἡτήθη κορίννης πεντάκις. Neapoli certamen fuit, Muſicũ & Gymnicum. Strabo l. I. νυνὶ δὲ πένταετηρικός ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς μουσικός τε, καὶ γυμνικός. Rapſodis etiam certaminibus illis locus fuit. plato l. 3. de republ. κεκοσμημένος ἐσθῆτι ποικίλῃ, καὶ χρυσοῖς στεφάνοις κλάιειτε ἐν θυσίαισ, καὶ ἑορταῖς ῥαψῳδὸσ. Ornatus, inquit, veſte varia, & aureis coronis, flet in ſacrificiis, & feſtis celebritatibus rapſodus. Erant &

Muſici agones, à Nerone, & Domitiano, cæteriſque imperatoribus variis locis inſtituti. Suetonius Nerone c. 12. *Inſtituit & quinquennale certamen primus omnium Romæ more Græco triplex, Muſicum, Gymnicum, equeſtre quod appellauit, Neronia.* Philoſtratus Præfat. ad Iconas. Statius Surrentino. Sueton. cap. 20. Neron. *Prodire in ſcenam concupiuit, & prodijt Neapoli primum, ac ne concuſſo quidem repente motu terræ theatro ante cantare deſtitit, quam inchoatum abſolueret νόμον.* Cum magni æſtimaret *cantare etiam Romæ Neroneum agona, ante præſtitutam diem reuocauit.* Philoſtratus l. 4. de vita Apollonii c. 4. Athenæus l. 14. Ludos item capitolinos Domitianus inſtituit, quibus victores quercu coronarentur. Iuuenal. ſ. 5.

An capitolinas deberet Pollio quercus
Sperare, & fidibus promittere.

Albæ quoque certamen muſicum, & poëticum fuit. Stat. l. 4. ſyl.

Troianæ qualis ſub collibus Albæ,
Cũ modo germanas acies, modo Daca ſonantẽ,
Prœlia palladio tua me manus induit auro.

De Capitolinis Martial. l. 4. e. 55.

O cui Tarpeias licuit contingere quercus.
l. 11. e. 10.
Clarus fronde Iouis, Romani fama cothurni.
Adrianus Smyrnæ muſicum certamen inſtituit. Artemidor. l. 7. c. 67. οἶδα δέ τινα κιθαρῳδὸν ἐν σμύρνῃ μέλλοντα ἀγῶνα τὸν ἀδριανοῦ ἀγωνιεῖσθαι. id eſt, noui Smyrnæ quendam citharœdum, qui cum certamen Adrian. certaturus eſſet. Sacris autem Græciæ certaminibus etiam olympicis, muſicæ & poëticæ agonas editos eſſe teſtantur è veteribus multi. Acro l. 4. o. 2. Carm. Horat. de Ludis olympiis agens *In eodem agone, inquit, Poëtæ heroum laudibus decantandis, & accepto themate certabant, & palma coronabantur.* Dio Chryſoſt. Diogene. P. 96 iſtmiis, ait, circa templum Neptuni multis quidem Sophiſtis clamantibus, & inter ſe conuitiantibus, multis item ſcriptoribus legentibus ſua ſcripta, multis poëtis ſua poëmata canentibus.

περὶ τὸν νεὼν ποσειδῶνος, πολλῶν μὲν σοφιστῶν βοώντων, καὶ λοιδορουμένων ἀλλήλοις, πολλῶν δὲ συγγραφέων ἀναγινωσκόντων τὰ συγγράμματα, πολλῶν δὲ ποιητῶν ποιήματα ἀδόντων.

Vnde diſcas poëtas eiuſmodi certaminibus poëmata ſua cantillando recitaſſe. Imo & hiſtoricos apud Lucianum, qui Herodotum olympiis hiſtorias ſuas ſummo omnium conſenſu canentem pronuntiaſſe commemorat. Legendus Plutarchus l. 2. Sympoſiacon, & Diodorus l. 14. ἔπεμψε δὲ καὶ ῥαψῳδοὺς τοὺς κρατίστους, ὅπως ἐν τῇ πανηγύρει τὰ ποιήματα αὐτοῦ προφερόμενοι ποιήσωσι ἔνδοξον τὸν Διονύσιον. miſit, inquit, Dionyſius rapſodos optimos, vt in Panegyri poëmata eius proferentes, eum clarum efficerent. *Ita & Romæ Nero in orcheſtram*, ait Sueton. c. 12. *Senatúmque deſcendit, & orationis quidem, carminiſque Latini coronam, de qua honeſtiſſimus quiſque contenderat, ipſorum conſenſu conceſſam ſibi recepit, cytharam autem à Iudicibus ad ſe delatam adorauit, ferrique ad Auguſti ianuam iuſſit.* Olim rapſodi dicti Homeriſtæ. Demetrius Phaleræus primus in theatro dedit τοὺς νῦν ὁμηριστάς, ait Athen. lib. 14. & lib. 1. pag. 19. 20. 21. Dio Chryſoſtomus de Sympos. Multos ait εἰς τὰς πανηγύρεις ἐλθόντας ποιήματα ἐπιδεικνῦντας. id eſt, in panegyri poëmata reci-

tasse Pl.l.2.de Rep. Tunc, inquit, oportet expectare vt musici agones diuisim ac distincte edantur. τότε καὶ τοὺς μουσικῆς ἀγῶνας χρὴ προσδοκᾶν κατὰ μέρος ἀγωνιεῖσθαι, quibus qui vicerunt, suæ artis socios conuiuio excipiunt. Plutarchus l.1. Sympos. q. 4. σωσικλέα τὸν κορωνῆθεν πυθίοις νενικηκότα ποιητὰς εἱστιώμενον τὰ ἐπινίκια, id est Soticlem Coronensem victorem Pythiis poetis victoriæ epulum celebrasse. l. 5. q. 2. τὴν δὲ ποιητικὴν ἀποφαίνομεν οὐχ ὄψιμον, οὐδὲ νεαρὰν ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας, πάλαι δὲ στεφάνων ἐπινικίων τυγχάνουσαν, id est, poëticam ostendimus non nuper in sacra certamina deductam esse, coronáque donatam, sed ab antiquo. τὰ μὲν γε πύθια τῶν μουσικῶν ἔσχε τρεῖς, ἢ τέτταρας ἐπεισοδίους ἀγῶνας. Pythia, inquit Musicorum habuerunt tres aut quatuor agonas, qui initium certandi facerent.

Visa item esse ait ἀναθήματα τῆς ἐρυθραίας ποιητρίας ἴσθμια νενικηκυίας. id est, donaria Erythreæ poëtriæ quæ isthmia vicerit. Plato in Axiocho, musicas auditiones, theatra poëtarum, & Cyclios choros eodem numero ponit, μουσικὰ ἀκούσματα,

θέατρα ποιητῶν, κυκλίους χορούς. Sueton. in Auguſto vocat acroama c. 74. *aut acroama & hiſtriones, aut etiam triuiales ex circo Ludios interponebat.* Athenæus l. 12. περὶ τῶν θεωρημάτων καὶ ἀκροαμάτων, de ſpectaculis, & auditionibus. Cic. pro Sexio *Ille ipſe ludius non ſolum ſpectator, ſed actor & acroama.* Ita & Plutarchus in Galba canum tibicinem ἀκρόαμα εὐδοκιμώτατον vocat. idem in Fabio θέας μουσικάς, καὶ θυμελικάς muſicum agonem appellat qui graphicè deſcribitur à Nonno Heliopolit. l. 19. Dionyſiac.

καὶ πρῶτον κληροῖο τυχὼν τεχνήμονι ῥυθμῷ
κεκροπίης ναέτης κιθάρην ἐλέλιξεν ἐρεχθεύς,
μέλπων πάτριον ὕμνον.
δεύτερον αἰόλον ὕμνον ἄναξ οἴαγρος ὑφαίνων.

Primus, inquit, Erectheus ſorte hoc dante citharam percuſſit canens hymnum patrium. Secundo loco Rex oeager hymnum texens, &c. Lucian. aduerſus indoctum hiſtoriam amœnam de muſico certamine quod Pythiis agi ſolitum refert. Euangelus quidam, inquit, Tarentinus non obſcuro loco natus venit Delphos, τά τ' ἄλλα λαμπρός, καὶ δὴ καὶ ἐσθῆτα χρυσό-

χρυσόπαστον ποιησάμενος, καὶ στέφανον δάφνης χρυσῆς κάλλιστον, & rebus aliis splendidus, & vestem auro distinctam gerens, & coronam pulcherrimam ex aurea laurea quæ Smaragdis lauri fructus magnitudine exæquantibus ornata esset. At cythara, res visu mirabilis, apparatu diues ex purissimo auro fabricata, annulis, sigillis, & variis lapillis distincta, Musarumque Apollinis, & Orphei imaginibus sculpta, spectarores animi suspẽsos tenebat. Cum autẽ certaminis dies venisset, tres in scenam descenderunt, obtigisque sors Euangelo vt secundo loco caneret. Procedit ille post Thespin Thebanum, qui non male certauerat, auro, Smaragdis, beryllis, hyacynthis totus collucens. Ipsa purpura quæ auro contexta visebatur, mirifice hunc cultũ commendabat. Sed cum iam citharam pulsare & canere necesse esset, personat agreste quiddam, inersque ac incompositum, cantus autem plane ineptus erat ac solutus, ita vt omnibus risui fuerit, Athlothetæ autem irati, τοὺς ἀθλοθέτας δὲ ἀγανακτήσαντας ἐπὶ τῇ τόλμῃ μαστιγώσαντας

αὐτὸν ἐκβαλεῖν τοῦ θεάτρου, &c. καὶ ὑπὸ τῶν μαστιγοφόρων συρόμενος διὰ μέσης τῆς σκηνῆς, καὶ τὰ σκέλη κατῃματωμένος ἐκ τῶν μαστίγων, hominis temeritate, cum eum loris cecidiſſent, eiecerunt è theatro. Ille tractus & raptatus per ſcenam à Maſtigophoris, & crura verberibus cruentata habens, &c. Paulo poſt, ſubiit Eumelus quidam Eleus, peruetuſtam citharam afferens, cuius lignei erant clauuli (κόλλοπες, de quibus infra agemus) veſte amictus quæ cum corona vix decē drachmis ſeu denariis æſtimaretur, bellè canens, commode fides feriens, ἐκεράτει, καὶ ἀνεκηρύττετο, victor renuntiatus eſt. Vbi mihi notes velim citharoedos coronatos in theatrum aſcendiſſe, deinde victores Delphica aut Pythia corona inſuper donatos. Addit enim ἐγὼ δὲ ὁ πένης τὴν δελφικήν. Aurea, inquit, corona redimitus es, quia diues, ego pauper Delphica. Legendus Athen. lib. 14. plutarch. in Philopoem. Qui Nemeis citharoedos in theatro decertaſſe narrat, Dio Chryſoſt. orat. ad Alexandrinos, quos ad citharæ modos ſæpe pugnaſſe

scribit, cum in factiones distraherentur. Tacit. lib. 14. Sueton. cap. 23. Neronis certamen Musicum commemorant.

DE MVSICA THEATRALI.

CAP. II.

MVsicam quæ in theatris vsurpata est, non longe à musicis certaminibus quæ Pythiis, Nemeis, Isthmiis, olympiæ, Smyrnæ, Neapoli, atque adeo Romæ habita sunt, abfuisse certum est. Nam vtrobique certabant sub iudice, & frequenti hominum corona in scenam sorte prodibant. Sueton. Nerone c. 21. *ac sine mora nomen suum in albo profitentium iussit ascribi, sorticuláque in Vrnam cum cæteris demissa, intrauit ordine suo, simúlque præfecti prætorio citharam sustinentes.* Aristot. l.8. politic. vocat eos theatricæ musicæ artifices, τοὺς τὴν θεατρικὴν μουσικὴν μεταχειριζομένους, dicuntur actuarii Thymeles C. Theodosian. l. 21. l. 22. tit. de diuers. apparit. Vitruu. l. 5. θυμελικοὺς καὶ ὀρχηστάς. Iustinian. nouel. 105. τοὺς ἐπὶ

τῆς θυμέλης χορὸς. Cicero ludos theatri ſcenicos vocat, quos Pōpeius edidit, & in Clytæm-neſtra ſexcentos mulos induxit l. 7. ep. ad familiar. Ad ſcenicos referuntur oſci ludi, qui lingua oſcorum veteri, peregrina & abſurda ſunt acti. Strabo l. 5. τῶν μὲν ὄσκων ἐκλελοιπότων, ἡ διάλεκτος μένει παρὰ τοῖς ῥωμαίοις, ὥστε καὶ ποιήματα σκηνοβατεῖσθαι κατά τινα ἀγῶνα πάτριον, καὶ μιμολογεῖσθαι. Cum inquit, defecerint oſci lingua tamen manet apud Romanos, ita vt poëmata quædam, & mimi oſca lingua in pulpito certis ludis agantur. Vnde apparet oſcorum Dialecton aliam fuiſſe à Romana. Titinnius apud Feſtum, *Qui oſce & volſce fabulantur., nam Latine neſciunt.* Oſcorum ludorum memiuit Cic. lib. 7. e. 1. ad Famil. & Tacitus lib. 4. *Oſcum quoddam ludicrum tenuiſſimæ apud vulgū oblectationis eo virtū veniſſe.* Ab oſcis Oſcedo, puto oris, quod oſci opici lingua ad res obſcænas, à quibus honeſtæ aures abhorrent, abuterentur. Sammonicus cap. 14.

Hinc oſcedo fugit, linguæ quoque vulnera cedunt.

Iuuenal. s. 6.

Nec curãda viris opicæ castigat amicæ. verba Isidor. lib. 4. Etymol. c. 8. oscedo est quainfantiũ ora violãtur. Gellio tamen lib. 4. cap. 20. oscedo vitrum est quo sæpe oscitamus, quasi ab ore, non ab oscis oscedo dicta sit. Festus, *Opicũ quoque inuenimus pro osco. Oscis enim frequentißimus fuit vsus Libidinum spurcarum. Vnde & verba impudentia appellantur obscena.* Iuuenal. s. 3.

Et diuina opici rodebant carmina mures. Sidon. *turba & præceps, & opica.* Ausonio *Opicus magister*, id est, ἐρρητοποιός. Osci seu Opici Straboni populi campaniæ, & Thucididi lib. 3. Dionys. Halyc. l. 1. Catonis verba sunt, *nos spurios dicunt, & opicorum cognomento dedecorant.* Vt sit, Ludi scenici vbique in Græcia nobiles fuerunt, vsque adeo vt ne Alexander quidem ab iis abhorruerit, cum Gymnicos auersaretur. Plutarc. in Alexandro. χορὸς ἀγκυκλίοις καὶ τραγικῶν ἀγῶνας Alexander dedit. Et Hierosolymis ab Herode dati sunt, vt Iosephus scribit lib. 15 Origin. cap. 11.

Cæterum theatralis musica mollis fuit & effæminata, cum in musicis agonibus virilis fuerit, in Deorum ac Heroum laudibus occupata. Plutarch. l. de musica. ἐπὶ μὲν τοι τῶν ἔτι ἀρχαιοτέρων, οὐδὲ εἰδέναι φασὶ τοὺς Ἕλληνας τὴν θεατρικὴν μοῦσαν. ὅλην δὲ αὐτῆς τὴν ἐπιστήμην πρός τε θεῶν τιμὴν, καὶ τὴν τῶν νέων παίδευσιν παρελαμβάνετο. per initia, inquit, si vetustiora replices, ne Græcis quidem in vsu fuisse theatralem musicam comperies, cuius omnis scientia vel ad Deorum honores, vel ad iuuentutis institutionem referretur, cum apud eos nulla dum theatra essent, sed templorum cancellis musica contineretur, in quibus honorem Deorum, & virorum fortium laudes prædicabant. μηδὲ τὸ παράπαν ἤδη θεάτρου παρὰ τοῖς ἀνδράσιν ἐκείνοις κατεσκευασμένου, ἀλλ' ἔτι τῆς μουσικῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀναστρεφομένης, ἐν οἷς τιμήν τε τοῦ θείου διὰ ταύτης ἐποιοῦντο, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐπαίνους. vero simile est autem & theatrum, & ipsum θεωρεῖν à Deo appellata esse. εἰκὸς δ' ἐ, ὅτι εἶναι (deleo τὸ εἶναι) τὸ θέατρον ὕστερον, καὶ τὸ θεωρεῖν πολὺ πρότερον ἀπὸ τοῦ θεοῦ τὴν προσηγορίαν

ἔλαβεν. Plato l. 3. de legib. διῃρημένη γὰρ τότε ἦν ἡ μουσικὴ, κατὰ εἴδη τε ἑαυτῆς ἄττα, καὶ σχήματα. καὶ τι ἦν εἶδος ᾠδῆς εὐχαὶ πρὸς θεούς. ὄνομα δὲ ὕμνοι ἐπεκαλοῦντο. καὶ τούτῳ δὴ τὸ ἐναντίον ἦν ᾠδῆς ἕτερον εἶδος. θρήνους δέ τις ἄν αὐτοὺς μάλιστα ἐκάλεσε, καὶ παίωνες ἕτερον. καὶ ἄλλο, διονύσου γένεσις οἶμαι διθύραμβος λεγόμενος. Legendus eſt eo loco ſub finem l. 3. id eſt, diuiſa enim tunc erãt muſica, in ſpecies quaſdam, & figuras ſeu geſtus, &c. preces ad Deos erãt ſpecies aliqua cantilenæ. hymnos vocant. aliud genus fuit plane contrarium, threnos dicunt, & pæanes. aliud fuit in honorem Bacchi, dithyrambum vocant. Conqueritur ea de re D. Baſilius l. 4. in Examer. ſunt, inquit, vrbes quædam, quæ à prima luce ad veſperam oculos ſpectatorum, ſpectaculis præſtigiatorum omne genus paſcunt, & modos quoſdam fractos, corruptos, ac impudicos audientes non ſatiantur, orcheſtra ſpectaculis laſciuis abundans, publica ſchola impudicitiæ. εἰσί τινες πόλεις παντοδαποῖς θεάμασι θαυματοποιῶν ἀπὸ βαθέος ὄρθρου μέχρις ἑσπέρας αὐτῆς ἑστιῶσαι τὰς ὄψεις, καὶ μελῶν τινων κα-

κλασμένων, καὶ διεφθαρμένον ἀκούοντες οὐκ ἐμπλῶνται paulo infra. ὀρχήστρα εὐθυμουμένη θεάμασι ἀκολάστοις, δημόσιον διδασκαλεῖον ἀσελγείας. Sed ante Basilium Seneca ep. 84. quasi rem indignam exaggerat. *Nostris plus cantorum est, quam in theatris olim spectatorum fuit: iam omnes vias ordo canentium impleuit, & cauea aeneatoribus cincta est, & ex pulpito omne tibiarum genus, organorumque consonuit, fit concentus ex dissonis.* Vetus autem musica Græcorum licet in odeis, foris, aut theatris haberetur, nihil tamen habuit effæminati, sed plane virilis ac robusta fuit. οἱ δὲ νῦν τὰ σεμνὰ αὐτῆς παραιτησάμενοι ἀντὶ τῆς ἀνδράδους ἐκείνης, καὶ θεσπεσίας, καὶ θεοῖς φίλης κατεαγεῖσαν, καὶ κωτίλην εἰς τὰ θέατρα εἰσάγουσι, ait Plutarchus l. de musica. id est, qui nunc in theatris musicam exercent, veterem honestatem auersati, pro virili illa & diuina, Diisque amica fractam & garrulam in theatra induxerunt. Hoc addo, scenicos artifices à citharœdis theatri, & musicis agonibus alios esse. Illos artifices simpliciter vocat Liuius l. 39. *Multi, inquit, artifices ex Græcia venerunt eius honoris*

caussa. qui scilicet in scenam prodibant, cum thymelici, & musici non in scenam, sed in orchestram, aut pulpitum ascenderent. Cic. Pro Archia *scenicos artifices* appellat. Aristot. s. 30. q. 10. τεχνίτας τοὺς περὶ διόνυσον, alii τοὺς διονυσιακοὺς τεχνίτας. à Clemente l. 8. constit. c. 32. vocantur οἱ ἐπὶ σκήνης, à quorum consuetudine Christiani deterrentur. τῶν ἐπὶ σκήνης ἐάν τις προσίῃ ἀνὴρ ἢ γυνή, ἢ ἡνίοχος, ἢ μονομάχος, ἢ σταδιόδρομος, ἢ λυδεμπιστής, ἢ ὀλυμπιακός, ἢ χοραύλης, ἢ κιθαριστής, ἢ λυριστής, ἢ ὁ τὴν ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενος, ἢ κάπηλος, ἢ παυσάσθωσαν, ἢ ἀποβαλλέσθωσαν.

DE MVSICA.

CAP. III.

CVm nos institutus de theatro sermo ad Musicos agonas deduxerit, non alienum videbitur, si paucula quædam de Musicæ inuentoribus, & partibus delibemus, & digitum ad fontes intendamus, vnde cætera peti possint. *Musica est bene modulandi solertia, quæ melicis &*

rythmicis astructionibus continetur, ait Martianus Capella, vel vt Isidorus, *Musica est peritia modulationis, sono cantúque consistens, cuius primordia Pythagoras repperit ex malleorum sonitu, & chordarum extensione percussa*, vt Cassiodorus L. de Musica docet, cum Clemens Alexand. Protreptico suo velit à Musis Musicam repertam, quæ ipsæ vel à μάειν, vel μαστεύειν, vel μῶσθαι, id est, inquirendo dictæ sint. Verius certe magnus ille Moses θεο δίδακτος à Tubal ante vniuersam, aquarum eluuionem Musicam repertam esse scribit. Nonnulli Linum Thebanum, Zethum, & Amphiona eius artis ante alios omnes laude viguisse contendunt. Clemens Alex. lib. 1. Stromat. Idæos Dactylos Musicos rythmos repperisse auctor est. Solinus autem cap. 17. *Musica à Cretensibus reperta est, cum Idæi Dactyli modulos crepitu ac tinnitu æris deprehensos in ordinem versuum transtulisset*. Strabo lib. 7. Musicam à Dardanis, repertam asserit. ἄγριοι δὲ ὄντες οἱ Δαρδάνιοι τελέως, ὥστε ὑπὸ ταῖς κοπρίαις ὀρύσαντες σπήλαια, ἐν ταῦθα διαίτας ποιεῖσθαι, μουσικῆς δ' ὅμως ἐπιμε-

λέθησαν, μουσικοῖς ἀεὶ χρώμενοι καὶ αὐλοῖσι, καὶ τοῖς ἐντατοῖς ὀργάνοις. Dardani cum essent opido agrestes, ita vt spelæa sub fimo, & sterquilinio fodientes, ibi versarentur, Musicæ tamen studiosi fuerunt, musicis semper vsi & tibiis, & instrumentis quæ fidibus intenderentur. Plutarch. L. de Musica putat Apollinem omnis Musicæ repertorẽ quæ tibia, & fidibus constet. οὐ μόνον δὲ κιθάρα Ἀπόλλωνος, ἀλλὰ καὶ αὐλητικῆς, καὶ κιθαριστικῆς εὑρέτης ὁ θεός. δῆλον δὲ ἐκ τῶν χορῶν, καὶ τῶν θυσιῶν, ἃς προσῆγον μετ' αὐλῶν τῷ θεῷ. Alii Lasum quendam Hermionea vrbe oriundũ musicæ parẽtem faciunt. Martianus Cappella lib. 9. primo quippe cum Lasus ex orsus harmoniæ vim mortalibus diuulgaret. Vbi Iosephus Scaliger legit, lasus ex vrbe Hermionea. Coniecturam eius adiuuat Plutarchus L. de Musica. λασὸς δὲ ἑρμιονεὺς εἰς τὴν διθυραμβικὴν ἀγωγὴν μεταστήσας τοὺς ῥυθμούς, καὶ τῇ τῶν αὐλῶν πολυφωνίᾳ κατακολουθήσας, πλείοσί τε φθόγγοις, καὶ διερριμμένοις χρησάμενος εἰς μετάθεσιν τὴν προϋπάρχουσαν ἤγαγε μουσικήν. id est, Lasus Hermioneus rythmos transferens ad Pithy-

rambicam institutionem, & varios tibiarum sonos adiungens, pluribusque pthongis, & dissipatis vtens, (malim διηρημένοις diuisis) ad mutationem quæ prius fuerat, Musicam deduxit. Malim, εἰς κατάθεσιν οὐ πρότερον ὑπάρχουσαν, id est, in statum qui prius non fuerat. Varii scilicet fuere variarum Musicæ partium repertores. ἡρακλείδης ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν ἐν μουσικῇ, τὴν κιθαρῳδίαν, καὶ τὴν κιθαρῳδικὴν ποίησιν πρῶτόν φησιν ἀμφίονα ἐπινοῆσαι, τοῦ διὸς καὶ ἀντιόπης τοῦ πατρὸς δηλονότι διδάξαντος αὐτόν, ait Plutarchus. Heraclides in iis recensendis qui musicæ laude viguerunt, scribit primum Amphionem artem cythara canendi, & poesim quæ ad cytharam caneretur inuenisse, cum à Ioue patre, qui ex Antiopa eum susceperat, didicisset. Olympus Marsyæ discipulus Enarmonicam musicam inuenit. Ante eum omnia erant diatona, & chromata. ὄλυμπος τοῦ ἐναρμονίου γένους εὑρετὴς γεγένηται. τὰ γὰρ πρὸ ἐκείνου πάντα διάτονα, καὶ χρωματικὰ ἦν. Enarmonii sunt Dorio tono cecinit. Musica autem omnis tribus princi-

piis oriunda est. Dolore, voluptate, enthusiasmo, quæ singula mentem immutant, & vocem inflectunt. Dolores enim flebilem facile sonum in cantũ ducunt. Quare histriones in lamentatione & quæstu sensim videmus in cantum delabi, (εἰς τὸ μελῳδεῖν) vocemque intendere, & ingentes lætitiæ eorum qui leuiori sunt ingenii corpus omne attollunt, & reuocant ad motum εὔρυθμον saltantium & strepentium, (κροτούντων) maximè enthusiasmus ponit extra se, & à consueto vocem & corpus abducit. Vnde & Bacchationes rythmis vtuntur. Plutarch. Sympos. 1. cap. 5. λέγει δὲ Θεόφρων μουσικῆς ἀρχὰς τρεῖς εἶναι, λύπην, ἡδονήν, ἐνθουσιασμόν, ὡς ἑκάστου τῶν αὐτῶν παρατρέποντος ἐκ τοῦ συνήθους τὴν ψυχὴν, καὶ ἐγκλίναντος τὴν φωνήν. αἵτε γὰρ λύπαι τὸ γοερὸν καὶ θρηνητικὸν ὀλισθηρὸν εἰς ᾠδὴν ἔχουσι. Quidam putant astra musicos efficere. Firmicus l. 6. c. 31. musicos faciunt, vel ære neruas dulci modulatione percutiunt.

DE MVSICAE PARTIBVS.

CAP. IIII.

MVſicæ natales expoſuimus, iam ad eius partes deueniamus. *Modulatio eſt ſoni multiplicis expreſſio. Melos eſt actus acuti, aut grauioris ſoni, Id eſt, ipſe ſonus acutus, aut grauis feriens aures.* Plutarch. c. vlt. l. vlt. Sympoſ. τὸ μέλος ἐκ τῶν φθόγγων, καὶ τῶν διαστημάτων ἐστί. id eſt, melos eſt è pthongis & diaſtematis. Apud Athenæum l. 14. c. 8. Melos proprie carmen modificatum, & μεμελοποιημένον, in quo habita eſt ratio harmoniæ vt cani poſſit. Talia ſunt lyrica. Ideo omnes poetæ ſua carmina odas vocant, & mela, vt loquitur Martianus. *Melopoea, ait Capella, differunt genere, aut ſpecie. Genere quidem, vt alia ſit enarmonica, alia chromatica, alia diatonos. Specie vero quæ grauioribus ſonis conſtat, dicitur ὑπατοειδής, & tragica.* Meſœides dithyrambica eſt, quæ tonos æquales, medioſque cuſtodit. Netoides dicitur, & Nomice, quia plures

ſonos ex vltimis recipit. Melopoepæ differunt tropis, vt Dorio, Lydio, Phrygio. Symphonia, Caſſiodoro, eſt ſonitus grauis cum aculo temperatus modulationem efficiens, ſiue in voce, ſiue in organis quæ percutiuntur, ſiue quæ inflãtur. Enarmonicum genus ob difficultatem exoleuit, ait Macrob. lib. 2. cap. 4. de Somno Scipion. Chromaticum eſt infame mollitie. Diatonicum mundanæ muſicæ aſcribitur. Plutarchus tamen L. de muſica ſcribit, veteres enarmonicum ſolum attigiſſe. Nam neque chroma, neque diatonum attingebant. idem ait χρῶματι πρεσβύτερον εἶναι τῆς ἁρμονίας. τῷ δὲ χρωματικῷ γένει, καὶ τῷ ῥύθμῳ τραγῳδία μὲν οὐδέπω καὶ τήμερον κέχρηται. Enarmonium eſt, ait Capella, quod pluribus ſpatiis, & anguſtioribus ſeparatur. Diatonon quod tonis copioſum eſt. Chroma quod Hemitoniis componitur. Sicut enim quod inter albũ nigrũmque eſt, calor dicitur, ita hoc chroma quia inter vtrumque eſt nominatur. Harmonicum eſt modulatio ab arte concepta, & ea re cantio eius maxime grauem & egregiam habet

auctoritatem. Chroma subtili solertia, ac crebritate modulorum, suauiorem habet delectationem, diatonon vero quia naturalis, facilior est interuallorum distantia, ait Victruuius l. 5. c. 4. vbi vides Harmonicum, & Enarmonium genus pro eodm poni, nisi forte reponendum sit enarmonicum, quod verius puto, cum Harmonica musica de cantu vocali proprie accipiatur, si audiendus est Isidorus. Philo Iudæus l. περὶ τῆς γεωργίας musicam diuidit in rythmum, in meros, seu partem, in melos. & quidem meros esse vult crhomaticum enarmonicum, diatonicum, & diatessaron, diapente, diapason, & disiunctorum ac coniugatorum modulationes, εἰς ῥυθμὸν, εἰς μέρος, εἰς μέλος. καὶ τὸ μέρος εἰς τε τὸ χρωματικὸν καὶ ἐναρμονικὸν, καὶ διατονικὸν εἶδος, καὶ διὰ τεσσάρων, καὶ διὰ πέντε, καὶ διὰ πασῶν, συνημμένων τε, καὶ διεζευγμένων μελῳδίας. Pappus & Cleonides mixtũ ex enarmonico, diatono, & chromate reppererunt. Vulgo musicam in tres partes diuidunt, Harmonicam, Rythmicam, & Metricam. Harmonica est quæ discernit in sonis acutum, & graucm,

uem, vt Caſſiodorus loquitur. Sic enim apud eum legendum eſt ex Iſidoro l. 2. Origin. Rythmica quæ requiritur in cõcurſione verborum, vtrum bene ſonus an male cohæreat. Metrica eſt quæ menſuras diuerſorum metrorum probabili ratione cognoſcit, vt Heroicum, Iambicum, elegiacum. Martianus Capella, exiſtimat ea quæ ad melos pertinent, harmonica eſſe, quæ ad numeros rythmica quæ ad verba metrica. Harmonica muſica conſtat ex vocum cantibus, ait Iſidorus. Organica ex flatu conſiſtit. Rythmica impulſu digitorum numeros recipit. Nam aut voce editur ſonus, ſicut per fauces, aut flatu, ſicut per tubam, aut tibiam, aut impulſu ſicut per cytharam. Cicero pro Roſcio comœdo, cantum vocum, neruorum, & tibiarum nominat, vt muſica ſit triplex, ore, manu, ſpiritu edita. accedit & illud Platonis apud Laertium μουσικῆς τὸ μὲν ἀπὸ στόματος μόνου, τὸ δ᾽ ἀπὸ τοῦ στόματος, καὶ τῶν χειρῶν, οἷον ἡ κιθαρῳδία, τρίτον ἀπὸ τῶν χειρῶν μόνον, οἷον ἡ κιθαριστική. nec diſcedit Longius Cyprianus L. de Spectaculis. Græca illa

certamina vel in cantibus, vel in fidibus, vel in vocibus. Vir eruditus delenda esse putat hæc verba, vel in cantibus, quasi superuacanea, cum postea de vocibus agat. Equidem proba esse nec respuenda puto, quod cantus ad tibias, neruos, & organa musica pertineat. Quintilian. lib. 1. cap. 12. Tibiarum cantus vocat. Cic. 1. Tuscul. Epaminondas præclare cecinisse fidibus dicitur. item, summam eruditionem Græci sitam censebant in neruorum, vocúmque cantibus. eodem pertinet illud Cic. lib. 2. de Leg. Ludis publicis, quod sine curriculo, & sine corporum certatione fiat, populi lætitiam in cantu, & fidibus, & tibiis moderantor, eámque cum diuum honore iungũto. Melius fortasse dixeris Musicam omnem aut assa voce contineri, aut assis organis, aut mixtam esse ex organis & voce. Sic enim Cato. Melos autem in cãtibus est bipertitum, vnũ quod est in assa voce, alterum organicum. Festus, assa tibia cantus est tibiarum sine voce. Seruius, assæ tibiæ quibus canitur sine chori voce. Assum, id est, merum. Varro de

vita populi Rom. In cõuiuiis pueri modesti vt cantarent carmina antiqua in quibus laudes erant maiorum, & assa voce, & cum tibicine. assam vocem à Platone *μονῳδίαν* dici quidam putant. Sic enim lib. 6. de Legibus. *μουσικῆς ἀθλοθέτας τοὺς περὶ μονῳδίαν τε, καὶ μιμητικὴν, οἷον ῥαψῳδῶν καὶ κιθαρῳδῶν, καὶ αὐλητῶν, τῶν δὲ περὶ χορῳδίαν.* Assa vox autem dicitur metaphora petita ab obsoniis, in quibus assæ carnes sine pigmento saporis alieni visuntur. Sic axamenta quæ assa voce canuntur, carmina saliorum apud Festum, aut quia in axibus scripta sunt. Mixtus è voce & organo cantus dicitur Psalmus auctore Basilio in Psal. 29. *ὁ ψαλμὸς λόγος ἐστὶ μουσικὸς ὅταν εὔρυθμος κατὰ τοὺς ἁρμονικοὺς λόγους πρὸς τὸ ὄργανον κρούηται.* Assa vox dicitur *ᾠδή*. Sic ille. *ᾠδὴ δὲ φωνὴ ἐμμελὴς ἀποδιδομένη ἐναρμονίως χωρὶς συνηχήσεως τοῦ ὀργάνου.* Psalmus, inquit, est sermo Musicus, qui consonus harmonica ratione ad instrumentum adiungitur. Ode autem vox est modulata sine organi concentu. Cicero lib. 2. de Repub. Cantum ac voces vocat. In fidibus, in

quit, *ac tibijs atque cantu ipſo, ac vocibus concentus eſt quidam tenendus ex diſtinctis ſonis.* Aſſam cytharam ſonitum ex fidibus vocat Martianus lib. 2. *Nec tibiarum mela nec ex fidibus ſonitus, nec hydraularum harmonica deerat plenitudo.* Qui aſſis organis vtuntur Græcis dicuntur κιθαρισταὶ, αὐληταὶ, ψιλοκιθαρισταὶ, Cicero pro Muræna. In Græcis artificibus aiunt eos auletas eſſe, qui cytharoedi eſſe non potuerint. Aſſam tibiam Plutarchus vocat ψιλὸν μέρος, Sympoſ. 7. cap. 8. οἶμαι δὲ ἢ τὸν μαρσύαν ἐκεῖνον ὑπὸ τοῦ θεοῦ κολασθῆναι, ὅτι φορβαίᾳ, καὶ αὐλοῖς ἐπιστομίσας ἑαυτὸν ἐτόλμησε ψιλῷ μέρει διαγωνίζεσθαι πρὸς ᾠδὴν καὶ κιθάραν. id eſt, Puto autem Marſyam illum à Deo caſtigatum, quia phorbæa & tibiis cum os ſibi præcluſiſſet, auſus eſt aſſa tibia certare cum cithara. Tibicines, ὑπ᾽ αὐλὸν ᾄδειν dicuntur. Plutarchus de audiendo τῶν ὑπ᾽ αὐλῶν ᾀδόντων αἱ πολλαὶ ἁμαρτίαι τοὺς ἀκούοντας διαφεύγουσι. id eſt, multa peccata eorum qui ad tibiam canunt fugiunt audientes. Cicero prima Tuſculana dixit fundere *ad tibiam ſeptenarios* Virgil. Eclogua. 8.

Incipe Mænalios mecum mea tibia versus. αὐλῳδοὶ canunt ad tibiam. Athenæus lib. 12. αὐλῳδοὶ δὲ παρῆλθον διονύσιος ὁ ἡρακλεώτης παρῆλθον δὲ καὶ αὐληταὶ οἵ πρῶτοι τὸ πυθικὸν ηὔλησαν. id est, Tibicines aduenerunt, Dionysius heracleotes, adfuerunt & auletæ qui primi Pythiis cecinerunt. Apud eundem συναυλία dicitur cytharæ cantus cum tibia coniunctus, περὶ δὲ τῆς αὐλῶν πρὸς λύραν κοινωνίας, ἐπεὶ πολλάκις καὶ αὐτὴ ἡμᾶς συναυλία ἔθελγεν. de coniunctione autem tibiarum cum lyra, quia sæpe nos & ipsa vtriusque coniunctio demulsit. Eustathius tamen lib. 16. φ. Iliad. συναυλία ἐκαλεῖτο συμφωνίας ἀγὼν ἀμοιβαῖος αὐλοῦ καὶ ῥυθμοῦ χωρὶς λόγου τοῦ προσμελοδοῦντος. Synaulia vocabatur Symphoniæ certamen alternis tibiæ, & gestuum, sine sermone eius qui caneret. in Græcis epigram. monaulos dicitur auletes, qui assa tibia canit. ἄσματα & ᾠδαὶ proprie humana voce fiunt. Dio Chrysostomus ad Alexandrinos, ἄσματα γυναικῶν, κρούματα ὀρχηστῶν, παίγνια τερετισμάτων. cantica mulierũ, crumata & pulsus saltatorum, ludicra teretismatum. τερετίσματα sunt

crumata, & pulſus citharæ, vel odæ ἀπαπηλαί, ait *Heſychius*. cantica vocat Quintilianus l. 1. cap. 3. Omne conuiuium obſcenis canticis ſtrepit, pudenda dicta ſpectantur.

DE CANTICO aſſæ vocis.

CAP. V.

A Vocis definitione exordiendum eſt, vt via & ratione ingrediamur. Vox igitur eſt aër ſpiritu verberatus, vnde & verba ſunt nuncupata, vt putat Iſidorus, vel vt Plutarchus l. de muſica, φωνὴν ἀέρα πεπληγμένον εἶναι αἰσθητὸν ἀκοῇ, vocem aërē eſſe percuſſum, qui auribus percipi poſſit. *Vox autem acuta eſt, aut grauis ſonus grauis. eſt cum ex intimo ſpiritus trahitur, acutus cū ex ſuperficie oris emittitur,* ait Martian. Capella. *Vox item aut continua eſt, vt colloquium, aut diuiſa, & diaſtematica, quam in modulationibus ſeruamus, aut mixta, qua carmina recitantur.* Diaſtemata ſunt interualla, id eſt vocis ſpatia quibus

acuta & grauis includitur, ex diastematis fiunt Systemata. Tetrachordum est quatuor sonorum in ordine positorum congruens & fida concordia. Pthongi Ptolemæo sunt soni vnum & eundem tenorem tenentes, de quibus legendus Vitruuius lib. 5. cap. 4. Vbi Pthonguorum ponit 18. tropos. antiqui in Lyra eptachordo septem pthonguos statuerunt, hypaten & summam, parypaten hyperypaten, quæ dicitur Lichanus, median, paramesen, quæ mediæ proxima, paraneten, neten, seu infimam. In tetrachordo quatuor. Iulianus Cæsar, τούτῳ δὲ τῷ παναρμονίῳ τετραχόρδῳ προσφύεται δεινὸν, καὶ τραχὺ, καὶ ταραχῶδες σύστημα. id est, assitum est dirum & turbulentum Systema huic concordi, & sonoro tetrachordo. Cãtum autem harmonicum qui voce constat, (hanc enim harmonicam Musicam vocat Isidorus lib. 2. cap. 14.) Ad comœdos, tragœdos, choros, cæterosque omnes qui voce canunt, pertinere arbitramur, Vox proprie ab homine proficiscitur. Cantus est inflexio vocis. Nam sonus directus est, præcedit autem sonus

cantum. Modulationem Cappella μελοποιΐαν interpretatur, & soni multiplicis expressionem. *Harmonia est modulatio plurium vocum inter se concinentium, vel vt Isidorus ait, coaptatio plurimorum sonorum. Symphonia est moderationis temperamentum ex graui & acuto concordantibus sonis siue in voce, siue in flatu, siue in pulsu. Arsis est vocis eleuatio, & initium. Thesis vocis est positio, hoc est, finis. Suaues voces sunt subtiles & spissæ, claræ & acutæ. perspicuæ sunt quæ longius protrahuntur, ita ut omnem impleant continuo locum, sicut clangor tubarum. Vinnolata vox est leuis, & mollis, aequeflexibilis, dicta à vinno, hoc est cincinno molliter flexo. Vet. Annal. Caroli magni. Tremulas, vel vinnulas, siue collisibiles, vel secabiles voces in cantu non poterant perfecte exprimere franci, frangentes in gutture voces potius quam exprimentes. Cœca vox est quæ mox vt emissa fuerit conticescit, atque suffocata nequanquam longius producitur, sicut est in fictilibus. Legendus est Isidorus l. 2. c. 19.* Pæan cantio est quæ clara exsultantique voce citatur. *Minuritio minorum auium cantus*, auctore Festo. Aristophani μινυρίζειν est exiliter

canere, Hesychio μίνυρον ὀλίγον. Vet. gl. minurit, μινυρίζει *Spartiano in Geta, palumbes minuriunt*, id est querulo & flebili sono cantillant Cic. 1. orat. *Paeanem aut minuritionem citare*. Euripides pæanem ad tibias transtulit in Troadibus.

αὐλῶν παιᾶνι στυγνῷ.

συρίγγων τ' εὐφθόγγῳ φωνᾷ:

Id est, tibiarum pæane tristi, & voce consona & modulata tibiarum. Pæan hilaritatis cantus est, & lętitiæ Virgilio 6. Aen. *Lætumque choro pæana canentes.* Pro militari barritu Æschylo in septem Thebis, παιᾶνα ἀλώσιμον ἐξιακχάσας, id est, ἐπινίκιον. pæanem captæ vrbis victorem cum furore Bacchico exclamans. Ouidius l. 2. Artis.

Dicite Io. Paean, & io bis dicite Paan.

Eustathius, παίαν ὕμνος εἰς Ἀπόλλωνα ἐπὶ καταπαύσει κακῶν id est, Hymnus est in Apollinem vt mala sedet. Pæan olim erāt pręmia iis qui hymno canendo vicissent. Pausanias in Phocicis ᾆσαι ὕμνον εἰς τὸν θεὸν ἀρχαιότατον ἀγώνισμα ἐφ' ᾧ ἆθλα ἔθεσαν. id est, canere hymnum in Deum antiquissimum est certamen in quo præmia

poſuerunt. In minuritione fuit ſonus vibrans, de quo plinius l. 9. hiſt. natur.

A Luſcinia modulatus editur ſonus, & nunc continuo ſpiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, diſtinguitur conciſo, promittitur reuocato, infuſcatur inopinato, plenus, grauis, ſummus, vibrans. A vibranti factum vocabulum vibriſſare, id eſt, vocem in cantando criſpare. Titinnius.

Si erit tibi cantandũ, facito vſque exuibriſſes.

Frequentamenta vocis alij vocant.

DE FIBVLA.

CAP. V.

DIxi Cantum & cantica proprie vocis humanæ fuiſſe, vt & Ouidius indicat l. 5.

Tũc ſine ſorte prior, quæ ſe certare profeſſa eſt
Bella canit ſuperum.

Vt ſuauius canerent fibula ſæpe cantoribus addita. Iuuenal. ſ. 6.

Soluitur his magno comœdi fibula ſumptu.
Sunt quæ chryſogonum cantare vetent.
Multis fibula durat vocẽ vendens prætoribus.

Tertullianus de corona militis, *fibulam laxare* dixit. l. de monogamia, *supremam fibulam carni imponere*. Cornelius Celsus l. 7. scribit moris fuisse, *vt adolescentibus in venerem ruentibus pudenda fibula traiicerentur*. Martial, 7. e. 81.

Menophili penem tam grandis fibula vestit.
Dum ludit media populo spectante palæstra
Sollicitum voci parcere velle sua.

Clemens. l. 3. stromat. εὐνουχοῦνται. ἐξ ἀνάγκης οἱ θεατρικοὶ ἀσκηταὶ οἵτινες διὰ τὴν αἰθολχὴν τῆς εὐδοξίας κρατοῦσιν ἑαυτῶν. id est, actores scenici exscindunt sibi virum, qui ambitione illecti seipsos edomant.

DE PHONASCIS.

Cap. VI.

HAbuerunt & phonascos qui vocem ad cantum flecterent, & formarent, quos ἁρμονικοὺς vocat Plutarchus lib. περὶ ἀοργησίας. in vet. glos. φωνασκητὴς dicitur *vociferarius*, *vocalis*, *artifex vocis*, *edomator vocis* Sidonio Apollinari l. 1. e. 2. *Præcentor in choris* Apuleio in Apologet.

vocalis. Gregorio Turonenſi l. de vita patrum, c. 3. *Valentinianus diaconus preſbyter, atque vocalis*. Tertulliano l. de Pallio *Muſicus monitor*. Cælio Aureliano l. 2. c. 6. *Muſicus artifex*, l. 4. c. 7. *Muſicus præceptor*. l. 2. c. 13. *magiſter cantus, & vocis modulator*. Sidonius Apoll. l. 1. *Non ſub phonaſco vocalium meditatum acroama intonat*. Eorum erat præparare ab imis ſonis vocem ad ſummas. Quintilian. l. 11. c. 3. *Præparet ab imis ſonis vocem ad ſummas, nec ſemper à contentione conquieſcere licet*. Varro in Sat. ὄνος περὶ λύρ.

Phonaſcus adſum vocis ſuſcitabulum,
Cantantiúmque gallus gallinaceus.

Heſychio τρέμις λέγεται φωνή τις ὑπὸ τῶν φωνασκῶν. id eſt, tramis vox quædam eſt ſub phonaſcis. erant φωνῆς ἀσκηταὶ vocis exercitores. Ad eam rem vtebantur phonaſcico inſtrumento, quo vocem vel attollerent, vel ſummitterent, & tonos moderarentur. Plutarchus περὶ ἀοργησίας, ἡρμοσμένον συρίγγιον vocat, id eſt, fiſtulam apparatam, & aptam ad eum vſum. Cic. l. 3. de oratore. Quintilian. l. 2. c. 10. & Plutarchus in Caio Graccho, qui cum

impetu orationis ſæpe raperetur extra ſe, & voce vteretur aſperiori, vſus eſt famulo quodam Licinnio, qui phonaſcico inſtrumento voci eius moderaretur. ὅς ἔχων φωνασκικὸν ὄργανον, ᾧ τοὺς φθογγοὺς ἀναβιβάζουσι, ὄπισθεν ἑστὼς τοῦ γαΐου λέγοντος, ὁπηνίκα τραχυνόμενον αἴσθοιτο τῇ φωνῇ, καὶ παραρρηγνύμενον δι' ὀργὴν ἐνεδίδου τόνον μαλακὸν ᾧ τὸ σφόδρον ἐκεῖνος εὐθύς ἅμα τοῦ πάθους, καὶ τῆς φωνῆς ἀνιεὶς ἐπραΰνετο. *Nero certe nihil ſerio, vel ioco egit niſi aſtante phonaſco, qui moneret parceret arteriis, ac ſudarium ad os applicaret*, Ipſe etiam Auguſtus aſſiduè operam dabat phonaſco. Legendus Sueton. in Auguſto, & in Nerone. cap. 20. Phonaſcus mollit arterias, vt vox commode attolli poſſit. Alexãder Aphrodiſ. in Problem. οἱ φωνασκοὶ δὲ παιωνίζοντες προμαλακιοῦσι τὰ ἀναπνευστικά, καὶ τὰς ἀναφωνήσεις παρελάμβανον.

DE MOLLIENDA VOCE
CAP. VII.

FVere qui vt vocem mollirent, *clyſtere, & vomitu* ſe purgarent, *& plũ-*

beam chartam supino pectore sustinerent. Suetonius in Nerone cap. 20. *Nero plumbeam chartam supinus pectore sustinere, & clystere vomitúque purgari, & abstinere pomis, aliisque officientibus, vt vox suauior esset.* idem *porro vocem præparabat* vt Plinius lib. 19. cap. 6. Mane autem vocem exercitatione fingebant, & acuebant, Aristotele auctore, sectione 10. probl. τοῖς μετὰ τὰ σιτία κεκραγόσι ἡ φωνὴ διαφθείρεται, καὶ πάντας αὖ ἴδοιμεν τοὺς φωνασκοῦντας, οἷον ὑποκριτὰς, καὶ χορευτὰς ἕωθεν καὶ νήστεις ὄντας τὰς μελετὰς ποιουμένους. id est, iis qui clamant post cibum vox corrumpitur. quare videmus omnes eos qui vocem exercent, vt histriones, & qui in choro agunt mane ieiunos vocem exercitatione formare. Fuit & potio ad molliendam vocem de qua Plinius lib. 19. cap. 6.

DE PLASMATE.
CAP. VIII.

A Phonascis profecta est fictio illa vocis quæ plasma dicitur Persio, &

Quintiliano. Perſ. ſ. 1.

Liquido cum plaſmate guttur
mobile colluerit.

Quintilianus l. 1. cap. 8. *Pronuntiatio plaſmate, vt nunc fit, plæriſque effoeminata.* Theophraſtus de Tibiis, τοῦτο δὲ ἀναγκαῖον τοῖς μετὰ πλάσματος αὐλοῦσι. Hoc autẽ, inquit, eſt neceſſarium iis qui cum plaſmate canunt. πρὸ ἀντιγενίδου μὲν ἁπλῶς ηὔλουν ἀπλάστως. S. Plin. ita vertit, *Vſque ad Antigenidem cum adhuc ſimplici muſica vterentur.* ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν πλάσιν μετέβησαν. *Poſtquam ad fictionem vocis ventum eſt.* Plin. l. 16. c. 37. *tertia arundo eſt tibialis calami apertioribus ligulis ad flectendos ſonos.* Cicero ipſe flexiones vocis vocat l. 3. de oratore. *Quanto*, inquit, *meliores ſunt, & delicatiores in cantu flexiones, & falſæ voculæ, quam certæ & ſeueræ.* Heſychius χάμπτειν interpretatur, τὸ ἐν τῇ ᾠδῇ χαμπὰς ποιεῖν. id eſt, in cantu flexiones facere. Vnde Ariſtophan. in Nubibus ἀσματο χάμπτας vocat. v. g. χαμπταύλης. vopiſco, qui flexo tibiarum cãtu vtitur camptaules, in Carino. *Nam & neurobaten, qui velut in ventis cothurnatus ferretur exhibuit, &*

tæchobaten qui per parietem vrso eluso cucurrit, & vrsos mimum agentes, & item centum salpistas vno crepitu concinentes, & centum camptaulas, choraulas centum, etiam pithaulas centum, pantomimos, & gymnicos multos. Plutarchus in Sympos. 2. c. 11. φωνῆς πλάσμα, καὶ σχῆμα, καὶ διαθέσεις ἑπομένας τοῖς λεγομένοις. id est, vocis fictio, & gestus, & affectus verbis congruentes. Hoc genus vocis expressit, Persius s. 1.

Tenerum, & laxa ceruice legendum.
Summa de lumbe saliua
Hoc natat in labris, & in vdo est mænas, & Attis.
Rancidulum quiddam balba denare locutus
Phyllidas, hypsipylas, vatum & plorabile si quid
Eliquat, & tenero supplantat verba palato.

Aristoteles l. περὶ ἀκουστῶν, vocem fractam vocat σαθρὰν, παρερρυηκυῖαν, id est, putrem diffluentem, Hesychio φωνὴ σχοινίνη, vel σχοινία, σαθρά, διερρωγυῖα, vox iuncea, vel eiuncida, putris, fracta. Lege Atheneum l. 15. Theophrastus in characteribus ait linguam in humido esse, quæ fluit inani verborum colluuione, & molli pronuntiatione

tiatione colliquefcit. ὡς ἐν ὑγρῷ ἐστιν ἡ γλῶσσα. Hoftius poëta apud Macrobium l. 6. Saturnal. c. 3. *voces liquatas* dixit. Apuleius Florido. 2. *canticum ore tereti femihiantibus in conatu labellis eliquare.* Appianus l. 1. ὑγρὰ μελῳδεῖν. Varro apud Nonium, Quinctiporis Clodiani forias, ac poëmata gargaridians, γαργαρίζειν eft colluere guttur aqua vel medicamento apud Diofcorid. l. 2.

DE CANTV IN SCENA.

CAP. IX.

CAntum diximus aut affum fuiffe, aut cum organo coniunctum, cuiufmodi eft apud veterem poëtam,

Mufica contingens fublimi ftamina pulfu
Ingreditur vulgus auribus vt placeat.
Stat tactu, cãtúque potens, cui brachia linguæ
Concordant fenfu conciliata pari.

Et apud Cyprianum ep. 103. *Alter cum choris & cum hominis canora voce fpiritu fuo quem de vifceribus trahit &c.* Affa voce canebant non tantum cantiunculas vul-

gares, ſed etiam poëmata & hiſtorias, quod Herodotum feciſſe ludis olympicis cum omnium admiratione ſcribit Lucianus in Herodoto. Ouidius l. 5. Metamorphoſ.

Tunc ſine ſorte prior quæ ſe certare profeſſa eſt
Bella canit ſuperum.

Et carmina quidem Æſchyli myrti ramum tenentes canebant, Homeri laurum. Scholiaſtes Ariſtoph. Nebulis, μυῤῥίνης κλάδον κατέχοντες ᾖδον τὰ αἰσχύλου, δάφνης τὰ ὁμήρου. Ariſtophanes,

ἀλλά μυῤῥίνην λαβόντα τῶν αἰσχύλου λέξαί τι μοί.

Euſtathius lib. 1. Iliadis. εἶπε καὶ περὶ τὴν ῥαβδὸν οἱονεὶ ῥαβδῳδίαι τινὲς οὖσαι, ἀκολούθως καλλιμάχῳ εἰπόντι, τὸν ἐπὶ ῥάβδῳ μῦθον ὑφαινόμενον. δαφνίνη δὲ ἦν ἡ ῥάβδος, ἣν κατέχοντες ἐποιοῦντο τὰς τοιαύτας ᾠδάς. διὰ δὲ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ στιχῳδούς. στίχοι γὰρ ὑπό τινων αἱ ῥάβδοι ἐλέγοντο. Siue, inquit, à virga rapſodiæ dictæ ſunt, quaſi rabdodiæ, quomodo dixit Callimachus, fabulam quæ texitur ad baculum. Laurea autem erat virga, quam manu tenentes eiuſmodi cantus canebant. Ab eadem cauſa dicti & Stichodi. Stichi enim virgæ à quibuſ-

dam dictæ. Iidem & Arnodi dicti sunt, ἐπειδὴ οἱ ἀγωνιζόμενοι ἐν ᾠδῇ ὁμηρικῇ, καὶ νικῶντες ἄρνα ἐλάμβανον ἔπαθλον, quod ii qui vicissent Homerico carmine recitando, agnum in præmium acciperent. Eosdem dictos Homeristas scribit Diomedes lib. 3. & Festus Legendus Athenæus lib. 14. Plato lib. 3. de Repub. & lib. 8 de Legib. τὰ δὲ τῶν ῥαψῳδῶν, καὶ τῶν τούτοις ἑπομένων, καὶ ὅσαι ἐν ἑορταῖς ἅμιλλαι χορῶν ἀναγκαῖαι γίγνεσθαι τεθέντων τοῖς θεοῖς. id est, quod attinet ad rapsodos, & alios eius generis, cæteraque certamina inter choros qui Diis instituti sunt. Erant & vulgares cantiunculæ quæ assa voce canerentur, cuiusmodi fuit ἱμαῖος de quo Aristoph. interpres in Ranis. καὶ τὸ ᾆσμα ὃ ᾄδουσι οἱ αὐληταὶ ἱμαῖον. Aristoph. πόθεν συνέλεξεν ἱμαυιοστρόφου μέλη. Callimachus.

ἀείδει καὶ που τίς ἀνὴρ ὑδατηγὸς ἱμαῖον. dicitur & ἐπιμύλιος & mylothros, quæ à molentibus canitur ἣν περὶ τοὺς ἀλετοὺς ᾖδον. ἱμαλὶς Doribus ὁ νόστος, καὶ τὰ ἐπίμετρα τῶν ἀλετῶν. Eustathius Iliad. τ. & φ. ἐλέγετο καὶ μύλωθρος ὁμωνύμως ἀνδρὶ, ἢ γυναικὶ ἀλεθρεύσῃ τὴν μύλην. λέγει δὲ νόστον ἐνταῦθα

τινα δαίμονα ἐπιμύλιον ἔφορον τῶν ἀλετρῶν, ὅς ϰ̀ εὔνοςος ἐλέγετο. id eſt. hæc cantilena dicta mylothros eodem nomine cum eo qui molam aſpiciat. ἐπαιταῖος vel vt Caſaubonus ἐπαιτλαῖος, ἐπίνοςος dæmon. eius cantiumculæ initium fuit, ἄλει μύλα ἄλει. vt Aelianus lib.7. cap. 4. variæ. Pollux lib. 7. Plutarch. 7. Sapient. vide Ariſtotel. problemat. 19. cap 20. Maximum Tyrium ſer. 21. Polluc. lib. 4. c.9. Alia cantiuncula Calyce dicta, cuius auctor Steſichorus, de quadam Calyce quæ ſe vi amoris præcipitauit. ᾠδὴ καλύκη ςησιχόρου ποίημα, ἐπὶ τινι καλύκῃ κατακρημνισθείσῃ δι' ἔρωτα. *H*arpalice quoque dicta eſt alia cantilena, ἐπὶ ὁμοίῳ πάθει, cum & hæc ſe precipitem è rupe dediſſet. Aliud canticum eodem auctore, quod in plebē maxime probaretur fuit, σιδώνιόν ποτε ἄςυ κάδμος ἐκλιπὼν ἀγλύορος παῖς, apud Heſych. διεβέβοντο δὲ τὸ μέλος τοῦτο, vnde Prouerb. γλυκερῷ σιδωνίῳ. Lege apud Damaſcen. p. 404. 405. Cātica Græcorum Varii generis. Eiuſmodi cantica interponebantur non modo ad voluptatem populi, ſed vel maximè ad

Leuandos actores. Victruuius l. 5. præfat. *Græci quoque poëtæ comici interponentes è choro canticum diuiserunt spatia fabularum.* Legendus Athenæus l. 14. de canticis eiuscemodi. Cæterum in theatro *cantica temperabantur modis, non à poëta, sed a perito artis Musicæ factis. Neque enim omnia iisdem modis agebantur in uno cantico, sed sæpe mutatis, cum tres sint numeri qui tres cantici mutatos modos continent*, ait Donatus. Symphoniaci pueri videntur iidem fuisse cum iis qui mera voce canerent, quanquam omnis concentus siuè voce, siue fidibus, & flatu fiat, Symphonia dici potest, Lampridius in Alexandro vocat eos *vocales. Vocalium concentus* apud Sidonium lib. 1. c. 2. & vetus Interpres Iuuenalis S. *6. omnes pueri vocales fibulas habent in naturis ne coëant.* vet. gloss. *Vocalis fabarius, cantor.* Isidorus lib. 2. de diuinis officiis. Cur fabarius dicatur. Tibiarum cantum Plinius l. 8. c. 42. Symphoniæ cantum vocauit. *Equorum, inquit, docilitas tanta est, ut vniuersus Sybaritani exercitus equitatus ad Symphoniæ cantum saltatione quadam moueri videatur.* Sympho-

niaci serui Asconio Pædiano dicuntur per quos remigibus celeuma canitur, & per assam vocem, id est, ore prolatam, & vt in argo naui interdum per cytharam. Cicero 1. in Verrem. *Ab hac muliere præfectus Antonii quidam symphoniacos seruos abducebat per iniuriam, quibus se in classe vti velle dicebat*, vbi pædianus, *Possumus* inquit *intelligere ad hoc symphoniacos seruos capi solere, vt in classe classicum pugnantibus canant*. Quod minus probo. Græci *συμφωνίαν* vocant consonantiam, vt Victruuius loquitur, & plurium vocum suauem concentum. plato in Symposio, ἡ γὰρ ἁρμονία συμφωνία ἐστὶ συμφωνία δὲ ὁμολογία τις. Augustinus l. 2. de ciuit. c. 4. *Veniebamus nos etiam ad spectacula, spectabamus arreptitios, audiebamus symphoniacos ludis turpissimis, qui diis deabusque exhibentur.* Cassiodoro, *Symphonia est sonitus grauis cum acuto temperatus modulationem efficiens in voce, vel in organis quæ percutiuntur, aut inflantur.*

DE VOCIBVS IVLEIS.

Cap. X.

Video dubitari quæ sint Iuleæ voces apud Lactantium in Phœnice,

Quam nec Iuleæ voces, nec tibia possit.
Musica cyrrhæis assimilare modis.

Nonnulli arbitrantur fuisse cantus solennes haberi solitos Ludis quinquennalibus institutis à Nerone & Domitiano. Tzetzes Chiliade 13. cantum esse vult. Meminit & Clemens Alexandrinus l. 6. Stromat. p. 279. & ex Eratosthene citat hunc locum.

χερνῆτις τεύχουσα καλὰς ἤειδεν ἰούλους.

Atheneus l. 14. Scribit manipulos in cumulum congestos vocari iulos, & cererem iulo. τοὺς καρποὺς καὶ τοὺς ὕμνους τοὺς εἰς τὴν θεὸν οὔλους καλοῦσι καὶ ἰούλους. Eustathius Iliad l. Σ. δήμητρος ἴουλος καὶ συνθέτως δημητρείουλοι ὕμνοι εἰς δήμητραν, οἵ καὶ καλλίουλοι, καὶ ἐπιφώνημα ἐμμελές τὸ,

πλεῖστον οὖλον οὖλον, ἴουλον ἵει.

Fructus, inquit Athen. & hymnos in ce-

rerem vocant ulos, & iulos. Eustathius, Cereris Iuli, & demetriuli vna voce hymni sunt in Cererem, qui & Calliuli dicuntur, & acclamatio fuit consona, Plurimum fructum iulum mitte. Polluci l. 1. dicitur Demetrulus aut Demetriulus. Monet item Athęneus ἴουλον dici cantilenam lanificarum, τὴν τῶν ταλασιουργῶν ᾠδήν. αἱ δὲ ἴουλοι καλοῦμεναι ᾠδαὶ δήμητρι καὶ φερσεφόνῃ πρέπουσι. Iulei cantus Cereri, & proserpinę canuntur. Eustathius l. Iliad. Σ. ἡ μέντοι ἐξ ἐπιχάρμου χρῆσις ἐθέλουσα τὸν αἴλινον ᾠδὴν ἱστουργούντων εἶναι, οὐ τὸν λίνον τὸ κύριον ἐγκεῖσθαι τῷ αἰλίνῳ βούλεται, ἀλλὰ τὸ λίνον. Epicharmus cum Ælinon cantiunculam lanificarum esse vult, linus in voce ælinus non est nomen proprium viri, sed linum significat. Ibidem ostendit Eustathius lityersen τῶν θεριστῶν ᾠδὴν εἶναι messorum. βουκολισμὸν τὴν τῶν βοσκόντων, litiersſes Midæ nothus, messor insignis laudari solitus. Bucolismus, cantiuncula pastorum. Imæus quibusdam cantio quam concinunt ἀντληταί, id est aquarum haustores. Callimachus.

ἀεί δει, καὶ πού τις ἀνὴρ ὑδατηγὸς ἱμαῖον.

Canit aliquis aquam hauriens Imæum. τήνελλος Aristophanis Scholiastæ est κρουμάτιον, id est, pulsatiuncula, quæ in victoria editur, vel lyræ harmonia. Aristoph. ἀλλ' ἐὰν μὲν τοίγε νικᾷς τῇ βοῇ τήνελλος εἶ. Si superas voce tenellus es, id est victor. Pindar. Archilochi vocale melos in Olympia callinicus triplex sonans satisfuit vt ad collem Saturnium Epharmosto comessanti cum caris sociis viã præiret. Archilochi melos tribus strophis cõstat, cuilibet victori potest aptari qui rem tangit non nomẽ certaminis. Cantilena ἐπινίκιος, τήνελλα καλλίνικε Pindar. O. 9. Olymp. τὸ μὲν ἀρχιλόχου μέλος φωναὲν ὀλυμπίᾳ, καλλίνικος ὁ τρίπλοος κεχλαδὼς ἤρκεσε, κρόνιον παρ' ὄχθον ἡγεμονεῦσαι κωμάζοντι φίλοις ἐφαρμόστῳ σὺν ἑταίροις, vbi Scholiast. τὸ ἀρχιλόχου μέλος τοῖς νικῶσι τὰ ὀλύμπια ᾔδετο. ἦν τρίστροφον, κοινῶς δυνάμενον ἁρμόζειν ἐπὶ παντὸς νικηφόρου, διὰ τὸ τῆς πράξεως αὐτῆς ψιλὸν ἔχειν τὸν λόγον μήτε δὲ ὄνομα, μήτε ἰδίωμα ἀγωνίσματος. Tenellum volunt esse filium Apolinis ex Melia oceani filia, vatem apud Isinenum, vbi μαντεῖον eius, Ismenium. ἐπιλήνιαιος ᾠδή ad torcular

Baccho sacra cantilena. Lege Athenæum lib. 14. cap. 3. vbi Casaubonus multa & præclara.

DE MESOCHORO, HILArodo, Magodo, & aliis.
CAP. XI.

IN Theatro fuere Mesochori, lyristæ, Choraulæ, Tympanistriæ, Psaltriæ, Ilarodi, Simodi, Magodi. Sidonius lib. 1. c. 2. *Nec sub phonasco vocalium meditatum acroama simul intonat, nullus ibi lyristes, Choraules, mesochorus, tympanistria, Psaltria.* Lyristen intelligo qui assa & mera lyra canat sine voce. Choraulen qui in choro tibiam inflet. Apuleius l. de Deo Socratis. Sidonius in Narbone.

Quid dicam Cytharistrias, choraulas.
Mesochorus in medio choro stetit, vt signum canendi daret Plinius lib. 2. e, 14. *Hoc infiniti clamores commouentur, cum Mesochorus dedit signum.* Psaltriæ & tympanistriæ *puellæ saltica* fuerunt, vt loquitur Ioãnes Salisberiensis Polycratico lib. 8. cap. 12. uel potius saltatrices, quæ nu-

dæ fluctuantibus lumbis ac crispantibus obscœno motu in conuiuiis pruriginem spectantibus, conciliarent Iuuenal. s. 11.

Forsitan expectes vt Gaditana canoro
Incipiat prurire sono.

Macrobius lib. 2. c. 1. Saturnal. *Quia sub illorum supercilio non defuit, qui psaltriam intromitti peteret, vt puella ex industria supra naturam melior, canora dulcedine, & saltationis lubrico exerceat illecebris philosophantes.* Hilarodi erant qui ludum grauitate temperant, & hilaritate carmina sua condiunt. Athenæus lib. 14. ex Aristocl. σεμνότερος δὲ τῶν τοιούτων ἐστὶ ποιητῶν ὁ ἱλαρῳδὸς καλούμενος, οὐδὲν γὰρ σχοινίζεται, χρῆται δὲ ἐσθῆτι λευκῇ ἀνδρείᾳ, καὶ στεφανοῦται χρυσοῦν στέφανον, καὶ τὸ μὲν παλαιὸν ὑποδήματι ἐχρῆτο, νῦν δὲ κρηπῖσι. ψάλλει δὲ αὐτῷ ἄῤῥην καὶ θήλεια, ὡς καὶ τῷ αὐλῳδῷ. Hilarodus plus grauitatis habet quam ii quos supra posui. Non enim frangitur in motus parum viriles. vtitur veste virili, corona aurea coronatur. Olim calceo vsus est, nunc crepida psallit ei mas & fæmina, vt & tibicini. Dicti sunt & Simodi à Simo Magnete poëta hilarodo elegante,

ait, Ariſtoteles. Magodus dicitur qui muliebres & viriles perſonas ſumit, minuſque grauis eſt quam hilarodus. Athenæus. lib. 14. cap. 4. μαγῳδὸν τὰ ἀνδρεῖα καὶ γυναικεῖα πρόσωπα ὑποκρινόμενον. Frangebatur in motus & voces effeminatas. Hilarodi tragœdiæ ſeruiunt, Magodi comœdiæ. τὴν μὲν ἱλαρῳδίαν σεμνὴν οὖσαν παρὰ τὴν τραγῳδίαν εἶναι, τὴν δὲ μαγῳδίαν παρὰ τὴν κωμῳδίαν.

DE CHORI CANTICIS.

CAP. XII.

IN Theatro proprium choro fuit, vt aſſa voce caneret, ac è multis vocibus concentum vnum efficeret, quanquam & alicubi tibiæ interpoſitæ ſunt. Seneca ep. 84. *Non vides, quam multorum vocibus chorus conſtet, vnus tamen ex omnibus ſonus redditur. Aliqua illic acuta eſt, aliqua grauis, aliqua media. Accedunt viris fæminæ, interponuntur tibiæ. Singulorum ibi latent voces, omnium apparent.* Vnus ex omnibus fuit, qui tonum præiret cuique, ne deer-

rarent, & diſcordes fierent Philoſtratus in venere. καὶ ἡ διδάσκαλος ἀποβλέπει τὴν ἀπᾴδουσαν κροτοῦσα τὰς χεῖρας, καὶ εἰς τὸ μέλος ἱκανῶς ἐμβιβάζουσα. id eſt, & magiſtra reſpicit eam quæ in cantu diſcordat plaudens manus, & in melos ſufficienter deducens. Quæ verba imitatus eſt Ariſtænetus lib. I. καὶ ἡ διδάσκαλος ἐπέβλεπε τὴν ἀπᾴδουσαν καὶ εἰς τὸ μέλος ἱκανῶς ἐνεβίβαζε χειρονομοῦσα τὸν τρόπον. id eſt, & magiſtra chori reſpiciebat eam quæ in cantu diſcordaret, & in melos commode deducebat manu tonum aſſignans. Quam interpretationem veram eſſe locus Philoſtrati docet, Legendumque ἀπᾴδουσαν, non ἐπᾴδουσαν, vt vulgo. Olim chorus in tragœdiis totam fabulam peragebat, ait Ariſtoteles L. de poëtica διεδραμάτισεν, Poſtea Theſpis vnum actorem induxit, Æſychilus alterum. Idem contraxit choros nimium extenſos refugiens prolixas illas monodias, vt ſupra oſtendimus. Chorus autem primum repertus eſt à Philammone Delphico circa templum delphicum inſtitutus auctore Plutarcho lib. de Muſica. Φιλάμμωνα χορὺς πρῶτον

περὶ τὸ ἐν δελφοῖς ἱερὸν ςῆσαι. Is partes suas non modo cantu, sed etiam certo genere saltationis peragebat, cuius rei originem ab Agricolis arcessit Tibullus,

Agricola & minio perfusus Bacche rubenti
Primus inexperta duxit ab arte choros.

Postea chorus cum in scenam inductus esset, per initia totam fabulam peregit, vbi res longius progressa est, pro auctore, & reliquis pauca præfatus est. Isocrates Panathenaico, καὶ περὶ ἐμοῦ αὐτοῦ, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ὥσπερ χορὸς πρὸ τοῦ ἀγῶνος προαναβάλλεσθαι ταῦτα ἐβουλήθην. id est, & de me ipso & de aliis, quasi chorus ante certamen præmittere ista volui. Horat. in Arte.

Auctoris partes chorus officiumque virile
defendat.

Tandem ita res descripta est, vt duæ partes tragœdiæ præcipuæ essent, scenica quæ ab histrionibus peragitur in scena, seriémque rei gestæ exhibet, chorica quę ornatus fere causa è viris & fæminis in tragœdiis interponitur, & res ab histrionibus expositas aut querelis, aut hymnis prosequitur. Horatius de choro loquẽs.

Neu quid medios intercidat actus
Quod non proposito conducat, & hereat apte.
Ille bonis faueat & concilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes.

Moris autem erat vt in viis tibicen personis choricis præiret, vt vetus scholiastes. ἐν ὁδοῖς τῶν τῆς τραγῳδίας χορικῶν προσώπων αὐλητὴς προηγεῖτο, ὥστε αὐλοῦντα προπέμπειν. In comœdiis quoque chorus fuit viginti & quatuor personis constãs. vetus scholiastes ὁ κωμικὸς χορὸς συνέστηκεν ἐξ ἀνδρῶν κδ. καὶ εἰ μὲν ἀπὸ τῆς πόλεως ἤρχετο ἐπὶ τὸ θέατρον διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἁψῖδος εἰσῄει, εἰ δὲ ὡς ἂν ἀπ' ἀγροῦ διὰ τῆς δεξιᾶς ἐν τετραγώνῳ σχήματι ἀφορῶν εἰς τοὺς ὑποκριτάς. Et si quidem chorus ex vrbe veniret, in theatrum, intrabat per fornicem sinistrum, si autem ab agro, per dextrum forma quadrata procedens, & spectans actores, qui cum discessissent septies, chorus vertebatur, in vtramque theatri partem se flectens. vocabatur autem prima conuersio parabasis, secundæ fuit idem nomen, tertia dicta est longua seu πνῖγος, quarta strophe aut ode. Quinta

epirrhema, ſexta antiſtrophos aut antode. Septima antepirrhema. ἀναχωρούντων δὲ τῶν ὑποκριτῶν ἑπλάκις ἐτρέφετο ὁ χορὸς προσέχων ἐφ' ἑκάτερα μέρη τοῦ θεάτρου. ἐκαλεῖτο δὲ τῷ γένει τὸ τοιοῦτον ὄνομα τῆς ὀρχήσεως παράβασις. ὁμωνύμως τῷ γένει. (puto Legendum δεύτερον δὲ ὁμωνύμως τῷ γένει.) τὸ τρίτον μακρὸν, τὸ καὶ πνῖγος. τέταρτον στροφὴ ἢ ᾠδή. τὸ πέμπτον ἐπίρρημα. τὸ ἕκτον ἀντίστροφος ἢ ἀντῳδή. τὸ ἕβδομον ἀντεπίρρημα. Paulo aliter, & meo animo melius, alius ſcholiaſtes. Parabaſis, inquit, eſt excurſio quædam & quaſi digreſſio, qua, vbi hiſtriones è ſcena diſceſſiſſent, chorus apoſtrophen habebat ad populum vel de ſe ipſo, vel de Rep. vel de ſingulorũ vitiis. Ea implebatur melydrio, cõmatio, ſtropha, antiſtropha, epirremathe, antepirrhemate, & anapæſto. Chorus autem comicus introducebatur in orcheſtram, cui logio nomen: & quoties ſermonem haberet ad hiſtriones, ſcenam ſpectabat, quoties autem abiiſſent hiſtriones, anapæſtos ſuos percurrebat, populumque intuebatur, quæ dicitur ſtrophe. Erant autem Iambica tetrametra. Deinde antiſtrophon

tiſtrophon accinentes, iterum tetrametra canebant quorum erat vnus ordo qui 18. verſibus conſtabat. Vocabantur autem iſta epirrhemata. Chori vniuerſa actio dicebatur parabaſis. ὁ χορὸς ὁ κωμικὸς εἰσηγάγετο ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ τῷ νῦν λεγομένῳ λογίῳ. καὶ ὅτε πρὸς τοὺς ὑποκριτὰς διελέγετο πρὸς τὴν σκηνὴν ἀφεώρα, ὅτε δὲ ἀπελθόντων τῶν ὑποκριτῶν τοὺς ἀναπαίστους διεξῄει πρὸς τὸν δῆμον ἀπεστρέφετο, καὶ τοῦτο ἐκαλεῖτο στροφή. ἦν δὲ τὰ ἰαμβεῖα τετράμετρα. εἶτα τὴν ἀντίστροφον προσᾴδοντες πάλιν τετράμετρα ἐπέλεγον, εἷς ὢν (ὧν Leg.) στίχος. ἦν δὲ ἐπὶ τὸ πλεῖστον ιϛ. ἐκαλεῖτο δὲ ταῦτα ἐπιρρήματα. ἡ δὲ ὅλη πάροδος τοῦ χοροῦ ἐκαλεῖτο παράβασις. Chorus autem tragicus perſonis 15. conſtabat, quinis in longum, ternis in latum diſpoſitis. Quorum hoc ζυγὸν, illud στοιχὸν vocant. κατὰ ζυγὸν ingrediuntur terni, κατὰ στοιχὸν quini. In comœdiis quatuor erant in iugo, ſeni in Stœcho. Primus ingreſſus chori in theatrum dicitur parodus. Alter epiparodos. Medius digreſſus quando in medio fabulæ in vtrãuis partem digrediebatur chorus, μετάστασις. Chorus in orcheſtra ſe primum ad

dexteram ſeu ad ortum conuertebat, quæ Strophe dicta eſt, deinde ſiniſtrorſum in occaſum, quæ antiſtrophe. ipſa cantio ode, & antode vocatur. Tertio conſiſtebant in medio quaſi in conſpectu Deorum, & canticum quod cæteris accinitur & dicitur epodos abſoluebant, quod aras circum obeuntes Deorũ præconia verſibus canebant. Quem morem à Theſeo inſtitutum volunt, cum è Creta redux ac vota ſoluens labyrinthi ambages imitaretur. alii ſumptum putant à conuerſione cæli in occaſum, & erronum in ortum, & ſicuti terra in medio conſiſtit immobilis, ita ἐπωδὸν in medio conſiſtere voluerunt. Legendi ſcholiaſtes Ariſtophanis, Victorinus & Didymus in Pindarum. Aliquando chorus in duas partes diſcedebat, quam rem διχωρίαν vocant. Ipſæ partes ſeu cantica dicuntur ἡμιχόρια, ſeu ἀντιχόρια Polluci. Canticorum autem erant alia parodica, alia quæ aſtantibus canerētur, nonnulla quę præcinerentur, quædam quæ in medio, alia quæ in fine fabulæ. Ariſtoph. Veſpis. Schol. τῶν χορικῶν μελῶν, τὰ μὲν

ἐστι παροδικὰ, τὰ δὲ στάσιμα, τὰ δὲ προσῳδικὰ, τὰ δὲ ἐπῳδικὰ, τὰ δὲ ἐξοδικὰ, καὶ ὑποχορηπικὰ, ἀπὸ τῆς ἐν τῇ ἐξόδῳ τοῦ δράματος ᾄδεσθαι. Epodici exemplum est apud Eurip. Hecuba. ἐμοὶ χρὴ συμφοράν. τὰ τοιαῦτα εἴδη τῶν χορῶν καλεῖται ἐπῳδικὰ, ἐν οἷς ὁμοίοις ἀνόμοιον τι ἐπιφέρεται. Vide interpretem Eurip. f. 27. 28. f. 30. 3. p. 1. Erant in choro qui soli canerent, ij nempe quibus vox esset gratissima & præ cæteris suauis. Nec enim chorodidascalus eum qui cæteris nitidius caneret, mistum aliis in turba canere sinebat. Aristot. 3. Polit. οὐδὲ δὴ χοροδιδάσκαλος τὸν μεῖζον καὶ κάλλιον τοῦ παντὸς χοροῦ φθεγγόμενον ἐάσει συγχορεύειν. Puregoremata dicebantur, vbi quid ageret chorus quod in theatro exaudiretur. Sicuti ranarum chorus apud Aristophanem Olim alii canebant in turba, numerisque præcinetis magistri consentiebant. Columel. lib. 12. cap. 2. *Vbi chorus canentium non ad certos modos, neque numeris præeuntis magistri consensit, dissonum, contra si consensit.* nefas enim fuit ἐν χορῷ χορεύοντα ὄντα μὴ προσέχειν τῷ κορυφαίῳ, id est, in

choro choricum existentem non attendere coryphæo ait Dio Chrysost. de Libertat. Quemadmodum autem inducebatur chorus à tibicine in scenam, ita & reuocabatur ac emittebatur, vnde modi tibicinũ quibus receptui canitur, dicuntur ἔξοδοι. Suidas, οἱ ἔξοδοι, νόμοι αὐλικοὶ, δι' ὧν ἐξήεσαν οἱ χοροὶ, καὶ οἱ αὐλητάι. Cratinus.

τὰς ἐξόδους ὑμῶν ἵν' αὐλῶ τοὺς νόμους.

Hesychius ait, ἀλλ' ἄναξ, ἐξόδιον εἶναι κιθαρῳδοῦ τὸ χαθαπάδον καὶ τὸ νῦν. id est, hæc verba ἀλλ' ἄναξ, exodium & egressio erat cytharoedi, quod hodieque accinitur. Exodii illius initium ἀλλ' ἄναξ, sed ô rex. Atellanis nouissimum canticum fuit, venit io simus à villa. Sueton. in Galba cap. 13. vel venit noster simus à villa. Erant & chori saltatorum dicti βυλλίχαι, χοροίπνοες ὀρχηστῶν παρὰ λάκωσι. Motus enim chori in orchestra saltationisgenus fuit, vnde prouerbium, ἀπροσδιόνυσον ἐκ τὸς χορῦ ὀρχεῖσθαι, id est, absurdum est extra chorum saltare, quod dicitur, ἐξορχεῖσθαι, ἀπορχεῖσθαι.

DE CHORI CANTICIS Cap. XIII.

CHori cantica interponebantur ad voluptatem populi, tum vero ad leuandos actores. Victruuius lib.5. Præfat. *Græci quoque poëtæ comici interponentes è choro canticum, diuiserunt spatia fabularum, ita partes cubica ratione facientes intercapedinibus leuāt actorum pronuntiationes.* Vt autē minueretur fastidium audientium, quēadmodum histrionum diuerbia inter se pugnabant, ita & chori cantica, non vnum & idem, eodemque modo, sed varie varia ingerebant & inter se verbis velitari videbantur ad tripodes orchestræ. Aristides in Rhodio de concordia. Aspicite hos tripodas, inquit, scenicos. (Forte legendum ἀπεβλέψατε aspexistis) Omnes autem gauderis eorum aspectu. An isti diutius starent, si chori in tripodibus pugnarent. An hoc apparet, nisi contraria, & alius aliud dicerent, aut eadem diuerso modo, necessario iis fugiē-

dum, & abſiſtendum eſſe. ἢ τοῦτόγε εὔδηλον, ὅτι καὶ εἰ μὴ τ᾽ ἐναντία, μηδὲ ἄλλος ἄλλοτι, ταῦτα δὲ ῥήματα, μὴ κτ᾽ ταυτὸν ἅπαντες ᾖδον, φεύγειν λοιπὸν ἦν αὐτοῖς.

DE CHORIS CYCLICIS. CAP. XIIII.

DIcebantur chori cyclici non modo qui in orbem formarentur in orcheſtra, ſed & anniuerſarii, qui in orbem anno confecto redirent Plutarch. in Andocide. καὶ αὐτὸς δὲ ἐχορήγησε κυκλίῳ χορῷ τῇ αὐτοῦ φυλῇ ἀγωνιζομένῳ διθυράμβῳ. in vita Lycurgi Rhetoris, ποσει δῶνος ἀγῶνα ποιεῖν ἐν πειραιεῖ, κυκλίων χορῶν οὐκ ἔλαττον τριῶν. id eſt, Andocides ſumptus ſuffecit cyclico choro ſuæ tribus certanti dithyrambo. item, in piræo Neptuni certamen facere, cum cyclici chori tribus pauciores non eſſent. Cyclicæ tibiæ, quæ choro ſeruirent. Cyclicus magiſter qui chorum doceret. Heſychius κύκλειοι χοροί, & κυκλικοί, κύκλειοι αὐλοί, χορικοί. κύκλιοι, διδάσκαλοι

κυκλείον, καὶ χορὸν διδάσκοντα. Encycliæ disciplinæ proprie lyricę, ait Tzetzes, quod chorus è viris quinquaginta in circulum ſtans melodias caneret. Chiliade 11. cap. 377. ἐγκύκλια μαθήματα τὰ λυρικὰ κυρίως, ἀπὸ τοῦ κύκλῳ τὸν χορὸν τὸν ἑστῶτα ἀνδρῶν ὄντα πεντήκοντα λέγειν τὰς μελῳδίας. Xenophon in Oecumenico. ὥσπερ κυκλικὸς χορὸς οὐ μόνον αὐτὸς καλὸν θέαμά ἐστι, ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον αὐτοῦ καλὸν, καὶ καθαρὸν φαίνεται. Vt Cyclicus chorus, inquit, non tantum aſpectu gratus, ſed media eius pars pulcra, & pura cernitur. Ariſtoph. in Auibus Scholiaſtes, μέλη κύκλια interpretatur ἐκτεταμένα. τοὺς δὲ κυκλίους χοροὺς στῆσαι πρῶτον λᾶζον ἑρμιονέα, ἄλλοι δὲ ἀρείονα μεθυμναῖον. Cantus, ſeu modos circulares interpretatur extenſos. Laſum Hermioneum, alii Arionem Methymnæum ferunt primum omnium choros cyclicos inſtituiſſe. Philoxenus vero primus carmen modificatum in cyclios choros intulit, vt ſcribit Plutarch. lib. de Muſica, εἰς τοὺς κυκλίους χοροὺς μέλη εἰσηνέγκατο. In vita Alexandri χοροὺς ἐγκυκλίους vocat, *non annuos ſed Liricos qui*

stantes in orbem canebant, vt ait Tzetzes. Athenis chori cyclii Dionysiis certabãt, & victori iudices præmium adiudicabant. Aeschines contra Ctesiphont. τοὺς μὲν κριτὰς τοὺς ἐκ Διονυσίων, ἐὰν μὴ δικαίως τοῖς κυκλίοις χοροῖς κρίνωσι ζημιοῦτε. Multatis iudices Dionysiis, nisi iustè cyclios choros iudicarint Meminit Plato in Axiocho, διατριβαὶ φιλοσόφων, καὶ θέατρα ποιητῶν, καὶ κύκλιοι χοροὶ, μουσικὰ ἀκούσματα. Aristophan. Nubibus κυκλίων τε χορῶν ἀσματοκάμπτας. id est, qui flectit cantica in choris cyclicis. Aristophani κύκλια μέλη, κυκλιοδιδάσκαλος id est, vt Scholiastes in Auibus interpretatur, διθυραμβοποιὸς, quia διθυραμβοποιοὶ τὰ ἐγκύκλια διδάσκειν solebant. Poëtæ tamen de triuio, qui incirculis carmina sua recitarẽt dicti sunt cyclii Græcis Epigram.

τοὺς κυκλίους τούτους, τοὺς αὐτὰρ ἔπειτα λέγοντας

μισῶ, λωποδύτας ἀλλοτρίων ἐπέων.

id est, odi circum foraneos, istos poëtas, qui dicunt cæterum, deinde, fures alienorum versuum. Eusebius lib. 1. de Præparat. Euangel. ἡσίοδος, οἵτε κυκλικοὶ

περιηχημένοι (Lego, τὴν περιοικουμένην) θεογονίας ἔπλησαν. id est circulares poëtæ orbem Deorum generatione replerunt.

DE CHORAGO ET chorodidascalo.

Cap. XV

Choragi olim dicti chori ductores, quibus id erat negotii, vt priscas rectæ musicæ leges obseruarent. Athenæus lib. 14. τοὺς χορηγοὺς οὐχ ὥσπερ νῦν τοὺς μισθωμένους τοὺς χορούς, ἀλλὰ τοὺς καθηγουμένους τοῦ χοροῦ, καθάπερ αὐτὸ τοὔνομα σημαίνει, καὶ τὸ χρηστομαθεῖν, καὶ μὴ παραβαίνειν τοὺς ἀρχαίους τῆς μουσικῆς νόμους. id est, choragos dicebant non eos qui locant choros; iisque mercedem soluunt, sed eos qui chori ductores sunt, quemadmodum nomen ipsum significat, & bene, musicam tractare, nec transgredi antiquas musicæ leges. Postea choragi dicti qui sumptus choro suppeditarent, iique sortito legebantur. Demosthen. in Mi-

diam. ἔχρῆν (Midiam) ὅτ' ἐγὼ τῆς πανδιονίδος χορηγὸς ὑπέστην, ἐν τε τῷ δήμῳ τῆς ἐρεχθηΐδος ἀναστάντα τῆς ἑαυτοῦ φυλῆς ἀνθυποστῆναι, καὶ καταστήσαντα ἑαυτὸν ἐξ ἴσου, καὶ τὰ ὄντα ἀναλίσκοντα, ὥσπερ ἐγὼ, οὕτω με ἀφαιρεῖσθαι τὴν νίκην. Oportebat Midiam, quo tempore choragus Pandionidis fui, in tribu Erecthide ſurgentem pro ſua tribu ſe mihi opponere, & ex æquo ſe ipſum conſtituentem, & ſua inſumentem vt ego, ita mihi præripere victoriam. plutarchus in Alexandro καὶ πομπὰς ἐπετέλει, καὶ χορῶν ἐγκυκλίων, καὶ τραγικῶν ἀγῶνας, &c. ἐχορήγουν γὰρ οἱ βασιλεῖς τῶν κυπρίων, ὥσπερ ἀθήνησι. οἱ κληρούμενοι ταῖς φυλαῖς. &c. οὗτοι γὰρ ἔλαχον τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑποκριταῖς χορηγεῖν. Ariſtides in Minerua. ἡ ἀθήνη ἐναγωνίῳ ἑρμῇ ἀντὶ χορηγοῦ καθέστηκεν. id eſt, & pompas celebrabat Alexander, & certamina chororum encycliorum, & tragicorum. item. Reges Cypriorum ſumptus ſufficiebant, & chori ductores erant, vt Athenis qui ſortiebantur tribus. Illi enim ſortiebantur, vt ſumptus ſufficerent hiſtrionibus clariſſimis. item Minerua Mercurio enagonio & certami-

num præſidi pro chorago conſtituta eſt chorodidaſcali fuerunt qui chorum docerent & regerent. Diogenes Cynicus apud Laërtium ait imitari ſe chorodidaſcalos. καὶ γὰρ ἐκείνους ὑπὲρ τόνου ἐνδιδόναι, οὕνεκα τοὺς λοιποὺς ἅψασθαι τοῦ προσήκοντος τόνου. Illi enim ſupra tonum attolluntur, vt cæteri tonum idoneum & commodum accipiant. Demoſthenes in Midiam, διδάσκαλον τοῦ χοροῦ vocat. ibidem συγκροτεῖν καὶ διδάσκειν τὸν χορὸν dicitur, ὁ μετὰ ῥύθμου, καὶ προσήκοντος μέλους ᾄδειν διδάσκων, ait Vlpianus, quem κορυφαῖον, καὶ ἡγεμόνα τῶν χορευτῶν, id eſt, coryphæus & ductor choreutarum, qui dicitur conſonare, & docere chorum, docens eum cum rythmo, & idonea modulatione canere. Ariſtoteles de mundo ἐν χορῷ κορυφαίου κατάρξαντος συνεπηχεῖ πᾶς ὁ χορὸς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐν διαφόροις φωναῖς. Præcentor à Latinis dicitur. id eſt, in choro vbi coryphæus inchoauit, accinit omnis chorus virorum, & mulierum in variis vocibus Ariſtides 1. Iericho. οὐ δουλεύει ταῖς τῶν χορευτῶν ἐπιθυμίαις ὁ κορυφαῖος, ἀλλ' εἰ τί που καὶ χαρίζεται, τὸ μηδὲν ἐπᾶσαι συμπαρα-

πρῶτον τῷ χαρίζεσθαι, ἀλλ' οὐχ ὑποβάλλουσι γ' αὐτῷ τὸ ἐνδόσιμον οἱ χορευταὶ, οὐδ' ὅπως ἂν ἐκεῖνοι κελεύωσι, οὔτω προσάγει τὸ μέλος καὶ τὸν ῥύθμον, οὐδὲ ἄν τι χρὴ διδάσκειν αὐτοὺς, παρ' ἐκείνων μανθάνει. id eſt, coryphæus non ſeruit libidini eorum qui in choro canunt, ſed vt eis gratificetur, aliquid canit dum eis gratificatur, ne accinat eorum cantui, non tamen ei ſubiiciunt, ac ſuggerunt toni modum, ac tenorem, neque ita modulationem ac geſtum vt illi iuſſerint, format, neque ſi quid eos docere oportet, ab iis diſcit.

DE CHORO ITERVM.
Cap. XVI.

OLim Tragœdiæ & Satyræ partes ſuas ſolo choro peragebant ſine hiſtrionibus Athenæus lib. 14. συνέστηκεν ἡ σατυρικὴ ποίησις ἐκ χορῶν μόνον, ὡς καὶ ἡ τότε τραγωδία, οὐ δὲ γὰρ ὑποκριτὰς εἶχε. Lege pollucem lib. 4. cap. 15. id eſt, ſatyrica poëſis conſtat è ſolis choris, vt vetus tragœdia, quæ actores & hiſtriones

non habuit. Moris autem fuit vt poëta ab archonte chorum peteret, quem cum accepisset docebat, vt Plato lib. 7. de Legibus & Athen. lib. 14. ὃς οὐκ ἔδωκε αἰτοῦντι σοφοκλεῖ χορόν. id est, qui non dedit Sophocli petenti chorum. Cæterum chorus tragicus nunquam hypodoria modulatione, aut hypophrygia vsus est, quod hypophrygia rebus gerendis accommodata sit, hypodoria ingenio expetat magnanimo, & constanti, vnde & citharæ maxime congruit. Res autem gerendæ, & animi excelsi, & constantes alieni sunt à partibus chori, non ab actoribus qui personas heroum gerunt, cum chorus populi partes agat. Quare & ei luctus, & eiulatus conuenit, & mores trãquilli, & modulatio ipsa. Quæ cæteris harmoniis insunt, nõ autẽ hypophrygię, quæ est furori & Baccho accommodata. Lydia autem modulatione valde afficimur. Imbecilli enim affici magis solẽt, quam fortes. Quare & Lydia modulatio cõuenit choris. Agimus autẽ nõ patimur modulatione hypodoria, & hypophrygia. quod alienũe stà choro. Est enim o-

tiosus chorus & funebris. beneuolentiã enim ei tantum præbet cui adest. In Græco contextu Aristotelis sect. 19. cap. 48. problemat. Hæc verba corrupta esse arbitror, οἱ δὲ λαοὶ ἄνθρωποι, ὧν ἐστὶν ὁ χορὸς, διὸ καὶ ἁρμόζει αὐτῷ τὸ γοερὸν, καὶ ἡσύχιον ἦθος, καὶ μέλος. ταῦτα δ' ἔχουσι αἱ ἄλλαι ἁρμονίαι, ἥκιστα δὲ αὐτῶν ἡ ὑποφρυγιστί. ἐνθουσιαστικὴ γὰρ καὶ βακχική. κατὰ μὲν οὖν ταύτην πάσχομέν τι. παθητικοὶ γὰρ οἱ ἀσθενεῖς μᾶλλον τῶν δυνατῶν εἰσι. (Lego, κατὰ μὲν οὖν τὴν ὑπολυδιστὶ) διο καὶ αὐτη ἁρμόττει τοῖς χοροῖς. κατὰ δὲ τὴν ὑποδωριστὶ, καὶ ὑποφρυγιστὶ πράττομεν, ὃ οὐκ οἰκεῖόν ἐστι χορῷ aut forte legendum esset, κατὰ μὲν οὖν τὰς ἄλλας πάσχομέν τι &c. διο καὶ αὐταὶ ἁρμόττουσι τοῖς χοροῖς.

DE TROPIS MVSICAE.

Cap. XVII.

MArtianus Capella quindecim tropos Musicæ constituit, sed quinque palmarios, quibus bini cohærent, Lydium, cui adhæret Hyperlydius, &

hypolydius, ſecundus Iaſtius eſt, cui ſociatur Hypoiaſtius, & hyperiaſtius. Tertius Æolius cum hypoæolio & hyperæolio. Quartus Phrygius cum hypophrygio, & hyperphrygio. Quintus Dorius cum hypodorio & hyperdorio. Tres olim tantum toni erant ſecundum Polymnaſtum, & Sacadam, Dorius, Phrygius & Lydius, in ſingulis Sacadas ſtrophen efficiens docuit chorum canere, Dorium quidem primum, Phrygium ſecundum, lydium tertium, & hunc nomum vocatum tripertitum ob mutationem, ait Plutarchus lib. de Muſica. τόνων γὰρ τριῶν ὄντων κατὰ πολύμναστον καὶ σακάδαν, τοῦτε δωρίου καὶ φρυγίου καὶ λυδίου, ἐν ἑκάστων εἰρημένων τόνων στροφὰν ποιήσαντά φασι. *Hyperdorius ſonus omnium grauiſsime ſonat, propter quod inferior nuncupatur. Hyperlydius nouiſsimus & acutiſsimus omnium, ſeptem tonis ſuperat hyperdorium omnium grauiſſimum.* Modulationum autē, ait Ariſtoteles lib. 3. Politicon. cap. vltimo, aliæ faciunt ad mores, aliæ ad res gerendas, nonnullæ furorem quemdem animis iniiciunt. Dorica mores iuuat, perturbatio-

nes ſedat, purgat, voluptatem innoxiam animo affert cum eruditione coniunctã. Qui motu furente extra ſe rapiuntur, ſi quis modulatione vtatur Doria, quæ animos ſedat, ilico videas eos ſedari ac conquieſcere. Phrygia vim habet eandem quam tibiæ in organis. vtræque enim furorem quendam iniiciunt, & animum concitant. Quod apparet è genere poëſeos quæ tota furens eſt, ac Bacchica. hic autem motus maxime in tibiis reperitur. Apparet item in modis Phrygiis, vbi ea vis maxime elucet. Quemadmodum in Dithyrambo, quem à Phrygibus, exortum volunt. Philoxenus enim cum Dorica modulatione Dithyrambum ſcribere aggreſſus eſt, non potuit, ſed ab ipſa rei natura in Harmoniam Phrygiam incidit. Harmonia Doria maxime conſtans eſt, habetque mores viriles, & inter cæteras harmonias eſt intermedia. Lydia maxime conuenit pueritiæ, quod ornatum habeat, & inſtitutionem. Ariſtot. lib. 3. Polit. c. vlt. μέλη τὰ μὲν ἠθικὰ, τὰ δὲ πρακτικὰ, τὰ δὲ ἐνθουσιαστικά. oſtendit totidem eſſe harmo-

nias

nias, deinde ait ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ κινήσεως κατακώχιμοί τινες εἰσι. ἐκ δὲ τῶν ἱερῶν μελῶν ὁρῶμεν τούτους, ὅταν χρήσωνται τοῖς ἐξοργιάζουσι τὴν ψυχὴν μέλεσι καθισταμένους, ὥσπερ ἰατρείας τυχόντας, καὶ καθάρσεως. τὰ μέλη τὰ καθαρτικὰ παρέχει χαρὰν ἀβλαβῆ τοῖς ἀνθρώποις πρὸς παιδείαν τοῖς ἠθικοῖς τῶν μελῶν χρηστέον. τοιαύτη δὲ ἡ δωριστί. ἡ φρυγιστὶ τῶν ἁρμονιῶν ἔχει τὴν αὐτὴν ἥνπερ αὐλὸς ἐν τοῖς ὀργάνοις, &c. Phrygii modulatio suauissima est, vnde apud Athenæum l. 14. Φρύγιος ὀδμὴ suauis. Agias Musicus ait storaca qui adoletur in orchestris per Dionysia Phrygium facere odorem iis qui odorantur. Grauis fuit Rythmus Phrygius, quare & ei cornu tribuunt, quod respondet tubarũ clãgori: ἁγίας ὁ μουσικὸς ἔφη τὸν στόρακα τὸν ἐν ταῖς ὀρχήστραις θυμιώμενον τοῖς Διονυσίοις φρύγιον ποιεῖν ὀδμὴν τοῖς αἰσθανομένοις. item, Φρύγιος ῥυθμὸς βαρύς, παρ' ὃ καὶ τὸ κέρας αὐτῷ προσάπτουσι, ἀναλογοῦν τῷ τῶν σαλπίγγων κώδωνι. idem Musicam vehementissimam ait esse phrygiam, & multos Ischiacos conualuisse à morbo Phrygiæ harmoniæ cantu subleuatos, ἰσχιακοὺς φάσκων ἀνόσους διατελεῖν εἰ καταυλίζει τις τούτοις τῇ φρυγιστὶ ἁρ-

μονία. Eadem ad furorem concitat, & Bacchica dicitur, qua Lacones & Cretes vsi in bella, quia constat anapæsto. Eadem Timotheus Alexandrum ad arma incitauit, & apud Boëtium, iuuenis Taurominitanus domum in qua scortum latebat phrygio sono excitus comburere festinauit. Dorium vt grauem amplectuntur Cretes, Lacones, Arcades. Ptolemæus ponit hypermixolidium omnium acutissimum. Apul. Florid. 1. *Aeolium simplex, Asium varium, Lydium querulum, Phrygium bellicosum, Dorium religiosum Ionium iucundum & Floridum.* Seneca ep. 108. *Phrygij tibicinis sono semiviri concitantur, & ex imperio furentes.* Quintilian. lib. 9. cap. 4. Inst. *In sacris certaminibus non eadem ratione incitant animos, ac remittunt.* Ad eam rem adhibita & Carica Musica apud Athenæum, μελῶν γὰρ τῶν κατεαγότων, καὶ ῥυθμῶν γοερῶν τῆς μούσης τῆς καρικῆς αἱ ποικίλαι φαρμακεῖαι. variæ, inquit, medicinæ sunt Musæ caricæ modulorum fractorum & lugubrium. Dorius tropus moribus honestis ac seueris accommodatus fuit, verbis-

que grauibus. Synesius περὶ προνοίας. καὶ πρὸς λύραν ᾖδε τὸν τρόπον τ̃ δώριον, ὃν μόνον ᾤετο χωρεῖν βάρος ἤθους, καὶ λέξεως. οὐ μὴν ἐξέφερεν εἰς τὸ πλῆθος, ἀλλ' εἴ τις ἀκοὴ λόγων ἀῤῥένων συνιεῖσα. Ad lyram canebat tropum Dorium, quem vnum iudicabat, capacem esse ponderis morum & verborum. Non tamen in vulgus efferebat, sed si quæ aures essent virilem & fortem sermonem intelligentes. Plutarchus lib. de Musica πολὺ τὸ σεμνόν ἐστιν ἐν τῇ δωριστί, διόπερ ταύτην προετίμησεν ὁ Πλάτων. Plurimum est honestatis in Dorio, quare Plato eam cæteris prætulit. Lucianus ἐν ἁρμονίδῃ. τῆς ἁρμονίας Φρυγίου τὸ ἔνθεον, τῆς λυδίου τὸ βακχικόν, τῆς δωρίου τὸ σεμνόν, τῆς ἰωνικῆς τὸ γλαφυρόν. Harmoniæ Phrygii tropi diuinum, Lydii Bacchicum, Dorii honestum & graue, Ionici elegans & politum. Lydium certe Plato auersatur vt luctuosum & funestum. lib. 3. politicon. τὴν λύδιον ἁρμονίαν παραιτεῖται ἐπιτήδειον πρὸς θρῆνον, ἧ καὶ τὴν πρώτην σύστασιν αὐτῆς φασὶ θρηνώδη τινὰ γενέσθαι. Olympus primus ἐν τῷ πυθῶνι λέγεται ἐπικήδειον αὐλῆσαι λυδιστί, Epicedion in Pythone tibia

cecinit lydio, qui dissolutus & effæminatus est. τὴν λυδιστὶ ἐπανειμένην οὖσαν καὶ ἐκλελυμένην. Dissolutior etiam fuit Hypolydius à Polymnasto repertus. πολυμνάστῳ δὲ τόνον τὸν ὑπολύδιον νῦν ὀνομαζόμενον τόνον ἀνατιθέασι, καὶ τὴν ἔκλυσιν, καὶ τὴν ἐκβολὴν πολὺ μείζω πεποιηκέναι φασί. Mixolydius affectibus aptus est, & tragœdiis. Quare & tragœdi Mixolydium miscuerunt Dorio grandiori, & digniori. ἡ μιξολύδιος παθητική τίς ἐστι τραγῳδίαις ἁρμόζουσα. τραγῳδοποιοὶ τὴν μιξολυδιστὶ συνέζευξαν τῇ δωριστί. ἐπεὶ ἡ μὲν τὸ μεγαλοπρεπὲς, καὶ ἀξιωματικὸν ἀποδίδωσι, ἡ δὲ τὸ παθητικόν. Terpandro plutarchus Dorium & mixolydium tribuit, quem Argiui respuerunt, & ei mulctam indixerunt, qui aliquid in Musica innouaret, aut plus 7. chordis adhiberet, aut mixolydio vteretur. ἀργείους μὲν γὰρ καὶ κόλασιν ἐπιθεῖναί ποτέ φασι τῇ εἰς τὴν μουσικὴν παρανομίᾳ, ζημιῶσαί τε τὸν ἐπιχειρήσαντα πρῶτον τοῖς πλείοσι τῶν ἑπτὰ χρήσασθαι παρ' αὐτοῖς χορδῶν, καὶ παραμιξολυδιάζειν ἐπιχειρήσαντα. Sappho repperit mixolydium, vt alii, Pitoclides tibicen, vt Lysias putat, Lamprocles Athe-

niensis hæc illi de Modis musicis, quos alii septem, alii quindecin numerant. Porphyrio lib. epod. O. 10. *Notandum est modos Musicos esse septem, Dorium, hypodorium, Phrygium, hypophrygium, lydium, hypolydium, Mixolydium.* Martianus Capella 15. quos supra posuimus. Censorinus 13. in fragmentis cap. 12. *Species carminum tredecim, ex quibus primæ sunt, Phrygium, Dorium, lydium. His accesserunt grauissimum hypodorium, mox duo hypophrygij grauior, & acutior, deinde hypolydii totidem.* Lyra Doria fuit, tibia Phrygia. Horat. epod. 10.

Sonante mistum tibiis carmen lyra,
Hac Dorium illis barbarum.

id est, Phrygium, quem Theocritus Idyllio 19. vocat αὐλὸν μυγδόνιον. Alcman,

Φρύγιον ἤυλησε μέλος τὸ κερβέρειον

Pindarus O. 1. Olympion. de Doria lyra

ἀλλὰ δωρίαν ἀπὸ φόρμιγγα πασσάλου
λάμβανε.

Id est, sed Doriam Cytharam è clauo exime. vbi Scholiastes, ὅτι δωρικῇ ἁρμονίᾳ ἥρμοσται τῷ πινδάρῳ ἡ λύρα. Dorios modos à Thamyra repertos volunt. Plin. lib. 8.

cap. 56. *Muſicam inuenit Amphion, fiſtulam & monaulon Pan Mercurii, obliquam tibiam Midas in Phrygia, Geminas tibias Marſyas in eadem gente, Lydios modulos Amphion, Dorios Thamyras Thrax, Phrygios Marſyas Phrix, Citharam Amphion, vt alij Orpheus, vt alii Linus. Septem chordis additis Terpander (forte, ſeptem chordas addidit,) octauam Simonides addidit (deleo, τὸ addidit) Nonam Timotheus. Cythara ſine voce cecinit Thamyras primus, cum cantu Amphion, vt alij Linus.* Cytharœdica carmina compoſuit Terpander. Cũ tibiis canere voce Troezenius Dardanus inſtituit. Saltationem armatam Curetes docuere, Pyrricham Pyrrhus, vtramque in Creta. Plutarch. l. de Muſica de Terpandro, πρῶτος ἀπέφηνε ὀνόματα τοῖς κιθαρῳδικοῖς. νόμοις κλωνῆς ὁ πρῶτος συστησάμενος τοὺς αὐλῳδικοὺς νόμοις, καὶ τὰ προσωπεῖα ὄλυμπος παιδικὰ γενόμενος τοῦ μαρσύου, καὶ τὴν αὔλησιν μαθὼν παρ᾽ αὐτοῦ τοὺς νόμους ἁρμονικοὺς ἐξήνεγκεν εἰς τὴν ἑλλάδα. ὁ τέρπανδρος χρώματα πρῶτος εἰς τοὺς ἕλληνας ἐκόμισε. Terpander primus nomis citharoedicis nomina indidit, βοιώτιον τινα, καὶ αἰόλιον, προ-

χαῖον τε, καὶ ὀξὺν, καὶ τερπάνδριον καλῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ τετράοιδον, vt alius diceretur Boëotius, alter Æolius, trochæus, acutus, Terpandrius, tetraœdus. Clonas primus tibiarum nomos constituit, & personas. Olympus Marsyæ puer pathicus ab eo musicam didicit, & nomos harmonicos in Græciam intulit. Terpander crumata primus in Græciam induxit, & Idæi Dactyli. Primus Hyagnis tibia cecinit. deinde filius eius, tum Olympus, Polymnastus poëta, filius Meletis Colophonii, qui polymnastum & polymnestem nomos fecit, & quæ polymnastia dicuntur, ait Plutarchus lib. de Musica. Plato. lib. 3. politic. μιξολυδιστὶ, καὶ συντονολυδιστὶ θρηνώδεις ἁρμονίαι. ἰαστὶ καὶ λυδιστὶ αἵτινες χαλαραὶ καλοῦνται μαλακαὶ, καὶ συμποτικαί. Mixolydia, Syntonolydia Lugubres Harmoniæ. Ias & Lydia molles, conuiuales, agiles. De his erudite disserit Athenæus lib. 14. aitque ex Theophrasto, eam esse vim musicæ, vt qui vexantur coxendice eo cruciatu liberentur, si quis dum vrget dolor, phrygiũ modum

canat. ὁ δ' ἀριστόξενος τὴν εὕρεσιν αὐτῆς ὑάγνιδι τῷ φρυγὶ ἀνατίθησι. Aristoxenus modũ hunc ab Hiagnide repertum putat. Heraclides ponticus tres tantum modulationes & harmonias agnoscit, Doricam, Ionicam, Aeolicam, quod tria tantum illa sint Grecorum genera, Phrygiam & Lydiam modulationum loco & ordine excludit ἡ μὲν οὖν δώριος ἁρμονία τὸ ἀνδρῶδες ἐμφαίνει, καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς Doricus modus virilem præ se fert grauitatem, & magnificentiam non diffusus, aut hilarior, non varius au multiplex, sed vehemens, seuerus, ac tetricus. Aeolum cantus superbus est, tumidius, subinanis & laxus. τὸ δὲ τῶν αἰολέων ἦθος ἔχει τὸ γαῦρον, καὶ ὀγκῶδες ἔτι δὲ ὑπόχαυνον. Duo vero illa genera complectitur hypodorici concentus lex, quem vt scribit Heraclides Aeolicum etiam vocarunt, ὡς καὶ λᾶσος ὁ ἑρμιονεύς vt & Lasus Hermioneus vocat. Ionicus modus, neque Floridus neque lætus est, sed austerus & durus, in quo tamen aliquid est elatum & generosum. Quare & modus hic aptus tragœdiæ. τὰ δὲ τῶν νῦν ἰώνων ἤθη τρυφερώτερα, nostra

ætate Ionum mores delitiis perditi ſunt, eorumque cãtus ab illo vetuſto multum diuerſus. Phrygia, lydiaque modulationes barbaræ *Græcis* innotuerunt ex quo Lydia & *Phryges* in Peloponneſum vna cum Pelope deſcenderunt. Modus Ionicus dicitur lib. 4. O. vlt & epod. 9. Horat. Porphyrioni. in hæc verba.

Motus doceri docet Ionicos
Matura virgo.

ἡ τραγωδία ἰάδι μελοποιΐα κέχρηται, ait Plato. Tragœdia vtitur Ionica modulatione. Lydia remiſſa contraria Mixolidię, ſimillima Ionicæ, ἡ ἐπανειμένη λυδιστὶ ἐναντία ἐστὶ τῇ μιξολυδιστί, παραπλησία τῇ ἰάδι. *H*eſychio *L*esbius nomus κεκωμῴδηται ὡς διαφθείρων τὴν μουσικὴν, καὶ πρὸς τὸ βωμολοχεύειν τρέπων, traducitur & improbatur quaſi muſicam corrumpat, & ad paraſitandum vergat. Prima citharæ ſpecies ſecundum Cepionem Terpandri diſcipulum facta eſt, quæ dicitur Aſiatica vel Aſias, quod *L*eſbii ea vterentur Aſiæ proximi. ἐποιήθη δὲ καὶ τὸ σχῆμα τῆς κιθάρας πρῶτον κατὰ κηπίωνα, ἐκλήθη δὲ ἀσιάς. *D*oria & Phrygia ſunt viriles. δωριστὶ καὶ

φρυγιστὶ ἀνδρειότεραι. Suidas, βοιώτιον ὃ τὸ καλούμενον εὗρε τέρπανδρος, ὥσπερ καὶ τὸ φρύγιον. μόσχος ᾀδῶν βοιώτιον. Terpander repperit Boeoticum nomon & Phrygium. νόμοι dicti ἐπειδὴ οὐκ ἐξῆν παραβῆναι καθ' ἕκαστον νενομισμένον εἶδος τῆς τάσεως. ἐν τοῖς νόμοις ἑκάστῳ διετήρουν τὴν οἰκείαν τάξιν.

De Musica Pythagorica.

Cap. XVIII.

PLinius lib. 2. cap. 22. Erronibus septem tonos attribuit, quam diapason harmoniam vocat. In ea saturnum Dorio moueri, Iouem Phrygio. Legendus Macrobius in Somnium Scipionis. lib. 2. *Plato ait singulas sirenas singulis orbibus insidere. Sirenas quasi σιῶ εἰροῦσας, id est, θεῷ dici volunt, nouemque Musas octo sphærarum musicos cantus, & vnam maximam conuenientiam esse quæ constet ex omnibus.* hic addere libet quæ in eam rem ex manuscripto anonymo didici. οἱ πυθαγόρειοι τὰ μὲν ὀνόματα τῶν φθόγγων ἀπὸ τῶν κατ' οὐρανὸν φαινομένων ἀστέρων ὑπέθεντο, κομ-

ψως λέγοντες ῥιζοῦν τοὺς ἀστέρας, ἢ παρὰ τοὺς ἑαυτῶν ὄγκους, ἢ παρὰ τὰς ἰδίας ταχύτητας, ἢ ἐποχάς. ἀπὸ μὲν οὖν τοῦ χρονικοῦ κινήματος βαρύτατος ἐν τῇ διαπασῶν ἐκλήθη ὑπάτη, ἀπὸ δέ τοῦ σεληνιακοῦ νεάτη. ἀπὸ δὲ τοῦ διὸς παρυπάτη, ἀπὸ δὲ τοῦ ὑπὲρ τὴν σελήνην τοῦ τῆς ἀφροδίτης παρανήτη. ἀπὸ δὲ τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ μεσαιτάτου μέση, καὶ διὰ τεσσάρων πρὸς ἀμφότερα τὰ ἄκρα, ἀπὸ δὲ τῶν παρ' ἑκάτερα τοῦ ἡλίου, ἄνω μὲν τοῦ ἄρεως ὑπὲρ μέσην, κάτω δὲ τοῦ ἑρμοῦ παραμέσην. τὴν δ' ὑπὲρ μέσην καὶ λιχανόν φασι. id est, Pythagorei nomina tonorum ab astris quę in cælo apparent imposuerunt, magnifice dicentes fundare se radicitus stellas, aut pro eorum magnitudine, aut pro celeritate aut tarditate singulorum. Grauissimus igitur tonus in harmonia diapason à motu Saturni vocatur summa, hypate. A motu Lunæ, neate, nouissima, à motu Iouis parupate proxima summæ, à motu veneris quæ sup ra lunam est paranete, à motu solis qui medius est media, & diatessaron ab vtraque summa, à motu erronum qui vtrinque stipant solem, supra quidem Martem Hupermese, Infra

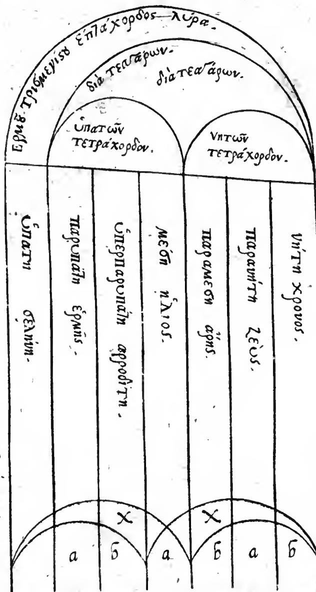
Mercutii paramese. Hupermesen vocant & Lichanon. Quoniam vero septem erant errones, lyra septem fidibus apta est cum media chorda supremæ & infimæ seruiat vt duo tetrachorda fiant. Alii contra, Hupaten & summam Lunæ tribuunt, veneri Parupaten. Lichanon seu parupaten Mercurio. Mediam soli, Paramesen Marti, paraneten Ioui, neten Saturno, vt acutissimam & altissimam. ἐπεὶ δὲ ἑπτά εἰσιν οἱ πλανῆτες ἑπτάχορδος λύρα ἦν, τοῦ μέσου καὶ ἑκατέρην λαμβανομένου, ὡς γίνεσθαι δύο τετράχορδα· ἕτεροι δὲ τὸ ἀνάπαλιν λέγουσι· ὑπάτην μὲν ὡς βαρυτάτην σεληνιακὴν, τὴν δὲ τῆς ἀφροδίτης παρυπάτην, ὑπερυπάτην δὲ καὶ λιχανὸν τὴν τοῦ ἑρμοῦ, μέσην ἡλίου, τήν δὲ τοῦ ἄρεως παραμέσην, διὸς παρανήτην, καὶ νήτην τὴν τοῦ χρόνου, ὡς ὀξυτάτην καὶ ὑψηλοτάτην. Longior chorda ad breuiorem, habet tonum grauiorem, ideo merito maiores chordæ tribuuntur erronibus, quorum tardior motus est, minores fides incitatioribus, ideo sol Mercurius, Venus, & luna faciunt ex quatuor chordis secundum tria diastemata tetrachordum summarum,

ſol autem, Mars, Iuppiter, & Saturnus faciunt ex quatuor chordis ſecundum tria diaſtemata tetrachordũ infimarum, cum ſol qui eſt intermedius vtrique ſeruiat, in ſummis vt infima chorda, in imis, vt ſũma. ἡ μακροτέρα χορδὴ πρὸς τὴν βραχυτέραν βαρύτερον φθόγγον ἔχει. διὰ τοῦτο εἰκότως τοῖς βραδυκινήτοις τῶν πλανωμένων καὶ μείζοις χόρδαι ἀποδίδονται, τοῖς δὲ ταχυκινήτοις αἱ ἐλάττους, καὶ γοῦν καὶ ἥλιος, καὶ ἑρμῆς, καὶ ἀφροδίτη καὶ σελήνη ποιοῦσιν ἐκ χορδῶν κατὰ τρία διαστήματα τετράχορδον ὑπατῶν, ἥλιος δὲ καὶ ἄρης, καὶ ζεύς, καὶ χρόνος ἐκ δὲ χορδῶν κατὰ τρία διαστήματα τετράχορδον νήτων. τοῦ μέσου ἡλίου δὶς καὶ ἐν ἀμφοτέροις λαμβανομένου ἐν μὲν τῷ τῶν ὑπάτων ὡς νήτη, ἐν δὲ τῷ τῶν νήτων ὡς ὑπάτη. Pythagoras interpoſuit octauum quemdam tonum inter mediam & parameſen coniungens & auellens à media integrum tonum, à parameſe hemitonum, itaut prior in eptachordo parameſe exiſtens, etiam & hic tertia ab infima ſit, chorda autem quæ interiecta eſt quarta ſit ab infima, & cõcinat cum ea concentu diateſſaron, qui concentus prius fuerat mediæ ad ſum-

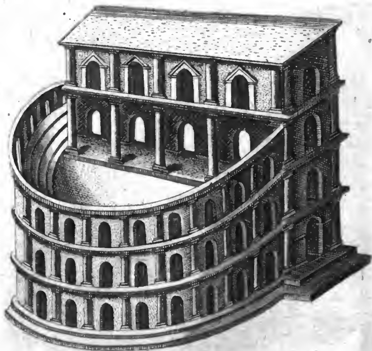
mam. tonus autem intermedius inter mediam & eam quæ interiecta est, quæque nominata est pro priore paramese, vtri tetrachordo addita sit, si quidem tetrachordo summarum addatur fidium, netodesteros, si autem tetrachordo infimarum ὑπατοδέστερος, efficiet harmoniam diapente, quæ est vtrimque cõconstitutio ipsius tetrachordi, & toni qui additur. Sicuti & ratio hemiolica toni diapente Systema inuenitur epitriti simul & epogdoi. Tonus qui inde fit epogdoos, id est super octauus dicitur. Et sic eptachordum, octachordum factum est in dupla ratione summarum ἐπιθαγόρας παρενέθηκεν ὄγδοόν τινα φθόγγον μεταξὺ μέσης, καὶ παραμέσης συνάψας, καὶ ἀποστήσας ἀπὸ μὲν τῆς μέσης ὅλον τόνον, ἀπὸ δὲ τῆς μέσης ἡμιτόνιον. ὥστε τὴν μὲν προτέραν ἐν τῷ ἑπταχόρδῳ παραμέσην οὖσαν, καὶ ἔτι τρίτην εἶναι ἀπὸ τῆς νήτης; τὴν δὲ παρεντεθεῖσαν τετάρτην μὲν ἀπὸ τῆς νήτης ὑπάρχειν, συμφωνεῖν δὲ πρὸς αὐτὴν τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, ἥνπερ καὶ ἡ ἐξ ἀρχῆς μέση πρὸς τὴν ὑπάτην εἶχεν. ὁ δὲ μεταξὺ ἀμφοτέρων τόνος μέσης τε καὶ παρεντεθείσης, ὀνομασθείσης δέ αὐτὶ τῆς προτέ-

ἐας παραμέσης, ὁποτέρῳ ἂν τετραχόρδῳ προστέθῃ, εἴτε τῷ πρὸς τῇ ὑπάτῃ νητοδεέστερος, εἴτε τῷ πρὸς τῇ νήτῃ βοββοβέστερος. Lego ὑπατοδεέστερος quasi quæ à summis aliquantum absit, & summarum sit infima, vt νητοδεέστερος, quæ ab imis parum absit, & imarum sit summa, τὴν διὰ πέντε συμφωνίαν ἀποδείξει· σύστημα ἑκατέρως ὑπάρχουσαν αὐτοῦ τε τοῦ τετραχόρδου, καὶ τοῦ προσγινομένου τόνου. ὥσπερ καὶ ὁ τοῦ διὰ πέντε λόγος ἡμιόλιος σύστημα εὑρίσκεται ἐπιτρίτου ἅμα καὶ ἐπογδόου. ὁ ἄρα τόνος ἐντεῦθεν ἐπόγδοος, καὶ οὕτω τὸ ἑπτάχορδον ὀκτάχορδον γέγονεν ἐν λόγῳ διπλασίῳ τῶν ἄκρων.

ἡ Πυθαγόρου ὀκτάχορδος λύρα

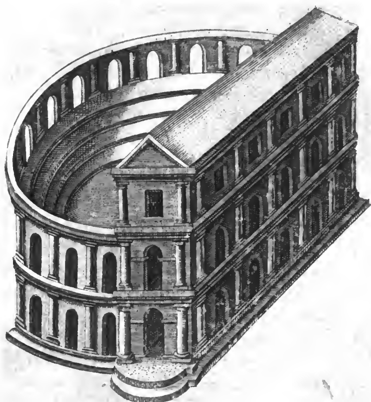

THE. LAPIDEVM.

Pars Theatri quæ à latere cernitur.

THE. MARCELLI.

Pars Theatri quæ pone cernitur:

DE MVSICA QVAE FIT *flatu, pulſu, aut tactu & de crumatis.*

CAP. XIX.

DE cantu qui voce fit egimus, iam de eo qui pulſu, & flatu exiſtit, agendum eſt. Organorum alia ſunt ἐμφυσιωμένα, & πνευματικὰ, vt loquitur Athenæus, ἔμπνευστα Plutarcho, vt cornua, litui tibiæ quæ inflatæ ab hominibus ſonum edunt, Alia ſunt ἔγχορδα, Plutarcho ἔντατα, quæ conſtant neruis, & fidibus, vt cythara, pſalteria, Nonnulla κρουστὰ, quæ pulſantur, vt tympana, ſiſtra, cymbala, & campana, vt docet Chryſoſtomus protheoria in pſalmos, à quo facit Caſſiodorus lib. de Muſica. *Organorum, inquit aliud percutitur, aliud intenditur, aliud inflatur. Percutiuntur acetabula ænea, vel argentea, vnde* κρούματα *dicta. Tenduntur fides, quæ plectro percuſſæ mulcent aurium ſenſum, inflantur, tubæ, calami, organa, pandura, & cætera quæ ſpiritu agitata in ſonum vocis animantur.* Legendus Iſidorus lib. 2. Origin. cap. 14. qui panduriam vocat.

Martianus Capella in Ermeneutico, ſeu ἐξαγγελτικῷ Muſicæ genere, quod ad expoſitionem pertineat, tres eſſe partes ait, ὀργανικὸν, εἰδικὸν, ἀποκριτικόν. Organicum Iſidorus interpretatur quod flatu conſiſtit. τὰ ἔντατα ὄργανα Protagoridas apud Athenæum vocat καθαπτὰ, l. 4. ψηλαφητὰ, κατὰ μίτον. Cruſta quæ vocantur Chryſoſt. dicūtur ἔνηχα l. 14. Athen. ψόφου μόνου παρασκευαστικὰ, cuiuſmodi fuerunt ſcabilli, teſtæ, κρέμβαλα. Heſychius κρεμβαλιάζειν, κογχύλια καὶ ὀστᾶ ἅμα συγκροτοῦντας ἄρρυθμον τινα ἦχον ἀποτελεῖν τοὺς ὀρχουμένους, id eſt, Crembaliazein eſt teſtas conchylia, & oſſa ſimul impellentes in ſaltatione ſonitum quēdam geſtu, ac rythmo carentem reddere. Athenæus lib. 14. κογχύλια καὶ ὀστᾶ συγκρούειν. idem lib. 14. τὰ μὲν ἔγχορδα, τὰ δὲ ἔνηχα κατεσκεύαζον, ἦν γὰρ δή τινα καὶ χωρὶς τῶν ἐμφυσωμένων, &c. id eſt, partim fidibus adiunctis ſonora, partim quæ ad ſonum inflantur ſpiritu. Quin & alia diuerſa ſunt tum ab iis quæ animantur flatu, tum ab iis quæ protenduntur fidibus, ψόφου μόνου παρασκευαστικὰ, crepitu ſolum obſtre-

pentia, καθά παρὰ τὰ κρέμβαλα, vt crepitacula. dicuntur in cantu Dianæ χρυσοφάνια κρέμβαλα χαλκοπάρεια, id eſt, crepitucula inaurata ærea, vnde κρεμβαλίζειν. Iuuenal. 11.

Audiat ille

Teſtarum crepitus cum verbis.

Gaditanæ mulieres crotaliſtriæ hunc ſonitum edebant. Petronius crotaliſtrias vocat. Iuuenal.

Expectes vt Gaditana canoro

Incipiat prurire choro.

Martial lib. 6. e. 70.

Edere Laſciuos ad Betica crumata geſtus,

Et Gaditanis ludere docta modis.

lib. 6. e. 4. *crotochoraulem* vocat. lib. 3. e. 62

Cantica qui Nili, qui Gaditana ſuſurrat.

Cum eiuſmodi enim crumatis & tibiæ, & cãtica coniũgebãtur. Dicũtur cordiciſtę. Scholiaſtes Iuuenal. 11. *Et eſt in medio choro cordiciſta. Martianus Cordiciſtas à Cretibus repertos* ait lib. 9. *Crumata* item vocat Dio Chryſoſtomus Tharſico 1. ἡ τῶν ἀραδίων νῦν κρατεῖ μουσικὴ κατὰ Φοινίκων κρούματα. muſica Aradiorum ſecundum Phœnicum crumata nunc viget. De Scabil-

lis Sueton. in Caligula cap. 54. Deinde, ait, *repente magno tibiarum & scabillorum crepitu, cum palla tunicáque talari prosiluit, ac desaltato cantico abijt.* Scabillos eruditi viri crepitacula interpretantur cuiusmodi sunt testarum crepitus, acetabulorum tinnitus, siue ὀξυβάφων μυσικὴ. Arnobius lib. 2. *Scabillorum concrepationibus sonoris. Eorum vsus etiam in sacris fuit.* lib. 7. *Quid efficiunt strepitus scabillorum, vt cum eos audierint numina honorifice secum existiment actum.* Luctatius scabillos interpretatur tibiam, quam in sacris pede sonant. lib. 7. in id Statii.

Ad inspirata rotari buxa,

id est, *Scabillum vel tibiam, quam in sacris tibicines pede sonant.* Cic. pro Cælio, Scabella concrepant, aulæum tollitur. Non longe videntur abfuisse à cymbalis. vet. gloss. æneatores κυμβαλοκρȣςαί. Lucianus de musica αὐλοὶ μελιχρότεροι κυμβάλων. tibiæ dulciores cymbalis. lib. 1. cap. 13. Paralipom. κύμβαλα χαλκᾶ.

DE TIBIA.
CAP. XX.

ORganorum quædam diximus esse πνευματικὰ, cuiusmodi sunt cornua, litui, tubæ, quæ spiritu animantur, & tibiæ, de quibus hic agemus cæteris omissis, quia locus in orchestra tibiis fuit, vel maximus. Tibias alii respuendas esse censuerunt, quod ore detorto, & buccis tumentibus indecoram, ac turpem speciem obiicerent, motusque haberent furentes, & expiationi magis idoneæ essent, quam doctrinæ Aristotel. l. 9. Politic. cap. 6. ὁ αὐλὸς οὐκ ἔστιν ἠθικὸν, ἀλλὰ μᾶλλον ὀργιαστικὸν, ὥστε πρὸς τοὺς τοιούτους αὐτῷ καιροὺς χρηστέον ἐν οἷς ἡ θεωρία κάθαρσιν μᾶλλον δύναται, (ποιεῖν forte) ἢ μάθησιν. Alii retinendas quod suauem animis afferent motum. Plutarchus Sympos. 7. cap. 8. εἶτα ἀπελίγαινε, ὁ αὐλὸς, καὶ διεξῆλθε τῶν ὤτων καταχεόμενος φωνὴν ἡδεῖαν ἄχρι τῆς ψυχῆς ποιοῦσαν γαλήνην. ἀλλ᾽ ἄγε δὴ καὶ αὐλὸς τὸ μέτριον διαφυλάττει μὴ παθαινό-

μένος, μηδὲ ἀνασοβῶν, καὶ περὶ ἐξιστὰς βόμβυξι καὶ πολυχορδίαις, id eſt, Deinde tibia lenit animos, & in aures ſe inſinuat infundens vocem iucundam vſque ad animam, quę tranquillum afferat, ſi modum tenuerit, non in affectus diſſoluta, & concutiens, ac externans animos ſonis fiſtularum ſtridulis, multis. βόμβυκες Heſichio γένος αὐλῶν. Putem tibias fuiſſe Phrygias, quęfurorem animis iniicerent. πολυχορδίαν hic cum de tibia loquatur, multitudinem, ac varietatem ſonorum interpretqr. Vſurpata eſt tamen tibia in templis, theatris, funeribus, orgiis omnium pene gentium cõſenſu. Vide Athenæum lib. 14.

DE TIBIAE AVCTORE
CAP. XXI.

TIbiæ vel fiſtulæ auctorem vulgo Pana eſſe volunt, virgilio teſte.

Panáque qui primus calamos nõ paſſus inertes.

Pan primus calamos cera coniungere plures inſtituit.

Ouidius 1. Metamorph. Syringua nympham in fistulam mutatam esse ait, ne vim à Pane pateretur.

Dumque ibi suspirat, motos in arundine vetos
Effecisse sonum tenuem, similemque querenti,
Arte noua, vocisque Deum dulcedine captum.

Lucretius lib. 4. Cum Pan

Pinea semiferi capitis velamina quassans
Vnco sæpe labro calamos percurrit hiantes,
Fistula syluestrem ne cesset fundere musam.

Consule Plinium lib. 7. cap. 56. Cic. lib. 3. de orat. Alii Mineruæ tribuunt, quæ tamen aspernata, quod oris elegantiam imminueret abiecerit. Eustathius Iliad 6. in id αὐλοὶ φόρμιγγές τε βοὴν ἔχον. φασὶν οἱ παλαιοὶ ὡς οὐδαμοῦ αὐλοὶ παρ' ἕλλησιν. εἰ δὲ καὶ ἀθηνᾶς εὕρημα ὁ αὐλὸς, ἀλλ' αὐτὴ πάλιν κατὰ τὸν Φιλοστράτου λογον χρησαμένη κατέρριψε τὸ εὑρεθὲν, ἐπεὶ δὴ φυσήματι συγχέειν εἶχε τὸ τοῦ προσώπου κάλλος αὐτῇ, καὶ ἀπαχρειοῦν. id est, veteres dicunt, quod nullæ olim in Græcia tibiæ. Et si autem Palladis est inuentum tibia, ipsa tamen vt vsa est teste Philostrato reiecit repertum, quia buccas inflans vultum deturpabat. Menalippides in Marsya, τὰ μὲν

ἀθαναία ὄργανα ἔῤῥιψάτε ἱερᾶς ἀπὸ χειρὸς, εἶπέ τε ἔῤῥετε αἴσχεα σώματι λύμα. id eſt, Minerua de manu ſacra organa reiecit, dixitque, abite in malam rem corporis probra turpia. Teleſtes, Selinuntius, τὰν σοφῶν περὶ θειοτάταν βρομίῳ παρέδωκε σεμνᾶς δαίμονος ἀερθὲν πνεῦμα. id eſt, hanc artem diuiniſſimam Bromio dedit venerandæ Deæ ſublimis ſpiritus. Eandem tamen ob cauſam auctore Alcibiade primum à pueris, deinde & à viris, maxime vero ſacris certaminibus repudiata eſt. Plutarchus Alcibiade, ὅθεν ἐξέπεσε κομιδῇ τῶν ἐλευθέρων διατριβῶν, καὶ προεπηλακίσθη παντάπασιν ὁ αὐλός. id eſt, vnde & excidit valde liberalibus exercitationibus & proculcata eſt omnino tibia. Cõſule Platoné in Alcibiade, Gellium lib. 9. cap. 15. Pauſaniam Phocis, δευτέρα δὲ πυθιάδι αὐλῳδίαν κατέλυσαν καταγνόντες οὐκ εἶναι τὸ ἄκουσμα εὔφημον. Secũdis, inquit, Pythiis, tibiarum cantum reſpuerunt, condemnaruntque quaſi non eſſet auditu Fauſtum & auſpicatum. Ariſtides orat. in Mineruam exiſtimat tibiarum, Lyræ, & cytharæ cantum à Minerua repertum,

quæ tibiam vni ex Musis dederit, Lyram Mercurio, cytharam Apollini. Dioscuri autem eius auspiciis Pyrricham saltãt, αὐλῳδίαν τοίνυν, καὶ λυρῳδίαν καὶ κιθαρῳδίαν ἐξευροῦσα ἡ ἀθηνᾶ, τὴν μὲν τῶν μουσῶν μιᾷ δωρεῖται, τὴν δὲ τῷ ἑρμῇ, τὴν δὲ τῷ ἀπόλλωνι. διόσκουροι δὲ ὑπ' αὐτῇ πυρριχίζουσι. Martian. lib. 9 *Fides apud Delphos per Deliacam cytharam demonstraui, tibiæ per Tritonidem nostri comitem sonuerunt, calamos Mariandeni, & Aones in laudem inflauere cælestium. Panduram Ægyptij*, vnde & Nonnus Dionysiaris vocat διδυμόχροον αὐλὸν ἀθήνης. Ouid. 6. Factor.

Prima terebrato per rara foramina buxo,
Vt daret effeci tibia longua sonos.

Idque in Lybia vt est in Græcis Epigram.
ἥ ποτε γοργείων βλοσυρὸν μύκημα καρήνων
φθεγγομένων λιβύην ὁμοζυγέων τόπον αὐλῶν.
Bion à Pane Plagiaulon, id est curuam tibiam repertam esse ait, tibiam à Minerua.

ὡς εὗρεν πλαγίαυλον ὁ πὰν, ὡς αὐλὸν ἀθηνᾶ
ὡς χέλυν ἑρμάων, κιθάραν δ' ὡς ἁδὺς ἀπόλλων.

id est, quæ aliquando mugitum terribilem inuenit Gorgonei capitis sonum e-

dentis similem tibiis lybicis paribus, & coniunctis. item, quod inuenit Pan curuam tibiam, Minerua tibiam rectam, vt chelyn Mercurius, cytharam Apollo. Lege Athenæum lib. 14. p. 616. formis Commelini. Lybicam tibiam vocat Euripides Herc. furente.

παρὰ δέ τε χέλυος ἑπτατόνου μολπάν, καὶ λιβυὸν αὐλόν.

Marsyas & olympus Phryges tibiam inuenerunt, Sirites expoliuit, vt Pollux lib. 4. & Athenæ. lib 14. ἐπειδὴ σειρίτης, ὃς δοκεῖ πρῶτον εὑρεῖν τὴν αὐλητικὴν λίβυς ἦν τῶν νομάδων, ὅς καὶ κατηύλησε τὰ μητρῷα πρῶτος. id est quia Sirites qui primus videtur auleticam artem & tibicinam repperisse Libs erat è Nomadum gente, qui primus matroa, id est, Cybeles hymnos tibia cecinit. Dalechampius μητρῷα vertit cereales hymnos. Quam bene viderint alii, maxime in Phrygia vbi matroa Cybeles. Euripides in Aulide,

τίς ἄρ ὑμέναιος διὰ λωτοῦ λίβυος
μετά τε φιλοχόρου κιθάρας. id est quis hymenæus per lotum & tibiam Libycam & cum cithara choros amante. Pindarus

Od. vlt. Pyth. αὐλὸν πάλλας εὗρε γοργόνων οὔλιον θρῆνον διαπλέξασα. Pallas, inquit, componens perniciosum, ac luctiferum carmen Gorgonum tibiam inuenit. Quidam ab Osiri tibiam singularem, quam monaulon vocant repertam asserunt. Athen. lib. 4. μόναυλος ὀσίειδιο εὕρημα, ὡς καὶ ἡ φώτιγξ πλαγίαυλος. Isidorus lib. 2. existimat fistulam à Mercurio repertam, alii à Fauno, qui & Pan dicitur, vnde & fistula pandoria. Quidam ab Idi pastore Agrigentiuo in Sicilia. Pausanias p. 73. Ardalum vulcani filium αὐλὸν εὑρεῖν. Eustathius, Libyn quendam pastorem, αὐλὸς λιβὺς inquit, ὅτι λίβυς τις νόμος (lege νόμιος vel νομὰς) αὐλητικὴν πρῶτος εὗρε. Hesychius λιβὺς ὁ αὐλὸς ἐκαλεῖτο, ἐπεὶ λιβὺς νομάς τις τὴν αὐλητικὴν πρῶτος εὗρε. Tibia Cretæ primum reperta est, ait, Eustat. Iliad. lib. 1. ἐν κρήτῃ εὑρέθη αὐλὸς, καὶ τύμπανον, ὃ βυρσότονον κύκλωμα εὐειλπίδης καλεῖ. Isidorus tamen lib. 2. Origin. in Phrygia tibias natas esse vult, quæ primum funeribus, mox & sacrificiis adhibitæ sint. Tzetzes Chiliad. 13. μαρσύας φρὺξ φιλόσοφος εὗρεν αὐλοὺς τὸ πρῶ-

τον. ἄλλοι φασὶ τὴν ἀθήναν εὑρεῖν τὴν αὐλωδίαν, à qua Marſyas eam deterruerit. Sed de *Marſya* parum conſtat, cum primus Hyagnis pater *Marſyæ* duas tibias vno ſpiritu animarit, ait Apuleius Florid. 1. Vbi repertæ ſint, variæ gentes tibiis vſæ ſunt. Syri tibicines à Iuuenale memorantur ſ. 3.

Iam pridem in Tiberim Syrus defluxit Orontes
Et linguã, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana.

Papias in Onomaſtico, *Ambubaiæ mulieres tibicines Syriacæ*, Horat.

Ambubaiarum collegia.

Sueton. Ner. cap. 27. *Ambubaiarumque miniſteria*. Quæ vox Chaldicica & Hebraïca eſt, vt doctiſſimus Ioſ. Scaliger, tibicinemque ſignificat. In Arabia quoque tibiæ viguerunt vnde Prouerbium Ἀράβιος αὐλητὴς ἐπὶ τῶν ἀκαταπαύστων, de iis qui aliquid deſinere nequeunt. τὸ παλαιὸν γὰρ φασὶ τοὺς ἐλευθέρους μὴ μανθάνειν αὐλεῖν διὰ τὸ βάναυσον, τῶν δὲ ἀνδραπόδων πολλὰ ἀραβικά, inquit Suidas, olim enim aiunt liberos homines non didiciſſe fidibus, quod ſit vilis & ſordida,

mancipiorum autem plæraque Arabica, vnde Prouerbium.

δράχμης μὲν αὐλεῖ, τεττάρων δὲ παύεται, idest, vt tibia canat, drachma vna ei datur, vt desinat, quatuor numerari oportet. A barbaris tibias profectas esse volunt, apud Athenæum lib. 14. maxime à Thebis Aegyptiis, Eustathius Iliad. 17. αὐλοὶ θηβαίων ἦσαν εὕρημα τῶν κατ' αἴγυπτον. id est tibiæ Thebanorum erant repertum in Aegypto. Dio Chrysost. in cyneguo ait Thebanos in Græcia tibiarum laudem reliquæ Græciæ præripuisse. οἱ θηβαῖοι νίκην προεκρίθησαν ὑπὲρ τῆς ἑλλάδος νικᾶν ἐπ' αὐλητικῇ vnde versus,

ἄλλας μὲν θήβας ποτε νικᾶν προὔκρινεν αὐλοῖς. forte Leg. πάλλας, id est, præiudicauit Thebas tibiæ cantu cæteras vrbes superare. Dardani ipsi tibiarum gloriam sibi vindicant. Aristophanis Scholiast. in hæc verba, αὐλητρὶς δαρδανίς. ἐκ τῆς δαρδανίας αὐλητρίδες εὐδοκιμοῦσιν. id est tibicina Dardanis, quia è Dardania tibicinæ commendantur. Romæ frequentes fuere maxime in comœdiis, vnde & Tibicinum collegium.

Valer. Max. lib. 2. cap. 5. Tibicinum collegium solet in foro vulgi oculos in se cõuertere, &c. Plutarchus. Romaic. Ianuariis Idibus auletas vestibus fæmineis amictos scribit. Fab. lib. 7. cap. 1. Trãseat tibicinis Latini modo ad desertum, vt ait Cic. pro Muræn. Seneca ep. 56. Donat. in Andriam Terent. cantica tẽperabantur modis non à poëta, sed à perito artis Musicæ factis. Neque enim omnia iisdem modis in vno cantico agebantur, sed sæpe mutatis. Modos tibiarũ accipe, qui ad fabulæ ingenium temperabantur, vsque adeo vt auditis tibiis populus sciret quæ fabula danda esset. Cic. Academ. quæst. 6. Qui primo inflatu tibicinis Antiopam esse aiunt. Agebantur autem paribus, aut imparibus tibiis, dextris aut sinistris. Dextræ sua grauitate seriam comœdiæ dictionem pronuntiabant. Sinistræ & serranæ acuminis leuitate iocum in comœdia ostendebant. Si dextris & sinistris vterentur mixtum genus fuit. item in Eunuchum Donatus, acta est ludis megalensibus L. Numidio Posthumio, L. Ambiuio Tur-

pione personatis. item, modulāte Flacco Claudio tibia dextra & sinistra ob iocularia multa permista grauitate. in Hecyrā. modulatus est eam Claudius tibiis paribus, Phormionē tibiis serranis. in Adelphis. Modulata est tibiis dextris, id est, Lydiis, ob seriam grauitatem. sæpe tamē per scenam mutatis modis cantica mutauit, quod significat titulus personæ habens subiectas personis literas M.M.C. Cicero 1. Tuscul. Hæc cum pressis, & flebilibus modis, qui totis theatris moestitiam inferant dixere. Tibicen dari solitus in fine cuiusque actus. Fab. lib. 1. c. 12. Plaut Pseud. tibicen hic interea vos oblectauerit. Non modo in comœdiis vsus tibiarum fuit, sed proprie in funeribus, deinde in sacris. Lutatius in Thebaid. Iubet religio, vt maioribus mortuis tuba, minoribus tibia caneretur. Ouid. 6. fast.

Temporibus veterum tibicinis vsus auorum.
Magnus, & in magno semper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat moestis tibia funeribus.

1. *Tristium.*

Tibia funeribus conuenit iſtameis.
Apuleius Florido 1. *Monumentarios ceraulas* vocat, *Dio* Chryſoſtomus τυμβαύλους Orat. 49. ἔφη δέ τις τῶν ὀλίγῳ πρότερον φιλοσόφων οὐ φαύλως, τὸν ἰσμενίαν τοῦτο μάλιστα ἀγανακτεῖν, τὸ καλεῖσθαι αὐλητὰς τοὺς τυμβαύλους. ait autem aliquis ex iis qui nudius tertius philoſophati ſunt, Iſmeniam ęgre ferre ſolitum, quod monumentarii ceraulæ vocarentur tibicines. Apuleius Florido 1. Antigenidæ id ipſum tribuit, non Iſmeniæ. is autem eſt Iſmenias, qui tibias chorinti ſeptem talentis emit, *Lucian.* in ἀπαίδευτον. αὐλοὺς ἑπτὰ ταλάντων ἐν κορίνθῳ ἐπρίατο, *qui ſibi ſuiſque canere ſolitus erat.* Vt ait D. Hieronymus, velut Cicero lib. de clar. orat. *Sibi & Muſis.* Funeribus igitur adhibitæ tibiæ. Sueton in Iulio. *Tibicines & Scenici artifices veſtem diſciſſam iniecere flammæ,* in funere Cæſaris. *M*idas omnium primus à funeribus ad ſacrificia tranſtulit, cum matrem ſuam inter Deos reponeret, cæteri ſequuti, vt perlitari poſſet. Plutarchus de Dæmonio Socratis, τοῦ ἰσμηνίᾳ τῇ θυσίᾳ προσαυλοῦντος, οὐ καλλιερεῖ.

καλλιερεῖ· μισθωτὸς τοὺς αὐλοῖς παρελόμενος ηὔλησε γελοίως, perlitatum est ridiculo illo mercenarii tibicinis cantu. Religioni fuit sine tibia rem diuinam facere. plutarch. in Romaic. καὶ τις ἥπτετο δεισιδαιμονία τῶν ἱερέων ἀναυλαθυόντων. Ostendit tamen θυσίας interdum εἶναι ἀχόρους, καὶ ἀναύλους. In conuiuiis locus tibiæ fuit. Plutarchus Sympos. 6. non licet inquit, etiam si volueris, tibiā mēsis excludere. Libationes enim eam desiderant cum corona, & cum pæane accinit diuinum aliquid. τὸν δ' αὐλὸν οὐδὲ βουλομένοις ἀπώσασθαι τῆς τραπέζης ἐστίν. αἱ γὰρ σπονδαὶ ποθοῦσιν αὐτὸν ἅμα τῷ στεφάνῳ, καὶ συνεπιφθέγγεται τῷ παιᾶνι τὸ θεῖον. *Ibi tum ad tibicinem laudes clarorum virorum prosequebantur*, ait Cicero lib. 2. de Legibus. Et in nuptiis quoque tibiæ adhibitæ sunt. Auctor ad Herennium, *Non illæ te nuptiales tibiæ eius matrimonii commouebant*. Vt & in cæteris rebus lætioribus Horat. lib. 2. ep.

Nunc tibicinibus, nunc est gauisa tragœdis

Cum autē exeundū esset è theatro, funere, aut sacrificio, ἐξόδιοι νόμοι canebantur. Hesych. ἐξόδιοι νόμοι δὲ ὧν πάντες ἐξελεύ-

σονται. ipſis etiam iudicibus exeuntibus tibicen cecinit. Ariſtophanes veſpis ἀυλητὴς ἐν φορβεία τοῖς δικαςαῖς ἔξοδον ἠυλησεν. Hoc addo tibicines interdum inter canendum geſticulatos eſſe, vt more pantomimorum res quaſque imitarentur. Ariſtotel, problemate 9. c. 48. οἷον οἱ φαῦλοι αὐληταὶ κυλιόμενοι ἂν δίσκον δέῃ μιμεῖσθαι, καὶ ἕλκοντες τὸν κορυφαῖον ἂν σκίλλον αὐλῶσι. Vt mali auletæ ſe volutantes ſi diſcum imitari voluerint, & trahentes coryphæum, ſi ſcillum cecinerint, quod eſt carminis genus ſalax, & proteruum.

QVID INTERSIT INter tibiam & fiſtulam.

CAP. XXII.

EVſtathius Iliadis lib. 17. in hæc verba.

αὐλοί, φόρμιγγές τε βοὴν ἔχον,

Notat, αὐλὸν dici ab ἄυω, vel ἄω, id eſt clamo. γίνεται δὲ αὐλὸς παρὰ τὸ ἄυειν, ὃ ἐστι βοᾶν. Tibiæ Latinis ab animantium tibiis, ex quibus factæ, fiſtulæ quia fiſſi ca-

lami. Ipſi calami ἀ χαλάω, id eſt à fundendis vocibus, vt vult Iſidorus, vel vt ego malim, à κλάω frango, quia calami fragiles. Tibiæ à Suida vocantur φυσαλίδες, quod ſpiritu inflentur in vet. gloſſ. auletæ & tibicines flatores. iidem & Sabulones dicti, vt nonnulli apud Macrob. l. 2. Sat. c. 1. certe *Sabulones prætexta & impudica verba iaciebant*. Apuleius l. 2. Florid. *dextera pſalentis geſtu ſuum ſabulum citharæ admouet*. alii Sabulum eſſe volunt inſtrumentum grande vaſtitate, & ſoni, quod fidibus tendi, & plectro pinſi ſolet Curopalati dicitur σούρουλον, σουρουλισταὶ Sabulones. Fiſtula quæ propriè σύριγξ dicitur, calami, auena paſtoribus tribuuntur. Tibia funeribus adhibita, epulis, ſacrificiis, ideo ſuperſtitioſa vocatur à Clemente Alex. lib. 2. Pædag. σύριγξ μὲν ποιμέσι ἀπονενεμήσθω, αὐλὸς δὲ ἀνθρώποις δεισιδαίμοσι. Capellæ dicitur *Sibilatrix enodis fiſtula*. Tibiam ipſam olim è calamo factam oſtendit Euſtathius Iliad. lib. 7. παλαιὸν δὲ ὁ αὐλὸς καὶ πολυειδὴς, καὶ ὡς ἐπὶ πολὺ καλαμίνης. περὶ δὲ γοῦν ἀλεξανδρεῦσιν τὸν μόναυλος κάλαμος, ὀσιειδὸς φασιν εὕρημα.

Olim, inquit, tibia multiformis, & vt plurimum arundinea. Apud Alexandrinos erat calamus monaulos, Osiridis inuẽtum Hesych. ἴυγξ σύριγξ μονοκάλαμος. Fistula vnius calami dicitur Iynx. ὁλοσιαλοκάλαμος ὁ φαύλως ᾄδων. Eustat. l. Iliad. Σ. vt ego interpretor, ὅλον κάλαμον σιάλῳ μολύνων. Est qui lib. 14. Athen. cap. 2. Legendum putet ὀλεσιαυλοκάλαμον, qui perdat tibiã & fistulã. malim vt est ὁλοσιαλοκάλαμον. Athen. l. 4. μόναυλον describit καλαμαύλην, calamo tibicinem, de quo Martialis lib. 14.

Ebria nos madidis rumpit tibicina buccis,
Sæpe duas pariter, sæpe monaulon habet.

ῥαπταύλαι οἱ τῇ καλάμῃ αὐλοῦντες, ait Athe. raptaulæ, qui calamo canunt, vel potius ῥαπαύλαι, quia ῥαπάλη καλάμη, καὶ οἱ ἐν αὐτῇ αὐλοῦντες ῥάπαυλοι, vt Hesychius, qui τίτυρον κάλαμον esse vult, vnde & Eustathio μόναυλος κάλαμος καλούμενος τιτυρινὸς τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριεῦσι, εἴτ' οὖν σατυρινός ὁ δὲ μόναυλος, καὶ καλαμαύλης φασι, καὶ ῥαπταύλης ἐλέγετο. Monaulus calamus tityrinus, siue Satyrinus dictus. item monaulus qui calamo canit & calamaules, raptaules dicitur. Hesychio

τυείχυλοι dicuntur αὐλοὶ χαλάμινοι, Lego πιτυεινοί. Calami primum videntur fuisse, quales ab Aristotele describuntur lib. de respiratione cap 9. καὶ τῇ τρίψει τῇ πρὸς τ ὑμένα ποιοῦσι τ βόμβον τέττιγες, οἷον διὰ τῶν χαλάμων τῶν πετρυπημένων τὰ παιδία, ὅταν ἐπιθῶσιν ὑμένα λεπτόν. Cicadæ attritu qui fit ad pelliculam bombum edunt, qualem pueri per calamos perforatos, cum tenuem pelliculam imposuerint. A *Mariandenis & Aonibus reperti sunt, & in laudem cælestium inflati*, vt Martianus Capella. Athenæus lib. 4. c. 14. probat. μόναυλον instrumentum fuisse χαλαμαύλην, vnde vox χαλαμαυλήτης in Græcis epigram. p. 521. libri excussi formis Henrici Stephani. Possidippus,

τοῦτο θέων ὁ μόναυλος ὑπ' ἠρίον ὁ γλυκὺς οἰκεῖ. αὐλητὴς μίμῳ κὴν θυμέλῃσι χάρις. id est, Theon sola tibia canens sub hoc tumulo situs est, tibicen mimo & orchestræ voluptati seruiens. dicite de calamo tibicine salue Theon μόναυλον pro μοναυλήτῃ posuit,

τ χαλαμαυλήτην εἴπατε, χαῖρε θέων.

Fuit autem plurimum discriminis inter

calamos, & Syringua, seu fistulam. Calami plane rudes & agrestes fuere, in fistula paulo amplius artis fuit. Virgilius.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
fistula.

Theocrit. Idiyl. 6.

τύ γάρ ποτε ἐκ τᾶς σύριγγα,
οὐκ ἀρκεῖ τοι καλάμας αὐλὸν ποππύσδειν
ἔχοντι.

An vnquam fistulam possedisti? non satis est tibi culmo, quæ tua tibia est sibilare. Virgilius ita vertit Ecl. 3.

Aut vnquam tibi fistula cera
Iuncta fuit, non tu in triuiis indocte solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen.

Græci aliquid interesse volunt inter δόνακα, & κάλαμον, vt λεπτότατος sit ὁ δόναξ tenuissimus, calamus confertus, & densus, ἁδρὸς δὲ ὁ κάλαμος. δόναξ μὲν συριγκταῖς χρήσιμος, κάλαμος δὲ αὐληταῖς, ait Eustathius sub finem lib. Σ. Iliad. δόναξ vtilis fistulis, calamus tibiis, Euripid. Oreste,

ἆ ἆ σύριγγος ὅπως πνοὰ λεπτοῦ δόνακος
ὦ φίλα φωνεῖ μοι. id est, spiritus quasi tenuis arundinis, ô amica, mihi insonat. Aristophanes in Ranis vocat ὑπολύ-

ριον δόναχα, quia olim in lyra calamum pro cornu subiiciebant. τὸ παλαιὸν ἀντὶ τοῦ κέρατος ὑπετίθετο κάλαμον, ait Scholiastes. Idil. 20.

καὶ σύριγγι μελίσδω,
καὶ αὐλῷ λαλέω, καὶ δόνακι, καὶ πλαγιαύλῳ

id est, & si fistula canam, aut tibia, aut calamo, aut tibia curua. vbi vides aliquid esse discriminis inter hęc omnia & Idil. 6.

αὐλεῖ Δαμάτας, συρίσδε δὲ Δάφνις ὁ βούτας.

tibia Dametas, fistula Daphnis bubulcus canebat. Fistulam elegantem describit idyl. 8.

σύριγγ' ἂν γ' ἐποίησα καλὰν ἐγὼ ἐννεάφωνον,
Λευκὸν κηρὸν ἔχοισαν, ἶσον κάτω, ἶσον ἄνωθεν

fistulam feci pulcram, nouem vocum, alba cera coniunctam, æqualem supra, & infra. Cera enim coniugebantur calami, vt fistula plures voces redderet. Ouid.

Dispar septenis fistula cannis.

Virgil.

Pan primus calamos cera coniungere plures
Instituit.

Calamos, arundinem, auenam pro eodem ponunt. Virg.

Syluestrem tenui musam meditaris auena.

Quia è culmo & ſtipula ſibi fiſtulám rudem formabant paſtores vt Seruius 1. Ecl. Tibul. lib. 3. e. 15.
Sed perlucenti cantus meditabor auena.
Ouid. 1. Metamorph.
Vt paſtor per deuia rura Cappellas
Dũ vehit adductas, & ſtructis cantat auenis,
lib. 8.
Fiſtula diſparibus paulatim ſurgit auenis.
Ariſtophani dicitur σύριγξ καλαμίνη. Polluci lib. 4. σύριγξ ἐκ καλάμων. Fiebat è calamo concauo quem Syringiam Theophraſtus vocat, Plinius lib. 16. c. 37. *Tertia arundo eſt tibialis calami.* cap. 26. *Calamus vero alius totus concauus quem Syringiam vocant vtiliſſimus fiſtulis, quoniam nihil eſt Cartilaginis atque carnis.* Quod ſumtum eſt è Theophraſt, lib. 4. cap. 12. Hiſtor. Plant. καὶ ὁ μὲν κοῖλος, ὃν καλοῦσι τινες συριγγίαν, οὐδὲν γὰρ ἔχει ξύλου καὶ σαρκός. fiſtula igitur proprie facta è calamis, tibia è tibiis aſini, gruum hinnulorum, aut vt ait Iſidorus, quia de ceruinis tibiis, cruribúſque hinnulorum fierent. Callimachus in hymno Dianæ,
οὐ γάρ πω νέβρεια δὲ ὀστέα τετρήνοντο

ἔργον ἀθλωαίας ἐλάφω χαχὸν,
id eſt, Nondum hinnulorum oſſa per-
forata erant, opus Mineruæ, ex quo cer-
uis pernicies. Fiebāt enim vt dictum eſt,
ex oſſibus himulorum & ceruorum.
Heſych. χαχτὸς ἄχανθα ὑφ' ἧς ἐὰν πλήγῃ
νεβρὸς ἄχρεια ἔχει τὰ ὀςᾶ εἰς αὐλοὺς. id eſt,
cactus ſpina, qua hinnunlus confixus, e-
ius oſſa vtilia tibiis non ſunt Philetas,
γηρύσαιτο δὲ νεβρὸς ἀπὸ ψυχὴν ὀλέσασα
ὀξείης χάχτου τύμμα φυλαξαμένη.
id eſt, hinnulus mortuus qui acuta ca-
cto confixus non fuerit, ſonitum in tibia
edat. item è tibiis gruum fiebant, vt Pli-
nius lib. 16. cap. 37. Et ceruorum, aſi-
norúmque, Philoſtrat. lib. 8. Apollon.
αὐλὸς τὸ φιλθύτην ἐν θεώτερον ἐργάζεται, οὐ
διὰ χρυσοῦ τε καὶ ὀρειχάλκου, καὶ ἐλάφων κνή-
μης συγκεῖσθαι, ἢ δὲ καὶ ὄνων, id eſt, tibia
eum qui libenter ſacris operatur facit di-
uiniorem, non quod ex auro, orichal-
co, tibia ceruorum aut aſinorum fiat. in
Græcis Epigramm.
νεβρείων ὁπόσον σάλπιγξ ὑπερίαχεν αὐλῶν,
id eſt, quantum tuba tibiæ hinnuli ſo-
num ſuperat.

Huc allusit Aristoph. Acharnan.

τοῖς ὀςίνοις φυσᾶτε τ̃ πρωκτὸν κυνός.

id est, osseis tibiis inspirate podicem canis. ex asini ossibus tibiæ magis probari videntur quam è ceruinis. Plutarch. in Sympos. περιέμενοι τὰ νέβρεια, χρώμενοι τοῖς ὀνείοις. id est abiectis hinnuleorum tibiis, vsi sunt asininis. Quia scilicet ὄνος λεπτότατον καὶ μουσικώτατον ὀςέον παρέχεται, asinus tenuissimum & maxime sonorum os præbet. Apud eundem ἡ πρὸς τὸν φρύγιον αὐλὸν νεβρογόνος κνήμη κερασφόρον οὖας θαυμάζειν ἦξε, id est tibia hinnulei ad Phrygiam tibiam aptata in admirationem rapit aures cornu ferentes, siue malis, aures animantium cornibus insignium. Thebani docuerunt Græcos ex ossibus hinnuleorum tibias efficere, auctore Athen. l. 14. Elegantiores tibiæ factæ ex orichalco, deuinctæ auro. Horatius in Arte,

Tibia non vt nunc orichalco vincta, tubæque
Aemula.

Item è Loto, buxo, Cornu fiebant. lib. 3. Græc. epigram.

ἡ κροτάλοις ὀρχηστρὶς ἀείσιον, ἡ περὶ πεύκαις

καὶ κυβέλῃ πλοκάμοις ῥίψαι ἐπισταμένη,
ἢ λώτῳ κερόεντι φορουμένη.

Id est, Aristium saltatrix ad crotala docta iactare cincinnos crinium circa tædas piceas & Cybelen, quæ ferebatur ad lotum & tibiam cornu instructam. plin. l. 16. c. 37. nunc sacrificæ tibiæ Thuscorũ ė buxo, ludicra è Loto, ossibusque asininis & argento fiunt. Lotus in Lybia fistulis vtilis fuit. ὅτι δὲ λωτινοὶ αὐλοὶ ἀπὸ ξύλου ἦσαν Λιβυκοῦ καλουμένου λώτου, λεγόμενοι φώτιγγες ὑπ᾽ ἀλεξανδρέων, ait Eustathius, id est, Lotinæ tibiæ fiebant à ligno lybico, cui loto nomen, dictæ photinges Alexandrinis, vnde photingia, & monaulia, comessationum instrumenta non belli. Eburneæ tibiæ phœnicibus perforatæ sunt, Thebani quoque Ægyptii ex hinnulorum membris tibias fecerunt, vt scribit Iuba Rex, qui forte hoc eis ascribit quia Lybs erat. ὅθεν καὶ τὰ φωτίγγια, καὶ μοναύλια, κώμων, οὐ πολέμων ὄργανα, καὶ ὅτι ἀνετρήτησαν, καὶ ἐλεφάντινοι αὐλοὶ παρὰ φοίνιξι, καὶ ὅτι καὶ νέβρων κῶλα ἐποίουν αὐλοὺς, οἱ θηβαίων ἦσαν εὕρημα τῶν κατ᾽ αἴγυπτον, ἴσως ἐπεὶ καὶ ἰόβας ὁ τοῦτο ἱστορῶν Λι-

ϐὺς ἐῶ. Mutuatus eſt hæc ab Athenæo l. 4. tibiam è buxo Seneca in Agamemnone.

Tibi multifora tibia buxo ſolemne canit.

Cornu tibiis adiungebatur. Heſychius, ἐγκάρειον αὐλῆσαι ὅθεν καὶ ὁ ἐγκεραύλης. προσχειμένου γὰρ κέρατος τῷ αὐλῷ ἦδον cornu ad tibiam adiuncto canebant, ſed ſiniſtram tantum. Pollux lib. 4. κεραύλης qui cornea tibia canit. Florid. 1. Apul. momonumentarii ceraulæ. l. 3. Metamorph.

Et adunco tibia cornu.

iungebantur in fiſtula. calami cera, vt diximus. Calpurn. Bucol. 4.

Calamos, & odoræ vincula ceræ.

iungere - - Tibul. l. 2. e. 5.

Fiſtula cui ſemper deceßit arundinis ordo,

Cum calamus cera iungitur vſque minor.

Theocrit. εὐπηκτοῖο μελίπνουν ἐκ χηρῶ σύριγγα καλάν. Ariſtot. de Poëtica c. 26. οἱ τὰς σύριγγας ἁρμοττόμενοι, εἰς μὲν τὴν ὑπάτην ἄκραν τὸν κηρὸν ἐμπλάττουσι, τὴν δὲ νήτην μεχρὶ τοῦ ἡμίσεως ἀναπληροῦσι vide c. 25. Plutarch. περὶ ἀοργησίας ὥσπερ ὁ τῶν βουκόλων κηρόπλαστος ὀτοβεῖ δόναξ ἀγέτας ὑποδόται νόμον ἐπιτέλλων. id eſt dulcem

tibiam pulchram è cera bene compacta. qui tibias aptant, in summa hypate cerã affigunt, neten ad mediũ vsque implent. vt bubulcorum sonat tibia cera iuncta sonora demulcens nomon somni conciliatorem. vno ordine dispares calami collocabantur, vt ab imo ad summum crescerent. l. 8. Metamorphos. Ouid.

Nam ponit in ordine pennas
A minima captans longuam breuiore sequente.
sic rustica quondam
Fistula disparibus paulatim surgit auenis.

Catul.

Tibicen vbi canit Phryx curuo graue calamo.

DE REBVS QVIBVS vsi tibicines.

Cap. XXIII.

Tibicines circum ligabant ori pelles, vt moderatus spiritus exiens suauẽ sonum efficeret. Vocabatur χειλωτὴρ, καὶ φορβιά. Plutarch. de Ira. Marsyas φορβιᾷ τινι, καὶ περιστομίοις βίᾳ τοῦ πνεύματος τὸ ῥαγδαῖον ἐγκαθεῖρξε, καὶ τοῦ προσώπου ἀπε-

κρύψει τὴν ἀνωμαλίαν. id eſt, Phorbia quadam & integumento circa os, ſpiritum qui rapide & violenter prorumpebat coercuit, & vultus inæqualitatem abſcondit. Sumpta phorbia videtur à capiſtro quo iumentorum ora includuntur, vbi cibum capere poſſint. eo capiſtro tibicines buccas tumentes abſcondebant, ne res oculis ingrata eſſet. idem Sympoſ. 7. cap. 8. Marſyas capiſtro, & tibiis os ſibi præcludens, φορβειᾷ καὶ αὐλοῖς ἐπιστομίσας ἑαυτόν. Heſych. φορβεία ἡ αὐλητικὴ στομίς, tibicinum eſt capiſtrum, vel oris integumentum. Ariſtophan. Veſpis, αὐλητὴς ἐν Φορβείᾳ τοῖς δικασταῖς ἔξοδον ηὔλησε ἀπιοῦσιν. id eſt, tibicen in capiſtro exitum cecinit iudicibus abeuntibus. vbi v. Scholiaſtes, phorbeiæ, inquit, ſunt pelles circumligatæ ori tibicinum, vt moderatus ſpiritus exeat, ſuauemque tibiæ cantum efficiat. Verba ſic habent, Φορβεῖαι εἰσὶ τὰ δέρματα τὰ περὶ τὸ στόματῶν αὐλητῶν περισδεσμενόμενα, ὅπως σύμμετρον τὸ πνεῦμα πεμπόμενον ἡδεῖαν τὴν φωνὴν τοῦ αὐλοῦ ποιήσει. Heſych. γλωττίδες erant lingulæ in ore tibiæ, quæ flatu canentis

agitabantur Plin. lib. 36. Arundo apertioribus lingulis ad flectendos sonos. cistella in qua reponebantur lingulæ γλωσσοκόμιον dicta est, ἐν ᾧ οἱ αὐληταὶ ἀπετίθεσαν τὰς γλωττίδας. γλωσσοποιὸς ὁ τὰς αὐλητικὰς γλωσσίδας ποιῶν. Hesych. γλωσσίδες αἱ ἐν τοῖς αὐλοῖς κατατετρημέναι. Varro in Menippea tibias bilingues. id est, glossides lingulæ sunt in tibiis foratæ quas qui facit, dicitur glossopoeus. Cranae dictæ sunt minutę fistulæ, in quas pennas iniiciebant. ὑφόλμιον pars tibiæ quæ ad mouebatur ad os, aut ipsæ lingulæ. Elymi prima pars tibiæ, vnde lingula pendet. καταστομις pars tibiæ quæ ad os admouetur dicitur & ἐνόλβιον, forte ὑφόλμιον. Hesychius, κρανάη τὰ προσκεκολλημένα συρίγγια, εἰς ἃ τὰ πτερὰ ἐμβάλλεται. ὑφόλμιον μέρος τι τοῦ αὐλοῦ πρὸς τῷ στόματι, ἢ αἱ γλωττίδες. ἔλυμοι τὰ πρῶτα τῶν αὐλῶν ἀφ᾽ ὧν ἡ γλωσσίς. καταστομὶς μέρος τι τοῦ αυλοῦ τὸ ἐνόλβιον. Athen. lib. 4 Elymos tibias dici vult. Suidas φόρβιον non φορβείαν vocat τὸ περικείμενον τῷ στόματι τοῦ αὐλητοῦ δέρμα, ἵνα μὴ σχισθῇ τὸ χεῖλος αὐτοῦ Phorbion non Phorbian vocat pellem

circa os tibicinis poſitam, vt ne ſcindatur labrum eius. Epichalchum dicitur os tibiæ, quod apparet per phorbæam ori appoſitam. Os tibiæ dicitur ἐπίχαλκον, διὰ τὴν φορβείαν, οἱονεὶ ἐπιστομίδα. Heſych. theca tibiis ſeruandis αὐλητηεία dicitur & σύριγξ, αὐλοθήκη, vnde & συβηνεὺς αὐλητής. Heſychius tamen alio loco σιβύνην αυλοθήκην.

DE FORAMINIBVS TIBIÆ.

Cap. XXIV.

PER initia tria tantum, vel quatuor Foramina tibiis fuere, vt Acro in arte Poët. Horat.

Tales ſe in templo vidiſſe Varro teſtatur. Poſtea ſex, decem, & plura ſunt addita. vnde & multiforatilis tibia dicitur Apuleio Florido 1. & à Seneca multifora in Agamemnone. πολύτρητος, à Græcis, Septiforis à Sidonio l. 1. epiſt. Auienus.

Quodque Foraminibus tibia mille ſonat,

Rara olim fuiſſe foramina docet Ouid. 6. Faſtor.

6. Fastor.

Prima terebrato per rara foramina buxo
Vt daret effeci tibia longua sonos.

Sibylla πολύτρητον αὐλόν. Sidon.ep.8.l.9. *multiforatilem*. vt & Apulei. Milesf. 10. multiforatilis tibiæ cantus Ouid. 12. Metamorph. multiforam. plin.l.8.c.55. 56. cuiusmodi sunt Vascæ, quæ præcentorias foraminum numeri antecedunt.

Tibia non vt nunc Orichalco vincta, tubæque Aemula, sed tenuis, simplexque foramine pauco.

Per foramina vicina ori sonus acutus editur, de lōginquis & remotioribus grauior, acutior item per patentiora foramina, grauior per angusta. Quia spiritus vbi incipit fortior est, vbi desinit defectior. Foramina autem læua erant, aut dextra. Apuleius Florido 1. *Læuis & dextris foraminibus.*

DE TIBIARVM Varietate.

CAP. XXV.

Tibiæ aliæ breuiores, aliæ longiores, quædam mediæ. Hesychius, μεσό-

κοποι αὐλοὶ οἱ ὑποδέστεροι τῶν τελείων, μέσοι. id eſt, tibiæ mediæ breuiores perfectis & longis. Breues vt puellatoriæ, pueriles, gingriæ. Athe. l. 4. παιδικοὶ αὐλοὶ ἡμιόλιοι, οἷς οὐκ ἔστιν ἐναγωνίοις πρὸς τὰς ᾠδὰς χρῶνται. διὸ καὶ τερείνας αὐτοὺς κέκληκεν ἀνακρέων. pueriles tibiæ hemioliæ, quibus cum idoneæ non ſint certaminibus vtuntur in conuiuiis. Anacreō τίς ἔρασμίην, σ᾽ ὦ θέρα, θυμὸν ἐστέψη, τερένων ἡμιολίων ὑπ᾽ αὐλῶν ὀρχεῖσθαι id eſt, quæ Libido, ô ſerue, te inuaſit ſaltãdi ad teneras hemiolias, id eſt ſemiplenas tibias. εἰσὶ δὲ οἱ αὐλοὶ οὗτοι ἐλάσσονες τῶν τελείων. Semiplenæ tibiæ minores ſunt plenis, quas longuas vocant. Heſychius ἡμίολοι αὐλοὶ, οἱ μὴ τέλειοι ὑποτεταγμένοι τοῖς τελείοις. Callimachus vocat eas graciles in Diana, ὑπήεισάν τε λίγειαι λεπταλέαι σύριγγες. Succinuerunt, inquit, dulces graciles fiſtulæ. Hic monebo alias eſſe puellatorias, & pueriles tibias, παρθενίους. καὶ παιδικούς ex Athen. l. 14. Longæ cuiuſmodi ſunt turariæ, præcentoriæ. Ouidius,

Vt daret effeci tibia longua ſonos.

Præcentoriæ quibus ad puluinaria præ-

cinerent. Xiphilinus in Othone, τί γάρ μι ἔδει μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν. quid opus erat me longis tibiis canere λέγεται δὲ ἐπὶ τῶν ἔξω τι τῆς προσφόρου σφίσι ποιούντων. dicitur id in eos qui aliquid parum ad rem faciunt. ex eo nimirum, quod tibias paruas tractare aliquis commodè cum possit, longuas sumat, ad quas minus est idoneus In v. gloss. vasca μελετητικὸς αὐλός, id est, tibia qua tyrocinia artis tibicinæ periclitantur, de quibus Solinus cap. 11. Quibusdã videtur esse phonascæ vel phonascicæ, quibus phonasci modos vocis regunt. Tonoriũ vocat Fabius l. 1. c. 10. Hero in pneumaticis pthongarium. Tibiæ Serranæ acutæ ab acuto serræ stridore, etiam sinistræ erant, aut sinistris similes. Legendus Aristot. lib. 8. Polit. Theophrast. lib. 4. de causis plantar. Pollux lib. 4. Athenæus lib. 14. Tibiæ pares dicuntur & Serranæ, quod paria foramina habent, & æqualia, Phrygiæ inæqualia. Varro, *Phrygiæ dextra vnum habent foramen, sinistra duo, quorum vnum acutum habet sonum, alterum grauem.* Zygiæ tibiæ dicuntur Ciceroni nuptiales, quo-

modo Iuno Zygia. Apuleius lib. 4. Metamorph. *Sonus Zygiæ tibiæ mutatur in querulum Lydij modum.* Alector genus est tibiæ, apud Eustathium in lib. 4. Odyss. Ἴων δὲ ὁ τραγικὸς, ἀλέκτορα τὸν αὐλὸν εἶπε, διὰ τὸ ἡδὺ, οὗ χάριν οὐκ ἔχει ὁ ἀκροάτης λέγεσθαι, ἤγουν κοιμᾶσθαι. id est, Ion tragicus Alectora vocauit tibiam quæ ob suauitatem cantus audienti somnum eripiat. Equidē apud Græcos fuisse tibiā nō putē quæ alector vocaretur, sed ab Ione tibia vocata est Gallus Gallinaceus, quod sicut, ille cantu suo matutino somnum interrumpit, ita & tibia. Apertæ tibiæ Quintiliano sunt quæ apertis foraminibus clarius sonant. Clausis enim redditur sonus obscurior. Puellatoriis à sono clariori nomē est. Gingriæ breuiores, licet subtilioribus modis sonent. Eustathius in lib. 17. Iliad. ξενοφῶν δὲ ἱστορεῖ γιγγραίνους αὐλοὺς σπιθαμιαίους εἶναι παρὰ Φοίνιξι, ὀξὺ καὶ γοερὸν φθεγγομένους, οἷς καὶ κᾶρες ἐχρῶντο. ἡ δὲ χρῆσις τοῖς γίγγροις ἐκ τῶν περὶ ἄδωνιν θρήνων, ὃν γίγγριν ἐκάλουν οἱ φοίνικες. Xenophon ait gingrinas tibias palmi longitudine esse, seu dodrantis a-

pud phœnices, acutum & luctuosum sonantes, quibus Cares vtebantur. Vsus autem Gingrinarum à luctu Adonidis fluxit, quem Gingrin Phœnices vocant. Pollux, ἡ φοινίκων γλῶττα γίγγραν τὸν ἄδωνιν καλεῖ, καὶ τούτῳ ὁ αὐλὸς ἐπωνόμασται in v. gl. γίγγρον φωνὴ χηνὸς, id est, gingron vox anseris. gingriũt, χῆνες ἐκβοῶσι. Festo, gingriũt anseres. gingrina εἶδος φωνῆς σάλπιγγος, id est species vocis tubę. in veteri glossar. Hesych. γιγγρίαι αὐλοὶ, μικροὶ, ἐν οἷς πρῶτον μανθάνουσι. γιγγρὶ, ἐπίφωνημάτι κατὰ κωμικὸν λεγόμενον. Athe. l. 4. γιγγραίνοις γὰρ οἱ Φοίνικες, ὥς φησι ξενοφῶν, ἐχρῶντο αὐλοῖς σπιθαμιαίοις τὸ μέγεθος, ὀξὺ καὶ γοερὸν φθεγγομένοις. Vide quæ sequuntur ibidem. Inde apud veteres tibicen gingriator & fabulo, Gingriæ tibiæ paruæ quibus primum discũt. gingri, exclamatio quædam comica dicitur. Phœnices vsi gingrænis, dodrantis longitndine, acutis & lugubribus. Athenæo l. 4. tibia est è buxo Idæo. Tibia phrygia similis tubę tyrrhenicæ, de qua Athenæ l. 4. & Eustathius Iliad. lib. Σ. σάλπιγξ τυρσηνικὴ ὁμοία φρυγίῳ αὐλῷ. δράκαυλος videtur tibia fuisse apud Lacones,

qua Draconem Miuerua cantu deliniuit, ſic enim Heſychius. δράκαυλος ἰδίᾳ τὸ συναυλίζεσθαι λάκωνες. ἐπειδὴ δοκεῖ ἀθηνᾶ παρ' αὐτοῖς αὐλῆσαι τὸν δράκοντα. Locus corruptus eſt. vetus Etymologicum magis mihi probatur, qui δράκαυλον dici vult Mineruam, quod Draconem filiabus Cecropis commorari, ſimulque cubare voluerit, ἐπεὶ ἡ ἀθηνᾶ δοκεῖ συναυλίσαι τὸν δράκοντα ταῖς κέκροπος θυγατράσιν. Sic enim locum illum lego. Fuerunt αὐλοὶ τραγικοί, καὶ λυσιῳδοί, καὶ κιθαριστήριοι, tibiæ tragicæ, & cantum ſoluentes, & cytharædicæ, quæ cum cytharis ſimul canunt. Athenæus l. 4. & 14. Magadis, & Palæomagadis tibia eſt quæ acutum & grauem ſonũ efficit. μάγαδις παλαιομάγαδις ὀξὺν καὶ βαρύφθογγον ἐπιδείκνυται. vnde & vetus verbum, μάγαδις λαλήσω μικρὸν ἅμα σοι, καὶ μέγα, id eſt, loquar vt Magadis, acuta & graui voce. Heſyc. μαγάδες αὐλοὶ κιθαριστήριοι, tibiæ quæ cũ cithara canunt. μαγάζειν ψάλλειν. Erant autẽ tibiæ olim vnicuique Harmonię proprię ac peculiaries, omneſque tibicines tibias habebant ſingulis tropis ac modis accommodatas, prono-

mus Thebanus primus pro varietate tibiarum modos distinxit. De Magadi autem dubitatum est, cythara ne fuerit an tibia. Anacreon enim dixit, ψάλλω δὲ εἴκοσι χορδαῖσι μάγαδιν ἔχων. id est, magadin habens viginti fidibus cano. Ion vero Chius in Omphale, quasi de tibiis sic ait, Λυδὸς τε μάγαδις αὐλὸς ἡγείσθω βοῆς id est, Lydia Magadis tibia voci præeat. Ea de re legatur Athe. lib. 14. & Eustath. in lib. 17. Iliad. qui pene omnia quæ habet, ex Athenæo desumpsit. Bombyces, aut Bembyces eædem sunt cum longis tibiis apud Aristot. lib. de mir. audit. πάντες γὰρ χαλεπῶς πληροῦσι τοὺς βόμβυκας, καὶ μετὰ συντονίας πολλῆς διὰ τὸ μῆκος τῆς ἀποστάσεως, id est, omnes enim difficile implent bombycas, idque cum magna intentione ob longitudinem. Miluinæ tibiæ quæ in accentus exeunt acutissimos. Aliæ sunt Lydiæ seu turariæ. item Corinthiæ vel Ægyptiæ. Consulatur Solinus cap. 11. Dextra tibia angustior fuit, ait Festus, sinistra latior. Sinistræ tonus acutus, dextræ grauis. Plin. lib. 16. cap. 36. Apul. Florid. 1. Læua & dextra fo-

ramina ponit. Plin. lib. 16. cap. 37. ſcribit eam arundinem quæ radicem anteceſſerit Læuæ tibiæ conuenire, quæ cacumen dextræ. *Ea enim pars quæ in ſummo anguſtior eſt, quæ in imo latior.* Ideo Varro tibiam ſiniſtram ait ſuccinere dextræ foraminibus, quia ſit inferior, & grauiorem tonum edat. lib. 1. cap. 2. R. R. *Dextra inquit, tibia alia eſt, quam ſiniſtra. altera enim eſt eiuſdem carminis modorum incentiua, altera ſuccentiua. Sic paſtorum vita eſt incentiua, agricolarum ſuccentiua, ſuccinit enim paſtorali, quod eſt inferior*, vt tibia ſiniſtra dextræ foraminibus. Spondiales tibiæ quod ſpondæo carmine vterentur in libamentis Deorum, ait Iſidor. Inde σπόνδαυλοὶ & σπονδιακοὶ αὐλοὶ, Polluci lib. 4. cap. 10. dicuntur & tibiæ ſacrificæ quas ex buxo fieri ſcribit Plinius, Ludicras ex loto oſſibus aſininis, & argento. Marius victorius ſpondulas ex eo dictos, qui ſpondiali tibia vterentur. Cic. lib. 2. orat. ſpondialia carmina. Erat enim ſpōdæus grauitate conditus Fabius lib. 1. c. 10. Pythagoras iuſſit tibicinam canere ſpondæum, vt æſtuantes iuuenum mo-

tus retunderet. Martianus cappella lib. 9. *Damon ebrios iuuenes modulorum grauitate perdomuit, Spondæum canere iubens. Damoni tribuit, quod alii Pythagoræ.* παριάμβιδες tibiæ, παρὰ τοὺς ἰάμβους αὐτάς φασι πεποιῆσθαι, οὓς οἱ κιθαρῳδοὶ ᾄδουσι. Ad Iambos factæ sunt, quos citharoedi canunt. Hesychius, & Atheneus l. 4. Epicharmus, σεμέλα δὲ χορεύει ὑπ' αὐλόφιν, καὶ κιθάρα, καὶ παριαμβίδεσι. Semele saltat ad tibiam, & cytharum, & pariambidas.

DE VARIIS tibiarum modis.

CAP. XXVI.

Tibicines non modo varios percussionum modos habent, vt loquitur Cicero 1. de orat. Sed etiam varios cantus, pluresque nomos. Eustathius has αὐλήσεων προσηγορίας habet. κῶμος quo vsi cum comessatum irent. ἐπίφαλλος cum fallum circumferrent, τετράκωμος χορεῖος καλλίνικος, πολεμικὸν, ἡδύκωμος, σικιννοτύρβη, θυροκοπικὸν, κρουσίθυρον, κνισμὸς,

μόθων, ἀμεῖ' ὀρχήσεως αὐλεῖ το. Athen. lib. 14. θυροκοπικὸν τὸ αὐτὸ καὶ χρυσί θυρον. Thyrocopicon idem esse vult cum crusithyro. Cantiuncularum nomina, de quibus supra egimus hæc habet. Imalis pistrinariorum seruorum, Elinos textrinarũ τῶν ἱστουργούντων. Iulus ταλασιουργῶν lanificarum. Catabaucaleses nutricum τῶν τιθηνουσῶν. Lytiersas Messorum, τῶν θεριστῶν. Bucoliasmus cantio eorum qui armenta ducebant ad pabula. funebres ὀλοφυρμοὶ Ialemi, Næniæ Latinis. Philelias Apollini, οὔπιγγοι Dianæ, Athenis χαρώνδου νόμοι. Lege Athen. lib. 14. Aristophanis Scholiastes in hæc verba,

ὡς μόθων εἶ φύσει, καὶ κόβαλος,

μόθων, inquit, εἶδος αἰσχρᾶς καὶ δουλοπρεποῦς ὀρχήσεως, ἀπὸ μόθωνός τινος αἰσχροποιοῦντος, καὶ ἀεὶ ἐν τοῖς πότοις ὀρχουμένου. Mothon genus saltationis turpis, & seruilis, à Mothone quodam turpia faciente, & semper in conuiuiis saltante. Hesychius, δάκτυλος ῥυθμοῦ εἶδος, καὶ κρούματος ᾧ χρῶνται οἱ αὐληταί. Dactylus species rythmi, aut pulsationis qua vtuntur tibicines. κραδίνο est nomus quem tibia canunt ve-

neficis, qui vapulant ferulis ficulneis & feris quæ virgis cæduntur. νόμος ὃν ἐπαυλοῦσι τοῖς ἐκτυπτομένοις φαρμακοῖς κράδαις, καὶ θηρίοις ἐπιρραβδιζομένοις. Cradesites dicitur venenarius, qui ficubus lapidatur. κραδησίτης γὰρ λέγεται φαρμακεὺς ταῖς κράδαις βαλλόμενος. Hesychius, σχοίνων τῶν αὐλητικῶν νόμων τις. Agathonius tibiæ cantus mollis. ἀγαθώνιος αὔλησις μαλακή. Agathon tragicus mollis & effæminatus, ἐπὶ μαλακίᾳ διεβάλλετο. Sphecismus tibię cantus à similitudine bombi vesparum. σφηκισμὸς εἶδος αὐλήσεως, ἀπὸ τῆς ἐμφερείας τῶν βόμβων. ὀδοντισμὸς εἶδος αὐλήσεως, ὅτι ἡ γλῶττα προσβάλλεται πρὸς τοὺς ὀδόντας. Odontismus cantus tibię, quia lingua ad dentem adiicitur. Sphisimolus diuersitas motionis, διαφορὰ τῆς κινήσεως. Anapera rythmus tibiæ ἀνάπειρα ῥυθμὸς αὐλητικός. πολυκέφαλος νόμος αὐλητικὸς εἰς ἀπόλλωνα, vt Plutarchus lib. de Musica. Hunc nomon Olympus repperit. Fuit & nomus hyppothorus vt Plutarchus Sympos. 7. ἵπποις δὲ μιγνυμέναις ἐπαυλεῖται νόμος, ὃν ἱππόθορον ὀνομάζουσι. id est, equabus cum admittuntur cani-

tur nomus Hippothorus. Præcentio προαύλιον. Plato Cratylo. ὥσπερ τοῦ τῆς ἀθηναΐας νόμου προαύλιον στομαυλῆσαι. vt canere præcentionem nomi Mineruæ. Aristoteles l. 3. Rhethor. τὸ μὲν οὖν προοίμιον ἐστὶν ἀρχὴ λόγου, ὅπερ ἐν ποιήσει πρόλογος, καὶ ἐν αὐλήσει προαύλιον Procœmium est initium sermonis, qui in poësi prologus, in tibiæ cantu proaulion dicitur, & κατὰ δάκτυλον Suidas, κατὰ δάκτυλον εἶδος ῥυθμοῦ, ἢ κρούματος ᾧ ἐχρῶντο οἱ αὐλοῦντες πρὸ τοῦ νόμου. ad digitum genus rythmi, aut pulsationis, quo vsi auletę, ante nomum. Aristo. l. 3. Rhetor. καὶ γὰρ οἱ αὐληταὶ ὅτι ἂν ἔχωσιν αὐλῆσαι, τοῦτο προαυλήσαντες συνῆψαν τῷ ἐνδοσίμῳ, etenim tibicines quicquid canendum habent, hoc ante in precentione canentes coniungunt cum endosimo, quod est præscriptum à chorodidascalo datum, cui cęteri accinunt, vel exordium ipsum. De generibus αὐλήσεων lege Athenæum l. 14. & quæ ab eruditissimo casaubono adnotata sunt. Hesychio τετράκωμος μέλος (seu αὔλησις Athenæo) σὺν ὀρχήσει πεποιημένον εἰς ἡρακλέα ἐπινίκιον. ἐκαλεῖτο δὲ τέσσαρες κῶμοι. Tetracomus

quasi quatuor comessationes, cantus erat tibiæ cum saltatione in Herculis victorias. Lege Polluc. l. 4. Hesychio χορεῖος αὐλήματι. καλλίνικος εἶδος ὀρχήσεως ἐπὶ τῇ τοῦ κερβέρου ἀναγωγῇ. Callinicus saltatio de cerbero ab Hercule in auras educto. Sicynnis saltatio σύντονος καὶ αὔλησις vehemens, & continua, tibiæ cantus non absimilis. Pyrriche alia est à Sicinnotyrbe. Paraclausityron cantus tibię amantium, quæstum ad fores amicarum habens. Exemplum παρακλαυσίθυρου est apud Theocritum Idillio 5. & 24. cuius index δυσέρως vbi poëta hæc habet. ἀλλ' ἐνθὼν ἔκλαιε ποτὶ στυγνοῖσι μελάθροις, καὶ κύσε τὰν φλιάν, οὕτω δ' ἀνενείκατο φωνάν. id est, sed veniens flebat ad tristes ædes, & osculabatur limen, sic autem vocem extulit. Hesychius, κνισμὸς μέλος τι κνισμῷ αὐλούμενον. cantus in dolore quo vruntur amantes. Recensentur & ab Athenæo l. 14. inter genera αὐλήσεων βουκολιασμός, γίγγρας. Pollux l. 4. c. 14. μόθων φορτικὸν ὄρχημα, καὶ ναυτικόν. Aristophanis Scol. μόθωνες οἱ παρεπόμενοι τοῖς ἐλευθέροις. Olim tria tantum fuere αὐλημάτων genera, ait Pausanias p. 291.

Lydium, Phrygium, Dorium tibiis singularibus, pronomus primus tibias quæ commodè ad omnem harmoniam se haberent inuenit, ἐπενόησεν αὐλοὺς εἰς ἅπαν ἁρμονίας ἔχοντας ἐπιτηδείως, cum prius aliis tibiis vterentur ad lydium aliis ad Dorium, aliis ad Phrygium.

DE NOMIS TIBICINVM.

Cap. XXVII.

PLutarchus l. de Musica, Nomos dictos esse ait, quod sicuti leges infringere ac violare nefas est, ita & legitimam modulationum formam in quoque genere transilire nefas sit. in singulis enim nomis propriam contentionem seruabant. νόμοι ἐπειδὴ οὐκ ἔξεστι παραβῆναι καθ' ἕκαστον νενομισμένον εἶδος τάσεως. ἐν τοῖς νόμοις ἑκάστῳ διετήρουν τὴν οἰκείαν τάσιν. Nomi igitur modi Musici, & carminis certa quædam modulatio, quæ legibus deuincta est, ita vt de alia in aliam transilire nefas sit. Quod Plato docet l. 3. de Legib. Musica, inquit, in hymnos, threnos seu fu-

nebres complorationes, Pæanes, & dithyrambos diſtributa erat. Nomos autē vocabant oden, & cantilenam quamlibet, addebant autem citharœdicos, aut tibicinos quæ cum rata & conſtituta eſſent, non licebat alio modulationis genere abuti. Nomi igitur aut cirharœdici, aut tibicini ſunt. Plato l. 3. de Legib. νόμοις τ᾽ ἂν αὐτὸ τοὔνομα ἐκάλουν ᾠδὴν ὥσπερ τινα ἑτέραν, ἐπέλεγον δὲ κιθαρῳδικούς. τούτων δὲ διατεταγμένων καὶ ἄλλων τινων, οὐκ ἐξῆν ἄλλῳ εἰς ἄλλο καταχρῆσθαι μέλους εἶδος. Suidas nomos eſſe vult modos ſecundum quos canimus. νόμοι, μουσικοὶ τρόποι καθ᾽ οὕστινας ᾄδομεν. Item Nomus citharoedicus, modus melodiæ harmoniam habens ſtatam, & rythmum definitum. νόμος κιθαρῳδικὸς τρόπος τῆς μελῳδίας ἁρμονίαν ἔχων τακτὴν, καὶ ῥύθμον ὡρισμένον. Eſt igitur proprie nomus, modulatio, quæ in vocis flexione, intentionéque, & remiſſione eſt. Pollux l. 4. tit. περὶ ἁρμονιῶν. Plutarchus Symp. 7. Ariſtot. Problemat. ſect. 19. q. 28. Quærit cur nomi vocentur οὓς ᾄδουσι, quos canunt. Quia, inquit, ante quam leges ſcirent, leges cantabant, ne eas obli-

uioni traderent. Qui mos hodiéque tenet apud Agathyrsos. ibidem nomos interpretatur ὀdas, cantilenas, seu carmina. Erant autem nomi, ait Suidas, à Terpandro reperti, Orthius, tetradius, acutus. Dorius, Ionius, Phrygius, Lydius. ἦσαν δὲ ἑπτὰ νόμοι, οἱ ὑπὸ τερπάνδρου, ὄρθιος, τετράδιος, ὀξὺς, &c. Tzetzes Chiliad. 15. ἑπτὰ δὲ ἦσαν οἱ σύμπαντες κιθαρῳδικοὶ νόμοι. Orthius nomus dictus qui voce maxime sublata caneretur. Herodotus l. 1. de Arione, στάντα ἐν τοῖς ἑδωλίοισι διεξελθεῖν νόμον τὸν ὄρθιον. Stantem in transtris nomon orthium percurrisse. Quem locum Gellius l. 16. c. 19. ita reddidit. *Stansque in summa puppis foro carmen quod orthium vocatur voce sublatissima cantauit.* Hanc enim habet vim vox ὀρθίου Iliad. l. 11.

ἔνθα στᾶσ᾽ ἤϋσε θεὰ μέγα τε, δεινόν τε
ὄρθι᾽ ἀχαιοῖσι.

Vbi Eustathius, τοιοῦτος γὰρ ὁ παρὰ τοῖς μουσικοῖς ὄρθιος νόμος, ἤγουν τρόπος ἐκεῖνος ᾠδῆς εἰς πόλεμον ἐρεθιστικός. id est, ibi stans exclamauit Dea magnum & horrendum orthia Græcis. est enim apud Musicos orthius nomus, aut modus ille carminis

ad

ad prœlium excitans. Timotheus igitur orthion canens ita Marte impleuit Alexandrum, vt statim ad árma prosiliret. τιμόθεος οὖν ὄρθιον ᾄσας τοσοῦτον ἀλέξανδρον ἄρεως ἔπλησεν, ὡς εἰς τὰ ὅπλα εὐθὺς ἐκεῖνον ἀναπηδῆσαι. Scholiastes Aristophanis, Orthius, inquit, nomus tibicinum ita dictus quia sit contentus & sublatus, νόμος αὐλητικὸς οὕτω καλούμενος, διὰ τὸ εἶναι εὔτονον, καὶ ἀνάτασιν ἔχειν. Suidas ὄρθιον νόμον καὶ τροχαῖον ἀπὸ ῥυθμῶν ὠνόμασε τέρπανδρος. ἀνατεταμένοι δὲ ἦσαν καὶ εὔτονοι. Maximus Tyrius Serm. 7. pulcher quidem est Orthius in bello, pulcher autem in conuiuio paroenius nomus vinosus, pulcher est lacedæmoniis Embaterius ad impressionem in hostes faciendam, Atheniensibus pulcher est annuus & cyclicus, pulcher est in fuga hostium enceleuticus milites ad insequẽdum concitans, in fuga suorũ anacleticus nomus receptui canẽs. καλὸν μὲν ἐν πολέμῳ τὸ ὄρθιον, καλὸν δὲ ἐν συμποσίῳ τὸ παροίνιον, καὶ καλὸν μὲν τοῖς λακεδαιμονίοις τὸ ἐμβατήριον, ἀθηναίοις τὸ κύκλιον. καὶ καλὸν μὲν ἐν διώξει τὸ ἐγκελευστικὸν, ἐν φύγῃ τὸ ἀνακλητικόν. Terpandro Neten,

ſeu imam Doriam tribuunt, & Mixolydium tonũ, & orthii carminis modum. trochæum inſignem qui eſt ſecundum orthios ad orthium. Plutarchus lib. de Muſica, τερπάνδρῳ μὲν τήν τε δώριον νήτην προσεπιθέσαν, &c. καὶ τὸν μιξολύδιον δὲ τόνον ὅλον προσεξευρῆσθαι λέγεται, καὶ τὸν τῆς ὀρθίου μελῳδίας τρόπον τὸν κατὰ τοὺς ὀρθίους πρὸς τὸν ὄρθιον σημαντὸν τροχαῖον Trochæus ſeu concitatus, idem eſt cum orthio, Pollux l. 4. ἀπὸ δὲ ῥύθμων ὄρθιος νόμος, καὶ τροχαῖος, ἀπὸ δὲ τρόπων ὀξύς. Suidas οἱ δὲ σαλπιγκταὶ οἱ σὺν αὐτοῖς ὄντες τροχαῖ ὄντι συμβοήσαντες. id eſt, tubicines qui cum iis erant nomum orthium & concitatum acclamãtes. Plato in Minoë, orthii nomi ſunt tibicinis & citharıſtæ. Excellit in nomis tibicinum Marſias, & puer eius pathicus Olympus Phryx. Horum cãtus diuiniores ſunt, & ſoli mouent, & oſtendunt eos qui Deorum auxilio egeãt. ὄρθιοι νόμοι οἱ τοῦ αὐλητοῦ, καὶ οἱ κιθαριστοῦ. ἀγαθὸς ἐν τοῖς αὐλητικοῖς νόμοις ὁ μαρσύας, καὶ τὰ παιδικὰ αὐτοῦ ὄλυμπος ὁ φρὺξ. τούτων δὲ τὰ αὐλήματα θειότατά ἐστι, καὶ μόνα κινεῖ, καὶ ἐμφαίνει τοὺς τῶν θεῶν ἐν χρείᾳ ὄντας. Orthius

nomus Mineruæ dictus est, imò & omnes nomi propriè Palladi tribuuntur. Dio Chrysost. Λόγος ὄρθιος, ὁ τῆς ἀθηνᾶς ἐπίκα λέγεμθυοσ νόμος. Pindarus Pyth. vlt. Pallas, inquit, inuenit κεφαλᾶν πολλᾶν νόμον εὐκλέα Λαοσσόων μνηςῆρα ἀγώνων, λεπτῦ διανισσόμθυον χαλκῦ θ' ἅμα κ̀ δονάκων, multorum capitum nobilem nomum, qui prouocat et indicit certamina populum seruantia, & traiicitur per tenue æs & calamos. Hesych. ἁρμάτειον μέλος τῆς ἀθηνᾶς νόμος, ἢ τὸ ταχύ. Armateum & currule melos, Mineruæ nomus, aut celeritas. Fuit modus ad equorum admissiones, Hippothorus. Plutarchus in. Gamicis, ἕνα τῶν αὐλητικῶν νόμων, ἱππόθορον ἐκάλουν, μέλος τι τοῖς ἵπποις ὁρμῆς ἐπεγερτικὸν ἐνδιδόντα περὶ τὰς ὀχείας. Clemens Alexandrin. Protrept. Nomos Capitonis & Terpandri laudatissimos fuisse significat. Suidas ὄρθιον ἀθηνᾶς νόμον vocat. τιμόθεόν ποτε αὐλοῦντα λέγουσι τῆς ἀθηνᾶς τὸν ὄρθιον νόμον, &c. In nomis illis cauebatur in primis ne dissonum esset, aut fieret colonomus, cuius meminit Auson. ep. 11. ad Paulum. *Denique dissonum quem colono-*

non exiſtimo proprie à Philoſophis appellatum, ad creui. Martianus διάφωνους tonos vocat *id eſt diſſentientes, qui cum percuſſi fuerint, inuicem diſcrepant.* κόλος νόμος, id eſt, mutilus, vt doctiſſ. Scaliger in Auſon.

DE TIBIAE CANTV. CAP. XXVIII.

TIbicines ſpiritu & digitis artis ſuæ munus omne expleuerunt, & non vnā modo tibiā, verū & duas inſpirarūt. Auguſtinus tractatu 19. in Ioann. *Si vnus flatus inflat duas tibias, non poteſt vnus ſpiritus implere duo corda. Si vno flatu duæ tibiæ conſonant. Primus Hiagnis Pater Marſiæ duas tibias vno ſpiritu animauit, primus læuis & dextris foraminibus acuto finitu*(cecinit.) *Quidam legunt acuto tinnitu.* Sed non video cur finitum, vocem mere Apuleia, nam Flor, 1. reſpuant. Plinius tamen l. 8. c. 56. non ab Hyagni ſed à Marſia tibias geminas inuentas ſcribit. Tibicines ſpiritum è ſummis viſceribus trahebant, nunc effundebant, nunc reprimebant, iam certis foraminibus emittebant, at-

que in aërem profundebant. Cyprianus lib. de Spectaculis. *Alter lugubres sonos spiritu tibiam inflante moderatur, alter cum choris, & cum hominis canora voce contendens, spiritu suo, quem de visceribus suis superioribus nitens hauserat, tibiarum foramina modulans, nunc effuso, & nunc intus recluso, ac represso, nunc certis foraminibus emisso, atque in aërem profuso.* Modulari dixit, quomodo & Apuleius Florido. 1. *Tibicen quidam fuit Antigenidas, omnis voculæ melleus modulator, & idem omnimodis peritus modificator, seu tu velles Aeolium simplex, seu Asium varium, seu Lydium querulum, seu Phrygiū religiosum, seu Doriū bellicosum. Tibiæ certe eodem spiritu accepto alium clausis aliū apertis foraminibus, alium non satis purgatæ, alium quassæ sonū reddunt.* Plin. l. 11. c. 3.

Adde & distinctum quem Musica tibia flatū
Concipit, aut ille est presso modulamine parcus.
Aut raucos frangit modulos.

Prudent. in Symmachum. Spiritus quo inflatur tibia iuuatur lingua, & labro. Lucret. l. 4.

Vnco sæpe labro calamos percurrit hiantes.

Paulin. Natali.

Vel qui per flantia textis
Labra terit calamis, licet vnum carmen ab vno
Ore fluat, non vna sonat, varioſque magiſtra
Temperat arte sonos, arguta foramina flatu,
mobilibuſque regit digitis, clauditque, aperitque
Vt rapida vice dulcis eat, redeatque cauernis
Currens Aeolios modulabis aura meatus expli-
cet. Arnobius l. 2. *ait tibicines inflandis bucculas diſtendere tibiis.* Idcirco inquit, *animas miſit, vt res ſancti, atque anguſtiſſimi nominis Symphonicas agerent, & fiſtulatorias hic artes, vt inflandis bucculas diſtenderent tibiis.* Agreſtes ac ruſtici hanc primi artem docuere ait Lucret. l. 5.

Et ſupera calamos vnco percurere labro,
Et zephyri caua per calamorum ſibila primum
Agreſtes docuere cauas inflare cicutas.

Ita vt diſparibus calamis melos vnum efficerent, ait Caſſiodor. l. 9. Cum autem tibia vna inferebatur, monodium dicebatur, & μόναυλοσ, cum duæ pares ſynodium ait Diomed. l. 3. c. 4. & c. 1. l. 2.

De Pythaule & Pithaule.

CAP. XXIX.

PYthaules è tibicinum numero fuit, diciturque, qui ludis pythiis tibia canit, Pithaules vero qui ἐν πίθῳ cado ligneo tibiam inſpirat. Horat. in arte.

Qui pythia cantat
Tibicen, didicit prius, extimuitque magiſtrum.

Ita & Artemidorus l. 1. c. 58. αὐλεῖν δὲ πυθικοῖς αὐλοῖς πένθος σημαίνει. id eſt, canere pythicis tibiis ſignificat luctum. Calamis canere eſt luctum canere, quia tibia per initia luctifica erat. Midas adhibuit ad aras, volens matrem ſuam inter Deos reponere. καλάμοις αὐλεῖν, πενθαυλεῖν. Vt enim ait Euſtachius, lib. 17. Iliad. αὐλὸς πένθιμος ἦν κατ᾽ ἀρχάς. μίδας παραβώμιον ἐποίησεν ἀποθεῶσαι τὴν μητέρα βουληθείς. veteri gloſſ. καμπταύλης, vopiſco, qui flexo tibiarum cantu vtitur. ad tibicinem Pythium quidam referunt illud Varronis in Triodite, inflet priuſquam tibias in orcheſtra, domi ſuæ Pythaula

ramices rumpit. Certè Pithaules cum inſpiratam in cado ligneo, aut eburneo concepiſſet animam, per fiſtulam vocalem foraminibus in ea diſpoſitis ita modulationes&frequentamenta efficiebat. In cadis enim impares tibię animatæ hominis ſpiritu foraminum varietate, aut regularum motu ſonirum edunt. Seneca. *Quomodo in dolio cantantis vox per totum cum quadam diſcuſsione percurrit ac reſonat, & tam leuiter mota tamen circuit non ſine tactu eius, tumultuque quo incluſa eſt.* Propert. lib. 4. e. 6.

Carmenque recentibus aris
Tibia Mygdonijs libet eburna cadis.

DE PANDVRIA.

CAP. XXX.

FVere & alia tibiarum genera quibus canerent in orcheſtra. Caſſiodorus l. de Muſica. Inflantur tubæ, calami, organa, pandúra, & cætera, quæ ſpiritu completa in ſonum vocis animantur. Pandura igitur ſpiritu animata eſt, te-

nuitque inter tibias locum: vocatur pandoron à protagorida, Pandurion ab Hesychio, & Isidoro. Protagoridas παντὸς δὲ ὀργάνου κατὰ μίτον ἧπται, καὶ κροτάλων, ἡδυφώνου τε πανδόρου, apud Athenæum. id est, omne organum quod fidibus pulsatur attigit, & crotala & dulcisonam panduram. Isidorus à Pane nomen ei factum esse vult, à quo inuenta sit. Martianus Capella lib. 9. ab Ægyptiis repertam ait. fiebat è lauro quæ ad mare nascitur. Eustathius πανδοῦρα μελικὸν ὄργανον, ὃ ἐκ τῆς κατὰ θάλατταν φυομένης δάφνης κατεσκευάζετο. Quod ille mutuatur, est ab Athenæo lib. 4. πυθαγόρας δὲ ὁ γεγραφὼς περὶ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης τοὺς τρωγλοδύτας φησὶ κατασκευάζειν τὴν πανδοῦραν ἐκ τῆς ἐν τῇ θαλάσσῃ φυομένης δάφνης. Pollux lib. 4. Panduram assyriorũ esse ait. Ea inflabatur spiritu vt Varro docet lib. 7. de ling. Lat. Hesychius Pandurium interpretatur psalterium, & σύριγξ. Alio loco vult Panduria esse fistulas è calamis, aut foramina in se se incidentia, σύριγγες ἐκ καλάμων πανδούρια, ἢ κατατρήσεις εἰς ἀλλήλας ἐμπίπτουσαι. A Pandura pandurisare

dixit Lampridius. ad tibias dixit, Panduriſanit.

DE HYDRAVLE. CAP. XXXI.

HYdraules in v. gloſſ. dicitur organarius. Hydraulica autem in genere tibiarum reponuntur, quæ aqua aſſultu aërem incitante quaſi ſpiritum voces edunt. Ea primum reperta ſunt à Cteſibio tonſore Alexandrino, vt ſcribit Euſtathius lib. 17. Iliad. ὑδραύλης εὕρημα κτησιβίου κουρέως ἀλεξανδρέως. τὸ ὑδραυλικὸν ὄργανον κατὰ κλέψυδραν. Hydraulicum organum fit ad clepſydræ inſtar. vt enim in clepſydra defluit aqua ſenſim ita & in Hydraulicis, in quibus tamen agitatur per axes torno ſubactos vt Victruuius l. 9. cap 9. Vel vt loquitur Athenæus lib. 4. cap. 23. διὰ κινουμένων ἀξόνων διὰ τοῦ ὀργάνου. Axibus per organum traiectis. ſimile autem eſt organum aræ rotundæ, vel vt Victruuius, arulæ. ἔοικε δὲ τὸ ὄργανον βωμῷ στρογγύλῳ. Sucton. in Nerone cap.

54. *Sub exitu quidem vitæ Palam vouerat, si sibi incolumis status permansisset, proditurum se partæ Victoriæ ludis etiam hydraulam, & choraulam, & vtricularium, & nouissimo die histrionem, saltaturúmque Virgilii Turnum.* In iis organis tibiæ erant æneæ, quæ spiritu implerentur, cum aquæ vectibus aut axibus agitatæ essent. Claudian. in Mallio.

Vel qui magna leui detrudens murmura tactu
Innumeras voces segetis modulatur ahenæ,
Intonat erranti digito, penitúsque trabali
Vecte laborantes in carmina concitat vndas.

Pneumaticam rationem Plinius l. 7. cap. 37. vocat. *Ctesibius*, inquit, *pneumatica ratione, & hydraulicis organis repertis.* Vt enim Seruius lib. 7. Æneid. *Motu aquæ ventus creatur, vt videmus in bombis Organicis,* idque voluit Virg. l. 7.

Neptunus ventis impleuit vela secundis.

& in Æthna,

Nam veluti resonante diu Tritone canoro
Pellit opes collectus aquæ, victusque mouetur
Spiritus, & longuas emugit buccina voces.

Vetus scholiast. ὑδραῦλαι εἰσιν οἱ αὐλοῦντες ἐν τοῖς ὀργάνοις τοῖς οὐκ ἀπ' ἀσκῶν, ἀλλ' ἀφ' ὕδατος κατὰ μηχανὴν τὸ πνεῦμα δεχομένοις. id est

hydraulę sunt qui tibia canunt organis non ex vtribus factis, sed aqua machina quadã Spiritũ recipiente in vet.g. orguanarius ὑδραυλὸς dicitur, qua voce vtitur, Athenæus lib. 4. ὕδραυλος ἀλεξανδρέων ἐστὶν εὕρημα (forte legendum est vt est apud Eustathium κτησιβίου κουρέως ἀλεξανδρέως ἐστὶν εὕρημα.) Cæteri dicunt Hydraulas. Marrianus l. 9. *Psaltas*, *Cordacistas*, *Sambucas*, (forte, Sambucistas) *hydraulas per totum orbem inueni.* item, *Nec tibiarum mela, nec ex fidibus sonitus, nec hydraularum harmonica deerat plenitudo.* Lege Victruuiũ l. 9: c. vlt. Marcellinum l. 14. Athenæũ l. 4. & 9. Sueton. in Ner. c. 41. Tertulli. l. de Anima, *Specta potentissimam* Archi*medis munificentiam*, *Hydraulicum organum voco, tot membra, tot partes, tot compendia sonorum, tot commercia modorum, tot acies tubarum, & vna moles erant omnia. Spiritus ille qui de tormento aquæ anhelat, per partes administratur, substantia solidus, opera diuisus.*

DE ORGANIS.
CAP. XXXII.

ORgana nupera ſunt ætate Iuliani Apoſtatæ nata, in quibus Variæ, & impares tibiæ follibus inſpiratæ, digitis percurentibus Varium ſonum edunt. Caſſiodor. l. 1. *Organa extraneis Vocibus intonant, & peregrinis flatibus calamos complent, Vt iniuncta poſſint arte iactare, Diomedis in ære grues buccinant, æneus anguis inſibilat, aues ſimulatæ fritinniunt.* Venantius ad pariſin.

Hinc puer exiguus attemperat organa cannis,
Inde ſenex larguam ruſtat ab ore tubam,
Cymbalicæ Voces calamis miſcentur acutis,
Diſparibuſque modis fiſtula dulce ſonat.
Tympana rauca ſenum puerilis tibia mulcet,
Atque hominum reparant Verba canora lyrã.
ἀλλοίην ὀρόω δονάκων φύσιν.

Organa noſtra pneumatica ſunt, non hydraulica, in quibus olim tibiæ variis animantium formis. Legend. Macrob. l. 4. Saturn. l. 6. Diomed. c. 1. l. 2. De his e-

Jegans eſt Epigramma Iuliani deſertoris in Anthol.

ἀλλοίην δονάκων ὁρόω φύσιν. &c.
ἀλλ᾽ ἀπὸ ταυρείης προθορὼν σπήλυγγος ἀήτης
νέρθεν ἐυτρήτων καλάμων ὑπὸ ῥίζαν ὁδεύει.
καί τις ἀνὴρ ἀγέρωχος ἔχων θοὰ δάκτυλα χειρὸς
ἵσταται, ἀμφαφόων κανόνας συμφράδμονας
αὐλῶν
οἱ δ᾽ ἁπαλὸν σκιρτῶντες ἀποθλίβουσιν ἀοιδόν.

Id eſt, aliam video calamorum naturam. Sed ventus ex ſpecu taurino exſiliens ſub radice foratorum calamum graditur. Et vir aliquis honoratus. habens leues manuum digitos conſiſtit, attingens regulas cum tibiis concinentes, illæ exſilientes exprimunt tenerum concentum.

DE SORTE TIBICINVM & Cytharœdorum.

CAP. XXXIIII.

LVdos Muſicos ſorte inibant, & cui ſors faueret, is primus in theatro vel odeo canebat. Suet. in Nerone. c. 25. *Ac ſine mora nomen ſuum in albo profitentium*

iussit ascribi, sorticuláque in vrnam cum cæteris demissa, intrauit ordine suo, simúlque præfecti prætorii cytharam sustinentes. Ouid. l. 5. Metamorphos.

Tunc sine sorte prior quæ certare professa est
Bella canit superum. Aristides orat. περὶ ῥητορικῆς. καὶ τραγῳδοὺς, καὶ κιθαριστὰς, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐπὶ τῆς μουσικῆς, μὴ ταυτὸν φέρεσθαι τῆς τε ἀξίας ὄνομα, καὶ τῆς τάξεος, ἢ κλήρουν γε ἂν ἄρχειν μόνον, ἀλλ' ὅστις ἂν καλλίστως ἀγωνίσηται, τοῦτον στεφανοῦν, καὶ πρῶτον ἀναγορεύειν, κἂν ὕστατος εἰσελθὼν τύχῃ. id est, tragœdos & citharistas & cæteros qui musicam tractant non idem ferre nomen dignitatis, & ordinis, nec satis esse vt sortiantur tantum, sed qui pulcherrimé certauerit, hunc coronare solent, & primum renuntiare, etiam si vltimus ingressus sit. Nonnus l. 19. Dionysiac. Supra. Plutarch. l. 9. q. 3. Sympos. ἔθους δὲ ὄντος ἐν τοῖς μουσικοῖς κλήρους περιφέρεσθαι. cum autem moris fuerit in musicis certaminibus sortes circum ferri.

DE VTRICVLARIIS.
CAP. XXXIIII.

VTricularios Græci ἀσκαύλους vocant, nostri Ioueurs de cornemuse. Eorum fuit inflare vtrem, & retinere manu calamos, & pressum vtrem, & instigatum examinantes cubito quatere, ita vt calami vibrarentur ex iactatione assidua. Virgilius.

Copa Sirisca caput Graia redimita mitella
Crispum sub crotalo docta mouere latus,
Ebria famosa saltat lasciua taberna,
Ad cubitum rancos excutiens calamos.

Hydraulum, choraulum, Vtricularium. ἀσκαυλοι, ἀσκαύλαι. Lege doctissimum Scaligerum in Copam Virgil.

DE CYTHARA.
CAP. XXXV.

CVm de tibia dixerimus, cuius in theatris vsus fuit, non alienum erit de cytha-

de cythara nonnihil subiungere, quæ in theatris ac conuiuiis solemnis, eóque in pretio ludis Græciæ, vt victori statuæ ponerentur. Xiphilinus in Nerone, τὸν παμμένην ἐπὶ τοῦ καΐου ἀκμάσαντα κατηνάγκασε ἀγωνίσασθαι, ἵνα αὐτοῦ ἀνδριάντας κρατήσας αἰκήσηται. id est, Pammenam qui sub Caio Floruerat, coëgit, certare, vt ipsius statuas obtineret, eúmque ignominia afficeret. in Theatris vsurpatam fuisse ostendit Dio Chrysost. Tharſ. 1. ἐν στενωποῖς, ἐν οἰκίαις, ἐν ἀγορᾷ, παρὰ τὸ θέατρον, ἐν τῷ γυμνασίῳ δυναστεύει τὸ πρᾶγμα κιθαρῳδῶν. καὶ αὐλοῦντος μὲν ἕωθεν οὐδενὸς ἀκήκοα ἐγὼ μέχρι νῦν ἐν τῇ πόλει, τοῦτο δέ. θαυμαστὸν μέλος εὐθὺς ἅμα τῇ ἡμέρᾳ κινεῖται. id est, in angiportis in priuatis ædibus, in foro, in theatro, in gymnasio dominatur res citharoedica. Equidem neminem adhuc in vrbe primo mane tibia canentem audiui, hic autem admirabilis cantus statim vna cum ipso diei ortu commouetur. Nec minor ei locus in conuiuis auctore Plutarcho Symposio 7. cap. 8. ἀλλ' ἥγε κιθάρα πάλαι που καὶ καθ' ὅμηρον ἔτι τοῖς χρόνοις γνωρίμη τῆς δαιτὸς ἔτι, καὶ μακραὶ οὕτως

φιλίαν, καὶ συνήθειαν οὐ πρέπει διαλύειν, ἀλλὰ δεῖσθαι τῶν κιθαρῳδῶν μόνον, ὅπως τὸν πολὺν θρῆνον καὶ γόον ἐξαίρωσι τῶν ᾠδῶν, εὔφημα καὶ πρέποντα θαλιάζουσιν ἀνθρώποις ἄδοντες, id eſt, Cythara iam olim ætate Homeri adhibita eſt in conuiuiis, & amiciciam, conſuetudinemque adeo antiquã non licet diſſoluere, ſed cytharoedis ſolis vtendum eſt, vt luctum & funebrem complorationem è cantilenis ſummoueant, canentes bene nominata, quæque hominibus epulantibus accommodata ſint. Cytharam ab Amphione inuentam nonnulli prodiderunt, alii à Lino, ſeptẽ chordis additis à Terpandro Simonides octauam addidit, nonam Timotheus, vt Plinius l. 6. c. 4. Plutarchus de Muſica. Horat. l. 3. o. 2.

Mercuri nam te docilis magiſtro
Mouit Amphion lapides canendo.

Vnde & cythara Amphione ἀμφιόνη dicitur Heſychio, quod ab Amphione reperta ſit. Bion certe Appollinem auctorem cytharæ facit, chelyos Mercurium. ὡς χέλυν ἑρμάων, κιθάραν δ' ὡς ἡδὺς Ἀπόλλων. Iſidorus putat cytharam ſignificare pe-

ctus, & ita dictam quo ad formam pectoris facta sit. in Hippiatricis, αἵ τε κιθάραι παρ' ἑκάτερα τοῦ νώτου, superiores sunt thoracis partes vsque ad iugulum. Malim cytharam dictam. Quasi κινοῦσαι ἔρωτα, vel κεύθουσαι, ait Eustathius, qui κίθαριν & κιθάραν Procodem accipit, quanquam Aristoxenus apud Ammonium κίθαριν ait lyram esse, κιθαριστὴν qui assa lyra canit, λυρῳδὸν interpretatur. Cytharoedi autem sunt fidicines. plin. l. 7. cap. 56. *Cythara sine voce cecinit Thamyras primus, cum cantu Amphion, vt alij Linus.* Athenæus lib. 14. ψιλοκιθαριστὰς vocat, qui simplicem & nudum citharæ cantum adhibent, sine coloribus musicis, quæ χρώματα εὔχροα vocant. Athenæus lib. 14. μετέστησε τὴν ψιλοκιθαριστικὴν, μακροὺς τοὺς τόνους ἐντείνας, καὶ τὴν φωνὴν εὔογκον ποιήσας, καὶ τὴν εὔαυλον κιθάρισιν, καὶ ἀφελὼν τὴν σιωπὴν τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς ψιλοῖς κιθαρισταῖς, χρώματά τε εὔχροα ἐκίθαρισε. id est, mutauit psilocitharisticen simplicem, & nudum citharæ cantum, longuos tonos intendens, & vocem grauem efficiens, & citharæ sonum cum

tibia coniunctum, & summouens contentionem quæ est in assa cithara, coloresque suauissimos cecinit. idem ψιλὴν κιθάρισιν vocat. Hieronymus existimat citharam effici in modum Δ. literę, cum chordis viginti quatuor, & per digitos variis vocibus, tinnulisque ictibus in diuersis modis concitari. Eadem dicitur φόρμιγξ. Demetrius Phalereus Cytharam non absimilem esse ait arcui Lunato. ὁ θεόγνις, inquit, παρατίθεται τὸν τοξο-φόρμιγγα ἄχορδον, ἐπὶ τοῦ τόξῳ βάλλοντος. ἡ μὲν γὰρ φόρμιγξ κινδυνώδης ἐπὶ τοῦ τόξου, τῷ δ' ἀχόρδῳ ἠσφαλται. id est, Theognis in medium affert citharam curuam chorda carentem in eo qui arcu iaculatur. cithara enim periculosa est in arcu, sed si chorda abest sine periculo est.

De Cithara, Lyra, testudine, Chely.

Cap. XXXVI.

Nonnulli putant Citharam, lyram, chelyn, testudinem idem esse, eo fortasse quod Xenophon Symposio di-

xerit, συνηρμοσμένη τῇ λύρᾳ πρὸς τὸν αὐλὸν ἐκιθάρισεν ὁ παῖς, καὶ ᾖσεν. puer, inquit, cythara cecinit lyra cum tybia consonante, & cantauit. Aristotel. Polit. 7. ὥσπερ εἰ τοῦ κιθαρίζειν λαμπρῶς, καὶ καλῶς αἰτιῷτο τὴν λύραν μᾶλλον τῆς τέχνης. id est, vt si quis lyram in causa esse dicat potius quam artem, cur splendide, & pulchrè cithara canat. Athenæus l. 14 ἀναλαμβάνων τὴν λύραν ἐκιθάρισε. accipiens lyram cithara cecinit, quomodo Eustathius scribit chelyn vocatam fuisse citharam omnem, quia χελώνης ὄστρακον μέγα, πήχεως προσθέσει, καὶ χορδῶν ἐντανύσει λύραν ἀπήρτησεν ἑρμῆς, ἣν Ἀπόλλωνι ἐχαρίσατο εἰς λύτρον ἀνθ' ὧν ἔκλεψεν ἐκείνου βοῶν. Vnde & lyram appellatam quasi λύτραν, id est, pretium quo redemtus sit. quia, inquit, testam testudinis ingentem, cubito seu manubrio addito, & chordis intentis Mercurius lyram aptauit, quam Apollini dono dedit, vt se redimeret, cum aliquot ex eius bubus furatus esset. Bion tamen citharam ab Apolline, lyram à Mercurio repertam esse vult. ὡς χέλυν ἑρμάων κίθαραν δ' ὡς ἡδὺς Ἀπόλλων. testudi

nem Mercurius in littore Nili decrescentis repperérat, vnde chelyn fecit. Philostratus in Amphione, τὴν λύραν πρῶτος ἑρμῆς ἔπηξε, κεράτοιν δυοῖν, καὶ ζυγοῦ καὶ χέλυος. τὸ μὲν κέρας αἰγὸς ἰξάλου, ξύλα δὲ ὅσων δεῖ τῇ λύρᾳ πύξου, οὐκ ἐλέφαντος. Primus, inquit, Mercurius lyram texuit, è duobus cornibus, & iugo, seu cubito, & chely. cornu fuit capræ saltatricis, ligna quæ lyræ vsui sunt è buxo non ex elephante. Nerui autem alij positi sunt super hemisphærio seu lamina repanda, & vmbilicis occurrunt, alij sub iugo caui videntur. νεῦρα δὲ τὰ μὲν ἐπὶ τῇ μαγάδι πρόσκειται, καὶ τοῖς ὀμφαλοῖς ἀπαντῶσι, τὰ δὲ ὑπὸ τῷ ζυγῷ κοῖλα δοκοῦσι. Hesychio. μαγὰς, σανὶς est τετράγωνος ὑπόκυφος δεχομένη ἐφ' ἑαυτῇ τῆς κιθάρας τὰς νευρὰς καὶ ἀποτελοῦσα τὸν φθόγγον. Suidas vocat καβάλλην τὴν τὰς νευρὰς βαστάζουσαν. Boëthius hemisphærium, alij canonem, fulcrum, pontem. ζυγὸς apud Homerum & Aristotelem in mechan. est iugum citharæ quod tenent citharœdi manu sinistra. ζυγὸς ὁ πῆχυς τῆς κιθάρας ᾧ ἐγκεῖνται οἱ κόλλαβοι, ait Scholiast. Homeri, pars & citharæ quæ ver-

ticillos continet quibus fides contenduntur & laxantur. Hesychio, κιθάρας δὲ πῆχυς ὁ ἀγκὼν, idem est cum iugo. ὀμφαλοὶ, αἱ ἐν τῷ ζυγῷ τρώγλαι, ἐφ' ὧν αἱ χόρδαι, vmbilici sunt iugi foramina, in quibus fides vertuntur. Sed ad lyræ auctorem redeamus, de quo Auienus de lyra sidere.

Est chelys illa dehinc tenero qua lusit in æuo
Mercurius, curua religans testudine chordas,
Vt Parnasseo munus memorabile Phœbo
Formaret neruis opifex Deus.

Lege Manilium, & Firmicum l. 6. c. 31. Aratus in phænom.

χελὺς ἥ τ' ὀλίγη
ἑρμείας ἐτόρησε, λύρην δέ μιν εἶπε λέγεσθαι.

Horat. l. 1. o. 10. curuæque lyræ parentem Mercurium. Scholiastes Arati, χελὺς, ὅτι χελώνην ὁ ἑρμῆς ἐκδείρας αὐτὴν κατεσκεύασε. Homerus in *Hymno* Mercur. alii dictam volunt, quod eam Mercurius ex Apollinis boum cornibus ad instar testudinis formarit, cui Mercurius ab Atlantidum numero septem chordas, Orpheus nonam addidit. Horat. l 3. o. 2.

Túque testudo resonare septem callida Neruis.

Pindarus vocat φόρμιγγα ἑπτάγλωσσον. Euripides in Alcesti ἑπτάτονον ὀρείαν χέλυν. Plectro feriebatur. Seneca Troade.

Leui canoram verberans plectro fidem.

Cauā testudinem vocat Horatius, quod ex tortuosis locis, & inclusis soni referuntur ampliores. *Quocirca & in fidibus testudine resonatur, aut cornu*, vt Cic. loquitur l. 1. de Diuinat. Horat. ep. 14.

Sæpe caua testudine fleuit amorem.

Cicero ibidē ostendit testudinē testudinis animalis formā habuisse, Amphionē Pacuuianū ita loquentē inducēs, *quadrupes tardigrada, agrestis, humilis, aspera, capite breui, ceruice anguina, aspectu truci, euiscerata, inanima, cum animali sono.* Legendus Pollux l. 1. Plin. l. 9. c. 11. meminit lyræ Plato l. 7. de legibus p. 578. δεῖ τοῖς φθόγγοις τῆς λύρας προσχρῆσθαι σαφηνείας ἕνεκα τῶν χορδῶν, τόν τε κιθαριστὴν, καὶ τὸν παιδευόμενον ἀποδιδόντας πρόσχορδα τὰ φθέγματα τοῖς φθέγμασι. τὴν δὲ ἑτεροφωνίαν, καὶ ποικιλίαν τῆς λύρας, &cæt. oportet, inquit, pthongis vti lyræ, vt fides clarè sonent, citharistam, & discipulum, red-

dentes voces, fidium ſonis concordes. diuerſas autẽ voces, & varietatẽ lyræ. &c. Interdum enim lyræ & citharæ vocem hominis adiunxere, dicunturque citharœdi, vt lyrodi qui lyræ cantum cum voce maritant: qui vero aſſa cithara vtuntur vocantur citharistæ, lyriſtæ, fæminæ cithariſtriæ, lyriſtriæ, Pſaltriæ, ſambuciſtriæ, αὐλητρίδες, tibicinæ, fidicinæ μουσουργοὶ, ᾠδικαὶ, ὀρχηστικαὶ Dioni Chryſoſtomo Tharſico 1. Sidonius, *Nullus ibi lyriſtes, choraules, meſochorus, tympaniſtria, pſaltria, lyriſtria*. Suetonius in Domitiano c. 3. *Pſilocithariſtas, chorocithariſtas commemorat*. Heſychius, κιθαρισταὶ οἱ ἐπὶ τῶν κρουμάτων. τερετίσματα τὰ τῆς κιθάρας κρούματα. id eſt, cithariſtæ qui crumata & pulſationes edunt, teretiſmata citharæ crumata. Crumatum, Teretiſmatum, ac Fidicinæ artis mentio fit l. 1. Anthol. c. 46.

τὸ σοφὸν ἐν κιθάρῃ, τὸ μουσικὸν ἀνδροπίωνα
ἤρετό τις τοίην κρουματικὴν σοφίην.
δεξιτερὴν ὑπάτην ὁπότε πλήκτροισι δονήσω,
ἡ λαιὴ νήτη πάλλεται αὐτομάτως
λεπτὸν ὑποτρίζουσα, καὶ ἀντίτυπον τερέτισμα
πάσχει, τῆς ἰδίης πλησιομθύνης ὑπάτης.

Id eſt, quidam de Androtione perito citharæ artifice, & muſico quærebat diſciplinam hanc in pulſationibus crumaticam. inquiebat enim, quoties dexteriorem ſummam fidem quæ dicitur hypate plectro ſollicito, Læua nete In imo poſita ſua ſponte commouetur, tenuiter ſtridens, & contra repulſum ſonitum patitur cum ea quæ ſumma propria eſt pulſata ſit. Id fieri ex innata conſenſione quæ eſt inter inteſtina ouium, vnde fides fiunt, oſtendit.

τὰ νεῦρα πάντα τέτυκται
ἐξ οἴος χολάδων ἄμμιγα περσομένων.

Fides omnes fiunt ex ouis inteſtinis mixtim Siccatis.

Phormigen autem cum cythara eandem eſſe oſtendit Homer. Iliad. 17.

τοῖσι δ᾽ ἐν μέσσοισι πάϊς φόρμιγγι λιγείῃ
ἱμερόεν κιθάριζε.

id eſt, in medio eorum perdulci phorminge ſuauiter cithara canebat. *H*eſychius, vult phormigen citharam eſſe quæ humeris feratur. φόρμιγξ κιθάρα ἡ τοῖς ὤμοις φερομένη. Citharæ & lyræ pars inferior ex ære fuit, & plectro percutie-

batur, cum Psalterii pars superior plectro percussa sit. Basilius in Psalmos, agens de psalterio, τοῦτο μόνον τῶν μουσικῶν ὀργάνων τὴν αἰτίαν τῶν φθόγγων ἐκ τῶν ἄνωθεν ἔχει. τῇ κιθάρᾳ μὲν καὶ λύρᾳ κάτωθεν ὁ χαλκὸς ὑπηχεῖ πρὸς τὸ πλῆκτρον· τὸ ψαλτήριον δὲ τοῦτο τῶν ἁρμονικῶν ῥυθμῶν ἄνωθεν ἔχει τὰς ἀφορμάς, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ ἄνω ζητεῖν μελετῶμεν. id est, Psalterium solum ex organis Musicis è superiori parte caussam phtongorum ac concẽtuum habuit, citharæ, autem & lyræ in imo æs ad plectrum subsonat, cum psalterium hoc concentuum & tonorum causas sursum habeat, vt & nos supera quærere meditemur. *Hesychius* scribit Cretensibus Ametoridas ἀμητορίδας dictos κιθαριστάς.

DE PARTIBVS CITHARAE.

CAP. XXXVII.

MVltæ partes citharæ fuere. κόλλοπες οἱ κόλλαβοι περὶ οὓς αἱ χορδαί, id est, verticilli & clauiculæ citharæ quibus

fides intenduntur, οἱ ἐκ τῶν αὐχενίων δερμάτων γινόμενοι πασσαλίσκοι, οἷς δεσμεύουσι τὰς νεύρας, id est clauiculæ factæ è corio colli bouis ad quas fides alligantur. κόλλοψ enim proprie corium durius in ceruicibus & dorsis boum, & ouium. Apud Eustathium Pausanias ait κόλλοπα ᾧ ἐπιτείνουσι τὰς χορδὰς δερμάτινον, id est verticillum quo intendunt fides coriaceum fuisse, τὸ γὰρ νωτιαῖον ἢ τὸ τραχηλιαῖον τοῦ βοὸς κόλλοψ. Hesychius κόλλα τὰ νωτιαῖα μέρη τῶν βοῶν ἐξ ὧν γίγνονται οἱ κόλλοπες οἷς ἐπιτείνουσι τὰς χορδὰς, διὰ τὸ δερματινοῖς τὸ παλαιὸν χρῆσθαι. id est, collops est pars dorsi aut ceruicũ boum. Colla sũt partes dorsi bouis, è quibus fiunt collopes, quibus intendunt chordas. Olim enim coriaceis vtebantur. κόλλαβος idem est cum collope, Eustathius κόλλοψ ὁ τοῖς ὕστερον κόλλαβος, δι' οὗ τείνονται αἱ χόρδαι. Collops inquit, postea dictus collabus, per quem intenduntur chordæ. Plato lib. 7. de Rep. τοὺς ταῖς χόρδαις πράγματα παρέχοντας, καὶ στρεβλοῦντας, καὶ βαζανίζοντας τοὺς κόλλοπας, πλήκτρῳ τε πληγῶν γενομένων. id est, eos qui negotia facessunt chordis, & tor-

quent clauiculas, cum plectro ictus illati fuerint. Ctenia sunt cubiti extantes citharis. κτένια τῶν κιθάρων οἱ ὑπερέχοντες ἀγκῶνες. Temo seu Pedalio est mediũ iugi citharæ. πηδάλιον τοῦ ζυγοῦ τῆς κιθάρας τὸ μέσον. Iugum est lignum oblongum in quo fides extenduntur, quod quasi capulum & manubrium tenent citharœdi. Ita Homerus φόρμιγγος ἀργύρεον ζυγὸν vocat. Astelephos dicitur corium quo cithara vestitur. τὸ περὶ τὴν κιθάραν δέρμα. Kerasbola sunt verticilli in antiquis lyris. κεράσβολα οἱ ἐν ταῖς ἀρχαίαις λύραις κόλλαβοι, quia ex cornu aducerentur, non tantum è tergore bouis. κερατουργὸς ὁ ταῖς κιθάραις κερατοποιός. Qui citharis cornua efficeret. Pallas lyris calamos pro cornibus subiecit, vnde & calamum hypolyrium vocant. δόναξ ἐπιλύριον. πάλλας γὰρ ταῖς λύραις καλάμας ἀντὶ κέρατος ὑπετίθετο, ait Hesyc. Magadin pro cithara poni alicubi ostendi. Certe æs quod ad magadem adhibetur, echeum musicum vocant, quia illud plectro feritur, vt sonum edat. ἠχεῖον μουσικὸν τὸ πρὸς τῇ μαγάδι χάλκωμα. Theophrastus lib. 5. scri-

bit Ilicem vtilem eſſe, vt iuga & capuli Lyris & Pſalteriis fiant. πρὸς ζυγὰ λύραις καὶ ψαλτηρίοις. Batrachiſmus pars eſt citharæ quę ranæ cantum imitatur, βατραχισμὸς μέρος κιθάρας.

QVOMODO CYTHARA pulſaretur.
CAP. XXXVIII.

CYthariſtæ dextra plectrum tenebant, læua digitos mouebant, vt chordæ plectro percuſſæ varium ſonum ederent. Apuleius Florid. 2. *Cithara baltebo cælato apta ſtructim ſuſtinetur, manus eius teneræ, procerulæ, læua diſtantibus digitis neruos molitur, dextra pſallentis geſtu ſabulum cytharæ admouet, ceu parata percutere.* Aſcon. 3. in Verrem. *Cum canunt citbariſtæ, vtriuſque manus funguntur officio, dextra plectro vtitur, & hoc eſt foris canere, Siniſtra digitis chordas carpit, & hoc eſt intus canere. Difficile autem eſt quod Aſpendius cithariſta faciebat, vt non vteretur cantu vtraque manu, ſed omnia,* id eſt *vniuerſam cantionem intus, & ſiniſtra tantūmanu complecteretur.* Vnde

omnes quot *quot fures erant à Græcis Aspendii citharistæ dicebantur, quod Vt ille carminis, ita isti furtorum occultatores erant.* Cic. 3. in Verr. *At etiam illum Aspendium citharistam de quo sæpe audistis, id quod est Græcis hominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebant, sustulit.* Onosander in Strateg. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων, οἱ μὲν ἀρχὴν ἔχοντεσ τοῦ μανθάνειν ἐπιτιθέντεσ τοὺσ δακτύλους ἐπί τε τὰ τρήματα τῶν αὐλῶν καὶ διαστήματα τῶν χορδῶν πολλάκισ ἄλλον ἔθεσαν ἐπ' ἄλλῃ, καὶ οὐ κατὰ τὴν ἁρμονικὴν διάστασιν. εἶτα μόλις ἐπεκτείνουσι, βραδὺ μὲν αἴρουσι τοὺς δακτύλους, βραδὺ δὲ τιθέασι. οἱ δὲ ἐν μελέτῃ τῆς μουσικῆσ ἀνεπιτηδεύτως ἤδη ῥερυθμισμένῃ τῇ χειρὶ δι' ὀξύτητος μεταφέρουσι ὅπῃ τι βούλονται, παραθλίψαι τῆσ ἀναπαύσεωσ, καὶ ἀνοῖξαι, καὶ παραψῆλαι χορδῆσ. Vt enim in Musicis organis, qui discere incipiunt, digitos ad foramina tibiarum admouentes, & interualla fidium, sæpe alium alio quam oportuit ponunt, & non ex legibus harmonicę distantię. Deinde vix digitos extendunt, tarde tollunt, & mouent. qui exercitati sunt in Musicis sine studio &

labore manu iam præparata & habili, celerrime rransferunt digitos quo volunt, vt atterant fidem quę quieuit, & muta est, (τῆς ἀναπαυσάσης legendum videtur) & aperiant, & perstringuant. Philostratus in Orpheo, ὁ μὲν λαιὸς ἀπερείδων εἰς τὴν γῆν ἀνέχει τὴν κιθάραν ὑπὲρ μηροῦ κειμένην, ὁ δεξιὸς δὲ ἀναβάλλεται τὸν ῥυθμὸν ἐπικροτῶν τοὔδαφος τῷ πεδίλῳ. Id est, Sinister pes quidem adnixus terræ sustinet citharam super femore positam, dexter autem gestum & rythmum proludit, solum calceo feriens manus autem, dextera quidem plectrum firmiter tenens extenditur ad pthonguos & tonos, cubito insidens, & vola manus intus spectante, lęua autem fides rectis digitis ferit. αἱ χεῖρες δὲ ἡ μὲν δεξιὰ συνέχουσα ἀτρεμὲς τὸ πλῆκτρον ἐπιτέταται τοῖς φθόγγοις ἐγκειμένη τῷ ἀγκῶνι, καὶ καρπῷ εἴσω νεύοντι, ἡ λαιὰ δὲ ὀρθοῖς πλήττει τοῖς δακτύλοις τοὺς μίτους. Describit graphice eos qui Gallice dicuntur, *Ioueurs de Viole.*

DE HA-

DE HABITV Cytharoedi.

CAP. XXXVII.

HAbitus, cultusque Cytharoedi graphicè depingitur à Cornificio lib. 4. ad Herennium. *Vt citharoedus, inquit, cum prodiret optime vestitus, palla inaurata indutus, cum chlamyde purpurea coloribus varijs intexta, & cum corona aurea citharam tenene auro & ebore distinctam, ipse praeterea statu sit apposito ad dignitatem.* Syrmatevsi sunt ob longuo, & palla talari, de qua Florido 2. Apul. *Eique prorsus citharoedicus status, Deam conspiciens canenti similis, tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes deiectus ipsos, Græcanico cingulo chlamyda velat vtrumque brachium, adusque articulos palmarum.* Virgil. 6. Æne.

Nec non Threicius longua cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum,
Iãque eadem digitis iam pectine pulsat eburno.

Cyprianus de ieiunio Christi, *paludamentis talaribus pauimenta verrentes, capillis mu-*

licribus ſe in feminas transfigurant Xiphilinus de Nerone ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ κιθάραν ἔχοντα, καὶ ὀρθοστάδιον, καὶ κοθόρνους, ποτὲ δὲ ἐμβάδας, καὶ προσωπεῖον. item, καὶ αὐτὸς ὀνέρων ὀνομαστὶ περὶ τοῦ γαλλίωνος ἐγκηρυχθεὶς, καὶ ἔστη τε ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ καῖσαρ κιθαρωδικὴν σκευὴν ἐνδεδυκὼς, καὶ εἶπεν, κύριοι μου εὐμενεῖς ἀκούσατε. item cum Nero in Græciam profectus eſt, κιθάραν, πλῆκτρα, καὶ ἐμβάδας ἔφερον οἱ νερώνειοι. Erant cytharoedi barba raſa, aut potius volſa, capillo promiſſo. Tacit. lib 14. *Cithara ludiorum in modum.* Xiphilin. de Nerone τὸν αὔγουστον εἰς τὸ λεύκωμα ἐν τοῖς ἀγωνισταῖς ἐγγραφόμενον, φωνασκοῦντα, τὴν κεφαλὴν κομῶντα, τὸ γένειον ψιλιζόμενον. id eſt, Neronem in orcheſtra citharam habentem, & rectam tunicam, & cothurnos, interdum ſoccos, & perſonam. item, & ipſe Nero nominatim citatus ante Gallionem, & Stetit in ſcena Cæſar, gerens amictum citharoedicum, dixitque, domini mei beneuole audite. item. citharam, plectra, ſoccos gerebant Neronei. Item, Auguſtum in albo inter artifices certantes inſcribi, vocem exercentem capillato ca-

pite, barbar asa. Apollonius lib. de Excid. Hierosolymit.

Nero citharæ tantum certamina norat
Laruatósque inter gestu contendere mimos,
Atque apij graiam saltu meruisse coronam.

vestis igitur citharoedi oblongua fuit, qualem describit Ouid. lib. 3. e 4. Amor.

Ima videbatur talis illudere palla,
Artis opus raræ fulgens testudine & auro.

Varro lib. 3. cap. 13. R. R. Stolam vocat, *Orphæus cum stola & cithara cantans.* lib. 2. Factor.

Capit ille coronam,
Induit & Tyrio distinctam murice pallam,

Propert. lib. 2. e. 8.

Pythius in longua carmina veste canit.

DE CITHARÆ SONIS.

Cap. XXXVIII.

QVinque tantum erant citharæ soni, qui deinde summa varietate distinguebantur, cum ab imo ad summum omnibus intenta neruis consentiret. Fabius lib. 12. cap. 10. *Cum in cithara quinqu*

conſtituerint ſonos, plurima deinde varietate complent ſpatia illa neruorum, atque iis quos interpoſuerunt inſerunt alios, vt pauci illi trã-ſitus multos gradus habeant. lib. 2. cap. 8. *Nam ſicut cithara, ita oratio perfecta non eſt, niſi ab imo ad ſummum omnibus intenta neruis conſentiat.* lib. 1. cap. 11. *An vero citharoedi non ſimul & memoriæ, & ſono vocis, & pluribus flexibus ſeruiunt.* Horat. arte.

Et citharoedus
Ridetur chorda qui ſempe oberrat eadem.

Septem fides à Terpandro additæ ſunt, à Simonide octaua, cui nonam ſubiunxit Timotheus. in cithara viginti quatuor chordas D. Hieronymus ponit, olim tribus tantum chordis vſi. Plutarc. lib. de Muſica ſcribit olympum & Terpandum multitudinem fidium aſpernatos eſſe, μαρτυρεῖ γοῦν τὰ ὀλύμπου καὶ τερπάνδρου ποιήματα, καὶ τῶν τούτοις ὁμοιοτρόπων πάντων. τρίχορδα γὰρ ὄντα, καὶ ἁπλᾶ διαφέρει τῶν ποικίλων, καὶ πολυχόρδων. id eſt, teſtimonio ſunt poëmata Olympi & Terpandri, cæterorúmque omnium qui ſunt illius generis. Chordæ ſunt hæ, nete ſeu ima, & imæ proxima paranete, tertia media,

ſumma, ſummæ proxima, mediæ proxima, Lichanus. chordarum alia eſt νήτη, παρανήτη, τρίτη, μέση, ὑπάτη παρυπάτη, παραμέση, Λιχανός. ὁ δὲ Τιμόθεος ἑπταφθόγγου τῆς λύρας ὑπαρχούσης ἕως εἰς Τέρπανδρον τὸν Ἀντισσαῖον διέρριψεν εἰς πλείονας φθόγγους. Ἀργείους μὲν γὰρ καὶ κόλασιν ἐπιθεῖναί ποτέ φασι τῇ εἰς τὴν μουσικὴν παρανομίᾳ, ζημιῶσαί τε τὸν ἐπιχειρήσαντα πρῶτον τοῖς πλείοσι τῶν ἑπτὰ χρήσασθαι παρ' αὐτοῖς χορδῶν contra vero Stratonicus ætate Timothei Athenienſis δοκεῖ πολυχορδίαν εἰς τὴν ψιλὴν κιθάρισιν πρῶτος εἰσενεγκεῖν, καὶ πρῶτος μαθητὰς τῶν ἁρμονιῶν ἔλαβε, καὶ διάγραμμα συνεστήσατο vt ait Atheneus. id eſt, Timotheus autem cum lyra ſeptem pthongis conſtaret, vſque ad Terpandrum Antiſſæum, diſſipauit in plures pthongos. Aiunt autem Argiuos pœnam iis indixiſſe, qui contra antiquas muſicæ leges aliquid innouaſſet, & eum multaſſe qui pluribus ſeptem fidibus vſus erat. Stratonicus primus plures fides in aſſam citharam contulit, primus diſcipulos harmoniarum habuit, & dia gramma conſtituit.

DE LEGIBVS CITHAroedorum in Theatro.

CAP. XXXIX.

LEges hæ fuere citharoedi in theatro ne fessus resideret, ne sudorem nisi ea quam indutus gerebat veste detergeret, vt nulla oris aut narium excrementa mitteret, postremo flexus genu, & manu nixus cœtum adoraret. Quas leges subiisse Neronem auctor est Tacit. lib. 6. Sueton. Ner. cap. 21. sine mora nomen suum in albo profitentium citharoedorum iussit ascribi, sorticulaque in vrnam cum cæteris demissa, intrauit ordine suo. cap. 24. Nero in certando ita legi obediebat, vt nunquam excreare ausus, sudorem quoque frontis brachio detergeret. Erat item capillo promisso, barba rasa, qui habitus cytharoedi, vt Xiphilin.

DE NOMIS. citharoedicis

CAP. XL.

NOmi citharæ vt & tibiarum varii fuere. Collobis nomus fuit cytharoedicus, & Æolis, κολλοβὶς νόμος πα κιθαρωδικὸσ· αἰωλὶσ κιθαρωδικὸσ νόμοσ. Hesychio. Sueton. cap. 20. Nero non ante cantare destitit, quam inchoatum νόμον absolueret. Nomus laudatissimus fuit, τήνελλα καλλίνικε, quod ad cytharam canebatur tribus strophis constans, vt ait scholiastes Pindari O. 9. Olymp. Hic Libuit consistere, ne scripta in infinitum excrescerent. in hoc enim argumentum tot sunt quę commodè dici possint, vt in libelli huius angustias coniici non debeant.

AD ea quæ duobus libris à nobis scripta sunt de Theatro, pauca quædam addere libuit. fol. 35. pag. 1. Ludos scenicos vocari πόρνας admonuimus, Nouella 105. Iustiniani in hæc verba. καὶ πέμπτην τε ποιήσει πρόοδον τὴν ἐπὶ τὸ θέατρον ἄγουσαν, ὃν δὴ πόρνας καλοῦσι, ἔνθα τοῖς ἐπὶ σκηνῆς γελωτοποιοῖς ἔσται χώρα, τραγωδοῖς τε, καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς θυμέλης χοροῖς, θεάμασί γε παντοδαποῖς, καὶ ἀκούσμασιν ἀνεωγμένον ἐπὶ τὸ θέατρον. Id est, quintum quoque in publicum processum faciet qui in Theatrum deducet, quas sane pornas appellant, quasi floralia, vbi & his qui in scena risum concitant, locus est, & Tragœdis pariter ac thymelicis saltationibus, & spectaculis omnis generis, ac auditionibus theatrum apertum est. Eadem verba habentur Nouel. 98. Procopius. Ανεκδότοις. ἐπειδὴ δὲ τάχιστα εἰς τε τὴν ἥβην ἀφίκετο, καὶ ὡραία ἦν ἤδη, ἐς τὰς ἐπὶ σκηνῆς καθῆκεν αὐτήν. ἑταίρα δὲ εὐθὺς ἐγεγόνει, οἵαν περ οἱ πάλαι αἰ-

θρωποι ἐκάλουν πεζήν. οὐ γὰρ αὐλήτρια, οὔτε ψάλτρια ἦν, οὐ μὴν οὐδὲ τὰ εἰς τὴν ὀρχήστραν αὐτῇ ἤσκητο, ἀλλὰ τὴν ὥραν τοῖς ἀεὶ περιπίπτουσιν ἀπεδίδοτο μόνον, ἐκ παντὸς ἐργαζομένη τοῦ σώματος. εἶτα τοῖς μίμοις τὰ ἐς τὸ θέατρον πάντα ὡμίλει, καὶ τῶν ἐνταῦθα ἐπιτηδευμάτων μετεῖχεν αὐτοῖς γελωτοποιοῖς τισι βωμολοχίαις ὑπηρετοῦσα. id eſt, Vbi primum pubes facta eſt, & forma erat ingenua, ſe ipſam in earum numero quæ in ſcena proſtabant cenſeri voluit. Meretrix itaque ilico fuit, ex earum numero quæ olim pedeſtres, aut pedaneæ dictæ ſunt, quia pedibus ſine muſicis inſtrumentis in conuiuia ventitarent, aut potius, quia ad terram ſe ſubigendæ mœchis ſubſternerent. Non enim erat tibicina, aut pſaltria, neque in Orcheſtra ſaltare didicerat, ſed formam omnibus in quos incidiſſet vendebat modo, ex omni corpore quæſtum faciens. Deinde Mimis ad ea quæ in Theatro fiunt operam dedit, & cum ridiculis ac ſcurris particeps facta eſt eorum ſtudiorum quæ in ſcena, iocis dictiſque ſcenicorum ſeruiens. πολλάκις δὲ κἀν αὐτῷ θεάτρῳ ὑπὸ θεατῇ παντὶ τῷ δήμῳ

Fol. 89. p. 2. vers. 7. Sophronem mimum vocaui quia mimos scripserit. malim Sophronis mimos dixisse.

F. 96. p. 1. linea tertia hęc adde. Coprologi dicti scurræ ac ridiculi viles, quasi stercoracei, à copro quę vox de rebus vilissimis dicitur. Heracleiu s, &c.

F. 60. locus Synesii legendus est, vt legitur f. 24. ita conceptus θεατὴς ἐκεῖνος ὅστις ἐν τῇ χώρᾳ περιμένει τὰ δεικνύμενα θεᾶται.

Fol. 60. hæc adde ex vet. gloss. Oppansum velum est in scena, quia vndique panditur.

Lib. 1. c. 45. vbi agitur de personis hæc çupio addi ex Festo. *Personata fabula quædam Næuii inscribitur, quam putant quidam primum actam à personatis histrionibus. Sed cum post multos annos Comœdi & Tragœdi personis vti cœperunt, verisimilius est eam fabulam propter inopiam comœdorum actam nouam per Atellanos, qui proprie vocantur personati, quia ius est iis non cogi in scena ponere personam quod cæteris histrionibus pati necesse est, quoties ait Iosephus Scaliger exsibilarentur, neque placerent.* Vnde Macrobius loquens de Pylade histrione, cum in Her-

culem furentem prodiiſſet, & nonnullis inceſſum hiſtrioni conuenientem non ſeruare videretur depoſita perſona ridentes increpuit, *μωροὶ, μαινόμενον ὀρχούμεθα*, id eſt, ſtulti furentem ſaltamus. Feſtus. *Mæſon perſona Comica appellatur, aut coci, aut nautæ, aut eius generis, ab inuentore eius Mæſone comœdo*, air Ariſtoph. Grammaticus. Athenæus, ἐκάλουν δὲ οἱ παλαιοὶ τὸν μὲν πολιτικὸν μάγειρον μαίσωνα &c. μαίσωνα ἀπὸ τοῦ μασᾶσθαι οἷον τὸν ἀμαθῆ καὶ πρὸς γαστέρα νενευκότα. &c. μαίσων γέγονε κωμωδίας ὑποκριτὴς μεγαρεὺς τὸ γένος, ὃς καὶ τὸ προσωπεῖον εὗρε τὸ ἀπ᾽ αὐτοῦ καλούμενον μαίσωνα, &c. εὗρε δὲ καὶ τὸ τοῦ θεράποντος πρόσωπον, καὶ τὸ τοῦ μαγείρου. Veteres, inquit, vocarunt Politicum cocum Mæſona, à μασᾶσθαι, quaſi indoctum, & ventri deditum. Mæſon fuit comœdiæ actor Megarenſis genere, qui perſonam inuenit mæſona dictam, & perſonam famuli & coci.

F. 55. pulpitum & odeum dixi locum eſſe in ſcena, per ſcenam proſcenium intelligo vbi apud Romanos fuit Pulpitum, ſicut apud Græcos in orcheſtra. Ei-

dem igitur vsui fuit Odeum, cui pulpitum, quod vtrobique caneretur.

F. 89. aut 90. addi velim quæ sequuntur. Anaxandrides in Gerontomania Radamanthum & Palamedem scribit ridiculorum repertores fuisse. Xenophon in conuiuio ridiculi γελωτοποιȣ̃ Philippi meminit. Mandrogenes & Straton Atticus in eo numero fuerunt. Athenis Sexaginta ridiculi in Dioneum, aut Herculis tēplum conuenire soliti erant. Legendus Athen. lib. 14. Vbi & de Simodis, Ilarodis, Cinædologis, Magodis, Decelistis, Phallophoris, Ityphalis, autocabdalis agit. Consulenda lex Athletas, D. De iis qui notantur infamia, vbi de Thymelicis, Xysticis, Ethologis, Ethopoeis. Suidas ἠθολόγος θεατριστής· ἠθοποιΐα μίμησις ἤθους ὑποκειμένου προσώπου. imitatio morum & ingenii personæ subiectæ.

F. 105. p. 1. dixi Ethologos dictos., qui τὰ ἤθη, id est, mores, dicta, factaque hominum imitarentur. Sic accipio, vt proxime ex Suida ostendi. aut si secus posui, emendo, Non enim Ethologi dicti sunt, quia de virtute ethica & morali a-

gerent sed quia mores hominum, & facta repræsentarent, vt plærumque obsceni. Ethos, inquit, Fab. lib. 9. *Vno verbo Latine dici non potest, hoc enim omnes mentis habitus continentur*. Apud eundem Ethopoea *est morum alienorum imitatio*, quam depingit Cic. lib. 2. de Orat. *Hæc est enim, inquit, huius generis virtus, vt ita facta demonstres, vt mores eius de quo narres, vt sermo, vt vultus omnis exprimatur, vt his qui audiunt, tum geri illa fierique videantur.* Lege locum Senecæ ep. 11. quem infra adscripsi.

F. 32. p. 1. Caueas vocat Cassiodorus quia fornicati cunei, vt lunæ diuiduæ formam reddant. Ita Virgil. Æneid. 5.
Hic totum caueæ consessum ingentis. l. 8.
Consessu caueæ magnis circensibus actis.
Et Lucretius initio l. 4. Tacit. l. 13. κύκλον vocat Dio in commodo, circum Virgil. l. 5. mediaque in parte theatri circus erat. Ammian. Marcellin. circulum. Cauea prima, seu ima senatui & equitibus, media plebi, summa & vltima fæminis attributa, vt Seneca l. 1. de Tranquil. Verba Lucretii sic habent.

Namque ibi concessum caueai subter, & omnem Scenai speciem.
Cicero l. de Senect. *Vt Turpione Ambiuio magis delectatur qui in prima cauea spectat, delectatur etiam tamen qui in vltima.* Tertullian. Apologet. Caucam pro arena amphitheatri posuit. *Plane religiosiores estis in cauea, vbi super sanguinem humanum.* l. de spectacul. *Credo circo & vtraque cauea & omni stadio gratiora.* caueam pro theatro & Amphitheatro ponit. Cauea pro cuneorum parte apud Plinium. ep. ad Traian. *Huic in theatro multa debentur ex priuatorum collationibus, vt basilicæ circa, vt porticus supra caueam.* Vnde & discas quod docuimus basilicas circa caueam fuisse. Plaut. Amphitr. *Vt his in cauea pignus capiatur togæ.* Statius l. 1. Syluar. *caueas subit per omnes insignis specie decora cultu plebes altera non minor sedente.*
F. 121. p. 2. Hæc addo, moris fuisse non in theatro modo, sed etiam in cauea, seu Arena amphitheatri vt Pantomimi antiquas fabulas desaltarent, & si cædes facienda esset, aut vulnus inferendum, noxios adhibitos, in quorum corpora per

lusum sæuiretur. Argumento est Tertullian. Apologetici c. 15. Plane, inquit, religiosiores estis in cauea, vbi super sanguinem humanum, superi inquinamenta pœnarum proinde saltant Dii vestri, argumenta & historias noxiis ministrantes, nisi quod & ipsos Deos vestros sæpe noxii induunt. Vidimus aliquando castratum Atyn illum Deum ex Pessinunte, & qui viuus ardebat, Herculem induerat.

F. 124. p. 2. ἐπισυρμὸν verti prolationem, malim, attractionem, quasi dicat eos cum vestibus illis talaribus, quas per terram trahunt, simul & argumenta desidiæ attrahere.

fol. 164. p. 2. Dixi artifices vocari histriones, non thymelicos. Emendo. τεχνῖται enim & artifices etiam de Musicis & thymelicis dicuntur. Plutarchus in vita Alexandri. πάλιν δὲ ἦν ἐν θεάτροις, καὶ πανηγύρεσι, ὅτε δὴ τρισχιλίων αὐτῷ τεχνιτῶν ἀπὸ τῆς ἑλλάδος ἀφιγμένων. id est rursum erat in theatris & panegyribus, quo tempore cum tria millia artificum è Grecia venissent. Sed Clarius Athenæus lib. 13.

τεχνιτῶν

τεχνιτῶν ἐπισημοτάτων χορῷ μεγάλῳ, καὶ παντόιοις ὀργάνοις, καὶ εὐφωνίαις παρέπεμπε τὸ σῶμα. id est commisit corpus choro maximo, & organis omnis generis artificum nobilissimorum Gellius lib. 20. cap. 4. tragœdos, comœdos, Tibicines vocari ait artifices Dionysiacos. Histriones autem dicuntur Clementi Alex. lib. 3. Stromat. θεατρικοὶ ἀσκηταί. Dicuntur & artifices. Seneca ep. 11. Artifices Scenici qui imitantur *Affectus, qui motum & trepidationem exprimunt, qui tristitiam repræsentant, hoc indicio imitantur verecundiam. Deijciunt enim vultum, verba summittunt, figunt in terram oculos, & deprimunt, ruborem sibi exprimere non possunt.* Plutarch. in Romaic. quærit, cur οἱ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται vocentur histriones. Athen. l. 14. per artifices, thymelicos & histriones intelligit, quos omnes Romæ in proscenium descendisse ait, cum in Græcia thymelici canerent in orchestra tantum. μεταπεμψάμενος τοὺς ἐκ τῆς ἑλλάδος ἐπιφανεστάτους τεχνίτας, καὶ σκηνὴν κατασκευάσας μεγίστην ἐν τῷ κίρκῳ. id est, cum euocasset è Græcia nobilissimos artifices,

&in circo maximam scenam extruxisset. Imo proprie οἱ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται dicuntur Thymelici, si Diodoro Siculo fides l. 4. ὅθεν μεταγενέστεροι μουσικοὺς συνόδους συνεστήσαντο τῶν περὶ τὸν διόνυσον τεχνιτῶν. id est, vnde posteri conuentus musicos artificum Dionysi constituerunt.

Fol. 30. p. 2. omisi verba Iosephi quibus ostendit moris fuisse, vt ab editoribus, maxime ab imperatoribus sacrificia ei fierent, in cuius honorem ludi edebantur. ἔθυε καὶ τῷ σεβαστῷ καίσαρι, ᾧ δὴ καὶ τὰ τῆς θεωρίας ἤγετο. id est, sacrificabat Augusto Cæsari, in cuius honorem ea spectacula dabantur item μετὰ δὲ τὴν θυσίαν ἐπὶ θεωρίαν τραπεὶς id est, post sacrificia conuersus ad spectacula. Sueton. in Claudio cap. 21. Cum prius apud *superiorem ædem supplicasset.*

Fo. 26. verba Iosephi sic habent. καὶ γὰρ μῖμος εἰσάγεται καθ᾽ ὃν σταυροῦται λῃσθεὶς (Leg. λῃστὴς) ἡγεμὼν, ὅτε ὀρχηστὴς δρᾶμα εἰσάγει κινύραν, ἐν ᾧ αὐτός τ᾽ ἐκτείνετο, καὶ ἡ θυγάτηρ μύρρα, αἷμά τε τὸ τεχνητὸν πολὺ, καὶ περὶ τὸν σταυρωθέντα ἐκκεχυμένον, καὶ τὸ περὶ τὸν κινύραν. Vnde discas quod supra mo-

nuí, cum cædes facienda esset, sæpe noxios adhibitos in quorum corpora sæuiretur, sæpe etiam pantomimos ita res expressisse vt fictitium sanguinem è simulato vulnere funderent. Verba Græca ita reddi possunt. Et enim mimus inducitur in quo cruci affigitur latro princeps, & pantomimus fabulam inducit Cinyram, in quo Cinyras ipse occiditur & filia eius myrrha, eratque multus sanguis artificiosus circa cruci affixum effusus, & circa cinyram.

fol. 31. Mediaque in parte theatri.

Circus erat.

Hæc verba sic accipio, mediaque in parte erat spatium & circulus theatri. Quia media pars circuli efficit formam theatri.

fol. 40. p. 1. linea 4. perspectusque, vulgo legitur, *perfectusque.*

fol. 111. hæc adde, scenicas & ex scenicis natas quæ fidem Christianam complexæ fuerint si pudicæ vixerint Ad scenam reuocari non potuisse C. Theodosiano lib. 15. Titul. de Scenic. lib. 2. & 4. vbi tamen *mulieres quæ ex viliori sorte*

progenitæ ſpectaculorum debentur obſequÿs, ſi ſcenica officia declinarint, ludicris miniſteriis deputantur. Lege 12. vocantur mimæ, quibus interdictum *gemmis, ſericis vti, textis auratis, cruſtis veſtibus quibus puri muricis rubor alij colori admixtus inardeſcit. vti ſane cruſtis ſcutulatis, & verſicoloribus ſericis, auróque ſine gemmis, collo, brachiis, cingulo non vetantur.*

fol. 71. p. 1. Doctiſſimus Scaliger verba Manilij ex Cod. Gemblacenſi ita legit.

Ille pilam celeri fugientem reddere planta,
Et pedibus prenſare manus, & ludere ſaltu,
Mobilibúſque citos ictus glomerare lacertis,
Ille potens turbā perfundere membra pilarum,
Per totúmque vagas corpus diſponere palmas,
Vt teneat tantos orbes, ſibique ipſe reludat,
Et velut edoctos iubeat volitare per ipſum.

Quæ omnia de luſu pilæ, quę pedibus manibuſque ab vno & eodem iactatur, vir doctiſſimus accipienda putat. Iam mihi codex vnde exſcripſi carmina Manilii præ manibus non eſt, in quibus poſtremum verſum ita lego,

Et velut edoctas iubeat volitare per ipſum.

Id eſt plantas pedum per totum corpus

versari, & quasi volitare. Plantis pedum teneat rectos & clausos orbes, sibique eos pedibus, quibus vicem manuum vtitur, recludat, & aperiat. ὐδὲν ὁρίζω.

fol. 70. p. 2. apud Athen. Lege ἰθύφαλλοι, κληροπαίκται. vulgo legitur σκληροπαίκται, quam vocem de pegmatis automatis quidam accipiunt. Vir doctissimus legit, ψηφοπαίκταις. lego κληροπαίκταις, vt κλῆρος ponatur pro sorticula lignea, seu calculo. κληροπαίκτης acetabularius.

fol. 85. p. 2. Apud Firmicum legitur orciscopalarii, putem legendum orcistopalarii, qui super palos, & sudes præacutas transiliunt. Orcistæ enim Cassiodoro dicuntur ὀρχησταί. Vir doctissimus legit orciscopularios ab orci scopulis.

fol. 86. p. 2. Phœnicobateontas Lucianus ita describit. ἡ δ' ἄνοδος τοιήδε. σειρὴ μακρὰ ἑωυτόν τε ἅμα, καὶ τὸν φάλλον περιβάλλει. μετὰ δ' ἐπιβαίνει ξύλων προσφυῶν τῷ φάλλῳ, ὁκόσον ἐς χώρην ἄκρου ποδὸς, ἀνιὼν δὲ ἅμα ἀναβάλλει τὴν σειρὴν ἀμφοτέρωθεν, ὅκως περ ἡνιοχέων. εἰ δὲ τις τὸ δὲ μὴν οὐκ ὄπωπε, ὄπωπε δὲ φοινικοβαλέοντας ἢ ἐν Ἀραβίῃ. Ascensus, inquit, talis est. Catena longua se ipsum

pariter & fallum circumdat, deinde aſcendit in ligna quædam ipſi phallo adnata & adſita, ſpatio quantum ad ſummum pedem capiendum ſufficit. Aſcendens autem pariter catenam vtrimque attollit quaſi aurigæ habenam moderans (malim vertere, pariter vtrinque attollit catenam, pedibus, cruribuſque eam inequitans) Si quis autem hoc non vidit, vidit vero eos qui palmas aſcendunt in Arabia.

fol. 89. p. 1. καλλίαν ἐκεῖνον τὸν δημόσιον, καὶ τοιούτους ἀνθρώπους μίμους τῶν γελοίων, καὶ ποιητὰς αἰσχρῶν ᾀσμάτων, ὧν εἰς τούς. &c. Latine ſic reddo. calliam illum ſeruum publicum. Mittebantur enim Athenis cum Imperatoribus ſerui publici qui ſumptuum rationem conficerent, in quos virgis ſæuire licuit, vt veritas ab iis exprimeretur, non in ciues Athenienſes, auctore Vlpian.

fol. 91. volcatius Scurras mimarios. Pro volcatio lege, Capitolinus, cuius verba ſic habent, adduxerat ſecum & fidicinas, & tibicines, & hiſtriones, ſcurraſque mimarios, & præſtigiatores. Vopiſcus in

Aureliano mimicos ſcurras vocat.
fol. 189. p. 1. verſu 16. qui locant choros lege qui conducunt choros, qui enim accipit aliquid vtendum vel faciendum dicitur conductor, qui dat locator.
fol. 82. p. 1. Scurra vrbicarius cum cithara exſiliuit. verba hæc volcatii non ſunt, ſed antiqui auctoris, cuius iam non mihi ſuccurrit.
fol. 41. p. 1. verſu 7. vbi ſcribitur, quanquam Romę pulpitum videtur locus fuiſſe inferior proſcenio. Lege quanquam in Græcia pulpitum.
fol. 172. p. 1. λιχανὸν eam intelligo quæ ſupra mediam eſt. Ita enim in illo fragmento Muſicæ Pythagoricæ quod ad ſcripſi, fol. 198. intelligitur.
fol. 203. dixi bombyces phrygias eſſe tibias f. 220. oſtendo eaſdē eſſe cum longis tibiis, quod certum eſt.
fol. 230. p. 2. Sambucas. *In* gloſſis Iſidori Sambucus ſaltator dicitur v. gloſſ. ψαλτήριον Sambucum, ὄργανον Muſicum Sambuca. Clemens Alexand. ſtromat. lib. 1. Athenæus lib. 14. Porphyrio triãgulum inſtrumentū eſſe ait quod ex inæ

qualibus longitudine sicut & crassitudine neruis efficitur. Perſ. ſ. 5.

Sambucam potius caloni aptaueris alto.

fol. 202. & 230. κορδακιςὰς dici puto à κορδακίζω vt ſint ſaltatores docti ſub crotalo mouere latus criſpans & fluctuans. κορδακίζειν αἰσχρῶς κινεῖν τὴν ὀσφὺν turpiter mouere lũbos. Cordax comica ſaltatio turpis κορδακισμοὶ τὰ τῶν μίμων γελοῖα καὶ παίγνια, ludicra mimorũ Heſyc. Apud Martianum chordaciſtæ forte qui chordis vtantur quaſi chordicidæ, aut à voce Græca ἠχέω, χορδηχέτα, aut χορδικιςὰς à chordis, vt à cithara cithariſta, ab aulo ſeu tibia auletas. alii cordiciſtas dicunt. fol. 62. p. 1. dixi cum vulgo per cuneos in ſedilia ſe cogerent funem album duci ſolitum quæ λευχέα v. gloſſ. quod viſum quibuſdam vt audio abſurdum. Sed nodum hunc ſoluunt vet. gloſſ. *In quibus hæc leguntur. ſpartum* Λευχέα ἐν θεάτροις. Tranſenna βρόχος ἐν ἀφετηρίοις τεταμένος, id eſt, funis in carceribus extentus. Ouid. lib. 3. Amor. e. 2.

Quid fruſtra refugis? cogit nos linea iungi.

Hæc ex lege loci commoda circus habet.

Vide cap. 11. libri nostri de circo. fol. 94. vtor vocibus nouis cum Acetabularios, & cernuatores, dico, quas apud veteres me non legere memini. Legis acetabula, & cernuare. Ausus sum, vt rem exprimerem verba illa innouare. fol. 126. p. 1. v. 2. quidam legunt ἀχιλλέως ἡρωικῶς, ἰωνικῶς κιναίδου, vt sit, Heroicè Achillis Ionice saltatoris more. Alii ἀχιλλέως ἔρος, ἢ ὁ ἰωνικὸς κιναίδου, id est, Amor Achillis magis probandus, quam Ionicus saltatoris. Puto legendũ, moeror quietus ac demissior probandus. ἀχιλλέως ἡρωικὸς· ἰωνικὸς κιναίδου Ad cap. 19. l. 2. hæc adde, ex Arist. Schol. κρόταλον dici κυρίως τ̀ σχιζόμενον κάλαμον τὸν κατασκευαζόμενον ἐπίτηδες ὡς ἠχεῖν εἴ τις αὐτὸν δονοίη ταῖς χερσὶ καθάπερ κρότον ἀποτελοῦντα. id est, crotalum proprie dici fissum calamum eo animo vt sonet, siquis manu eũ pulset quasi sonũ efficiẽtem. In copa Virgilii vbi vulgo legitur, sunt cupæ calices, v. codex habet

Sunt topia, & calices cyathi, rosa tibia, chordæ

Topia siue potius typia, vt vir doctissimus admonuit, sunt Syrorum tympana à voce Græca, τύπω. Chalybes sunt æra ad crotala.

Nilotes tibicen erat, crotalistria phillis.

Aristophanes crumatis meminit qui fit testis, & voce κροτεῖν vtitur in Ranis.

πῦ 'στιν ἡ τῆς ὀστράκοις αὐτὴ κροτοῦσα.

Columella, crepitaculis æreis, aut testarũ sonitu terrentur. Eustathius κρόταλον εἶναι σκεῦός τι ἐξ ὀστράκου τυχὸν, ἢ χαλκοῦ ὃ ἐν χερσὶ κρατούμενον θορυβεῖ. id est, crotalum esse vas è testa aut ligno aut ære, quod manu tenetur, vt sonum edat. Doctissimus Scaliger putat crotalum describi ab Apuleio his verbis. Nam dextra ferebat æneum crepitaculum, cuius per angustam laminam in modum balthei recuruatam, traiectæ mediæ paucæ virgulæ, crispante brachio tergenuinos ictus reddebant argutum sonum. Testulæ quoque & ossicula vsum crotali præstabant quæ crumata dicta. Sipontinus crotalum esse vult instrumentum quod manu pulsatur laminis quibusdam ex ære rotundis sonum ex collisione reddentibus, di-

ctum à pulsatione. κρότον enim Græci plausū vocant & κρέκειν pulsare atque percutere. vtebantur hoc instrumento Ægyptii in deorum solemnitatibus.

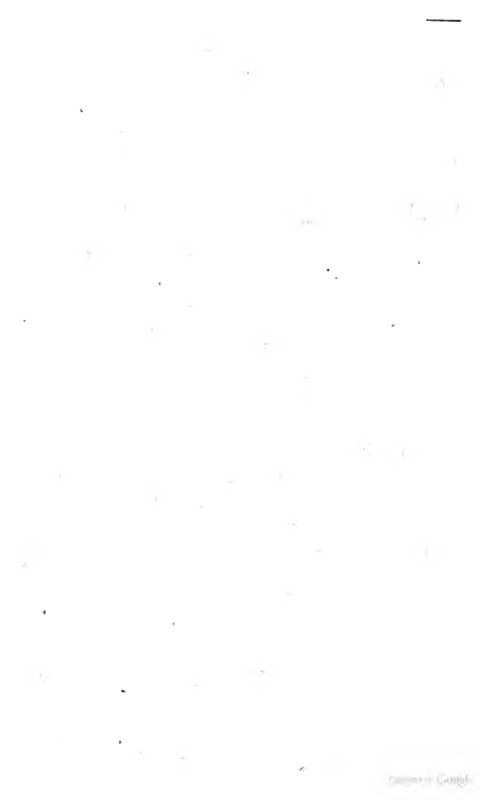
FINIS.

Errata ſic corrigito.

f. 2. *p.* 1. *v.* 22. & *v.* 23. *actores.* χειρόμηδυσι. *f.* 3. *p.* . *v.* 3. περὶ τὸν διόνυσον. *v.* 23. *vectigalia p.* 2. *v.* 3. τὸ ἀνὰ λειμῶνα. *f.* 22. *p.* 1. *Græcos v.* 7, *v.* 22. ἀγάθων. *f.* 29. *p.* 1. *v.* 7. *incidit. f.* 33. *p.* 1. *v.* 13. ἀνέθηκε. *f.* 34. *p.* 2. *v. vltimo ipſæ. f.* 35. *p.* 1. *v.* 7. πόρνας. *f.* 39. *p.* 1. *v.* 14. *vmbracula fiebant. f.* 40. *p.* 1. *v.* 12. *geſtæ. f.* 47. *p.* 2. *v. vlt.* κλίμακες. *f.* 41. *p.* 1. *v. vlt.* δίφροι. *f.* 45. *p.* 1. *v.* 19. *quidam fuit. f.* 56. *p.* 1. *v.* 18. βῆμά τι. *f.* 52. *p.* 2. *v.* 7. *cum echo. f.* 53. *p.* 1. *v.* 21. *minor eſt f.* 69. *p.* 1. *v.* 6. θαύματα, *ſpontanea v.* 8. *Sophron f.* 81. *p.* 1. *v.* 11. *ſementinis. v.* 14. στομάτιον *f.* 83. *p.* 1. *v.* 13. φοροῦντες. *f.* 85. *p.* 1. *v.* 1. ἀνδρογύνοις. *p.* 2. *orciſco palarii, v.* 17. *fol.* 87. *p.* 1. *v.* 12. ἀντικορυπτομένων. *f.* 90. *p.* 1. *v.* 12. σωφρονιστήρ. *f.* 120. *p.* 1. *v.* 1. σχῆμα *f.* 85. *miracula p.* 1. *v.* 10. *p.* 2. *v.* 15. *dixit funambulos f.* 93. *p.* 2. *v.* 1. *dum ſaltat ſenex v.* 5. *ſenex ſaltat. f.* 95. *p.* 1. *v.* 22. *ad conuiuia. f.* 125. *p.* 1. *v.* 2. *fractos motus f.* 126. *p.* 2. *v.* 10. *coercitio f.* 136. *p.* 2. *v.* 12. *per* 5000.

f. 136. *p.* 2. *v.* 8. ἐποχούμενον *f.* 142. *p.* 1. *v.* 17. *iudex. f.* 143. *p.* 1. *v.* 6. *ieromenias f.* 163. *p.* 1. ἀῤῥητοποιός *f.* 166. *p.* 1. οὐ μόνον δὲ κιθάρα. λασὸς δὲ ὁ. *v. vlt. ad Dithyrambicam f.* 167. *p.* 1. θρηνητικόν, *v. vlt. ære neruos. f.* 171. *p.* 1. προσομελωδοῦντος *f.* 172. *p.* 1. *mediam, paramesen. f.* 172. *p.* 1. *v.* 21. *Delenda vox pæan. f.* 176. *p.* 1. ἀπλάστως. *f.* 181. *p.* 1. *quia rem tangit f.* 182. *p.* 1. *mollior v.* 9. *f.* 183. *p.* 2. διχορίαν. *f.* 186. *p.* 1. *paregoremata. f.* 203. *p. afferent. f.* 205. *p.* 1. *v.* 19. τύπον. χελὺν *f.* 206. *p.* 2. *v.* 6. *vbi vbi repertæ. v. vlti. vilis ars. f.* 212. *p.* 1. ἴσον κάτω *f.* 214. *p.* 1. *ludicræ è loto f.* 227. *p.* 2. *v.* 1. ὑπὸ δὲ ἕτεροι. *f.* 231. *p.* 1. *v.* 14. *ructat. f.* 227. *p.* 2. *v* 8. *modulabilis f.* 239. *p.* 1. *v.* 4. *pedalion* πηδάλιον *p.* 2. *baltheo. f.* 235. *p.* 2. *v. vlt. pars est citharæ.*

Sæpe à typographo peccatum est, qui appollinem pro Apolline, cappellas pro capellis, & plæraque eius generis posuit. Quæ corrigas precor, & amicè excuses.

ROMA

INDEX LOCVPLETISSIMVS rerum & verborum quæ in his de Theatro libris continentur: numerus folium litera paginam indicat.

A

K k

Corni-

D.

I.

K.

L.

Liber

M

Pugnare

V.

FINIS.

AD cap. 30. l. 1. Addo fuisse olim, quos hodieque frequenter in publico spectauimus, iuuenes & viros, quorum corpora ita mollia, flexilia, lenta, essent, vt resupinato dorso, & capite pone decliui ac propendulo terram lamberent, & rotæ instar flecterentur, de quibus egit Chrysost. orat. de iureiurando. ὅταν τις νέος τοῖς βουλομένοις καταμαλάττειν αὐτὸν, καὶ λυγίζειν αὐτοῦ τὰ μέλη παραδοὺς ἑαυτὸν φιλονεικοίη πρὸς ἀκρίβειαν τροχοῦ δίκην τὸ σῶμα ἅπαν κάμπτειν, καὶ στρέφεσθαι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ διά τῆς τῶν χειρῶν περιαγωγῆς, καὶ τῆς ἄλλης δινήσεως εἰς τὸ θῆλυ γένος ἐκβῆναι βιάζηται. id est, cum iuuenis aliquis seipsum tradiderit iis qui corpus eius mollire ac frangere membraque inflectere voluerint, certauerit que acurate corpus omne conuoluere rotæ instar, & volutare in terra, & coëgerit per oculorum manuumque motum ac circulationem, aliamque volubilitatem in sexum muliebrem abire. τοὺς δὲ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας πάλιν καὶ ἐπισυρομένους, καὶ καθάπερ πτεροῖς τοῖς

κώλοις κεχρημένους τοῦ σώματος τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγοῖτο; οἱ δὲ μαχαίρας ἐναλλὰξ εἰς τὸν ἀέρα ἀκοντίζοντες, καὶ πάσας ἀπὸ τῆς λαβῆς δεχόμενοι, τίνα οὐκ ἂν καταισχυνειεν. id eſt, eos quis non admiretur qui in orcheſtra attrahuntur, & membris quaſi alis vtuntur? Qui autem alternis enſes in aerem iaculantur, & omnes manibus excipiunt cui pudorem ſuffundere non poſſint.

Ad cap. 50. l. 1. Addo theatralem arcam fuiſſe, in quam mulctæ inferrentur, & vnde ſumptus ludis fierent, ab Alexandro Seuero Imp. inſtitutam, apud Lampridium. Arcarios, inquit, inſtituit, qui de Arca fiſci ludos ederent Nouel. 63. ἡ θεατραλία vocatur arx theatralis. Decem, inquit, librarum auri εἰσκομιζομένων τῇ θεατραλίᾳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς. id eſt, illatarum in arcam theatralem tuæ eminentiæ. præfectum vrbis conſtant. alloquitur. p. 154. vbi ago de acclamationibus, non tum eas attinguo quæ in theatro ſcenicis, ſed quæ & viris illuſtribus vbique darentur. Alterũ ſine altero pertractare nolui. Melius tamen vtrumque ſeparatum potuit.

